

Samorząd
Województwa Opolskiego

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ W OPOLE

Obserwatorium Integracji Społecznej

45-315 OPOLE ul. Głogowska 25C

TEL. (77) 44 15 250; 44 16 495 FAX (77) 44 15 259

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO w 2016 r.

Opole, czerwiec 2017

Wykaz skrótów

BAEL	Badanie aktywności zawodowej ludności
CIS	Centrum integracji społecznej
DPS	Dom Pomocy Społecznej
DDP	Dzienne Domy Pomocy
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
ES	Ekonomia społeczna
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KIS	Klub integracji społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
MPiPS-03	<i>Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń z systemu pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach</i>
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Opolu
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
NGO	Organizacja pozarządowa
NZOZ	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej
OIS	Obserwatorium Integracji Społecznej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OUW	Opolski Urząd Wojewódzki w Opolu
OWES	Ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PO WER	Program Operacyjny – Wiedza Edukacja Rozwój
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu
RPO WO	Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2014-2020
SSD	Program <i>Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny”</i>
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
SWO	Samorząd Województwa Opolskiego
UTW	Uniwersytet III Wieku
UE	Unia Europejska
UMWO	Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego
WBD	Wojewódzki Bank Dany o sytuacji dzieci kwalifikujących się do przysposobienia
WTZ	Warsztat terapii zajęciowej
ZAZ	Zakład aktywności zawodowej

Spis treści

Wprowadzenie	4
Streszczenie	5
1. Sytuacja społeczno-demograficzna województwa opolskiego	10
1.1 Ludność	10
1.1.1 Stan, struktura i prognoza ludności	10
1.1.2 Przyrost naturalny	11
1.1.3 Migracje ludności	12
1.1.4 Najważniejsze wskaźniki demograficzne Polski i woj. opolskiego w 2016 r.	13
1.1.5 Starzenie się społeczeństwa	14
1.1.6 Ludność w powiatach woj. opolskiego w latach 2015-2016	18
1.1.7 Wybrane wskaźniki demograficzne woj. opolskiego w 2010 r. i w latach 2014-2016 oraz wg prognozy GUS w 2050 r.	19
1.2 Rodziny z dziećmi na utrzymaniu	21
1.3 Warunki życia ludności	22
1.3.1 Sytuacja dochodowa	22
1.3.2 Syntetyczne wskaźniki jakości życia	24
1.4 Ubóstwo w Polsce i woj. opolskim	27
1.4.1 Zakres i struktura ubóstwa wg wybranych czynników	27
1.4.2 Ubóstwo wg grup wieku	31
1.4.3 Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim wg badań ROPS w Opolu	31
1.5 Bezrobocie rejestrowane i wg BAEL w woj. opolskim w latach 2013-2016	33
1.6 Zdrowie i ochrona zdrowia w Polsce i woj. opolskim	38
1.6.1 Opieka długoterminowa	40
1.7 Trzeci sektor	41
1.7.1 Liczba i struktura organizacji non-profit w Polsce i woj. opolskim	41
1.7.2 Podmioty posiadające status organizacji pożytku publicznego	44
1.7.3 Dziedziny działalności oraz struktura organizacji wg typów stałych beneficjentów	44
1.8 Infrastruktura społeczna - wybrane elementy	45
1.8.1 Lokale socjalne	45
1.8.2 Żłobki i kluby dziecięce	46
1.8.3 Inne formy opieki nad dzieckiem do 3 lat	49
1.8.4 Wychowanie przedszkolne	49
1.9 Województwo opolskie na tle innych województw kraju w latach 2014-2015 – ranking	51
2. Pomoc społeczna i inne zadania z zakresu polityki społecznej w woj. opolskim	52
2.1 Liczba osób i rodzin objętych pomocą i wsparciem	52
2.2 Klienci ośrodków pomocy społecznej	53
2.3 Struktura wieku świadczeniobiorców pomocy społecznej województwa opolskiego	58
2.4 Klienci długotrwale korzystający z pomocy społecznej w 2016 r.	59
2.5 Koszt pomocy środowiskowej w latach 2015-2016	61
2.6 Powody udzielania pomocy (ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie)	65
2.7 Realizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej	66
2.7.1 Asystenci rodziny	67
2.7.2 Placówki wsparcia dziennego	68
2.7.3 Rodzinna piecza zastępcza	69
2.7.4 Instytucjonalna piecza zastępcza	71
2.7.5 Dzieci w pieczy zastępczej	72
2.7.6 Organizatorzy i koordynatorzy pieczy zastępczej	75
2.7.7 Usamodzielnieni wychowankowie pieczy zastępczej oraz innych ośrodków wychowawczych, o których mowa w art. 88 ustawy o pomocy społecznej	76
2.8 Formy pomocy – zadania gminy i powiatu	78
2.9 Formy pomocy i wsparcia dla osób starszych i niepełnosprawnych	80
2.9.1 Domy pomocy społecznej	80
2.9.2 Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekłe chorym lub osobom w podeszłym wieku	87
2.9.3 Dzielne domy pomocy	88
2.9.4 Środowiskowe domy samopomocy	89
2.9.5 Mieszkania chronione	90
2.9.6 Usługi opiekuńcze realizowane przez samorząd gminny lub na jego zlecenie	91
2.9.7 Uniwersytety III wieku w Polsce i woj. opolskim	95
2.10 Inne rodzaje pomocy i świadczeń (świadczenia rodzinne oraz inne formy wsparcia rodzin)	97
3. Kadra pomocy społecznej woj. opolskiego	102
3.1 Kadra ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie	103
3.1.1 Pracownicy socjalni	103
3.1.2 Kadra kierownicza	108
3.1.3 Pozostali pracownicy	108
3.2 Wolontariat w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie	109
3.3 Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia w woj. opolskim	109
4. Koszt pomocy społecznej oraz innych zadań z zakresu polityki społecznej w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza)	113
5.1 Zadania gminy	113
5.2 Zadania powiatu, w tym koszt świadczeń udzielonych przez powiatowe centra pomocy rodzinie	116
5.3 Zadania gmin i powiatów – razem	117
6. Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim	121
6.1 Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim w 2016 r.	122
7. Aktywność projektowo-konkursowa OPS i PCPR	128
7.1 Realizacja projektów współfinansowanych z EFS	128
7.2 Udział w konkursach ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	130
8. Zadania Samorządu Województwa Opolskiego w zakresie pomocy i integracji społecznej w 2016 r.	132
9. Wnioski	141
10. Rekomendacje	146
Spis tabel, wykresów i map	148

Wprowadzenie

Ocena zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego to coroczne opracowanie samorządu województwa, przekazywane właściwemu wojewodzie do 31 lipca, co wynika z ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹.

Ocena zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2016 r. zawiera wszystkie obszary tematyczne wyszczególnione w ustawie (infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe, nakłady finansowe ponoszone na zadania pomocy społecznej, informacje o osobach i rodzinach korzystających z pomocy społecznej) oraz inne, ważne z punktu widzenia regionu, zagadnienia z zakresu pomocy i integracji społecznej.

Ocenę zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2016 r., podobnie jak w ubiegłych latach, przygotowano w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Opolu. Zgodnie z zapisami ustawowymi opracowano ją na podstawie gminnych i powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej, tj. informacji i danych zamieszczonych w ich elektronicznych wersjach w systemie informatycznym CAS².

Niniejsza *Ocena* zawiera także dane i informacje pochodzące z innych źródeł (GUS, Urzędu Statystycznego w Opolu, Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Wojewódzkiego Urzędu Pracy, Opolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Opolu, materiałów własnych ROPS w Opolu). Przy czym w sytuacji braku danych w *ocenach* gmin i powiatów lub ich niezgodności z innymi informacjami dane uzupełniano z innych źródeł lub zweryfikowano w taki sposób, by mogły stanowić wiarygodną podstawę do ostatecznych wyliczeń i wskaźników wojewódzkich.

¹ Art. 16a i art. 21 pkt 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.).

² CAS – Centralna Aplikacja Statystyczna to elektroniczne oprogramowanie użytkowe dla jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, które wspiera proces zbierania sprawozdań przeznaczonych dla Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z zakresu m. in. pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych.

Streszczenie

1. W 2016 r. w woj. opolskim poprawiła się infrastruktura usług społecznych przeznaczonych dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem oraz zakres udzielanego wsparcia. Wzrosła liczba miejsc:
 - w placówkach całodobowej opieki dla osób niesamodzielnych (o 73 miejsca);
 - w placówkach wsparcia dziennego dla dzieci z rodzin problemowych (o 169 miejsc); w tym 9 placówek na 127 miejsc utworzono w wyniku działania projektu w ramach RPO WO 2014-2020 *Bliżej rodziny i dziecka – wsparcie rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze oraz wsparcie pieczy zastępczej*;
 - w środowiskowych domach samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (o 30 miejsc);
 - w mieszkaniach chronionych (o 18 miejsc), w tym 10 miejsc powstało w wyniku realizacji projektu *Bliżej rodziny i dziecka*.
 Zwiększyła się liczba seniorów, korzystających z:
 - uniwersytetów III wieku (o 164, do 2 281 osób);
 - dziennych domów pomocy (o ok. 100, do 2 246 osób).
 Wzrosła także liczba uczestników centrów integracji społecznej (prawie 2-krotnie, do 160 osób), oraz klubów integracji społecznej (o 67, do 354 osób).

Jednocześnie województwo opolskie nadal zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem liczby miejsc w domach pomocy społecznej (31 miejsc na 10 tys. ludności), zwłaszcza w placówkach dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (63 miejsca na 10 tys. ludności do 17 lat).

2. Wzrost liczby miejsc w infrastrukturze usług społecznych jest m. in. efektem działania projektów unijnych, których realizację w 2016 r. podjął Samorząd Województwa Opolskiego, tj.:
 - a. *Bliżej rodziny i dziecka – wsparcie rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze oraz wsparcie pieczy zastępczej* (realizacja projektu: kwiecień 2016-marzec 2018). W 2016 r. w ramach projektu:
 - utworzono 9 nowych placówek wsparcia dziennego, w formie wychowawstwa podwórkowego (dla 123 dzieci);
 - udzielono pomocy 475 dzieciom;
 - zorganizowano piknik integrujący środowisko lokalne oraz promujący aktywny i twórczy wypoczynek (dla 450 osób);
 - przeprowadzono 11 spotkań tematycznych dla dzieci wraz z opiekunami (165 osób) oraz szkolenia dla 99 osób;
 - przeszkolono 28 osób - kandydatów na rodziców zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych (w chwili obecnej, tj. w 2017 r., utworzono w ramach projektu także 3 mieszkania chronione);
 - b. *Nie-Sami-Dzielni – rozwój usług społecznych oraz wspierających osoby niesamodzielne* (grudzień 2016 – styczeń 2020). Wsparciem objętych będzie 289 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (projekt zakłada m.in. zapewnienie usług asystenckich i opiekuńczych dla osób i rodzin niesamodzielnych z niepełnosprawnościami, wzrost liczby miejsc świadczenia tych usług oraz zachowanie ich trwałości). W 2016 r. podpisano umowę partnerską i przeprowadzono procedury zgodnie z ustawą prawo zamówień publicznych.

- c. *Specjalizacja kadr zatrudnionych w instytucjach pomocy i integracji - I stopień w zawodzie pracownik socjalny* (sierpień 2016 – lipiec 2018). W wyniku działania projektu kwalifikacje i umiejętności zawodowe podnieśli 200 pracowników zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej (projekt w ramach krajowego Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój);
- d. *Inwestycja w poprawę wykształcenia kadr zatrudnionych w instytucjach pomocy i integracji społecznej* - w 2016 r. liczba pracowników objętych szkoleniami specjalizacyjnymi z zakresu pracy socjalnej z osobami starszymi wyniosła 93 (projekt w ramach krajowego Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój);
- e. realizacja projektów w ramach RPO WO 2014-2020, Poddziałanie 10.1.2 *Infrastruktura usług społecznych* (prowadzonego przez OCRG). Projekt ma na celu rozwój infrastruktury dla osób niesamodzielnych, w tym starszych. W 2016 r. wybrano do realizacji 13 projektów, w ramach których **powstanie ok. 800 miejsc** (w placówkach zapewniających całodobową opiekę, dziennych domach pomocy i mieszkaniach wspieranych).
- Ponadto realizowane będą projekty w obszarze:
- rozwoju usług ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej dla osób niesamodzielnych;
 - inwestycji wynikających z Lokalnych Planów Rewitalizacji (przebudowa, rozbudowa i adaptacja obiektów infrastrukturalnych z przeznaczeniem na tworzenie mieszkań chronionych, wspomaganych lub treningowych, dostosowanie infrastruktury w celu realizacji usług opiekuńczych nad osobami zależnymi).
3. W 2016 r. - podobnie jak w ubiegłym roku, poprawiła się sytuacja na rynku pracy. Nadal spada stopa bezrobocia (zarówno rejestrowanego jak i wg BAEL), wzrastają: zatrudnienie oraz przeciętne dochody rozporządzalne w gospodarstwach domowych, co przekłada się na poprawę subiektywnej oceny własnej sytuacji życiowej. Jednocześnie w 2016 r. nastąpił kolejny spadek liczby ludności województwa, a z prognoz demograficznych wynika, że postępuje proces starzenia się społeczeństwa, co wymaga podjęcia systemowych działań w zakresie polityki zatrudnienia, a także wzmocnienia niewydolnego obecnie systemu zabezpieczenia społecznego (niskie świadczenia emerytalno-rentowe).
4. Pozytywnym zjawiskiem jest wzrastająca aktywność gmin woj. opolskiego w zakresie działań na rzecz osób starszych. Wzrasta też świadomość władz samorządowych na temat roli i znaczenia osób starszych w życiu społecznym, czego najlepszym wyrazem są powołane przy radach gmin – rady seniorów (powstało ich 15).
- Sukcesywnie poszerzane są też formy wsparcia dla seniorów:
- *Karty seniora*, uprawniające do zniżek i rabatów (w 2016 r. 30 gmin realizowało Karty seniora dla ok. 8 tys. osób starszych);
 - *Koperty życia* (informacje o zdrowiu dla służb ratowniczych) – w 2016 r. 25 gmin wprowadziło taką formę pomocy dla 6 233 seniorów;
 - w imprezach integracyjnych uczestniczyło ok. 30 tys. osób starszych;
 - z wolontariatu korzysta ok. 400 seniorów, a wolontariuszami jest ok. 100 seniorów;
 - Samorząd Województwa Opolskiego, w ramach *Programu Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla rodziny”*, wydaje od 2014 r. Opolską Kartę Rodziny i Seniora, uprawniającą m. in. osoby pow. 65 lat do korzystania z systemu powszechnych zniżek i ulg w opłatach za usługi kulturalne, edukacyjne, zdrowotne, głównie w instytucjach podległych jednostkom samorządu terytorialnego oraz innych podmiotach publicznych i prywatnych. Zasięg regionalny tej inicjatywy gwarantuje aktualnie 65 gmin i 185 firm prywatnych (dotychczas wydano ok. 53 tys. Kart, w tym dla ok. 22 tys. seniorów).

5. Przepisy prawa regulujące system pomocy społecznej pozostały bez zmian (brak było nowych regulacji prawnych), natomiast:
- w wyniku spadku bezrobocia i ubóstwa zmalała liczba osób korzystających z pomocy społecznej (o prawie 7%) a w strukturze korzystających wg ekonomicznych grup wieku zmniejszył się udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym na rzecz wzrostu liczby osób starszych (o prawie 12%);
 - zmniejszyła się też liczba osób korzystających ze świadczeń pieniężnych, a wzrosła liczba osób objętych usługami opiekuńczymi, szczególnie specjalistycznymi (o 16%);
 - na stałym, wysokim poziomie utrzymuje się liczba osób, które długotrwale korzystają z pomocy społecznej (więcej niż 18 miesięcy), co wynika z niskiej skuteczności stosowanych niepieniężnych form wsparcia (w tym ograniczonych możliwości stosowania pracy socjalnej, kontraktu socjalnego, prac społecznie użytecznych, poradnictwa oraz działań profilaktycznych);
 - zwiększające się transfery socjalne pełnią istotną rolę w poprawie sytuacji życiowej rodzin, zwłaszcza rodzin z dziećmi, jednak w przypadku rodzin korzystających również z innych systemów wsparcia (zasiłki z pomocy społecznej i świadczenia rodzinne), równie ważne jest wzmocnienie działań profilaktycznych i aktywizujących te środowiska. Chodzi zwłaszcza o zwiększenie zakresu równego typu usług społecznych dla rodzin niewydolnych wychowawczo lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (usługi asystencji, doradcze, wspierające itp.)
6. W systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej w 2016 r.:
- wzrosła liczba rodzin zastępczych (o 6%) oraz umieszczonych w nich dzieci (o 4%);
 - 3-krotnie wzrosła liczba asystentów rodziny (w tym 16 asystentów rodziny zatrudniono w ramach realizacji projektu *Bliżej rodziny i dziecka*);
 - wzrosła liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego (o 169, do 841) – w 2016 r. na 169 nowych miejsc, 127 uruchomiono w ramach realizacji projektu *Bliżej rodziny i dziecka*.
7. W zakresie innych systemów wsparcia:
- w systemie świadczeń rodzinnych, w związku ze zmianą kryteriów dochodowych zwiększyła się liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych (o 12%);
 - poprawiła się infrastruktura w zakresie miejsc opieki nad dziećmi – woj. opolskie zajmuje pierwszą pozycję w kraju pod względem liczby miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do 3 lat, a także pierwsze miejsce pod względem wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej (83,6% dzieci w wieku 3-4 lat uczęszcza do przedszkoli);
 - nowym i ważnym elementem polityki społecznej jest wypłata świadczeń wychowawczych na dzieci, realizowana od 1 kwietnia 2016 r. w związku z *ustawą o pomocy państwa w wychowaniu dzieci*. Tzw. program Rodzina 500 plus objął w woj. opolskim prawie 76 tys. dzieci (oraz 1 285 dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej), wychowujących się w 57 tys. rodzin, a koszt wypłaty świadczeń wychowawczych wyniósł 353 mln zł.
- Jak wynika z wielu opinii i ekspertyz, program w istotny sposób poprawił sytuację życiową rodzin wychowujących dzieci, zwłaszcza rodzin o najniższych dochodach lub korzystających z pomocy społecznej oraz innych systemów wsparcia. Jednak z uwagi na to, że nowe świadczenie wychowawcze nie jest wliczane do dochodu rodzin, trudno jest precyzyjnie określić zakres wsparcia oraz stopień poprawy sytuacji życiowej. Można jedynie powoływać się na bieżące informacje MRPiPS wskazujące, że program może

istotnie poprawić sytuację rodzin, w tym „może obniżyć liczbę dzieci zagrożonych ubóstwem relatywnym nawet o połowę”³.

Potwierdzeniem poprawy sytuacji dochodowej rodzin są m. in. najnowsze dane GUS, które wskazują, że w 2016 r. dochody ludności Polski wzrosły realnie o 7% (w 2015 r. o 4,3%), co spowodowało m.in. spadek różnicy między przeciętnymi dochodami rodzin znajdujących się w najtrudniejszym położeniu (rodziny wielodzietne) i średnimi dochodami rodzin w Polsce (o 11 pkt proc.)⁴.

8. Od 2010 r. sukcesywnie wzrastają koszty pomocy społecznej oraz innych zadań realizowanych przez samorząd w obszarze polityki społecznej. Wśród powodów tej sytuacji są:
 - waloryzacja kryteriów dochodowych uprawniających do pomocy oraz wzrost wartości niektórych świadczeń (w październiku 2015 r. zwaloryzowano kryteria dochodowe i wysokość zasiłków z pomocy społecznej i zasiłków rodzinnych);
 - wzrastająca liczba zadań realizowanych przez instytucje pomocy społecznej (rosnące koszty utrzymania instytucji i ośrodków wsparcia);
 - w 2016 r. koszt wsparcia społecznego wyniósł w woj. opolskim prawie 750 mln zł (w stosunku do 2015 r. wzrósł o 10%), w tym koszt świadczeń pomocy społecznej 419 mln zł (o 7% więcej niż w 2015 r.);
 - od wielu lat województwo opolskie ma najwyższą w kraju średnią, roczną wartość pomocy przypadającej na 1 klienta pomocy społecznej (2 742 zł w 2016 r.).

9. W 2016 r. - podobnie jak w latach poprzednich, nadal liczba zatrudnionych pracowników służb społecznych jest niewystarczająca (pracowników socjalnych, asystentów rodziny, asystentów osób niesamodzielnych) oraz innych specjalistów, gwarantujących właściwą realizację działań profilaktycznych i aktywizujących. Mając na uwadze poprawę funkcjonowania instytucji pomocy i integracji społecznej, w tym lepsze wykorzystanie zasobów kadry pomocy społecznej, w 2016 r. dwie gminy województwa (Paczków i Dąbrowa) przystąpiły do realizacji projektu współfinansowanego ze środków unijnych, którego celem jest poprawa skuteczności działania OPS, poprzez oddzielenie jego funkcji merytorycznej (pracy socjalnej) od działań administracyjnych. Efekty projektu (w ramach PO WER, Działanie 2.5 *Skuteczna pomoc społeczna*) pozwolą ocenić wpływ zmian w zarządzaniu pomocą społeczną na jej skuteczność.

10. W 2016 r. w ramach realizacji zadań Samorządu Województwa Opolskiego w obszarze pomocy i integracji społecznej:
 - w zakresie rehabilitacji społecznej lub zawodowej ze środków PFRON:
 - udzielono dotacji 37 fundacjom i organizacjom pozarządowym w łącznej wysokości 1 441 tys. zł;
 - dofinansowano koszt działalności dwóch zakładów aktywności zawodowej dla 112 osób niepełnosprawnych (koszt w 2016 r. wyniósł 2 072 tys. zł);
 - dofinansowano roboty budowlane w obiektach służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych w wysokości 37 tys. zł;
 - w zakresie realizacji *Programu Współpracy Samorządu Województwa Opolskiego z Organizacjami Pozarządowymi oraz Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku*

³ MRPiPS, *Wpływ programu Rodzina 500 plus na zagrożenie ubóstwem*, s. 2 <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/dokumenty-i-opracowania/wplyw-programu-rodzina-500-plus-na-zagrozenie-ubostwem/> (28.03.2017).

⁴ *Sytuacja gospodarstw domowych w 2016 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, Warszawa 02.06.2017 r., s. 1.

Publicznego) - udzielono dotacji czterem organizacjom pozarządowym, na ogółem 50 tys. zł;

- w zakresie koordynacji systemu zabezpieczenia społecznego wydano 3 283 decyzje w sprawie świadczeń rodzinnych, a także 1 735 decyzji w sprawie świadczeń wychowawczych;
- przekazano środki na utrzymanie 2 ośrodków adopcyjnych (w tym dla jednego prowadzonego na zlecenie Samorządu Województwa). W 2016 r. koszt utrzymania ośrodków wyniósł 885 tys. zł, a w wyniku procedur adopcyjnych, do adopcji skierowano 73 dzieci.

Łączny koszt realizacji zadań pomocy społecznej oraz niektórych zadań z zakresu polityki społecznej Samorządu Województwa Opolskiego (zleconych i własnych) wyniósł ponad 10 mln zł.

11. W 2016 r. jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiaty) podjęły współpracę w formie zlecenia zadań z 175 organizacjami pozarządowymi, prowadzącymi działalność w obszarze pomocy społecznej, reintegracji społecznej i zawodowej oraz rynku pracy. Organizacje pozarządowe otrzymywały środki głównie na realizację w gminach usług opiekuńczych (dla osób starszych) oraz specjalistycznych usług opiekuńczych (dla osób z zaburzeniami psychicznymi), a także prowadzenie placówek pomocy społecznej. Łączny koszt tych zadań wyniósł w woj. opolskim prawie 16,5 mln zł (o 2% więcej niż w 2015 r.).
12. Wśród różnych grup beneficjentów pomocy szczególne miejsce zajmują osoby niepełnosprawne, których potrzeby nie są w pełni zaspokojone, a środki finansowe przewidziane na realizację pomocy niewystarczające. W 2016 r. bez większych zmian pozostał zakres świadczeń dla niepełnosprawnych, finansowanych z PFRON. Nadal też za mała jest liczba miejsc w warsztatach terapii zajęciowej i zakładach aktywności zawodowej. Poprawę sytuacji w tym względzie umożliwiłoby m.in.
 - zwiększenie środków z PFRON, poprzez zmianę algorytmu ich naliczania dla województwa opolskiego;
 - działania obejmujące wsparcie osób niesamodzielnych i wykluczonych społecznie w ramach podmiotów ekonomii społecznej, których liczba w woj. opolskim sukcesywnie wzrasta (zwłaszcza spółdzielni socjalnych; ich liczba od 2014 r. podwoiła się i obecnie liczy 37);
 - działania Samorząd Województwa Opolskiego, polegające m. in. na realizacji *Opolskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2016-2020* (w ramach RPO WO 2014-2020), którego celem jest rozwój i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej w woj. opolskim poprzez m. in. promocję społecznej odpowiedzialności w zamówieniach publicznych oraz tworzenie sieci współpracy podmiotów ES i jednostek samorządu terytorialnego, nauki, biznesu oraz innych organizacji, co ma sprzyjać wzrostowi zatrudnienia w sektorze gospodarki społecznej.

1. Sytuacja społeczno-demograficzna województwa opolskiego

1.1 Ludność

1.1.1 Stan, struktura i prognoza ludności

Na koniec grudnia 2016 r. w województwie opolskim mieszkało 993 036 osób, tj. 0,3% mniej niż na koniec 2015 r. i o 0,8% mniej niż w 2014 r.⁵

Wśród ogółu mieszkańców województwa opolskiego pod koniec 2016 r.: liczba dzieci i młodzieży do 17 roku życia (wiek przedprodukcyjny) wynosiła 158 tys.(15,9%), osób w wieku produkcyjnym było 628 tys. (63,2%), a w wieku poprodukcyjnym 207 tys. (20,9%).

Tabela 1. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w Polsce i woj. opolskim w latach 2014 - 2016

Wyszczególnienie	Ludność wg ekonomicznych grup wieku w latach 2014-2016							
	Polska				woj. opolskie			
	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. <small>2014 r.=100%</small>	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. <small>2014 r.=100%</small>
Ogółem	38 478 602	38 437 239	38 432 992	-0,1	1 000 858	996 011	993 036	-0,8
<i>w tym:</i>								
wiek przedprodukcyjny	6 942 996	6 901 795	6 879 506	-0,9	161 704	159 393	158 146	-2,2
%	18,0	18,0	17,9	x	16,1	16,0	15,9	x
wiek produkcyjny	24 230 162	24 002 168	23 790 022	-1,8	643 277	635 551	627 826	-2,4
%	63,0	62,4	61,9	x	64,3	63,8	63,2	x
wiek poprodukcyjny	7 305 444	7 533 276	7 763 464	+6,3	195 877	201 067	207 064	+5,7
%	19,0	19,6	20,2	x	19,6	20,2	20,9	x

Źródło: *Ludność i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym*. Stan w 2014 r., 2015 r. i 2016 r., GUS.

W strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku nadal występują zmiany, które od wielu lat niekorzystanie wpływają na zjawiska społeczne i ekonomiczne woj. opolskiego, pogłębiając proces starzenia się społeczeństwa.

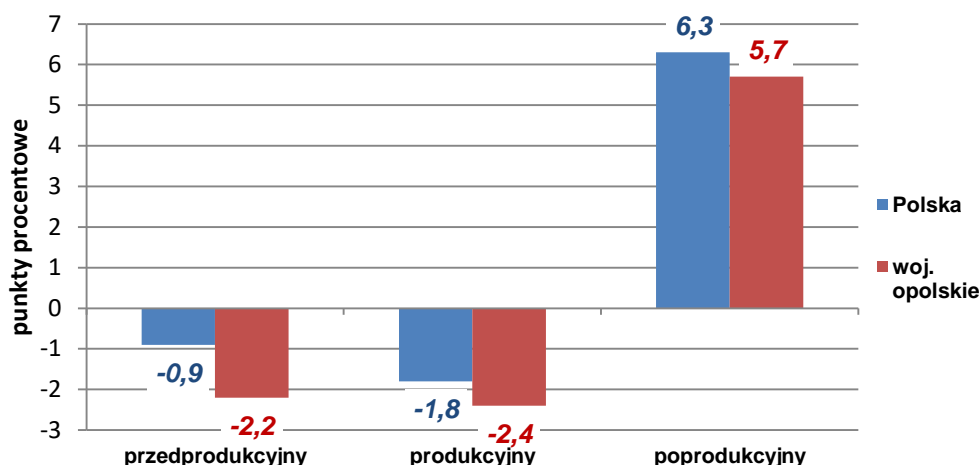
W porównaniu do 2014 r.:

- spadła o 2,2% liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (w Polsce średnio o 0,9%);
- spadła o 2,4% liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym (w kraju o 1,8%);
- **wzrosła o 5,7% liczba osób w wieku poprodukcyjnym (w Polsce o 6,3%)⁶.**

⁵ *Ludność w 2016 r. – dane ostateczne*, GUS. Warszawa, 2017 r., s. 1., stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/ludnosc-i-ruch-naturalny-w-2016-r-,30,1.html (18.04.2017 r.).

⁶ Tamże. Wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym jest obecnie większy w województwach, w których dotychczasowa dynamika zjawiska była mniej nasiloną.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności wg ekonomicznych grup wieku w Polsce i woj. opolskim w latach 2014 - 2016 (w %)

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie na podstawie danych GUS.

Rok 2016 był piątym z kolei, w którym zaobserwowano dalsze zmniejszanie się liczby ludności kraju. W latach 2015-2016 na 10 tys. mieszkańców Polski ubyła 1 osoba (wskaźnik wyniósł -0,01%), a w woj. opolskim tempo ubytku ludności jest większe niż średnio w Polsce – na 10 tys. mieszkańców w 2016 r. ubyło 30 osób (wskaźnik wyniósł -0,3%)⁷.

1.1.2 Przyrost naturalny

W woj. opolskim od kilku lat utrzymuje się przewaga liczby zgonów nad urodzeniami, co skutkuje ujemnym przyrostem naturalnym (w 2014 r. minus 1,21‰, przy średniej w kraju minus 0,03‰)⁸. Jeszcze w latach 80. XX wieku na każdy 1 tys. mieszkańców rodziło się w woj. opolskim ok. 20. dzieci, podczas gdy obecnie 8 - 9⁹.

W 2016 r. – w porównaniu do 2015 roku:

- liczba urodzeń żywych na 1000 mieszkańców wzrosła o 345 urodzeń, tj. o 0,4 pkt proc., mimo iż wskaźnik liczby urodzeń na 1000 ludności był najniższy w kraju i wynosił 8,7;
- liczba zgonów na 1000 osób wynosiła 10,1 i spadła o 0,4 pkt proc.;
- współczynnik przyrostu naturalnego poprawił się z minus 2,2‰ do minus 1,4‰.

W 2050 r., według prognozy GUS - przyrost naturalny w woj. opolskim będzie wynosić minus 8,2‰, przy średniej w kraju minus 5,1‰. Oznacza to, że w kolejnych latach, zwłaszcza po 2018 r., ujemny przyrost naturalny będzie się pogłębiał, a w 2050 r. przewaga zgonów na urodzeniami będzie wynosić ponad 6 tys.¹⁰

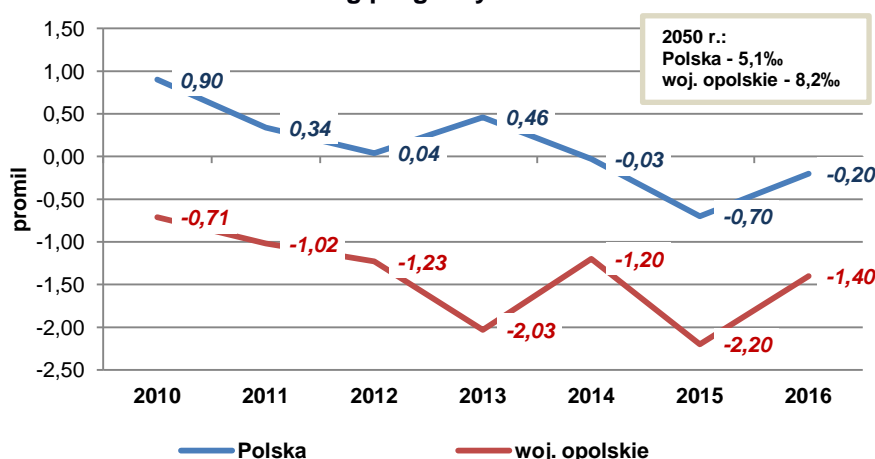
⁷ Ludność w 2016 r. – dane ostateczne, GUS, Warszawa, 2017 r., s. 1.

⁸ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego w 2014 r., Urząd Statystyczny w Opolu, Opole, maj 2015 r., s. 19, <http://opole.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/inne-opracowania/raport-o-sytuacji-spolesczno-gospodarczej-województwa-opolskiego-w-2014-r-,9,4.html> (04.05.2016 r.).

⁹ Program Specjalnej Strefy Demograficznej w województwie opolskim do 2020 roku „Opolskie dla Rodziny”, Samorząd Województwa Opolskiego, Opole 2014, s.22.

¹⁰ Prognoza ludności na lata 2014–2050, GUS, Warszawa 2014, s. 115.

Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności w Polsce i woj. opolskim w latach 2010–2016 oraz wg prognozy do 2050 r.

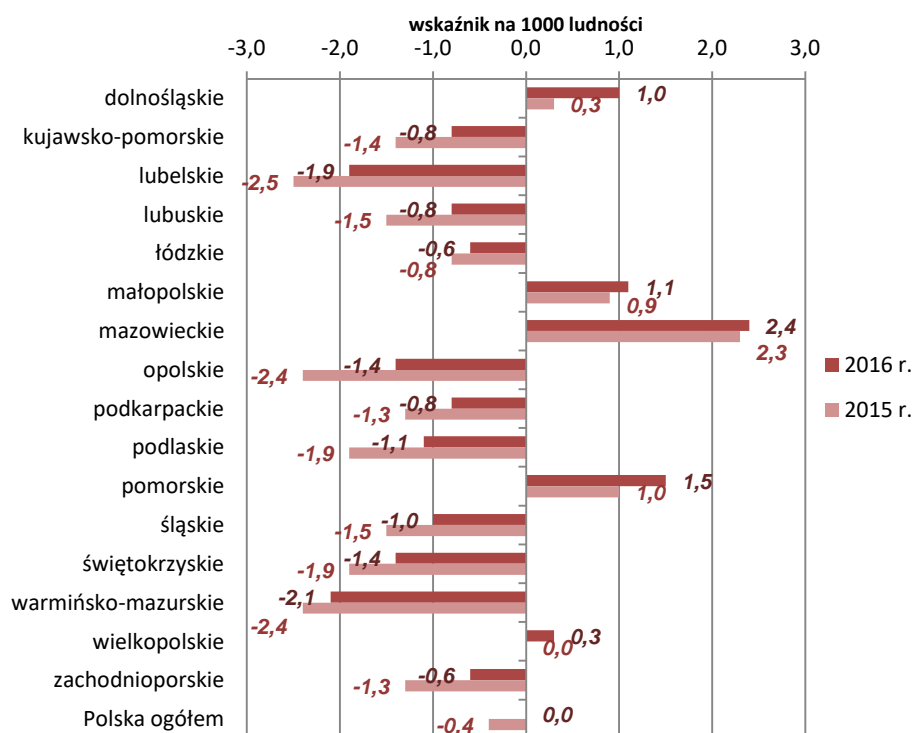
Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie danych GUS.

1.1.3 Migracje ludności

W 2016 r. w wyniku ruchów migracyjnych przybyło Polsce 1 505 osób (wskaźnik ogólnego salda migracji dla kraju wyniósł 0,0). W porównaniu do 2015 r. wskaźnik ten wzrósł: z -0,4 do 0,0, przy czym w woj. opolskim wzrósł z -2,4 do -1,4.

W 2016 r. w woj. opolskim ubyło z tytułu migracji 1 370 osób, tj. 1 030 osób mniej niż w 2015 r. Mimo to województwo opolskie należy do grupy regionów o najwyższym ogólnym wskaźniku migracji stałej - razem z województwami: lubelskim (-2,5), warmińsko-mazurskim (-2,4) i świętokrzyskim (-1,9).

Wykres 3. Wskaźnik ogólnego salda migracji stałej w latach 2015 – 2016 wg województw (‰)

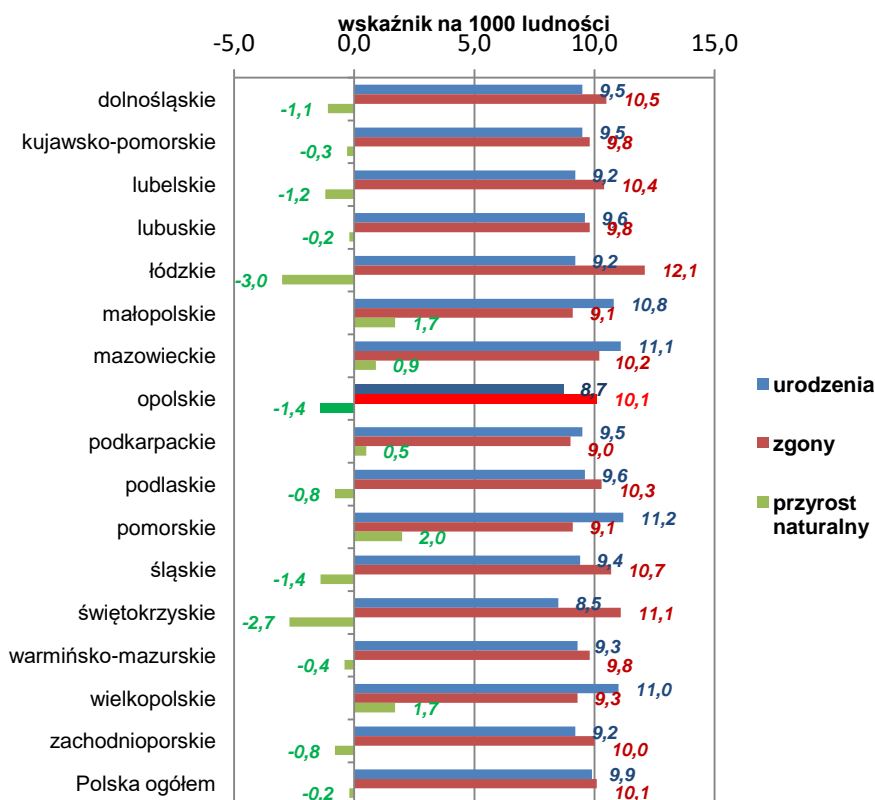
Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie danych GUS.

1.1.4 Najważniejsze wskaźniki demograficzne Polski i woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r.:

- wskaźnik urodzeń na 1000 ludności wyniósł średnio 9,9 i był najwyższy w województwach: pomorskim (11,2), mazowieckim (11,1) i wielkopolskim (11,0). Najmniej dzieci w porównaniu do liczby ludności urodziło się w województwach świętokrzyskim (8,5) oraz opolskim (8,7);
- wskaźnik zgonów wyniósł średnio 10,1 i był najwyższy w województwach: łódzkim i świętokrzyskim, a najniższy w województwach: podkarpackim (9,0) oraz małopolskim i pomorskim (po 9,1). W woj. opolskim wynosił tyle co średnio w kraju - 10,1;
- wskaźnik przyrostu naturalnego wynoszący średnio -0,2, był najniższy w województwach: łódzkim (-3,0) i świętokrzyskim (-2,7), a najwyższy w województwach: wielkopolskim i małopolskim (po +1,7). Woj. opolskie miało przyrost naturalny o wartości minus 1,4.

Wykres 4. Wskaźnik urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na 1000 ludności wg województw w 2016 r.

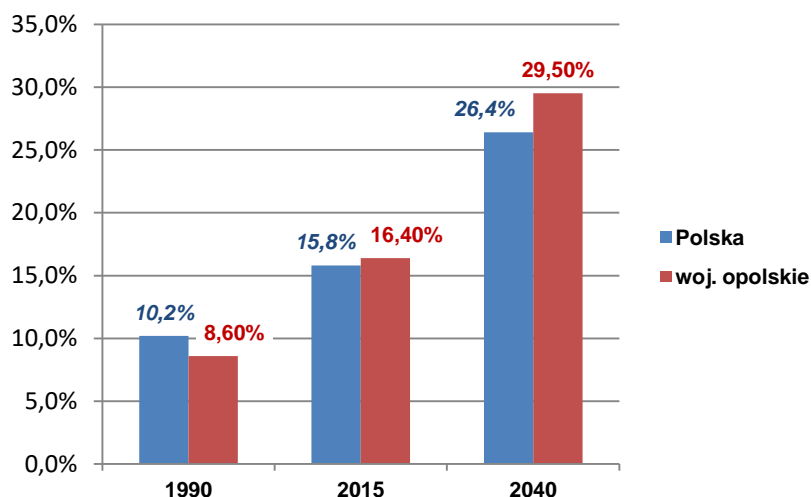
Źródło obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie danych GUS.

1.1.5 Starzenie się społeczeństwa

Od początku lat 90-tych ub. wieku postępuje w Polsce proces starzenia się społeczeństwa, na co wskazują cztery główne miary:

- wskaźnik starości demograficznej (udział procentowy osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej populacji), którego wartość w latach 1990-2015 wzrosła z 10,2% do 15,8%;

Wykres 5. Wskaźnik starości demograficznej ludności w Polsce i woj. opolskim w roku 1990, 2015 i 2040 (udział procentowy liczby ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem)

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie *Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, GUS, Warszawa 2016 r., s. 3 <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/terytorialne-zroznicowanie-procesu-starzenia-sie-ludnoscipolski-w-latach-1990-2015-oraz-w-perspektywie-do-2040-roku,28,1.html> (19.04.2017 r.).

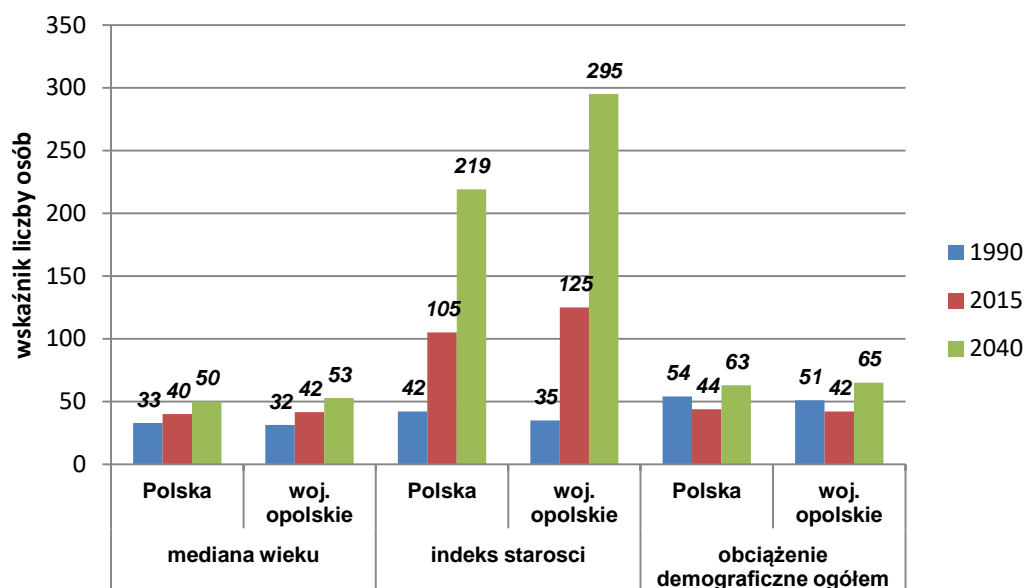
- mediana wieku ludności, która wzrosła z 33 lat w 1990 r. do 40 lat w 2015 r.;
- indeks starości (liczba dziadków przypadająca na 100 wnuczków)¹¹, którego wartość wzrosła z 42 w 1990 r. do 105 w 2015 r., tj., ponad 2,5-krotnie;
- wskaźnik obciążenia demograficznego¹², wprawdzie spadł z 54 w 1990 r. do 44 w 2015 r., ale prognoza do 2040 r. wskazuje na dalszy wzrost tego wskaźnika – do 63 osób w wieku nieprodukcyjnym, które przypadać będą na 100 osób w wieku produkcyjnym¹³.

¹¹ Liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadająca na każde 100 osób w wieku 0-14 lat, źródło: *Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, GUS, Warszawa 2016 r. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/terytorialne-zroznicowanie-procesu-starzenia-sie-ludnoscipolski-w-latach-1990-2015-oraz-w-perspektywie-do-2040-roku,28,1.html>

¹² Liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadając na 100 osób w wieku środkowym, np. liczba dzieci (0-14 lat) oraz osób starszych (65 lata i więcej) na 100 osób w wieku 15-65 lata, źródło: *Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, GUS, Warszawa 2016 r.

¹³ *Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, GUS, Warszawa 2016 r., s. 3.

Wykres 6. Wybrane wskaźniki starzenia się ludności – Polska i woj. opolskie w latach: 1990, 2015 i 2040

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie *Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku*, GUS, Warszawa 2016 r., s. 3.

Zgodnie z prognozą ludnościową do 2040 r.:

- mediana wieku ludności Polski wzrośnie do 50 lat (o 25% w stosunku do 2015 r.);
- indeks starości, czyli liczba dziadków przypadająca na 100 wnuczków, wzrośnie z 105 do 219, tj. ponad 2-krotnie;
- obciążenie demograficzne wzrośnie z 42 osób w wieku nieprodukcyjnym (na 100 osób w wieku produkcyjnym) w 2015 r. do 63 osób w 2040 r.

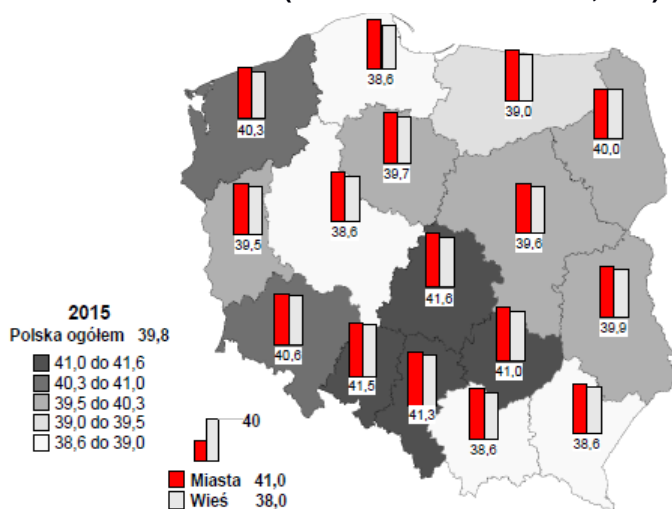
W związku z występującymi różnicami w strukturze wiekowej ludności poszczególnych województw kraju, można wyróżnić województwa „młodsze i starsze demograficznie”¹⁴.

Woj. opolskie należy do „starszych” regionów kraju, tj.:

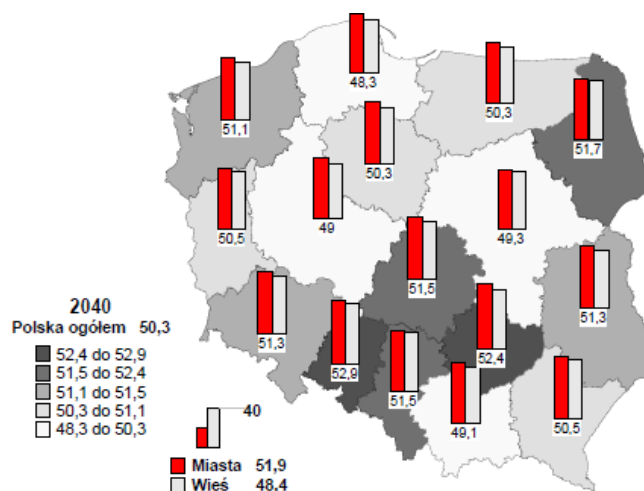
- mediana wieku jest drugą (po woj. łódzkim) najwyższą w kraju, której wartość w 2015 r. wynosiła 41,5 lat; a w latach 1990-2015 wskaźnik ten w woj. opolskim wzrósł najbardziej – o 10 lat. W 2040 r. mediana wieku ludności woj. opolskiego będzie najwyższa w kraju i wynosić będzie prawie 53 lata;

¹⁴ Tamże, s. 4

Mapa 1. Mediana wieku wg województw Polski w 2015 r. (mediana dla Polski – 39,8 lat)

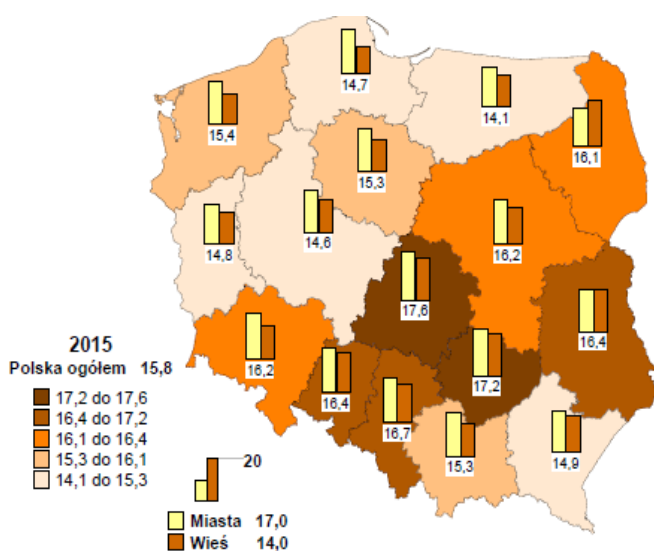
Mapa 2. Mediana wieku wg województw Polski w 2040 r. (mediana dla Polski – 50,3 lat)

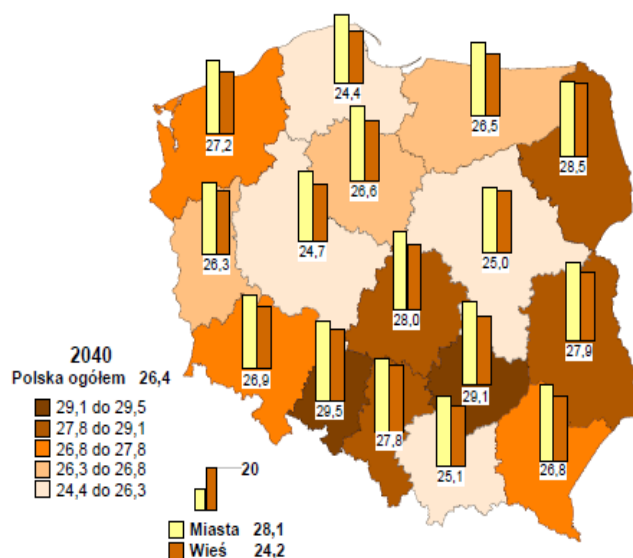
Źródło: Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku, GUS, Warszawa 2016 r., s. 5-6.

→ wskaźnik starości demograficznej w woj. opolskim w 2015 r. wynosił 16,4% - 4 pozycja (po województwach: łódzkim, świętokrzyskim i lubelskim), przy średniej w kraju – 15,8%. Do 2040 r. woj. opolskie będzie miało najwyższy wskaźnik starości demograficznej wynoszący 29,5% - o ponad 13 pkt proc więcej niż w 2015 r.;

Mapa 3. Wskaźnik starości demograficznej wg województw kraju w 2015 r. (średni 16%)

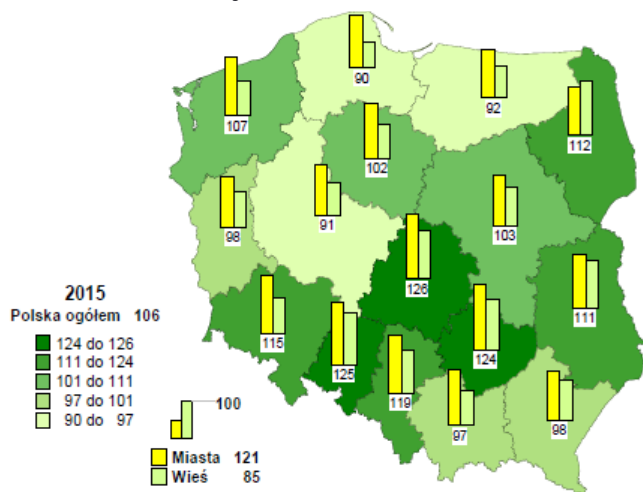
Mapa 4. Wskaźnik starości demograficznej wg województw kraju - prognoza do 2040 r. (średni 26%)

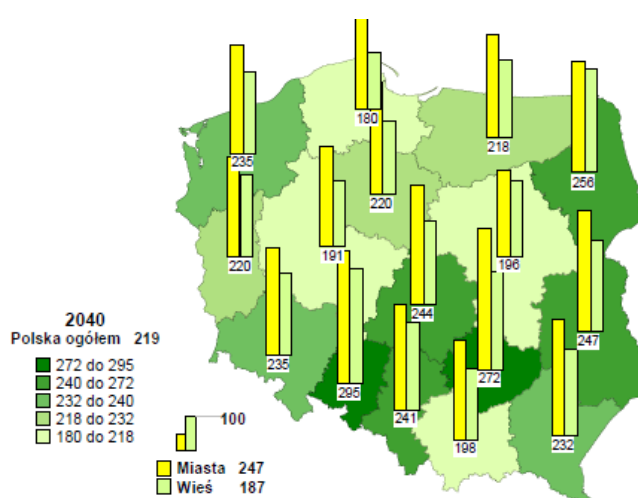
Źródło: Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku, GUS, Warszawa 2016 r., s. 7

→ indeks starości w woj. opolskim jest drugim, najwyższym wśród 16 województw, i wynosił w 2015 r. 125 (najwięcej dziadków przypadających na 100 wnuczków miało woj. świętokrzyskie - 126). Do 2040 r. indeks starości w woj. opolskim wzrośnie prawie 3-krotnie do 295 i będzie najwyższym wskaźnikiem w kraju (średnia 219);

Mapa 5. Indeks starości demograficznej wg województw Polski w 2015 r.

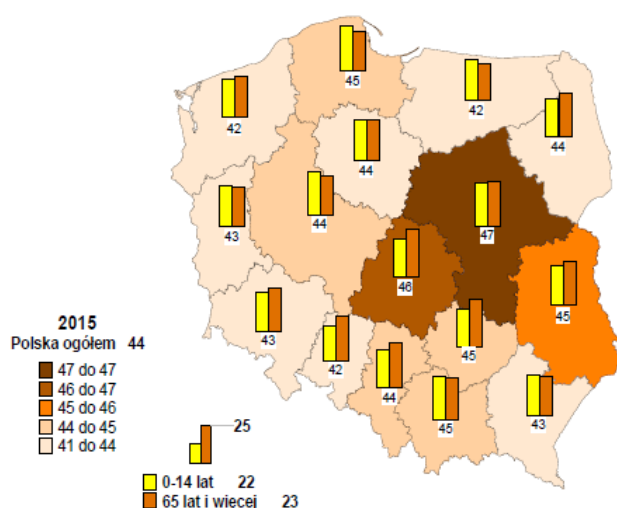
Mapa 6. Indeks starości demograficznej wg województw Polski – prognoza do 2040 r.

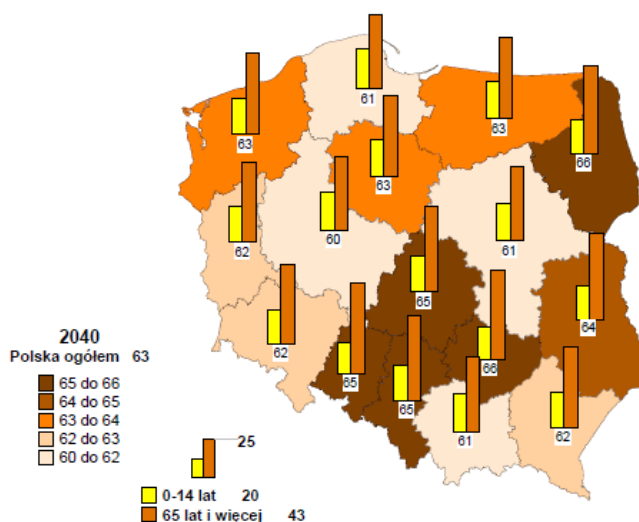
Źródło: Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku, GUS, Warszawa 2016 r., s. 8

→ wskaźnik obciążenia demograficznego w 2015 r. wyniósł w woj. opolskim 42, przy średniej w kraju 44, ale do 2040 r. woj. opolskie będzie miało jedną z najwyższych wartości tego wskaźnika w kraju - liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosić będzie 65 (tyle samo co w województwach: podlaskim, łódzkim, świętokrzyskim i śląskim), przy czym liczba osób starszych przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym będzie największa (40 seniorów na 100 osób w średnim wieku – podobnie jak w woj. świętokrzyskim)¹⁵.

Mapa 7. Wskaźnik obciążenia demograficznego wg województw Polski w 2015 r.

Mapa 8. Wskaźnik obciążenia demograficznego wg województw Polski - prognoza do 2040 r.

Źródło: Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku, GUS, Warszawa 2016 r., s. 9-10

¹⁵ Terytorialne zróżnicowanie procesu starzenia się ludności Polski w latach 1990-2015 oraz w perspektywie do 2040 roku, GUS, Warszawa 2016 r., s. 10

Obecną i przyszłą strukturę demograficzną ludności kształtują: ruch naturalny ludności (urodzenia i zgony), a także – szczególnie w woj. opolskim – skala migracji, w tym migracji zagranicznych. Dane w tym zakresie wskazują na dalsze postępowanie procesu starzenia się ludności, zwłaszcza regionów (takich jak woj. opolskie), gdzie występuje istotna przewaga zgonów nad urodzeniami, a migracja zagraniczna przyjmuje wyjątkowo duże rozmiary.

W efekcie opracowanych prognoz, woj. opolskie w ciągu najbliższych 25 lat będzie starzeć się najszybciej, by w 2040 r. pozostać *najstarszym demograficznie* województwem kraju. Ekspertki podkreślają, że wpływ na ten stan mają dotychczasowe trendy demograficzne - spadek dzietności, utrzymująca się na stałym poziomie liczba zgonów oraz wysokie saldo migracji¹⁶.

1.1.6 Ludność w powiatach woj. opolskiego w latach 2015-2016

W 2016 r. w większości powiatów woj. opolskiego spadła liczba ludności, z wyjątkiem: powiatów: namysłowskiego i opolskiego ziemskiego, gdzie wystąpił nieznaczny wzrost, odpowiednio: o 0,2% i 0,1%.

Natomiast analiza struktury ludności wg ekonomicznych grup wieku wskazuje, że we wszystkich powiatach zmniejszyła się liczba dzieci i młodzieży (do 17 lat) oraz liczba ludności w wieku produkcyjnym, natomiast wzrosła liczba ludności w wieku poprodukcyjnym, najwięcej w powiatach: kluczborskim (o 1,1 pkt proc.) i prudnickim (o 1,2 pkt proc.).

Tabela 2. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w woj. opolskim w 2016 r. – wg powiatów

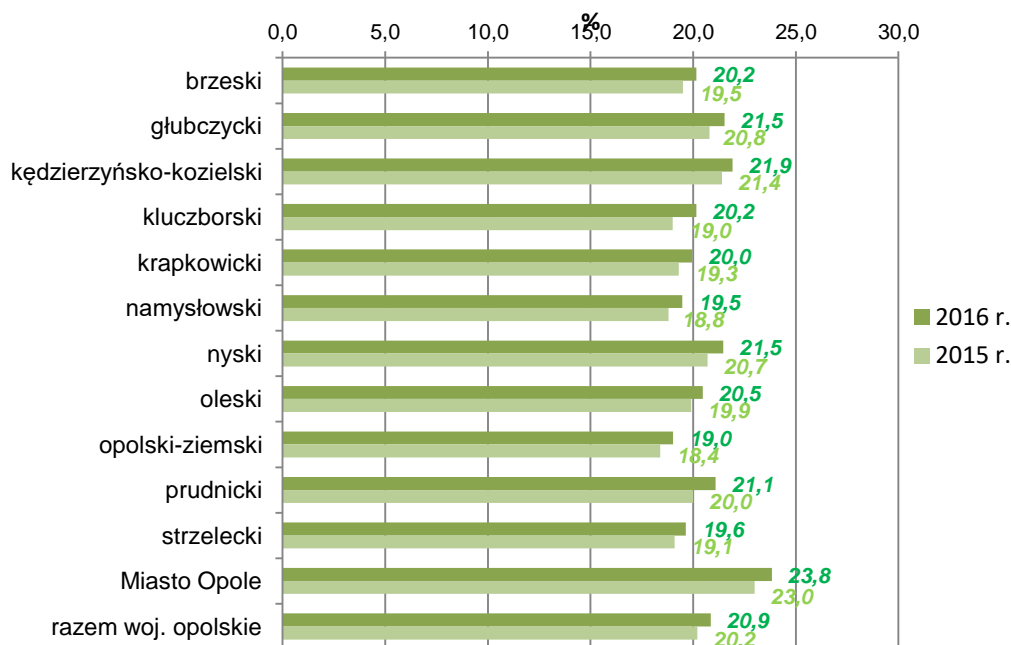
Lp.	Powiaty	Ludność wg funkcjonalnych grup wieku				Ludność w 2015 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r. =100%	
		Razem	Grupy wieku na 31 grudnia 2016 r.					
			przedprodukcyjny	produkcyjny	poprodukcyjny			wiek poprodukcyjny w %
1	brzeski	90 771	15 780	56 692	18 299	20,2	91 191	99,5
2	głubczycki	46 445	7 383	29 063	9 999	21,5	46 892	99,0
3	kędzierzyńsko-kozielski	95 750	14 584	60 180	20 986	21,9	96 139	99,6
4	kluczborski	66 446	10 447	42 609	13 390	20,2	66 707	99,6
5	krapkowicki	64 373	9 968	41 560	12 845	20,0	64 599	99,7
6	namysłowski	42 707	7 520	26 870	8 317	19,5	42 615	100,2
7	nyski	138 369	21 653	87 009	29 707	21,5	138 969	99,6
8	oleski	65 101	10 455	41 325	13 321	20,5	65 306	99,7
9	opolski-ziemski	133 160	21 203	86 632	25 325	19,0	133 048	100,1
10	prudnicki	55 915	9 055	35 065	11 795	21,1	56 174	99,5
11	strzelecki	75 277	11 951	48 536	14 790	19,6	75 440	99,8
12	Miasto Opole	118 722	18 147	72 285	28 290	23,8	118 931	99,8
Razem woj. opolskie		993 036	158 146	627 826	207 064	20,9	996 011	99,7

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie danych GUS.

¹⁶ Tamże, s. 10

Średni wskaźnik starości demograficznej (udział liczby osób w wieku poprodukcyjnym w populacji ogółem) wyniósł w woj. opolskim 20,9% i był najwyższy w Mieście Opolu (23,8%) i powiecie kędzierzyńsko-kozielskim (21,9%). Najmniej osób starszych występowało w powiatach: opolskim ziemskim (19,0%) i namysłowskim (19,5%).

Wykres 7. Udział procentowy liczby osób w wieku poprodukcyjnym w populacji ogółem w woj. opolskim w latach 2015-2016 - wg powiatów

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie danych GUS.

1.1.7 Wybrane wskaźniki demograficzne woj. opolskiego w 2010 r. i latach 2014-2016 oraz wg prognozy GUS w 2050 r.

Tabela 3. Najważniejsze wskaźniki demograficzne woj. opolskiego w 2010 r. i latach 2014-2016 oraz wg prognozy GUS w 2050 r.

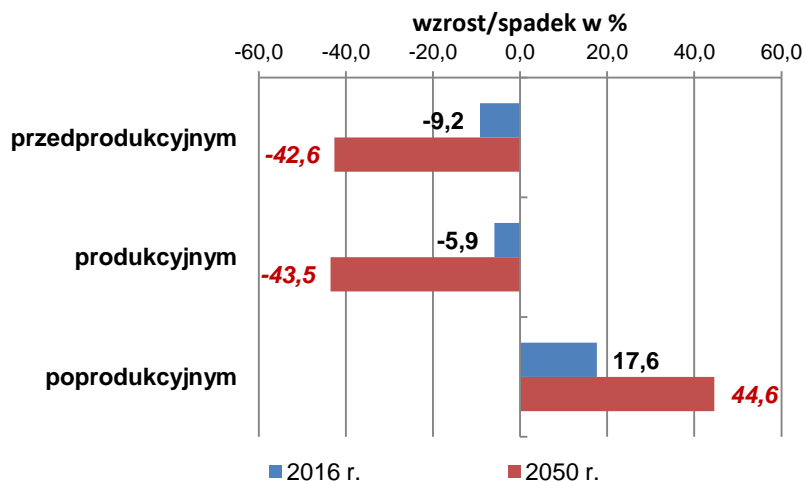
Wyszczególnienie	Wybrane wskaźniki demograficzne województwa opolskiego						
	2010 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2010 r. 2016 r.=100%	2050 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2050 r.=100%
Ludność ogółem	1 017 241	1 000 858	996 011	993 036	-2,4%	744 575	-25,0%
w wieku przedprodukcyjnym	174 257	161 704	159 393	158 146	-9,2%	90 838	-42,6%
w wieku produkcyjnym	666 937	643 277	635 551	627 826	-5,9%	354 418	-43,5%
w wieku poprodukcyjnym	176 047	195 877	201 067	207 064	+ 17,6%	299 319	+ 44,6%
udział wieku poprodukcyjnego %	17,3	19,6	20,2	20,9	x	40,2	x
urodzenia żywe	9 163	8 593	8 289	8 634	- 5,8 %	4 542	-47,4 %
urodzenia żywe na 1000 ludności	9,0	8,6	8,3	8,7	- 0,3 pkt	6,1	-2,6 pkt
zgony	9 882	9 808	10 468	10 006	+ 1,3%	10 722	+ 7,2%
zgony na 1000 ludności	9,7	9,8	10,5	10,1	+ 0,4 pkt	14,4	+ 4,3 pkt
przyrost naturalny	-719	-1 215	-2 179	-1 372	- 90,8%	-6 123	- 346,3%
przyrost naturalny na 1000 ludności	-0,7	-1,2	-2,2	-1,4	- 0,7 pkt	-8,2	-6,8 pkt
saldo migracji stałej na 1000 ludności	-1,8	-2,3	-2,4	-1,4	-0,4 pkt	-2,2	-0,8 pkt

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu.

W woj. opolskim wg prognozy GUS do 2050 r. (w porównaniu z 2016 r.):

- liczba ludności ogółem zmniejszy się o 25%;
- o prawie połowę spadnie liczba osób w przedprodukcyjnej i produkcyjnej grupie wieku (odpowiednio o: 42,6% i 43,5%);
- o prawie połowę wzrośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym (o 44,6%).

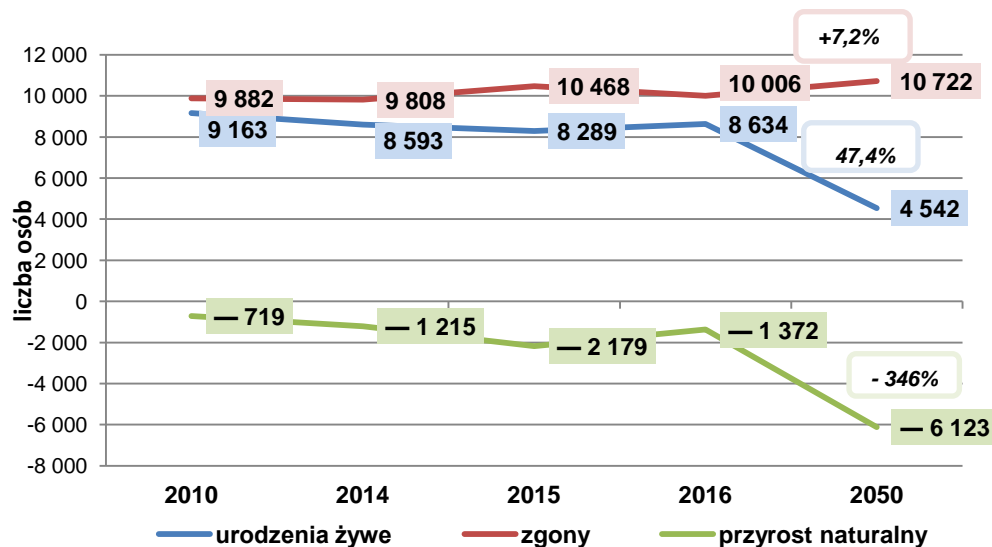
Wykres 8. Zmiany liczby ludności wg ekonomicznych grup wieku – woj. opolskie w 2016 r. i wg prognozy GUS w 2050 r.

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu.

- liczba urodzeń żywych spadnie o 47,4% (wskaźnik urodzeń na 1000 ludności zmniejszy się o 2,6 pkt);
- liczba zgonów wzrośnie o prawie 7,2%;
- ponad 3-krotnie zmaleje przyrost naturalny (w 2050 r. ubędzie 6 123 mieszkańców, podczas gdy w 2016 r. ubyły 1 372 osoby).

Wykres 9. Zmiany liczby urodzeń żywych, zgonów i przyrostu naturalnego w woj. opolskim w 2010 r. i w latach 2014-2016 oraz wg prognozy GUS w 2050 r.

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie danych GUS.

1.2 Rodziny z dziećmi na utrzymaniu

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011, w Polsce było 8 130,9 tys. rodzin z dziećmi, w tym ok. 67% (5 458 tys.) posiadało na utrzymaniu dzieci do 24 lat. W okresie międzyspisowym (2002-2011) liczba rodzin z dziećmi na utrzymaniu spadła średnio w kraju o ponad 10% (w woj. opolskim o 17,8%)¹⁷.

W woj. opolskim w 2011 r., wśród 211 702 rodzin wychowujących dzieci, było 134 065 rodzin z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu, w tym:

- 14 566 rodzin wielodzietnych;
- 30 100 rodzin niepełnych.

W woj. opolskim - w porównaniu do badania spisowego z 2002 r.:

- liczba rodzi wielodzietnych spadła o prawie połowę (z 27 924 do 14 566);
- liczba rodzi niepełnych wzrosła o 3,1% (z 29 200 do 30 100);
- udział rodzin wielodzietnych w grupie rodzin ogółem zmniejszył się z 17,1% do 10,9%;
- udział rodzin niepełnych wzrósł z 17,9% do 22,5%.

Tabela 4. Rodziny z dziećmi w Polsce i woj. opolskim wg Narodowych Spisów Powszechnych 2002 i 2011

Wyszczególnienie	Rodziny z dziećmi wg Narodowych Spisów Powszechnych					
	Narodowego Spisu Powszechnego 2002		Narodowego Spisu Powszechnego 2011		Wzrost / spadek w 2011 (NSP) NSP 2002=100%	
	Polska	woj. opolskie	Polska	woj. opolskie	Polska	woj. opolskie
Rodziny z dziećmi ogółem	8 001 090	222 776	8 130 946	211 702	+1,6	- 5,0
<i>w tym z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu</i>	6 079 426	163 003	5 457 972	134 065	- 10,2	- 17,8
<i>w tym:</i>						
rodziny wielodzietne z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu	1 024 032	27 924	626 825	14 566	- 38,8	- 47,8
rodziny niepełne z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu	1 125 500	29 200	1 288 000	30 100	+ 14,4	+ 3,1
udział rodzin wielodzietnych w liczbie rodzin z dziećmi na utrzymaniu w % (w. 3 do 2)	16,8	17,1	11,5	10,9	spadek o 5,3 pkt. proc.	spadek o 6,2 pkt. proc.
udział rodzin niepełnych w liczbie rodzin z dziećmi na utrzymaniu w % (w. 4 do 2)	18,5	17,9	23,6	22,5	wzrost o 5,1 pkt. proc.	wzrost o 4,6 pkt. proc.

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie *Gospodarstwa domowe i rodziny. Charakterystyka demograficzna. NSP Ludności i Mieszkań 2011*, GUS.

W strukturze rodzin z dziećmi na utrzymaniu dominują rodziny z 1 dzieckiem (53,3%). Rodziny z dwójką dzieci stanowiły 35,2%, a rodzin z trójką lub większą liczbą dzieci było 11,5%.

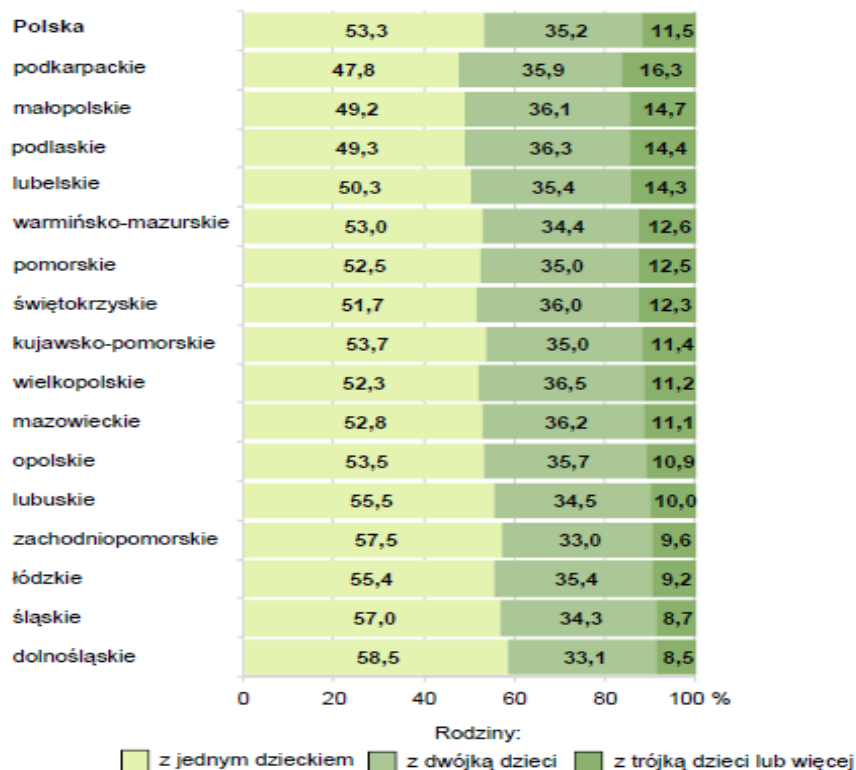
W województwie opolskim w porównaniu do średnich wartości dla kraju w 2011 r.:

- więcej było rodzin z 1 dzieckiem – 53,5%;
- nieco więcej rodzin w dwójką dzieci – 35,7%;
- rodziny z większą liczbą dzieci stanowiły 10,9% (o 0,6 pkt proc. mniej niż średnio w kraju).

¹⁷ *Działania prorodzinne w latach 2010-2015 (wyniki NSP 2002 i 2011)*, GUS 2016 r., <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/rodzina/dzialania-prorodzinne-w-latach-2010-2015,1,1.html> (04.05.2017 r.).

Województwo opolskie zajmuje 11 pozycję w kraju pod względem udziału rodzin wielodzietnych w strukturze rodzin z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu.

Wykres 10. Struktura rodzin z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu wg liczby dzieci i województw w 2011 r. (uporządkowano wg malejącego udziału rodzi z trójką dzieci i więcej)

Źródło: *Działania prorodzinna w latach 2010-2015*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków 2016, s. 33 http://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6005/1/1/1/publ.dzialania_prorodzinne_internet.pdf (20.04.2017 r.).

1.3 Warunki życia ludności

1.3.1 Sytuacja dochodowa

Według danych GUS¹⁸ w 2015 r. sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce poprawiła się. Wzrosły dochody i wydatki poszczególnych grup gospodarstw domowych, poprawiło się również wyposażenie w dobra trwałe użytkowania.

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę wynosił 1 386 zł i w stosunku do 2014 r. był realnie wyższy o 4,3%. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę wynosiły 1 091 zł i były realnie wyższe o 2,1% od wydatków z roku 2014.

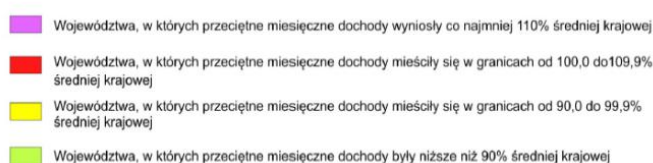
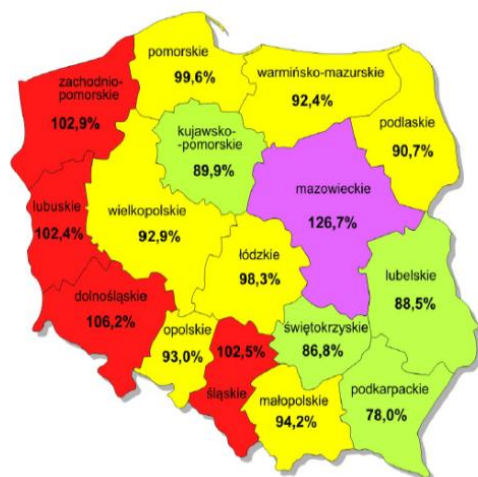
W województwie opolskim odnotowano:

- przeciętne miesięczne dochody gospodarstw domowych stanowiące 93% średnich dochodów w kraju (ok. 1 289 zł);

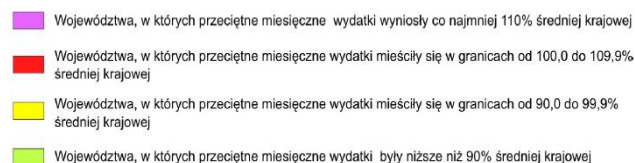
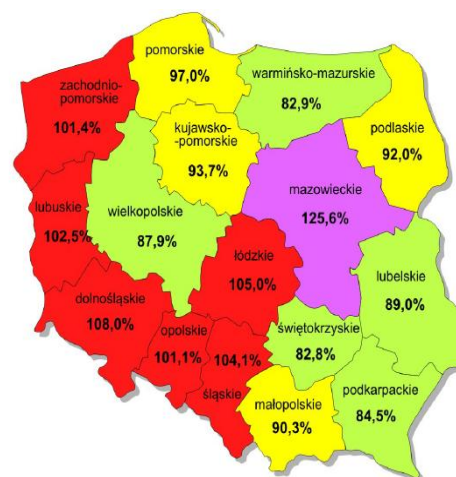
¹⁸ Na podstawie notatki informacyjnej GUS z dnia 25.05.2016 r., Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/sytuacja-gospodarstw-domowych-w-2015-roku-w-swietle-wynikow-badania-budzetow-gospodarstw-domowych,3,15.html> (26.05.2017 r.).

- przeciętne miesięczne wydatki wynoszące 101,1% średnich wydatków w kraju (tj. 1 401 zł)¹⁹;
- przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w wysokości 3 796,92 zł, które stanowiło 91% przeciętnych miesięcznych, średnich dla kraju, wynagrodzeń (było wyższe od przeciętnych wynagrodzeń w 2014 r. o 4,3%)²⁰.

Mapa 9. Wskaźnik przeciętnego, miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych w stosunku do średniej krajowej w 2015 r.

Mapa 10. Wskaźnik przeciętnych, miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych w stosunku do średniej krajowej w 2015 r.

Źródło: *Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS z dnia 25.05.2016 r., s. 11-12.

Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych poprawia się od kilku lat – w latach 2012-2015 przeciętny dochód rozporządzalny na osobę wzrósł z poziomu 1 278,43 do poziomu 1 386,16 zł, tj. o 8,4%. Przy czym najlepszą sytuację dochodową mają gospodarstwa pracujące na własny rachunek oraz pracowników (w przeciwieństwie do gospodarstw domowych rencistów, w których dochód rozporządzalny na 1 gospodarstwo był 2,9-rza niższy niż w grupie pracujących na własny rachunek)²¹.

Odnotowano również istotną różnicę między sytuacją budżetów gospodarstw domowych zamieszkujących miasta i wieś (przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach domowych mieszkających w miastach był wyższy o 41,6% niż mieszkających na wsi)²².

¹⁹ Tamże, s. 11-12.

²⁰ *Regiony Polski*, GUS, Warszawa 2016, s. 26, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/miasta-województwa/regiony-polski-2016,6,10.html>

²¹ *Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, notatka informacyjna GUS, maj 2016 r., s. 6

²² Tamże, s. 6

Jednocześnie – jak wynika z obwieszczenia Prezesa GUS z 27 marca 2017 r.²³, przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę wzrósł w 2016 r. do wysokości 1 475 zł, tj. o 6,4% w porównaniu do 2015 r.

W 2016 r. wzrosły również przeciętne wynagrodzenia – w województwie opolskim o 4,6% do wysokości 3 871,7 zł (w 2015 r. było to 3 699,8 zł)²⁴.

W 2015 r. - wg informacji sygnałnej Urzędu Statystycznego w Opolu - poprawiły się również warunki życia ludności w zakresie wyposażenia w dobra trwałego użytku. W woj. opolskim odnotowano wzrost wyposażenia w smartfony (o 8,5 pkt proc), zmywarkę do naczyń (o 2,8 pkt proc.) oraz komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu (o 2,2 pkt proc.)²⁵.

W porównaniu ze średnimi wskaźnikami w kraju woj. opolskie uzyskało lepszy stopień wyposażenia gospodarstw domowych w: zamrażarkę (o 9,6 pkt proc.), zmywarkę do naczyń (o 8,5 pkt proc.), kuchenkę elektryczną z płytą ceramiczną, indukcyjną (o 7,9 pkt proc.), komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu (o 4,2 pkt proc.), telefon komórkowy (o 3,8 pkt proc.) oraz cyfrowy aparat fotograficzny (o 3,2 pkt proc.)²⁶.

Woj. opolskie należy do grupy regionów o najmniejszym wzroście liczby mieszkań oddanych do użytkowania. W 2016 r. oddano do użytkowania 1,8 tys. mieszkań, tj. o 2,6% więcej niż w 2015 r., ale w kraju wzrost ten wynosił 10,6%. W przeciwieństwie do liczby oddawanych mieszkań woj. opolskie zajmuje pierwszą lokatę pod względem przeciętnej powierzchni użytkowej na 1 mieszkania, wynoszącej 124,2 m² tj. prawie o 30 m² większej niż średnio w kraju²⁷.

1.3.2 Syntetyczne wskaźniki jakości życia

Zgodnie z raportem GUS *Terytorialne zróżnicowanie jakości życia w Polsce w 2015 r.*, woj. opolskie należy do grupy 4 województw kraju, w których *ogólną sytuację materialną określa się jako relatywnie lepszą*²⁸.

*W grupie tej znajdują się przede wszystkim województwa: dolnośląskie, mazowieckie, opolskie i wielkopolskie. W województwach tych, oprócz niższego – w odniesieniu do średniej dla kraju – zasięgu trzech analizowanych form ubóstwa, odnotowano również dosyć wysokie wskaźniki dobrej sytuacji materialnej, często przekraczające średnią dla Polski*²⁹.

W woj. opolskim w 2015 r.:

²³ Obwieszczenie Prezesa GUS w sprawie przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w 2016 r. ogółem, <http://stat.gov.pl/sygnalne/komunikaty-i-obwieszczenia/lista-komunikatow-i-obwieszczen/obwieszczenie-w-sprawie-przecietnego-miesiecznego-dochodu-rozporzadzalnego-na-1-osobe-ogolem-w-2016-roku,294,3.html>,

²⁴ Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie opolskim w 2016 r., WUP Opole, 2017, s. 9 <http://wupopole.praca.gov.pl/documents/75476/899822/Analiza%202016/49f0b17c-deba-4cca-a591-e4db804d3e21?t=1489663697936>

²⁵ Budżety gospodarstw domowych w województwie opolskim w 2015 r., informacja sygnałna urzędu Statystycznego w Opolu, Opole, wrzesień 2016 r. <http://opole.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/warunki-zycia/budzety-gospodarstw-domowych-w-wojewodztwie-opolskim-w-2015-r-,2,3.html>

²⁶ Tamże, s. 8

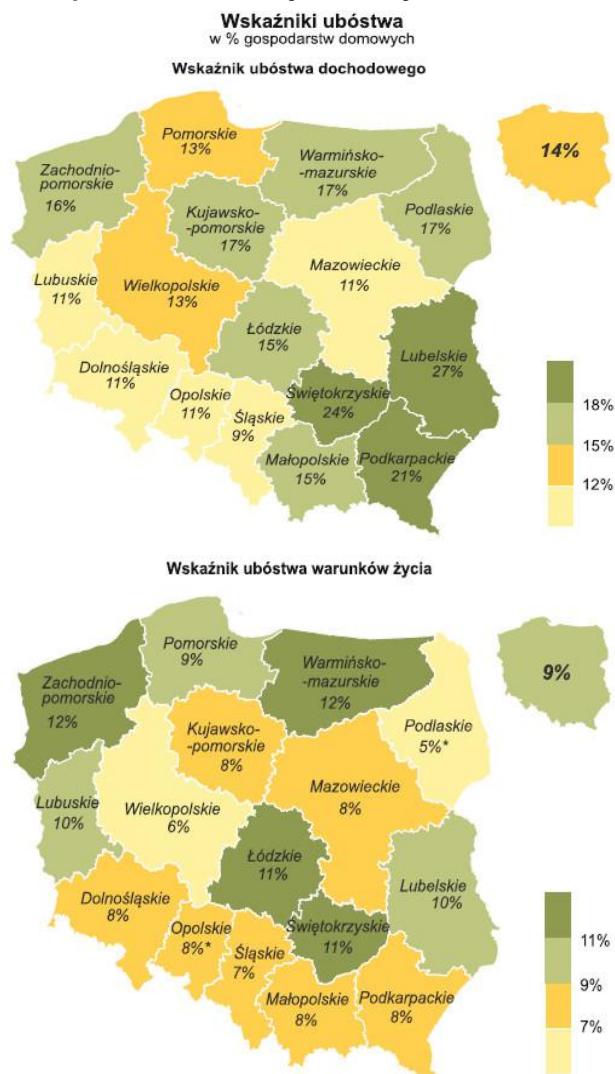
²⁷ Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw nr 4/201 6r. kwartalnik GUS, warszawa, kwiecień 2017 r., s. 49 i 98, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/informacje-o-sytuacji-spoeczno-gospodarczej/informacja-o-sytuacji-spoeczno-gospodarczej-wojewodztw-nr-42016,3,24.html>

²⁸ Terytorialne zróżnicowanie jakości życia w Polsce, GUS, Warszawa 2017 r., <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/terytorialne-zroznicowanie-jakosci-zycia-w-polsce-w-2015-r-,25,1.html> s.10

²⁹ Badanie uwzględnia kilka różnych aspektów jakości życia, w tym m.in.: ubóstwo dochodowe, ubóstwo warunków życia, ubóstwo braku równowagi budżetowej.

- ubóstwem dochodowym³⁰ dotkniętych było 11% gospodarstw domowych (druga, najlepsza pozycja w kraju, przy średniej 14%);
- ubóstwo warunków życia objęło 8% gospodarstw domowych (4 pozycja, przy średniej 9%),
- ubóstwo braku równowagi budżetowej³¹ dotyczyło 8% gospodarstw domowych (trzecia pozycja, przy średniej 11%)³².

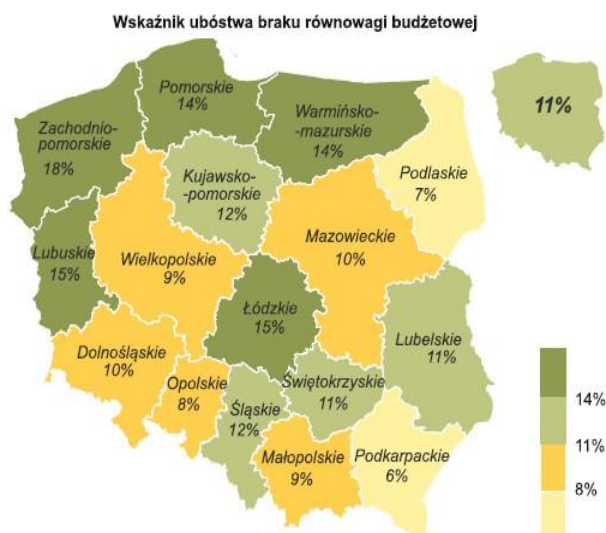
Mapa 11. Wskaźniki jakości życia w 2015 r.

³⁰ Gospodarstwa domowe, których miesięczny dochód ekwiwalentny był niższy od wartości uznanej za próg ubóstwa, przyjęty na poziomie 60% mediany dochodu ekwiwalentnego (w 2015 r. dla jednoosobowego gospodarstwa domowego było to 1043 zł).

³¹ Gospodarstwa domowe deklarujące trudności w gospodarowaniu budżetem (zaległości w opłatach, kredyty/pożyczki, subiektywna ocena trudności „w wiązaniu końca z końcem”), za Terytorialne zróżnicowanie jakości życia w Polsce, GUS, s. 30

³² Terytorialne zróżnicowanie jakości życia w Polsce w 2015 r., s. 17.

Źródło: Terytorialne zróżnicowanie jakości życia w Polsce w 2015 r., GUS, Warszawa 2017, s. 17.

W badaniu zdiagnozowano również stopień zapotrzebowania gospodarstw domowych na różnego rodzaju wsparcie oraz zakres udzielonej pomocy³³.

Największe zapotrzebowanie – deklarowane przez badane gospodarstwa domowe, dotyczyło pomocy finansowej (średnio 21% gospodarstw domowych), na pomoc rzeczową oczekiwało 12% gospodarstw, a na usługi 11%.

- średni wskaźnik zapotrzebowania na pomoc finansową wynosił 21% i wahał się od najwyższego – 27% w woj. lubuskim, do 17% w woj. dolnośląskim. W woj. opolskim potrzebę pomocy finansowej odczuwało 18% gospodarstw domowych;
- średni wskaźnik potrzeb w zakresie pomocy rzeczowej wynosił 12% - najwięcej w woj. warmińsko-mazurskim – 16%, najniższy w woj. dolnośląskim (8%). Woj. opolskie miało 11% gospodarstw domowych wyrażających potrzebę pomocy rzeczowej;
- średni wskaźnik zapotrzebowania na pomoc w formie usług wyniósł 11% i wahał się od 15% w woj. łódzkim do 8% w województwach pomorskim i wielkopolskim. W woj. opolskim wynosił 10%.

Rzeczywisty zakres korzystania z pomocy niekoniecznie odpowiada zakresowi potrzeb w tym względzie. *Nie zawsze gospodarstwa domowe, które odczuwały konieczność korzystania z pomocy, taką pomoc uzyskiwały. Jednocześnie zdarzało się, że pomoc trafiała do tych gospodarstw, którym nie była ona niezbędna*³⁴.

Woj. opolskie należy do grona województwa, w których od kilku lat odnotowuje się największy wskaźnik liczby gospodarstw domowych otrzymujących pomoc, zwłaszcza finansową i rzeczową – odpowiednio 13% i 9%.

W woj. opolskim występuje również największy udział osób, u których zaobserwowano współwystępowanie wszystkich trzech pozytywnych symptomów dobrobytu subiektywnego (tj. zadowolenia z życia *ogólnie rzecz biorąc*, dobrego samopoczucia oraz poczucia sensu w życiu).

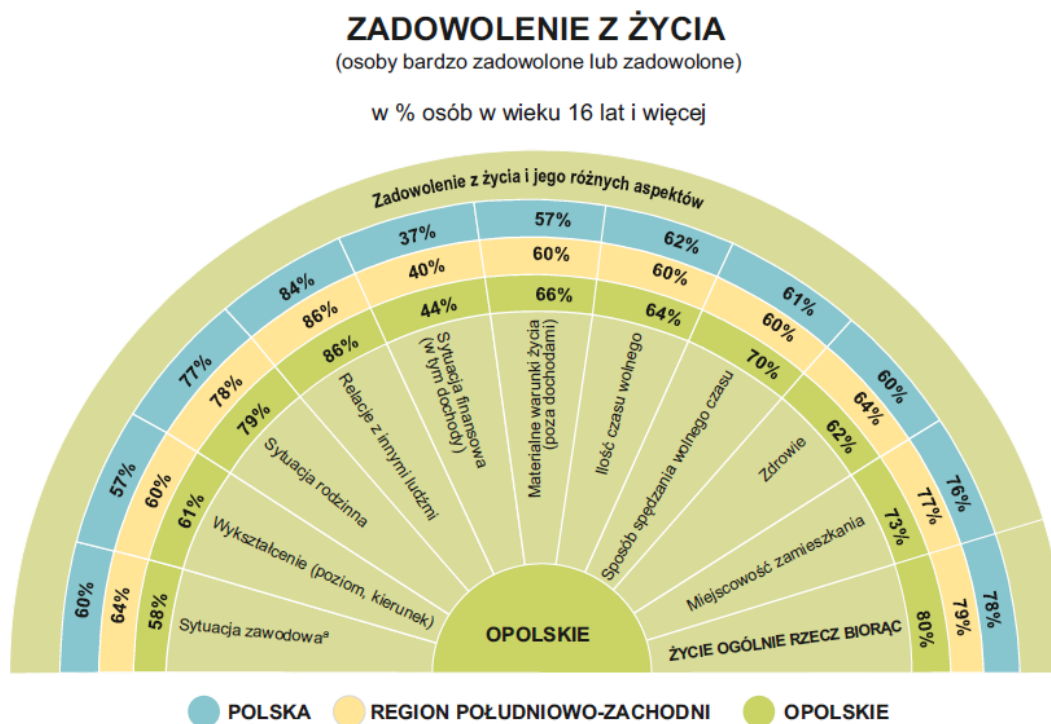
W 2015 r. było w woj. opolskim 80% osób pow. 16 lat wyrażających *zadowolenie z życia ogólnie rzecz biorąc*, przy średniej w kraju – 78%. Oprócz woj. opolskiego w grupie

³³ Analiza uwzględniła wszelkiego rodzaju pomoc pochodzącą zarówno od instytucji, jak i osób fizycznych. Tamże, s. 23

³⁴ Tamże, s. 25

tej znajdowały się również województwa: podlaskie, zachodniopomorskie, małopolskie i warmińsko-mazurskie.

Wykres 11. Zadowolenie z życia i jego różnych aspektów w Polsce i woj. opolskim w 2015 r.

^a Dotyczy osób pracujących

Źródło: Terytorialne zróżnicowanie jakości życia w Polsce w 2015 r., GUS, Warszawa 2017, s. 126.

1.4 Ubóstwo w Polsce i woj. opolskim³⁵

1.4.1 Zakres i struktura ubóstwa wg wybranych czynników

W 2015 r., według GUS w Polsce - zasięg ubóstwa relatywnego wyniósł 15,5% (osiągając najniższy wskaźnik od 1997 r., w którym wyniosło 15,3%)³⁶, ubóstwo wg ustawowej granicy pozostało bez zmian w stosunku do poprzedniego roku (12,2%), a ubóstwo skrajne osiągnęło wartość 6,5% (najmniej od 2010 r.)³⁷.

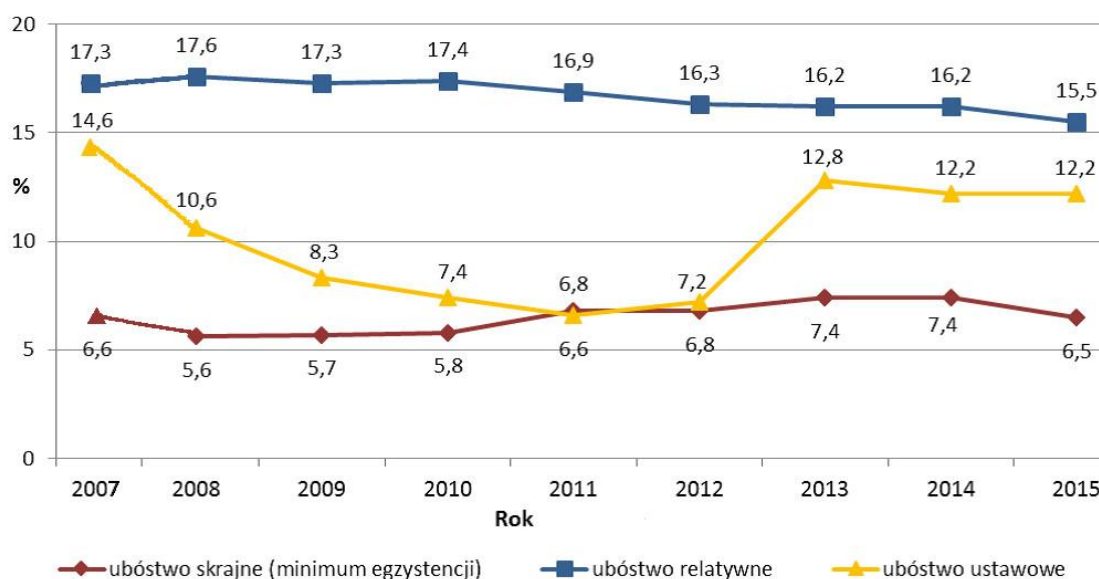
W porównaniu do lat 2013-2014 wskaźniki ubóstwa skrajnego i relatywnego zmniejszyły się, a zakres ubóstwa wg ustawowej granicy utrzymał się na podobnym poziomie (12,8% - 12,2%).

³⁵ Na podstawie informacji GUS: Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, Opracowanie sygnałowe, Warszawa 2016 r. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2015-r-,14,3.html?pdf=1> (10.03.2017 r.).

³⁶ Zob. Anna Szukielojć-Bieñkuńska, *Ubóstwo w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej – podstawowe fakty i dane*. Ekspertyza przygotowana w ramach projektu EAPN Polska – profesjonalny dialog na rzecz Europy Socjalnej, s. 19 http://www.eapn.org.pl/expert/files/Ubostwo_w_Polsce_na_tle_krajow_UE-A.Sz-B.pdf (07.03.2017 r.).

³⁷ Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, Opracowanie sygnałowe, Warszawa 2016 r. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2015-r-,14,3.html?pdf=1> (10.03.2017 r.).

Wykres 12. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2007-2015 wg przyjętych w danych roku granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych)

Źródło: Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, Warszawa 2016, s.1.

W 2015 r. wskaźniki ubóstwa w woj. opolskim wynosiły:

- **ubóstwo skrajne** (minimum egzystencji) **dotyczyło 6,5% osób** w gospodarstwach domowych - tyle samo co średnio w Polsce (9 pozycja w kraju). W porównaniu do 2014 r. zakres ubóstwa skrajnego spadł w województwie opolskim o 1,5 pkt proc.;
- **ubóstwo relatywne** (50% przeciętnych wydatków) **dotknęło 13,7%** osób w gospodarstwach domowych (średnio w Polsce 15,5%); woj. opolskie zajęło 6 pozycję w kraju pod względem zasięgu ubóstwa relatywnego, a wartość tego wskaźnika spadła w porównaniu do 2014 r. o 0,3 pkt proc.;
- **ustawowa granica ubóstwa** (dochody są mniejsze niż wyznaczony próg ustawowy) **objęła 10,6% osób** w gospodarstwach domowych (w Polsce 12,2%), a mniej niż w woj. opolskim było w województwach: śląskim – 7,8%, zachodniopomorskim – 8,1%, mazowieckim (z Warszawą) – 8,3%, dolnośląskim – 9,5% i łódzkim – 10,3%. W porównaniu do 2014 r. zakres ubóstwa „ustawowego” wzrósł o 0,1 pkt proc.

Tabela 5. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w Polsce w latach 2012-2015^a
(% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej wyszczególnionych granic ubóstwa)

Lp.	Województwo	Granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji)				Relatywna granica ubóstwa				Ustawowa granica ubóstwa			
		2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.
1	Dolnośląskie	4,6	5,1	5,6	4,0	12,2	12,1	12,0	11,9	5,1	8,9	8,8	9,5
2	Kujawsko-pomorskie	8,3	9,6	9,5	6,3	19,6	18,8	20,2	15,9	8,4	16,0	15,6	12,5
3	Lubelskie	8,5	9,4	8,2	8,6	22,9	21,5	17,1	19,2	9,0	17,6	12,8	17,9
4	Lubuskie	4,9	6,4	7,8	4,8	13,3	15,0	17,4	13,5	5,0	12,2	13,3	11,4
5	Łódzkie	5,7	6,1	5,4	5,4	13,4	12,5	13,1	12,3	5,7	9,7	9,4	10,3
6	Małopolskie	6,2	6,0	6,6	8,4	15,6	15,8	16,9	18,4	6,6	12,2	12,1	14,3
7	Mazowieckie	4,7	5,7	5,2	4,1	11,5	12,4	11,4	10,3	4,6	9,9	8,1	8,3
8	Mazowieckie (bez Warszawy)	6,6	8,2	7,7	5,9	16,2	17,2	16,0	14,9	6,4	14,0	11,4	11,9
9	Opolskie	4,7	6,1	8,0	6,5	9,9	16,1	14,0	13,7	4,8	11,7	10,5	10,6
10	Podkarpackie	7,0	9,4	8,7	9,3	20,7	20,9	21,1	21,0	8,6	16,9	15,3	17,1
11	Podlaskie	10,7	11,2	10,9	7,8	23,0	22,7	23,9	19,1	10,7	17,6	18,0	13,4
12	Pomorskie	9,8	9,2	6,5	8,6	20,3	19,2	14,8	16,8	10,6	15,4	11,6	13,6
13	Śląskie	4,5	4,9	4,7	3,4	11,3	11,2	11,9	10,7	4,8	8,3	8,9	7,8
14	Świętokrzyskie	10,5	8,5	12,2	11,3	24,3	19,7	22,6	24,4	12,2	13,6	17,2	18,6
15	Warmińsko-mazurskie	13,5	13,2	14,8	12,5	24,7	25,4	26,0	25,0	13,8	20,2	21,0	21,1
16	Wielkopolskie	8,5	8,9	10,1	8,9	19,7	19,2	21,7	20,8	8,5	15,5	16,4	16,7
17	Zachodniopomorskie	5,7	7,1	7,2	3,6	14,8	15,3	15,3	10,7	6,4	11,6	12,0	8,1
18	Średnia w kraju	6,8	7,4	7,4	6,5	16,3	16,2	16,2	15,5	7,2	12,8	12,2	12,2

^a Poziom granic w IV kwartale.

Źródło: *Ubóstwo ekonomiczne w Polsce w 2014 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, Warszawa, 9.06.2015 r. – aneks tabelaryczny, s. 7 oraz *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w latach 2012-2015 – podstawowe dane (na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, Warszawa, 12.08.2016 r., s. 9.

W latach 2012-2015 w woj. opolskim najbardziej wzrósł odsetek osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa (z 4,8% do 10,6%, tj. o 5,8 pkt proc.). Natomiast w przypadku pozostałych granic ubóstwa wzrost wskaźników był mniejszy – wg relatywnej granicy - o 3,8 pkt. proc., a wg skrajnej - o 1,8 pkt. proc., przy czym ich największy wzrost odnotowano w latach 2013-2014, a w 2015 r. zaczęły one spadać.

W 2015 r. według badania budżetów gospodarstw domowych GUS, granica ubóstwa relatywnego (dochody poniżej 50% mediany przeciętnych dochodów do dyspozycji netto) wynosiła:

- na 1 osobę 734 zł;
- dla 4-osobowej rodziny (2 osoby dorosłe i 2 dzieci) 1 982 zł.

Natomiast granica ubóstwa skrajnego wynosiła:

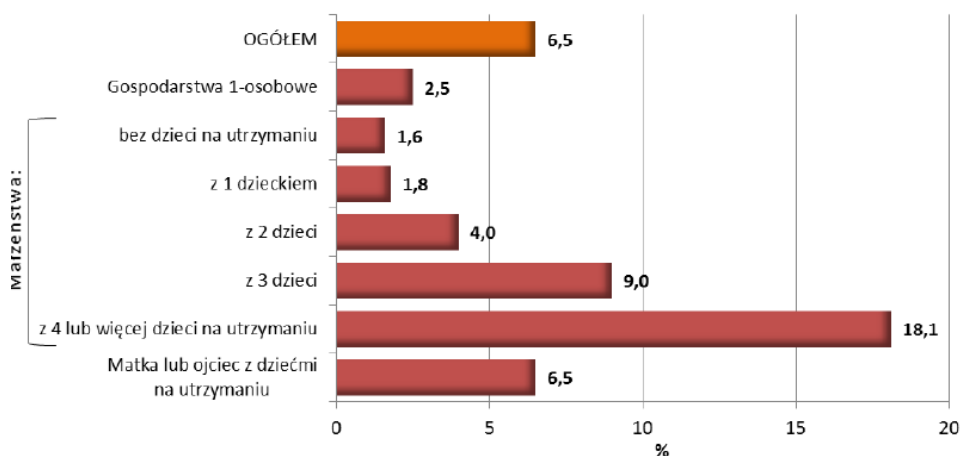
- na 1 osobę 545 zł;
- dla 4-osobowej rodziny (2 osoby dorosłe i 2 dzieci) – 1 472 zł.

Jednocześnie zagrożonych ubóstwem skrajnym było 6,5% mieszkańców Polski, przy czym wśród:

- 1-osobowych gospodarstw – 2,5% osób (wzrost w porównaniu do 2014 r. o 0,2 pkt proc.);
- małżeństw bez dzieci – 1,6% (spadek w stosunku do 2014 r. o 0,2 pkt. proc.);
- małżeństw z 1 dzieckiem – 1,8% (spadek w stosunku do 2014 r. o 0,9 pkt. proc.);
- z 2 dzieci – 4,0% (spadek w stosunku do 2014 r. o 0,5 pkt proc.);

- z 3 dzieci – 9,0% (spadek w stosunku do 2014 r. o 2,2 pkt proc.);
- z 4 dzieci – 18,1% (spadek o 8,8 pkt proc.);
- rodzin niepełnych – 6,5% (spadek o 0,9 pkt proc.)³⁸.

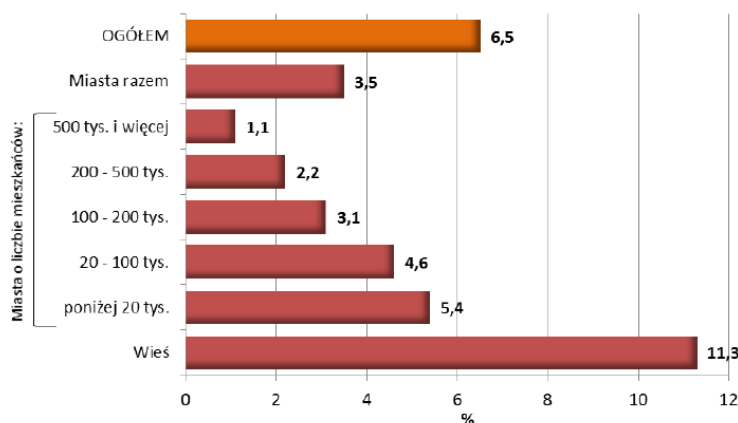
Wykres 13. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2015 r. wg typów gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)

Źródło: Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, Warszawa 2016 r., s. 3.

Skrajnym ubóstwem najbardziej zagrożeni są nadal mieszkańcy wsi – 11,3% (ponad dwukrotnie częściej niż mieszkańcy miast o liczbie ludności mniejszej niż 20 tysięcy), a najmniej mieszkańcy miast powyżej 500 tys. mieszkańców – 1,1%.

Wykres 14. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2015 r. wg klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)

Źródło: Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, Warszawa 2016 r., s. 4.

Zagrożeni skrajnym ubóstwem są najbardziej mieszkańcy sześciu województw: warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego, wielkopolskiego, pomorskiego i lubelskiego, a najmniej mieszkańcy centralnie położonych regionów kraju (województwa:

³⁸ Tamże, s. 6-7 (Aneks tabelaryczny).

mazowieckie i łódzkie), Śląska (województwa: dolnośląskie, śląskie, i opolskie) oraz województw: lubuskiego i zachodniopomorskiego³⁹.

Do czynników najbardziej wpływających na zakres ubóstwa skrajnego w Polsce zalicza się:

- ✓ **niezarobkowe źródła dochodów, szczególnie osób bezrobotnych (najbardziej zagrożone ubóstwem skrajnym są rodziny utrzymujące się z innych niż zarobkowe źródła dochodów – 17,9%, oraz renciści - 10,7%, i rolnicy - 14,7%);**
- ✓ **wielodzietność – najbardziej zagrożone skrajnym ubóstwem są rodziny wielodzietne z co najmniej czwórką dzieci (18,1%);**
- ✓ **miejsce zamieszkania – mieszkańcy wsi zagrożeni są ubóstwem ponad 3-krotnie częściej (11,3%) niż mieszkańcy miast (3,5%)⁴⁰.**

1.4.2 Ubóstwo wg grup wieku

Według badań budżetów gospodarstw domowych GUS w latach 2012-2015, od 2012 r. ubóstwem zagrożone są najbardziej dzieci do 17 lat, następnie osoby w wieku produkcyjnym, a najmniej w wieku poprodukcyjnym.

W 2015 r. wg relatywnej granicy ubóstwa było: 20,6% dzieci do 17 lat, 14,8% osób w wieku produkcyjnym (18-64 lat) oraz 10,6% osób pow. 65 lat⁴¹.

Celem m. in. ograniczenia ubóstwa wśród dzieci i młodzieży, wprowadzono 1 kwietnia 2016 r. program pomocy państwa w wychowaniu dzieci. Z informacji Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej wynika, że świadczenia z pomocy społecznej ograniczają jedynie ubóstwo skrajne, nie chroniąc przed ubóstwem relatywnym. Natomiast, jak podaje MRPiPS, powołując się na badania EU-SILC2013, wprowadzenie świadczenia wychowawczego dla rodzin z dziećmi (program Rodzina 500+) może istotnie poprawić sytuację rodzin, w tym „obniżyć liczbę dzieci zagrożonych ubóstwem relatywnym nawet o połowę”⁴².

1.4.3 Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim wg badań ROPS w Opolu

Na podstawie cyklicznych badań ROPS w Opolu, określających stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim (w oparciu o metodę *wzorca rozwoju*) ustalono, że w 2016 r. wysoki stopień zagrożenia ubóstwem wystąpił tylko w jednej gminie, umiarkowany stopień ubóstwa odnotowano w 38 gminach, niski stopień w 15 gminach, a bardzo niski stopień zagrożenia ubóstwem zanotowano w 17 gminach.

W porównaniu do 2015 r. nastąpiło dalsze zmniejszenie się obszaru województwa o wysokim stopniu zagrożenia ubóstwem. W 2015 r. z 4 gmin zagrożonych tym zjawiskiem,

³⁹ *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w latach 2012-2015 – podstawowe dane (na podstawie Badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, Warszawa 12.08.2016 r. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2015-r-,14,3.html> (16.03.2017 r.)

⁴⁰ *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, GUS, Opracowanie sygnałne, Warszawa 2016 r., s. 2-5. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2015-r-,14,3.html?pdf=1> (10.03.2017 r.),

⁴¹ Tamże, s. 6

⁴² *Wpływ programu Rodzina 500 plus na zagrożenie ubóstwem*, MRPiPS, s. 2 <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/dokumenty-i-opracowania/wplyw-programu-rodzina-500-plus-na-zagrozenie-ubostwem/> (28.03.2017).

w 2016 r. pozostała tylko jedna – Otmuchów (pow. nyski), co jest sytuacją notowaną po raz pierwszy od momentu opracowywania tych analiz, tj. od 1999 r.⁴³

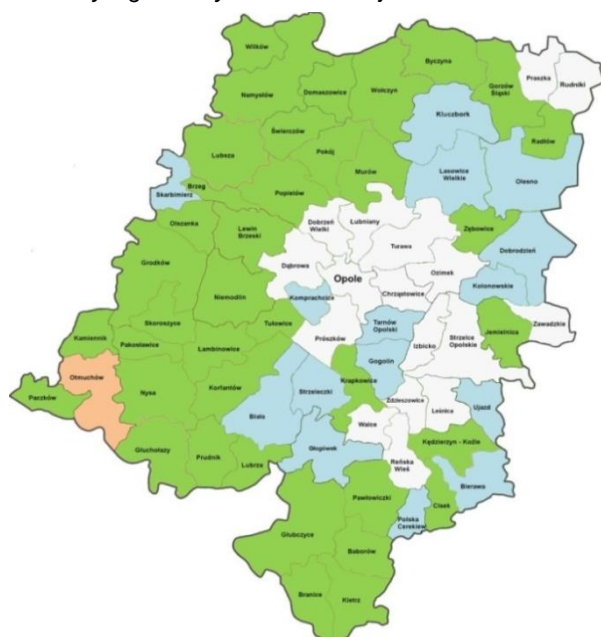
Większość gmin woj. opolskiego (38) w 2016 r. – podobnie jak w 2015 r. (40), należała do grupy o umiarkowanym stopniu zagrożenia ubóstwem (natomiast w latach 2010-2014 większość gmin w województwie było zagrożonych ubóstwem w stopniu wysokim).

W najlepszej sytuacji na tle innych gmin województwa - podobnie jak w poprzednich latach, znajdują się: Opole Miasto i większość gmin w powiatach: opolskim ziemskim, krapkowickim, strzeleckim i oleskim.

Powodami poprawy sytuacji gmin w zakresie stopnia zagrożenia ubóstwem są przede wszystkim – tak samo jak w ubiegłym roku - dalszy spadek zarejestrowanych bezrobotnych i stopy bezrobocia (w latach 2013-2016 odpowiednio o ponad 37% i 5,3 pkt proc.) oraz spadek klientów ośrodków pomocy społecznej (w 2016 r. o ponad 6%, od 2013 r. o ponad 14%).

W związku z powyższym sytuacja większości gmin w zakresie stopnia zagrożenia ubóstwem po raz kolejny poprawia się, szczególnie gmin dotychczas zagrożonych ubóstwem w stopniu wysokim lub balansującym na jej granicy. Wraz z dalszymi spadkami bezrobocia i klientów pomocy społecznej należy spodziewać się stabilizacji ich sytuacji w tym zakresie z tendencją do poprawy⁴⁴.

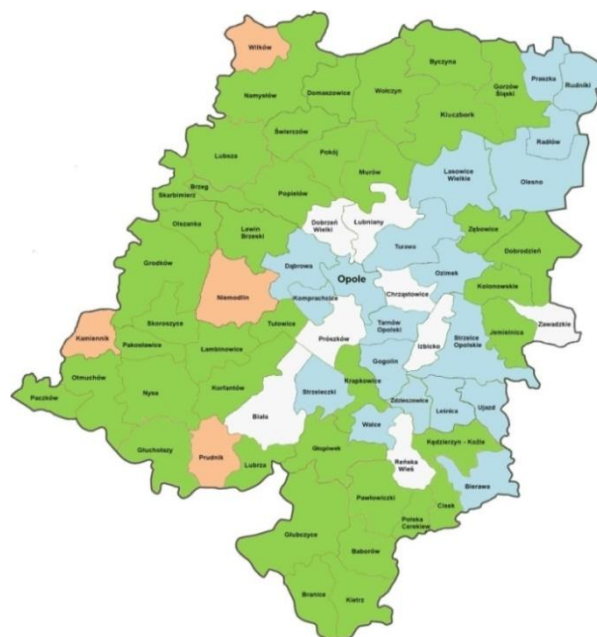
Mapa 12. Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim obliczony wg metody wzorca rozwoju – stan na 31.12.2016 r.

Legenda:
Stopień zagrożenia ubóstwem w 2016 r.

wysoki	umiarkowany	niski	bardzo niski
0,000 - 0,500	0,501 - 0,600	0,601 - 0,700	0,701 - 1,000

Mapa 13. Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim obliczony wg metody wzorca rozwoju – stan na 31.12.2015 r.

Legenda:
Stopień zagrożenia ubóstwem w 2015 r.

wysoki	umiarkowany	niski	bardzo niski
0,000 - 0,500	0,501 - 0,600	0,601 - 0,700	0,701 - 1,000

Źródło: *Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim*. Wielowymiarowa analiza porównawcza opracowana na podstawie metody wzorca rozwoju. Stan na 31 grudnia 2015 r. i 2016 r. ROPS w Opolu, <http://ois.rops-opole.pl/index.php?id=30> (07.03.2017 r.).

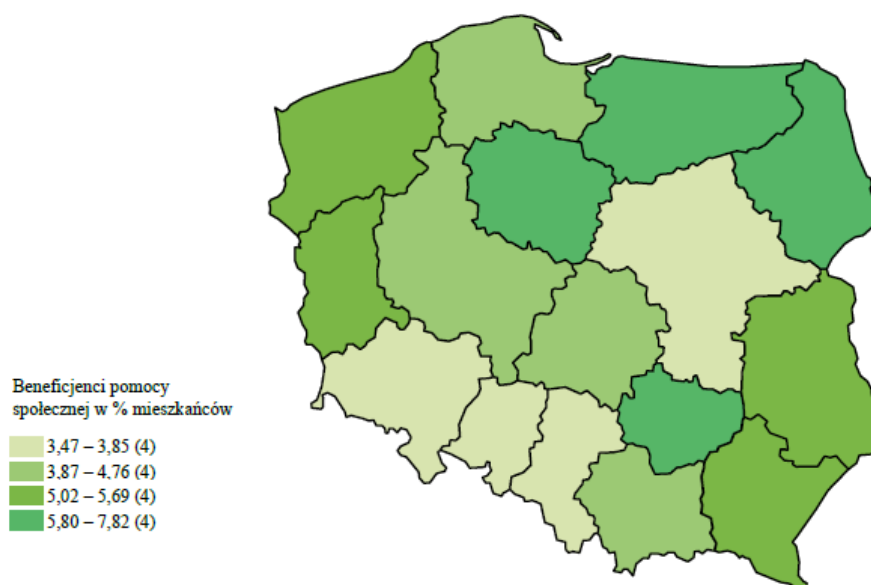
⁴³ Istotnym elementem tego zjawiska są notowane w 2016 r. wskaźniki bezrobocia, które osiągają wartości porównywalne do tych z początku lat 90-tych XX w., tj. transformacji ustrojowej Polski (np. w grudniu 2016 r. stopa bezrobocia w kraju wyniosła 8,3%, czyli był to najniższy poziom odnotowany w grudniu na rodzimym rynku pracy od 1991 r.).

⁴⁴ Istotnym czynnikiem w tym zakresie stanowi nowe świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci, jednak z uwagi na to, że nie jest ono wliczane do dochodu uprawniającego do świadczeń z pomocy społecznej, trudno jest określić, jak pozytywny wpływ wywiera to świadczenie na sytuację życiową rodzin objętych pomocą społeczną.

W 2016 r. liczba beneficjentów pomocy społecznej w woj. opolskim spadła o 6%, do 35 041 osób, a liczba osób w rodzinach świadczeniobiorców do 52 986, również o 6% (spadek liczby beneficjentów wynikał głównie ze spadku bezrobocia i liczby osób kwalifikujących się do zasiłków okresowych z tego tytułu).

Wg danych za 2015 r. średnio na 10 tys. mieszkańców w kraju przypadało 460 świadczeniobiorców pomocy społecznej, w tym najmniej w województwach: śląskim (347 osób), dolnośląskim (358) oraz opolskim (373). W 2016 r. wskaźnik dla woj. opolskiego spadł do 353 osób.

**Mapa 14. Beneficjenci pomocy społecznej wg województw w 2015 r.
(wskaźnik liczby mieszkańców %)**

Pominięto przedziały, w których zjawisko nie wystąpiło

Źródło: *Pomoc społeczna i opieka na dzieckiem i rodziną w 2015 roku*, GUS, Warszawa 2015 r.

1.5 Bezrobocie rejestrowane i wg BAEL w woj. opolskim w latach 2013-2016

Wg stanu na 31 grudnia 2016 r. liczba bezrobotnych w woj. opolskim wyniosła 32 419 osoby, tj. o 3 784 (10,5%) osób mniej niż w 2015 r.

Stopa bezrobocia wyniosła 9,0% (w Polsce 8,3%), tj. o 1,2 pkt proc. mniej niż w 2015 r. (w porównaniu do 2013 r. spadek wyniósł 5,3 pkt proc.).

W latach 2014-2016 spadek stopy bezrobocia wystąpił we wszystkich powiatach, choć różnica między najwyższą stopą bezrobocia (powiat prudnicki: 18,0% w 2014 r., 15,2% w 2015 r. i 13,7% w 2016 r.), a najniższą (Miasto Opole: 6,0%, 5,3% i 4,9%) jest nadal wyraźna.

W 2016 r. – podobnie jak w latach 2014-2015 - **liczba bezrobotnych spadła we wszystkich powiatach województwa opolskiego** (najwięcej w powiecie nyskim - o 1 010, a najmniej w powiecie namysłowskim - o 75 osób).

We wszystkich powiatach województwa spadła też **stopa bezrobocia** (najwięcej w powiecie nyskim o 2,3 pkt proc., a najmniej w Opolu Mieście o 0,4 pkt proc.).

Tabela 6. Bezrobocie w woj. opolskim w latach 2013-2016

Powiaty	Liczba bezrobotnych według stanu na 31 grudnia					Stopa bezrobocia w proc. (średnioroczna)				
	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2013r.=100%	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w pkt. proc. w 2016 r. do 2013 r.
Brzeski	6 905	5 055	4 016	3 638	52,7	22,6	17,6	14,0	12,5	-10,1
Głubczycki	3 216	2 730	2 266	2 129	66,2	19,1	16,7	14,2	13,4	-5,7
Kędzierzyńsko-Kozielski	4 980	4 099	3 921	3 449	69,3	14,6	12,4	11,7	10,4	-4,2
Kluczborski	3 178	2 626	2 240	2 018	63,5	15,0	12,6	10,7	9,7	-5,3
Krapkowicki	2 591	2 340	2 116	1 822	70,3	10,6	8,9	7,8	6,8	-3,8
Namysłowski	2 770	2 308	1 638	1 563	56,4	19,4	16,4	12,7	11,8	-7,6
Nyski	8 966	7 234	6 037	5 027	56,1	20,2	16,9	14,3	12,0	-8,2
Oleski	2 455	2 048	1 777	1 587	64,6	10,4	8,6	7,5	6,6	-3,8
Opolski	5 432	4 525	3 934	3 611	66,5	13,8	11,9	10,2	9,3	-4,5
Prudnicki	3 766	3 237	2 689	2 388	63,4	20,8	18,0	15,2	13,7	-7,1
Strzelecki	2 492	1 958	1 836	1 658	66,5	10,8	8,5	7,7	6,6	-4,2
Miasto Opole	4 885	4 201	3 733	3 529	72,2	6,9	6,0	5,3	4,9	-2,0
	51 636	42 361	36 203	32 419	62,8	14,3	11,9	10,2	9,0	-5,3

Zródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie *Analizy sytuacji na rynku pracy województwa opolskiego w 2013 r., 2014 r. i 2015 r. oraz Informacji o rynku pracy w województwie opolskim w styczniu 2017 r.* <http://wupopole.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy> (16.03.2017).

Na spadek w latach 2013-2016 stopy bezrobocia (z 14,3% do 9,0%) i zarejestrowanych bezrobotnych (o prawie 20 tys. osoby, tj. o ponad 37%) wpływ miały m. in.:

- wzrost zatrudnienia (przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w latach 2013-2016 r. wzrosło o prawie 4%, do 94,5 tys. osób) i zmniejszenie się liczby rejestracji bezrobotnych w powiatowych urzędach pracy (z tytułu podjęcia pracy i realizacji różnych form działań aktywizacyjnych, w tym prac interwencyjnych, robót publicznych, prac społecznie użytecznych, refundacji nowoutworzonych stanowisk pracy i wynagrodzeń, dotacji na podjęcie działalności gospodarczej, staży i szkoleń)⁴⁵;
- sukcesywnie polepszająca się sytuacja gospodarcza w regionie, co przekłada się na wzrost przeciętnego, miesięcznego wynagrodzenia, które w 2016 r. wyniosło 3 871,7 zł (o 4,4% więcej niż w 2015 r.)⁴⁶;
- podobne tendencje na rynku pracy jak w innych regionach w Polsce, przy jednoczesnej specyfice i wielkości zagranicznych migracji zarobkowych i bardziej zauważalnego niż w innych województwach zjawiska depopulacji.⁴⁷

Wśród bezrobotnych w 2016 r., będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (blisko 9 na 10 bezrobotnych)⁴⁸:

- 26,5% to osoby do 30 lat (o 1,3 pkt. proc. mniej niż 2015 r.) - w Polsce 27,3%;

⁴⁵ *Analiza sytuacji na rynku pracy w województwie opolskim w 2016 r.*, WUP Opole, 2017, s. 55-56

⁴⁶ Tamże, s. 9

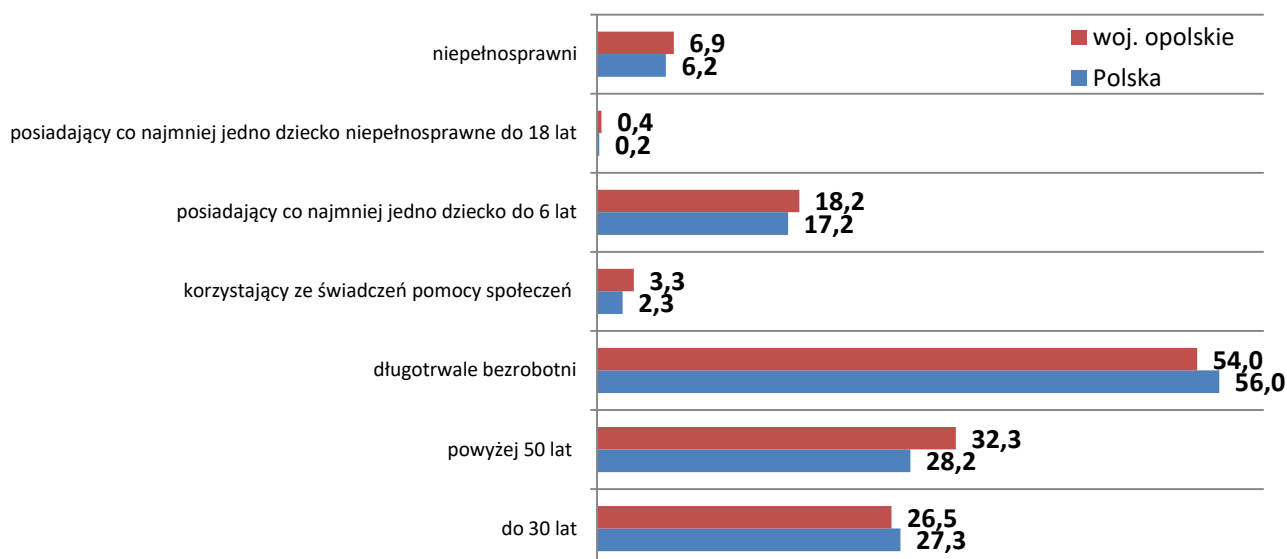
⁴⁷ R. Jończy, D. Rokita Poskart, *Wpływ zagranicznych migracji zarobkowych na sytuację społeczno-demograficzną województwa opolskiego*. Ekspertyza wykonana na zlecenie Obserwatorium Integracji Społecznej ROPS w Opolu.

⁴⁸ Osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy wymienione są w art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2015 r., poz. 149).

- 32,3% to osoby powyżej 50 lat (wzrost o 0,7 pkt. proc. w porównaniu do 2015 r.) - w Polsce 28,2%;
- 54,0% to długotrwale bezrobotni, tj. o 0,8 pkt. proc. więcej niż w 2015 r. (przez ostatnie 24 miesiące co najmniej 12 miesięcy mieli status osoby bezrobotnej) – w Polsce 56,0%;
- 3,3% to bezrobotni korzystający ze świadczeń pomocy społecznej (o 2,3 pkt. proc. więcej niż w 2015 r.) - w kraju 2,3%;
- 18,2% to osoby posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 lat (wzrost o 1,8 pkt. proc. w stosunku do 2015 r.) - w Polsce 17,2%;
- 0,3% to bezrobotni posiadający co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 lat (0,4% w 2015 r.) - w Polsce 0,2%;
- 6,9% to niepełnosprawni (o 0,2 pkt. proc. mniej niż w 2015 r.) – w kraju 6,2%.⁴⁹

Z uwagi na zmiany grup osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, wprowadzone nowelizacją ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy w 2014 r., dane można porównać jedynie za lata 2015-2016.⁵⁰

Wykres 15. Grupy bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Polsce i woj. opolskim w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie danych MRPiPS.

⁴⁹ *Rynek pracy w Polsce w 2015 roku*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 15.03.2016 r., oraz *Rynek pracy w Polsce w 2016 roku*, MRPiPS, Warszawa 20.03.2017 r. <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/raporty-sprawozdania/rynek-pracy/sytuacja-na-ryнку-pracy/> (05.05.2017 r.).

⁵⁰ Nowelizacja ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2014 r., poz. 598), która weszła w życie 27 maja 2014 r.

Według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)⁵¹ w IV kwartale 2016 r. **współczynnik aktywności zawodowej** ludności w woj. opolskim wyniósł 55,5%, tj. o 1,1 pkt proc. więcej niż w 2015 r. (na każde 100 osób aktywnych i biernych zawodowo, które ukończyły 15 lat przypadało 55 osób aktywnych zawodowo).⁵²

W Polsce współczynnik aktywności zawodowej ludności w IV kw. 2016 r. wyniósł 56,3% (o 0,8 pkt proc. więcej niż w woj. opolskim, ale 0,2 pkt proc. mniej niż w analogicznym okresie 2015 r.).

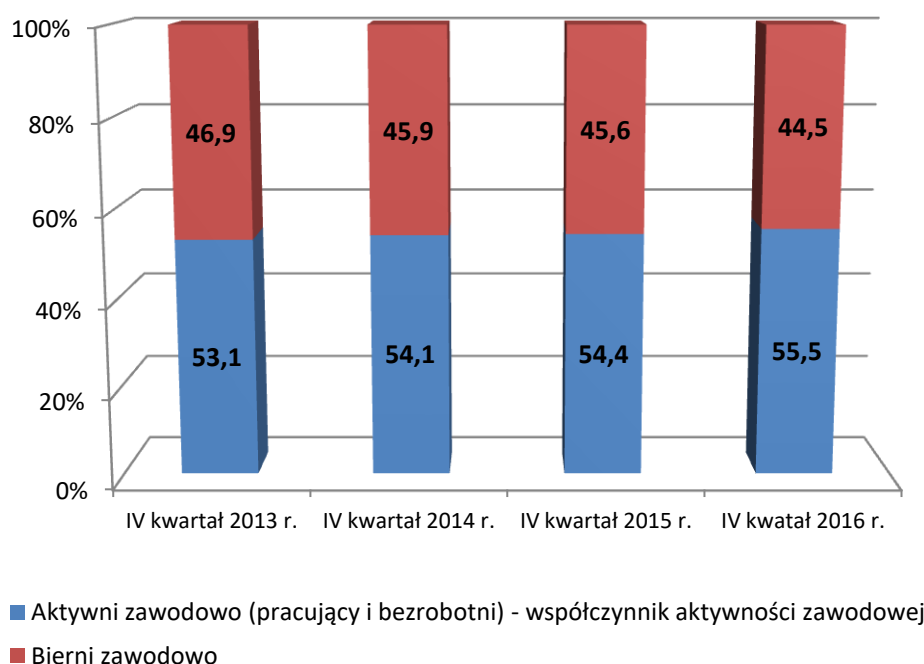
Wyższy współczynnik aktywności zawodowej w woj. opolskim występuje wśród mężczyzn (66,0%) niż kobiet (45,8%). W porównaniu do 2015 r. współczynnik aktywności zawodowej dla mężczyzn wzrósł o 2 pkt. proc., a dla kobiet spadł o 0,2 pkt proc.

Większą aktywność zawodową wykazują mieszkańcy miast (56,5%) niż wsi (54,4%), tj. podobnie jak w IV kw. 2015 r., w którym były odpowiednio mniejsze: o 1,5 pkt proc. i 0,6 pkt proc.

Najwyższy współczynnik aktywności zawodowej występuje wśród osób z wykształceniem wyższym 80,8% (rok wcześniej 80,5%), a najniższy w grupie osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym 17,2% (15,5% w IV kw. 2015 r.).

W IV kw. 2016 r. - w porównaniu do okresu sprzed 3 lat (IV kw. 2013 r.), współczynnik ten wzrósł w woj. opolskim o 2,4 pkt proc. (z 53,1% do 55,5%), w Polsce o 0,2 pkt proc. (z 56,1% do 56,3%).

Wykres 16. Wskaźniki BAEL w woj. opolskim w IV kwartale roku w latach 2013-2016

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie opolskim w IV kwartale 2013 r. 2014 r. 2015 r. i 2016 r.*, Urząd Statystyczny w Opolu <http://opole.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/praca-wynagrodzenie/aktywnosc-ekonomiczna-ludnosci-w-wojewodztwie-opolskim-iv-kwarta-2016-r-,1,32.html> (05.05.2017 r.).

⁵¹ *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie opolskim w IV kwartale 2016 r.*, Urząd Statystyczny w Opolu, marzec 2017, s. 3

⁵² Współczynnik aktywności zawodowej ludności określa udział pracujących i bezrobotnych (aktywnych zawodowo) w liczbie ludności w wieku 15 i więcej lat (aktywnych i biernych zawodowo).

Najliczniejszą grupę biernych zawodowo w woj. opolskim (44,5%, tj. mniej o 1,1 pkt proc. niż rok wcześniej i 1,4 pkt proc. niż dwa lat wcześniej) stanowiły osoby pozostające na emeryturze (49,9%) oraz osoby uczące się i uzupełniające kwalifikacje (16,2%). W dalszej kolejności osoby wykazywały bierność zawodową z powodu: przyczyn osobistych i rodzinnych, choroby i niesprawności lub innych. Osoby zniechęcone bezskutecznością poszukiwania pracy stanowiły jedynie 2,7% biernych zawodowo. W porównaniu do IV kw. 2015 r. wzrósł odsetek pozostających na emeryturze, a spadł udział uczących się i uzupełniających kwalifikacje.

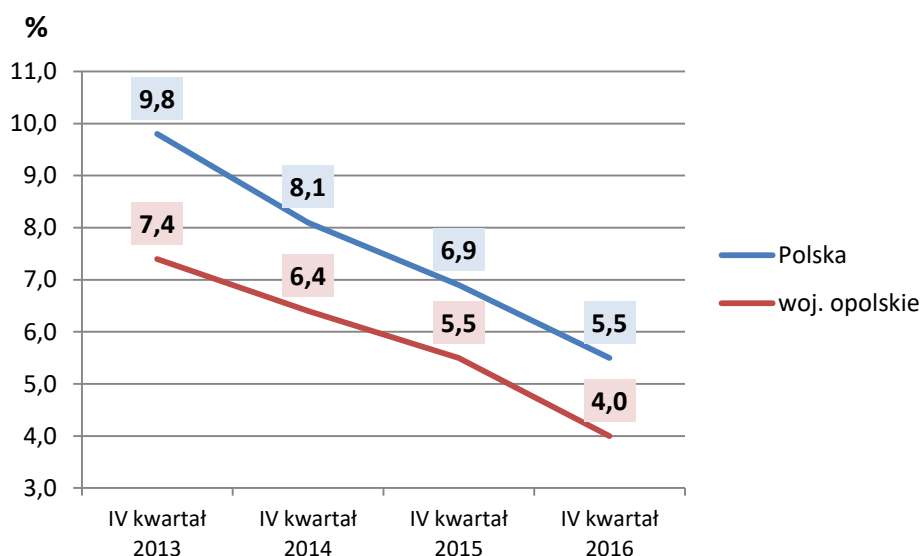
Stopa bezrobocia według BAEL (dla ludności w wieku 15 i więcej lat) w IV kwartale 2016 r. w woj. opolskim była – podobnie jak analogicznych okresach lat 2013-2014, **najniższa w Polsce** i wyniosła 4,0% (o 1,5 pkt proc. mniej niż w 2015 r.). W Polsce wskaźnik ten wyniósł 5,5%, a największy był w woj. podkarpackim - 9,0%.

Stopa bezrobocia była większa w mieście (4,9%) niż na wsi (3,0%), natomiast wśród mężczyzn wskaźnik ten był niższy (3,3%) niż wśród kobiet (4,9%).

Przeciętny czas poszukiwania pracy w IV kw. 2016 r. wyniósł 7,7 miesiąca (o 2,2 miesiące mniej niż w analogicznym okresie 2015 r.), a osoby bezrobotne najczęściej poszukiwały pracy poprzez krewnych i znajomych oraz ogłoszenia w prasie, a dopiero w dalszej kolejności korzystały z biura pracy.⁵³

W porównaniu do IV kwartału 2013, stopa bezrobocia wg BAEL w woj. opolskim spadła o 3,4 pkt proc. (do 4,0% w IV kw. 2016 r.), a w Polsce o 4,3 pkt proc. (do 5,5%).

Wykres 17. Stopa bezrobocia według BAEL w Polsce i woj. opolskim w latach 2013-2016 (IV kwartał)

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie danych o aktywności ekonomicznej ludności w IV kwartałach lat 2013-2016 Urzędu Statystycznego w Opolu.

Stopa bezrobocia wg BAEL w woj. opolskim jest ponad 2-krotnie niższa (4,0%) od stopy bezrobocia rejestrowanego (9,0%). Nadal znaczna grupa osób rejestruje się w powiatowych urzędach pracy w celu uzyskania uprawnień do bezpłatnych świadczeń zdrowotnych, w rzeczywistości nie poszukując pracy⁵⁴.

⁵³ Aktywność ekonomiczna ludności... s. 7-8

⁵⁴ Zob.: metodologia badania BAEL – przypis 49.

1.6 Zdrowie i ochrona zdrowia w Polsce i woj. opolskim⁵⁵

W 2015 r. w Polsce po raz kolejny zaobserwowano systematyczny spadek zachorowalności na choroby zakaźne, zwłaszcza wśród dzieci.

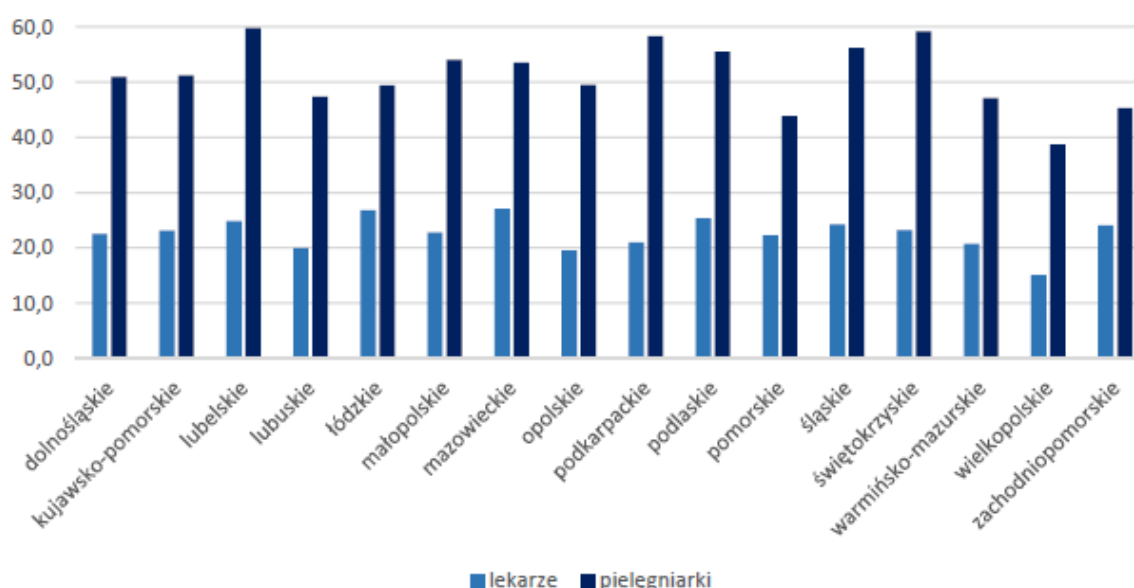
Jednocześnie z analizy GUS przeprowadzonej dla 2013 r. wynika, że wzrosła zachorowalność na nowotwory złośliwe – liczba zachorowań wyniosła 153 tys. (o 15 tys. więcej niż w 2010 r.). Największą zachorowalność na nowotwory złośliwe odnotowano w województwach: pomorskim (457 na 100 tys. ludności), łódzkim (454), ale także w województwach: dolnośląskim (429), kujawsko-pomorskim (428) i opolskim (425).

W 2014 r. w zakresie zaburzeń i chorób psychicznych w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu i innych substancji, leczyło się prawie 1,6 mln osób, czyli ponad 4% wszystkich Polaków, ale nieznacznie mniej niż przed rokiem (spadek o nieco ponad 15 tys.).

Uwzględniając zróżnicowanie terytorialne osób leczących się w warunkach ambulatoryjnych można stwierdzić, że najliczniej w poradniach zdrowia psychicznego, odwykowych i uzależnień leczyli się mieszkańcy województw: łódzkiego (5,3% ludności), kujawsko-pomorskiego, lubuskiego i dolnośląskiego (po 5% ludności), a najrzadziej mieszkańcy województw: wielkopolskiego, opolskiego i warmińsko-mazurskiego (po mniej niż 3,2 % ludności).

W 2015 r. liczba lekarzy przypadająca na 10 tys. ludności wahała się od 15 w woj. wielkopolskim do ponad 27 w woj. mazowieckim. Natomiast liczba pielęgniarek pracujących bezpośrednio z pacjentem na 10 tys. mieszkańców była najniższa w województwach: wielkopolskim (39) i pomorskim (44), a najwyższa w województwach: lubelskim i świętokrzyskim (po prawie 60). W województwie opolskim na 10 tys. ludności przypadało 20 lekarzy oraz 50 pielęgniarek.

Wykres 18. Lekarze i pielęgniarki pracujący z pacjentem na 10 tys. ludności według województw w 2015 r.

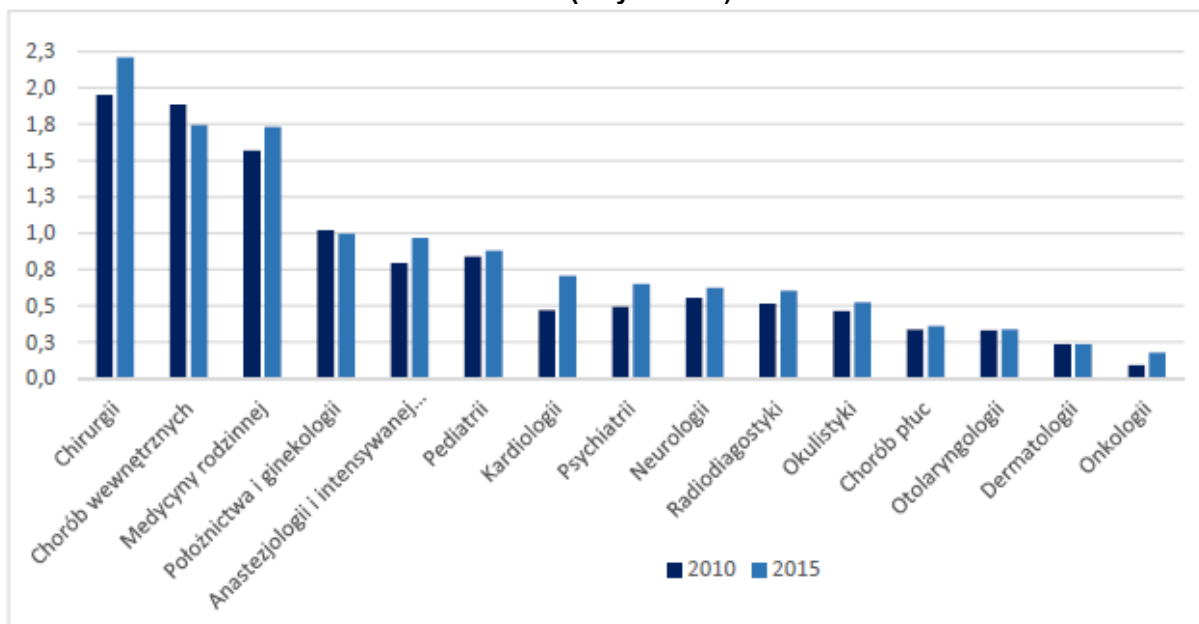

Źródło: *Zdrowie i ochrona zdrowia w Polsce w 2015 r.*, GUS, Warszawa, 2016 r., s.79.

⁵⁵ Na podstawie badania GUS *Zdrowie i ochrona zdrowia w Polsce w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2017 r., <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/zdrowie/zdrowie-i-ochrona-zdrowia-w-2015-roku,1,6.html> (24.05.2017 r.)

Ważnym elementem tzw. dostępności usług medycznych jest wskaźnik liczby lekarzy specjalistów oraz pielęgniarek, położnych oraz fizjoterapeutów z wyższym wykształceniem lub tytułem magistra⁵⁶. W 2015 r. liczba lekarzy specjalistów w Polsce wzrosła do 60 tys., tj. o 500 osób więcej niż przed rokiem, jednak w niektórych dziedzinach medycyny występują nadal poważne deficyty, tj. maleje lub jest niewystarczająca liczba: lekarzy dentystów, onkologów, dermatologów i okulistów⁵⁷.

Wykres 19. Lekarze specjaliści (ze specjalizacją II stopnia i tytułem specjalisty) w 2010 r. i 2015 r. (w tys. osób)

Źródło: *Zdrowie i ochrona zdrowia w Polsce w 2015 r.*, GUS, Warszawa, 2016 r., s.81.

Natomiast wśród pielęgniarek w 2015 r. 31% posiadało tytuł licencjata, a 12% wykształcenie wyższe. A wśród położnych 29% miało tytuł licencjata, a 16% wyższe wykształcenie.

Najwięcej specjalistów występuje wśród fizjoterapeutów: 77% posiada tytuł licencjata, a 55% wyższe wykształcenie.

W 2015 r. było w Polsce 956 szpitali ogólnych, w których było 186,8 tys. łóżek i leczono się 7,8 mln pacjentów. Liczba szpitali w porównaniu do 2014 r. spadła o 2,3% (23 szpitale), a liczba łóżek o 0,6% (1,1 tys.)⁵⁸.

⁵⁶ *Zdrowie i ochrona zdrowia w Polsce w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2017 r., s. 79

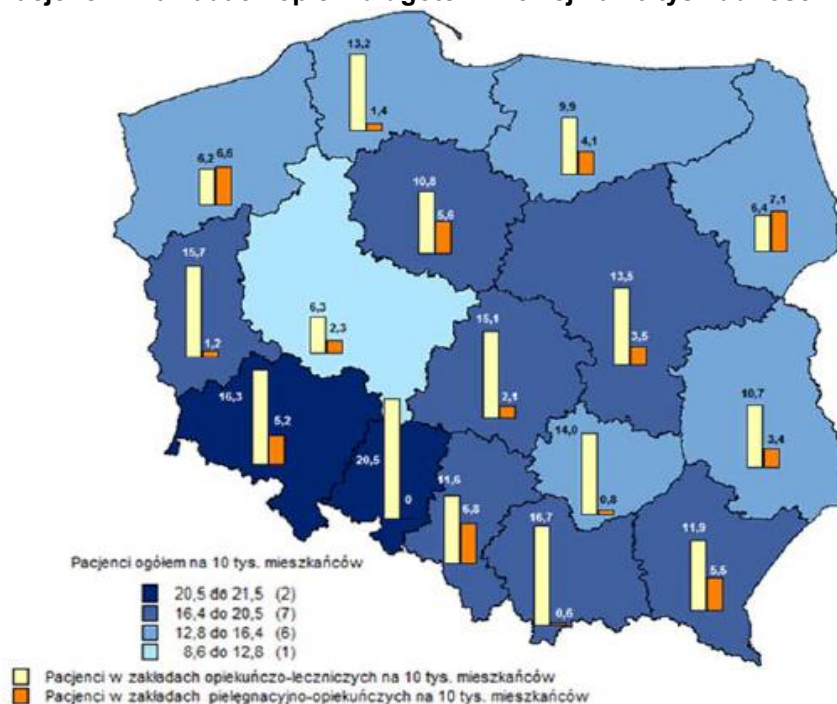
⁵⁷ Tamże, s. 81

⁵⁸ Tamże, s. 88

Województwo opolskie należało do grupy regionów kraju o wysokim udziale procentowym:

- liczby łóżek w zakładach opieki długoterminowej – 10,2 na 10 tys. mieszkańców (3 pozycja po województwach: dolnośląskim i śląskim);
- liczby pacjentów w tych zakładach – 20,5 na 10 tys. mieszkańców (2 pozycja po woj. dolnośląskim)⁶².

Mapa 16. Pacjenci w zakładach opieki długoterminowej na 10 tys. ludności w 2015 r.

Źródło: *Zdrowie i ochrona zdrowia w Polsce w 2015 r.*, GUS, Warszawa, 2016 r., s.105

Mniej korzystna sytuacja występuje w zakresie opieki paliatywnej. W 2015 r. w woj. opolskim:

- wskaźnik liczby pacjentów oddziałów paliatywnych wyniósł 6,5 (12 pozycja wśród 16 województw);
- wskaźnik liczby pacjentów hospicjów osiągnął wartość 4,0 (12 pozycja w kraju).

1.7 Trzeci sektor

1.7.1 Liczba i struktura organizacji non-profit w Polsce i woj. opolskim

W 2014 r. zarejestrowanych w Polsce było 100,7 tys. organizacji pozarządowych, wśród których 8,6 tys. posiadało status organizacji pożytku publicznego (OPP)⁶³.

Większość aktywnych organizacji pozarządowych stanowiły **stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne - 72 tys.**, a następnie:

- fundacje – 10,7 tys.;

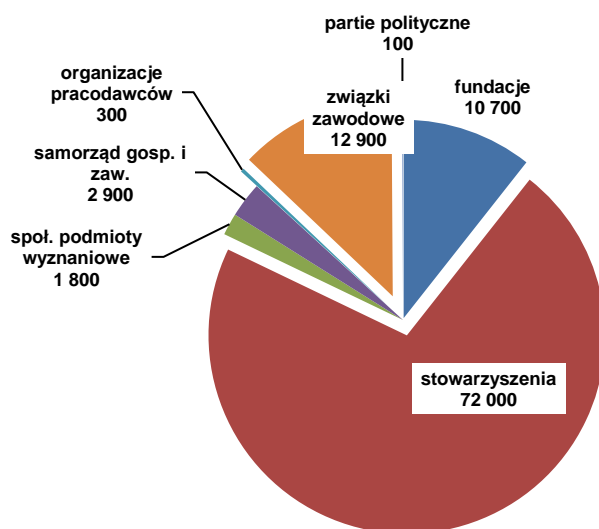
⁶² Tamże, s. 104.

⁶³ *Sektor non-profit w 2014 r. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców, związki zawodowe oraz partie polityczne*, GUS, Warszawa 2016 r.

- związki zawodowe – 12,9 tys.;
- organizacje samorządu gospodarczego i zawodowego – 2,9 tys.;
- społeczne podmioty wyznaniowe – 1,8 tys.;
- organizacje pracodawców – 0,3 tys.;
- partie polityczne – 0,1 tys.

Wykres 20. Liczba organizacji pozarządowych w 2014 r.

Polska ogółem – 100 700 zarejestrowanych organizacji pozarządowych

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie badania GUS Sektor non-profit w 2014 r. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców, związki zawodowe oraz partie polityczne, GUS, Warszawa 2016 r.

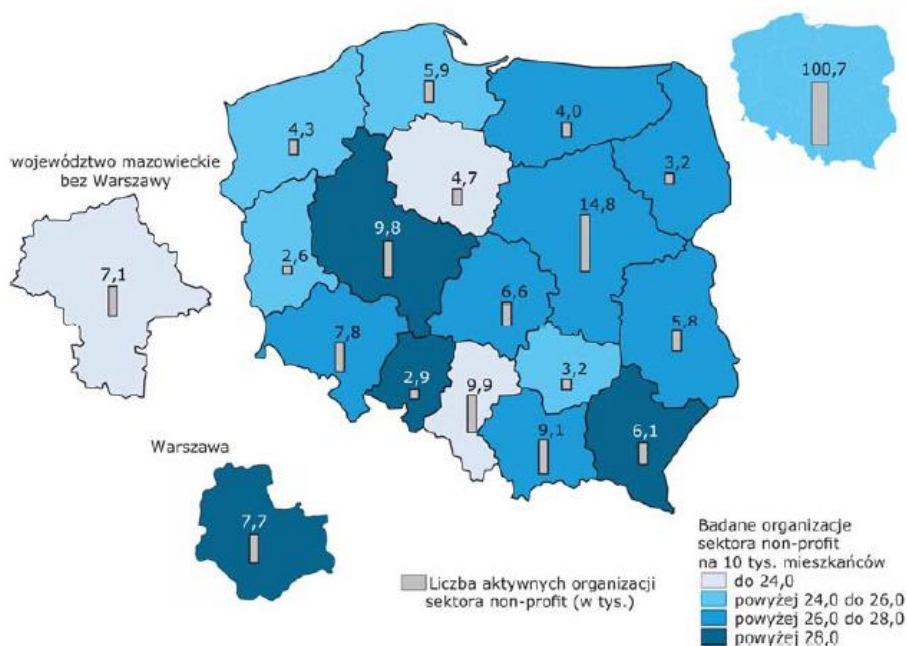
W 2014 r. w woj. opolskim było 2,9 tys. zarejestrowanych organizacji pozarządowych, w tym:

- 0,1 tys. fundacji;
- 2,2 tys. stowarzyszeń i podobnych organizacji pozarządowych, z tego:
 - 1 tys. typowych stowarzyszeń,
 - 0,6 tys. klubów i związków sportowych,
 - 0,5 tys. ochotniczych straży pożarnych,
 - 0,1 tys. kół łowieckich;
- 0,1 tys. organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego (kółka rolnicze);
- 0,4 tys. związków zawodowych⁶⁴
- 0,1 tys. społecznych podmiotów wyznaniowych⁶⁴.

Zróźnicowanie regionalne sektora non-profit wskazuje, że woj. opolskie ma najwyższy wskaźnik liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców – 28,6%, a podobne, wysokie wskaźniki występują w województwach: świętokrzyskim, wielkopolskim, mazowieckim i warmińsko-mazurskim.

⁶⁴ Tamże, aneks tabelaryczny.

Mapa 17. Aktywne organizacje sektora non-profit* według województwa siedziby w 2014 r.

*Stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego i gospodarczego, organizacje pracodawców, związki zawodowe, partie polityczne.

Źródło: Sektor non-profit w 2014 r. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców, związki zawodowe oraz partie polityczne, GUS, Warszawa 2016 r., s. 255.

W strukturze organizacji pozarządowych działających w województwie opolskim dominują stowarzyszenia i podobne organizacje pozarządowe (79%). W porównaniu do średnich wskaźników w kraju więcej jest:

- ochotniczych straży pożarnych (17,3% - w kraju 15%);
- społecznych podmiotów wyznaniowych (3,4% - w kraju 1,7%);
- kółek rolniczych (3,4% - w kraju 1,2%);
- klubów i związków sportowych (20,7% - w kraju 19%);
- związków zawodowych (13,8% - w kraju 12,8%).

Natomiast mniej niż średnio w kraju jest fundacji (3,5% - w kraju 10,6%), a w znikomym zakresie występują w województwie opolskim: organizacje pracodawców (1 podmiot) oraz partie polityczne (brak głównej siedziby badanych partii politycznych).

Większość zarejestrowanych organizacji pozarządowych na terenie woj. opolskiego działało w obszarze powiatu lub województwa (40%), 37% działało w najbliższych sąsiedztwie lub gminie, a tylko 23% stanowiły organizacje działające na terenie kraju.

Wśród organizacji non-profit $\frac{3}{4}$ podmiotów prowadziło wyłącznie nieodpłatną działalność statutową. Odpłatną działalność statutową bez działalności gospodarczej prowadziło 17%, działalność gospodarczą bez odpłatnej działalności statutowej – 5%, a tylko 3% prowadziło odpłatną działalność statutową wraz z działalnością gospodarczą.

Najważniejsze problemy wskazywane przez badane organizacje pozarządowe dotyczą:

- trudności w pozyskiwaniu środków finansowych (22% organizacji w kraju i 20% organizacji opolskich);
- niewystarczającej liczby osób chętnych do pracy społecznej (15% ogółem i 16% w woj. opolskim);

W 2014 r. stałych beneficjentów posiadało ogółem 56,3 tys. podmiotów, tj. 72,2%. Najbardziej liczną grupę stanowiły organizacje działające dla:

- dzieci i młodzieży – 29%;
- osób niepełnosprawnych – 10%;
- osób w wieku emerytalnym – 10,6%;
- osób wychodzących z uzależnienia ora ich rodzin – 5,7%,
a także:
- ubogich – 3,8%;
- osób niesamodzielnych, przewlekle lub nieuleczalnie chorych – 3,3%;
- bezrobotnych – 3,6%;
- samotnie wychowujących dzieci – 3,9%.

Najmniej liczne grupy obejmowały: ofiary przemocy (1,2%) oraz bezdomnych (1,1%).

1.8 Infrastruktura społeczna – wybrane elementy

1.8.1 Lokale socjalne

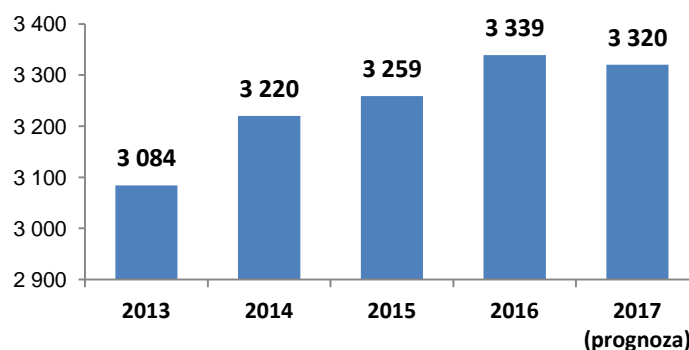
Lokal socjalny to lokal nadający się do zamieszkania (ze względu na wyposażenie i stan techniczny), wydzielony z zasobu mieszkaniowego gminy, przeznaczony dla osób z wyrokiem eksmisyjnym lub znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej⁶⁵.

Zasady najmu lokalu socjalnego szczegółowo określają uchwały rady gminy, w tym wysokość dochodów gospodarstwa domowego uprawniające do ubiegania się o taki lokal. Jednocześnie najem lokalu socjalnego jest zawsze zawierany na czas określony (nie mogą być to umowy bezterminowe)⁶⁶.

⁶⁵ Zasady gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy, w tym lokali socjalnych, reguluje ustawa z 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2014, poz. 150 ze zm.). Zgodnie z jej zapisami powierzchnia pokoi lokalu socjalnego przypadająca na osobę w gospodarstwie domowym nie może być mniejsza niż 5 m², a w przypadku jednoosobowego gospodarstwa domowego 10 m², przy czym lokal ten może być o obniżonym standardzie. Oznacza to, że lokal może mieć ograniczony dostęp do pewnych pomieszczeń (np. WC, znajdującego się na korytarzu dla mieszkańców kilku lokali) czy urządzeń (brak gazu, centralnego ogrzewania), jednak winien spełniać minimalny standard (w tym powierzchni), poniżej którego uprawnieni do otrzymania takiego lokalu mogą odmówić jego przyjęcia.

⁶⁶ Do grupy szczególnie chronionych osób, którym sąd przyznaje prawo do lokalu socjalnego w przypadku eksmisji, należą kobiety w ciąży, dzieci, niepełnosprawni, ubezwłasnowolnieni, ciężko chorzy i zamieszkujący z nimi opiekunowie, bezrobotni, emeryci i renciści, którzy spełniają kryteria do otrzymania świadczenia z pomocy społecznej. Wg gmin w 2016 r. bez wskazania lokalu socjalnego sądy orzekły 191 eksmisji (w 2015 r. – 193).

Wykres 21. Liczba lokali socjalnych w woj. opolskim w latach 2013-2016 i 2017 (prognoza)

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej w 2015 r. i 2016 r.

W latach 2013-2016 liczba lokali socjalnych w woj. opolskim wzrosła o 255 (z 3 084 do 3 339). W 2017 r. ogólna liczba lokali socjalnych ma być minimalnie mniejsza (o 19), na co wpływ ma prognozowane ich zmniejszenie w gminie Namysłów (z 66 do 20), choć wiele gmin prognozuje wzrost lokali socjalnych w swoich zasobach mieszkaniowych (liczba gmin bez lokali socjalny ma zmniejszyć do 7 gmin, tj. o 1).

W 2016 r. – podobnie jak w ubiegłych latach, liczba lokali socjalnych w woj. opolskim była mniejsza niż liczba oczekujących na jego otrzymanie. Według gmin na mieszkanie socjalne oczekiwało 1 656 osób (w 2015 r. 1 990 osób, a w 2014 r. 2 107). Celem zaspokojenie potrzeb w tym zakresie gminy winny zwiększyć liczbę lokali socjalnych o prawie 49%.

1.8.2 Żłobki i kluby dziecięce⁶⁸

W I kw. 2017 r w woj. opolskim było 75 placówek opieki żłobkowej, w tym 63 żłobki i 12 klubów dziecięcych (wg rejestru MRPIPS publikowanego na bieżąco, bez szczegółowych danych, w tym za 2016 r.)⁶⁹.

Natomiast według GUS w 2015 r. w województwie funkcjonowało 70 placówek opieki żłobkowej, co oznacza, że w 2016 r. liczba żłobków i klubów dziecięcych wzrosła o 5 placówek.

W 2015 r. wg GUS w 70 żłobkach i klubach dziecięcych województwa opolskiego było 2 946 miejsc (o 12% więcej niż w 2014 r.), w których przebywało 2 787 dzieci (prawie 12% więcej niż w 2014 r.) w wieku do 3 lat (11,2% dzieci w tej grupie wieku, w 2014 r. – 9,7%).

W 2015 r. w woj. opolskim:

- na każde 1000 dzieci w wieku do 3 lat przypadało w żłobkach i klubach dziecięcych 232 miejsca (pierwsza pozycja w kraju, przy średniej w Polsce wynoszącej 125,0 miejsc);
- na każde 1000 dzieci w wieku do 3 lat przebywało w tych placówkach 112,1 dzieci (drugi najwyższy wskaźnik w kraju, po woj. dolnośląskim – 113,1, średnia w kraju 67,5)⁷⁰.

⁶⁸ Zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2016 r., poz. 157) opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 organizowana jest w formie żłobka, oddziału żłobkowego w przedszkolu, klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię.

⁶⁹ Rejestr żłobków i klubów dziecięcych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Portal informacyjno-usługowy emp@tia, <https://empatia.mpips.gov.pl/dla-swadczeniobiorcow/rodzina/d3/rejestr-zlobkow-i-klubow#> (05.04.2017 r.).

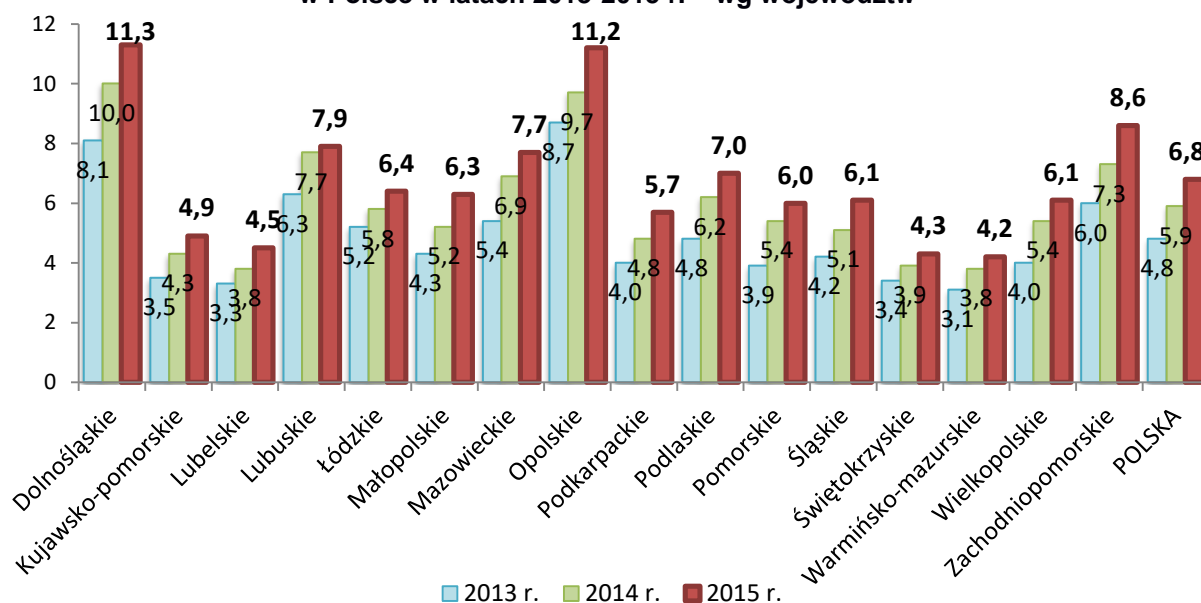
Woj. opolskie od 2012 r. ma najwyższy wskaźnik liczby miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych w kraju wśród dzieci do lat 3 (na 1 000 mieszkańców), a w przypadku dzieci przebywających w tych placówkach, ustępuje od 2014 r. jedynie woj. dolnośląskiemu (w latach 2012-2013 zajmowało 1. miejsce).

Tabela 7. Liczba żłobków i klubów dziecięcych, miejsc i dzieci do lat 3 w tych placówkach w Polsce i woj. opolskim w latach 2013-2014

Wyszczególnienie	Żłobki i kluby dziecięce w:					
	2013 r.		2014 r.		2015 r.	
	Woj. opolskie	Polska	Woj. opolskie	Polska	Woj. opolskie	Polska
Liczba placówek	55	1 526	64	2 052	70	2 322
Liczba miejsc	2 470	59 582	2 593	72 202	2 946	80 891
Wskaźnik miejsc na 1000 dzieci w wieku do 3 lat	188,4	87,8	200,5	110,5	232	125,0
Liczba dzieci	2 231	55 535	2 461	66 365	2 787	74 694
Wskaźnik dzieci w placówkach na 1000 dzieci w wieku do 3 lat	86,6	47,6	96,6	59,0	112,1	67,5
Odsetek dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w placówkach	8,7	4,8	9,7	5,9	11,2	6,8

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2013 r.*, GUS, Warszawa 2014, s. 174, *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 r.*, GUS, Warszawa 2015, s. 57 i 172 oraz *Pomoc społeczna i opieka na dzieckiem i rodziną w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016, s. 173-175

Wykres 22. Odsetek dzieci w wieku do 3 lat w żłobkach i klubach dziecięcych w Polsce w latach 2013-2015 r. – wg województw

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 r.*, GUS, Warszawa 2015, s. 57 oraz *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016, s. 59.

⁷⁰ *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016, s. 175

1.8.3 Inne formy opieki nad dzieckiem dla 3 lat

Program Maluch, którego celem jest wsparcie rodzin w opiece nad dziećmi w wieku do 3 lat poprzez poprawę dostępności żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów, realizowany jest w większości województw kraju od 2011 r.

Program wykorzystuje środki finansowe budżetu państwa, które przekazywane są samorządom i przeznaczane na tworzenie nowych placówek oraz rozbudowę lub modernizację już istniejących. W wyniku działania programu w latach 2011-2015 utworzono w Polsce 21,3 tys. nowych miejsc w żłobkach, w tym w województwie opolskim – 1 537, tj. ponad dwa razy więcej niż w 2011r.⁷¹

W ramach programu możliwe było również powołanie nowych form wsparcia – powierzenie opieki nad dzieckiem **niani oraz opiekunowi dziennemu**.

W 2015 r. zarejestrowanych było 8 248 niań, w tym 92 osoby w woj. opolskim. Wskaźnik zatrudnienia niań na 100 tys. ludności był najniższy i wynosił 9,2, najwyższy odnotowano w woj. mazowieckim – 36 niań na 100 tys. ludności.

W 2015 r. zatrudnionych było 570 opiekunów dziennych, którzy opiekowali się 815 dziećmi, przy czym najwięcej opiekunów mieszkało w woj. opolskim – 155 osób, tj. 16 osób na 100 tys. ludności.

Według gminnych ocen zasobów pomocy społecznej w 2016 r. liczba miejsc w żłobkach, oddziałach żłobkowych w przedszkolu i klubach dziecięcych w woj. opolskim wynosiła 3 284 (o 346 więcej niż w 2015 r.; jednocześnie jest to najwięcej od 2011 r., tj. czasu podawania informacji w tej formie). Mimo to, nie przyznano miejsc w tych placówkach 749 dzieciom, w tym głównie z powodu braku wolnych miejsc (w 2015 r. liczba tych dzieci wyniosła 519, co oznacza, że wraz z rozwojem infrastruktury żłobkowej zwiększa się też liczba osób i rodzin chcących skorzystać z tej formy opieki).

1.8.4 Wychowanie przedszkolne⁷²

W roku szkolnym 2015/2016 funkcjonowało w woj. opolskim 471 placówek wychowania przedszkolnego (o 4 mniej niż w poprzednim roku szkolnym), z tego:

- 361 przedszkoli (359 w roku szkolnym 2014/2015),
- 14 punktów przedszkolnych (18),
- 96 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych (98).

Liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego w roku szkolnym 2015/2016, w którym wprowadzono obowiązek szkolny dla 6-latków, wyniosła 28 833 (o 1 057 mniej niż w poprzednim roku szkolnym, w którym były dzieci 6-letnie). W placówkach tych przebywało 26 734 dzieci w wieku 3-5 lat (o 2 905 mniej niż w poprzednim 2014/2015 roku, w którym uwzględniono dzieci w wieku 3-6 lat).

Wskaźnik upowszechniania edukacji przedszkolnej wśród dzieci 3-4-letnich w Polsce wyniósł 77,3% (o 5,7 pkt proc. więcej niż w poprzednim roku szkolnym).

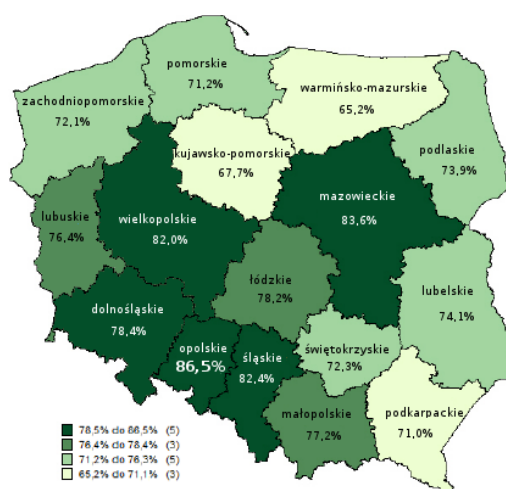
⁷¹ Działania prorodzinne w latach 2010-2015, op. cit s. s.48

⁷² Wychowanie przedszkolne to pierwszy etap kształcenia, realizowanego w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. W związku ze zmianami w systemie oświaty w roku szkolnym 2015/2016 obejmowało dzieci w wieku 3-5 lat, jednak wraz z ponowną nowelizacją ustawy oświatowej w 2016 r., począwszy od kolejnego roku szkolnego 2016/2017 obejmuje znów dzieci w wieku 3-6 lat.

Podobnie jak w latach poprzednich najwięcej dzieci w tym wieku uczęszczało do placówek wychowania przedszkolnego w województwach: opolskim (86,5% - wzrost o 3,3 pkt proc. w stosunku do roku poprzedniego) oraz mazowieckim (83,6%) i śląskim (82,4%), a najmniej w woj. warmińsko-mazurskim (65,2%)⁷³.

Wzrost wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej w Polsce (o 13,1 pkt proc. od roku szkolnego 2013/2014), wynikał głównie ze zmian prawnych, polegających na zagwarantowaniu od 1 września 2015 r. wszystkim dzieciom 4-letnim miejsc w tych placówkach (zgodnie z nowelizacją ustawy o systemie oświaty od roku szkolnego 2016/2017, tj. 1 września 2016 r., obowiązek szkolny dla 6-latów został zniesiony, wprowadzając rozpoczęcie obowiązkowej nauki dla 7-latów, po rocznym przygotowaniu przedszkolnym)⁷⁴.

Mapa 20. Upowszechnianie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-4 lat w roku szkolnym 2015/2016 w Polsce - wg województw

Źródło: *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2016*, GUS, Warszawa 2016, s. 65.

Wg gminnych ocen zasobów pomocy społecznej w 2016 r. w woj. opolskim nie przyznano miejsca w przedszkolu 336 dzieciom w 17 gminach (rok wcześniej 196 dzieciom w 13 gminach), z tego najwięcej w Opolu (135), Kolonowskiem (38) i Strzelcach Op. (27). W pozostałych 14 gminach, w których nie przyznano dzieciom miejsca w przedszkolu, ich liczba wahała się od 1 do 21 (najczęstszymi przyczynami nie przyznania miejsca były: brak miejsc w przedszkolach oraz brak spełnienia wymogów formalnych, np. wiek dziecka).

⁷³ *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2015/2016*, GUS, Warszawa 2016, s. 64.

⁷⁴ Ustawa z 29 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r. poz. 35).

1.9 Województwo opolskie na tle innych województw kraju w latach 2014-2015 – ranking

**Tabela 8. Województwo opolskie na tle innych województw Polski w latach 2014-2015
w wybranych kategoriach społecznych i ekonomicznych**

Wyszczególnienie	Pozycja woj. opolskiego wśród województw Polski	
	2014 r.	2015 r.
Powierzchnia w km ²	16	16
Ludność w tys.	16	16
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	16	16
Urodzenia żywe w 2014 r.	15	16
Współczynnik przyrostu naturalnego w ‰	14	14
Współczynnik dzietności ogólnej*	16	16
Udział liczby rodzin wielodzietnych w strukturze rodzin z dziećmi do 24 lat na utrzymaniu	11**	x
Saldo migracji wewnętrznej i zagranicznej na pobyt stały	14	15
Współczynnik aktywności zawodowej w %	13	12
Wskaźnik zatrudnienia w %	9	9
Stopa bezrobocia w % (BAEL)	3	4
PKB _a na 1 mieszkańca w zł	11	11
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł	7	7
Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym (% osób w gospodarstwach domowych)	5	7
Mieszkania oddane do użytku na 1000 mieszkańców	16	16
Dzieci w żłobkach na 1000 dzieci w wieku do 3 lat	2	2
Liczba lekarzy na 10 tys. ludności	15	15
Liczba porad udzielonych w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej na 1000 ludności	16	16
Liczby łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. mieszkańców	15	15
Liczby leczonych w zakładach opieki długoterminowej na 10 tys. mieszkańców	2	2
Liczba zarejestrowanych organizacji non-profit na 10 tys. mieszkańców	1	x

*dzietność ogólna to liczba urodzonych dzieci przypadająca na 1 kobietę w wieku rozrodczym

**wg NSP 2011

_a w 2013 r. i 2014 r.

Źródło: *Regiony Polski*, GUS, Warszawa 2016

2. Pomoc społeczna i inne zadania z zakresu polityki społecznej w woj. opolskim

W województwie opolskim, od kilku lat systematycznie maleje liczba mieszkańców, którzy z różnych przyczyn wymagają pomocy i wsparcia. Wyraźny spadek następuje wśród osób i rodzin korzystających z pomocy środowiskowej – zmniejsza się zapotrzebowanie na pomoc pieniężną oraz rzeczową, np. w formie posiłków. Natomiast rosną potrzeby związane z opieką, poradnictwem, pracą socjalną oraz działaniami profilaktycznymi i aktywizującymi.

Infrastruktura usług społecznych przeznaczonych dla różnych grup beneficjentów utrzymuje się na stałym poziomie lub nieznacznie powiększa się. W 2016 r. największy wzrost liczby miejsc odnotowano w zakresie placówek wsparcia dziennego dla dzieci z rodzin problemowych, placówek całodobowej opieki dla osób niesamodzielnych, a także niektórych ośrodków wsparcia (takich jak środowiskowe domy samopomocy).

Podobnie jak w latach poprzednich, województwo opolskie zajmuje 1 miejsce pod względem średniego kosztu pomocy przypadającej w roku na 1 beneficjenta, choć wartość przypadająca na 1 mieszkańca (z uwagi na jedną z najmniejszych wśród województw liczbę klientów), jest bliska średniej w kraju.

W analizowanym okresie nie zmieniła się istotnie struktura świadczeniobiorców pod względem powodów udzielania pomocy (nadal wiodące powody to: bezrobocie i ubóstwo), natomiast wyraźnie zmienia się struktura pod względem wieku beneficjentów – znacząco maleje grupa najmłodszych, a wzrasta liczba osób w podeszłym wieku.

Szczególną cechą ostatnich kilku lat jest również systematyczny wzrost liczby osób, które długotrwale korzystają z pomocy, przy jednoczesnym spadku ogólnej liczby klientów, co wynika z małej skuteczności niepieniężnych i aktywizujących formy wsparcia.

2.1 Liczba osób i rodzin objętych pomocą i wsparciem⁷⁵

W 2016 r. z różnych form pomocy i wsparcia w woj. opolskim korzystało 64 995 osób i rodzin (o 5,3% mniej niż w 2015 r.), w tym:

- 35 379 osób otrzymało pomoc w ośrodkach pomocy społecznej;
- 14 644 osoby wsparły powiatowe centra pomocy rodzinie lub inne instytucje powiatowe (osoby niepełnosprawne otrzymujące wsparcie ze środków PFRON, dzieci i młodzież umieszczona w pieczy zastępczej oraz osoby i rodziny objęte poradnictwem specjalistycznym, wsparciem w sytuacjach kryzysowych);
- 3 088 osoby to mieszkańcy domów pomocy społecznej;
- 469 osób przebywało w placówkach całodobowej opieki,
- 542 dzieci i młodzieży przebywało w placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- 1 476 seniorów korzystało z usług w dziennych domach pomocy;
- 677 osób przebywało w środowiskowych domach samopomocy;
- 7 880 osób korzystało z innych instytucji i ośrodków wsparcia (noclegownie, schroniska dla bezdomnych, mieszkania chronione, KIS, CIS, WTZ i inne).

⁷⁵ Bez rodzin objętych systemem świadczeń rodzinnych.

Tabela 9. Osoby i rodziny, którym udzielono wsparcia w woj. opolskim w latach 2014-2016 i 2017 r. (prognoza)*

Wyszczególnienie	Liczba osób i rodzin, którym udzielono wsparcia w województwie opolskim				
	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015=100%	2017 r. (prognoza)
Razem, w tym	71 188	68 658	64 995	-5,3	64 119
ośrodkach pomocy społecznej	39 834	37 866	35 379	-6,6	34 949
powiatowych centrach pomocy rodzinie	16 629	16 125	14 644	-9,2	14 100
domach pomocy społecznej	3 083	3 088	3 088	0	3 088
placówkach całodobowej opieki	212	395	468	+18,5	468
placówkach opiekuńczo-wychowawczych	514	528	542	+2,7	542
placówki wsparcia dziennego	844	672	841	+25,1	886
dziennych domach pomocy	1 404	1 446	1 476	+2,1	1 486
środowiskowych domach samopomocy	637	647	677	+4,6	677
innych ośrodkach wsparcia (schroniska, noclegownie, kluby samopomocy, KIS, CIS, WTZ, ZAZ i inne)	8 023	7 891	7 880	-0,1	7 923

*Szacunkową liczbę klientów w wybranych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w 2017 r. ustalono na podstawie danych wskazanych przez gminy i powiaty w ocenach zasobów pomocy społecznej (prognoza na 2017 r.).
Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych, w naturze i usługach za 2014 r. 2015 r. i 2016 r. oraz gminne i powiatowe oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. – w porównaniu do poprzedniego roku, liczba osób i rodzin, które otrzymały pomoc spadła o 5,3%, w tym:

- o 6,6% spadła liczba osób korzystających z pomocy środowiskowej (OPS) – głównie w wyniku znaczącego spadku liczby osób bezrobotnych (o 10,5%);
- o ponad 9% zmalała liczba osób objętych wsparciem instytucji powiatowych (osoby niepełnosprawne korzystające z pomocy udzielanej w ramach rehabilitacji społecznej i zawodowej finansowanej ze środków PFRON);
- prawie nie zmieniła się (spadek o 0,1%) liczba osób korzystających z innych ośrodków wsparcia i pomocy (poradnictwa specjalistycznego, klubów samopomocy, interwencji kryzysowej);

Natomiast wzrost liczby świadczeniobiorców odnotowano w zakresie liczby miejsc w:

- placówkach wsparcia dziennego – o 25%,
- placówkach całodobowej opieki – o 18%,
- dziennych domach pomocy – o 2,1%;
- placówkach opiekuńczo-wychowawczych - o 2,7%;
- środowiskowych domach samopomocy – o 4,6%.

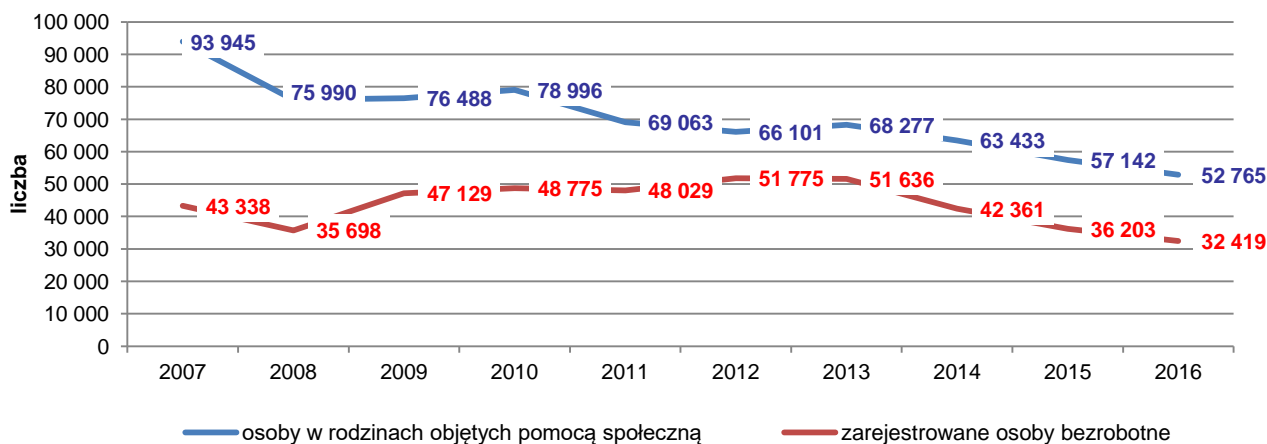
Według prognozy gmin i powiatów na 2017 r. liczba osób i rodzin objętych wsparciem będzie nieznacznie mniejsza, tj. obejmować 64 119 osób.

2.2 Klienci ośrodków pomocy społecznej

W 2016 r. w ramach pomocy środowiskowej ośrodki pomocy społecznej udzieliły wsparcia 52 765 osobom w rodzinach świadczeniobiorców, tj. o 7,7 % mniej niż w 2015 r.

Spadek liczby klientów pomocy społecznej w 2016 r. był kolejnym odnotowanym w latach 2010-2016 i wynikał głównie z poprawy sytuacji na opolskim rynku pracy.

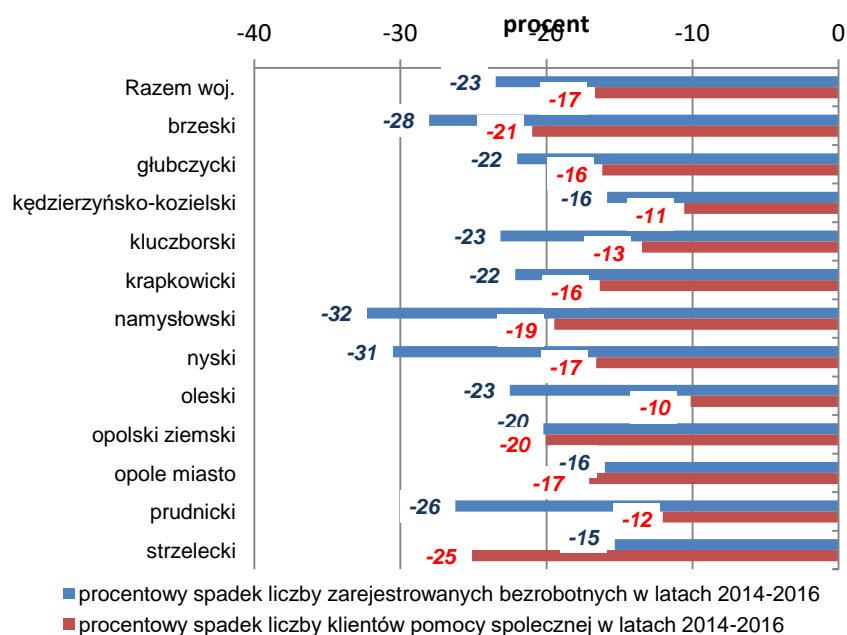
Wykres 23. Beneficjenci pomocy społecznej oraz zarejestrowani bezrobotni w woj. opolskim w latach 2010-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie sprawozdań MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych w naturze i usługach za lata 2014-2015 oraz analiz sytuacji na opolskim rynku pracy WUP w Opolu za lata 2010-2015.

W okresie ostatnich dwóch lat (grudzień 2014 r. - grudzień 2016 r.) liczba zarejestrowanych bezrobotnych spadła z 42 361 osób do 32 419, tj. o 23,5% (najwięcej w powiatach namysłowskim: o 32%, nyskim: o 31% i brzeski: o 28% oraz prudnickim: o 26%).

Wykres 24. Zmiana liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz klientów ośrodków pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2014-2016 (w%)

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie sprawozdań MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych w naturze i usługach za lata 2014-2015, oceny zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego za lata 2014-2016 oraz analiz sytuacji na opolskim rynku pracy WUIP w Opolu za lata 2010-2016

W strukturze świadczeniobiorców pomocy społecznej, w latach 2015-2016 wystąpiły następujące zmiany:

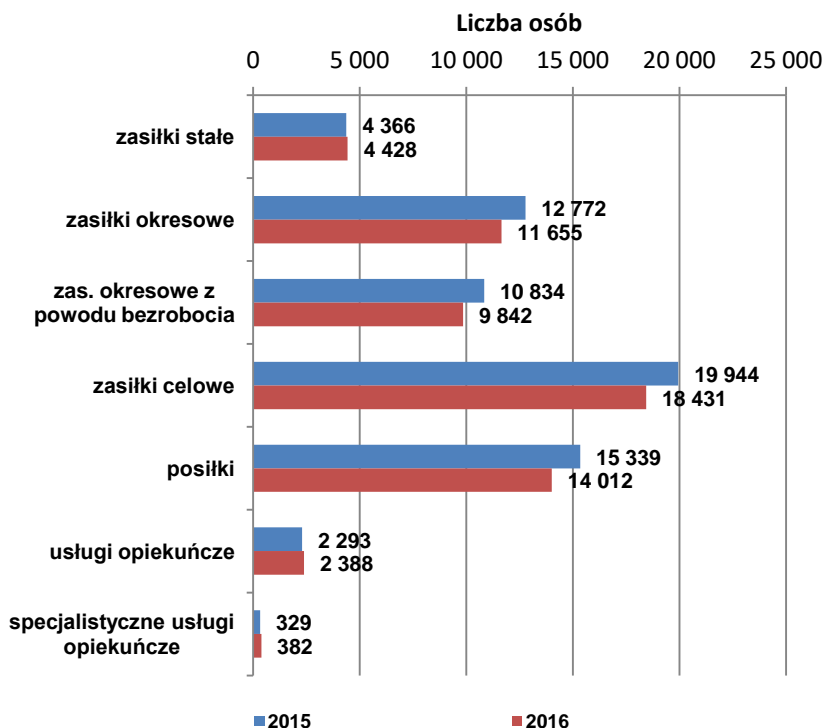
- znacząco spadła liczba osób otrzymujących zasiłki okresowe – z 12 772 do 11 655, tj. o 8,7%, w tym zwłaszcza zasiłki okresowe przyznane z powodu bezrobocia (z 10 834 osób do 9 842, tj. o 9,2%);
- spadła także liczba osób korzystających z zasiłków celowych (o 7,6%) oraz liczba osób objętych pomocą w formie posiłku (o 8,7%);
- natomiast wzrosła liczba osób korzystających z usług opiekuńczych (o ponad 4%) oraz specjalistycznych usług opiekuńczych (o 16,1%).

Tabela 10. Struktura form pomocy – woj. opolskie w latach 2015-2016

L.p.	FORMY POMOCY	2015	2016	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%
1	zasiłki stałe	4 366	4 428	+1,4
2	zasiłki okresowe	12 772	11 655	-8,7
	zasiłki okresowe z powodu bezrobocia	10 834	9 842	-9,2
3	zasiłki celowe	19 944	18 431	-7,6
4	posiłki	15 339	14 012	-8,7
5	usługi opiekuńcze	2 293	2 388	+4,1
6	specjalistyczne usługi opiekuńcze	329	382	+16,1

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2016 r.

Wykres 25. Struktura świadczeniobiorców pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2016

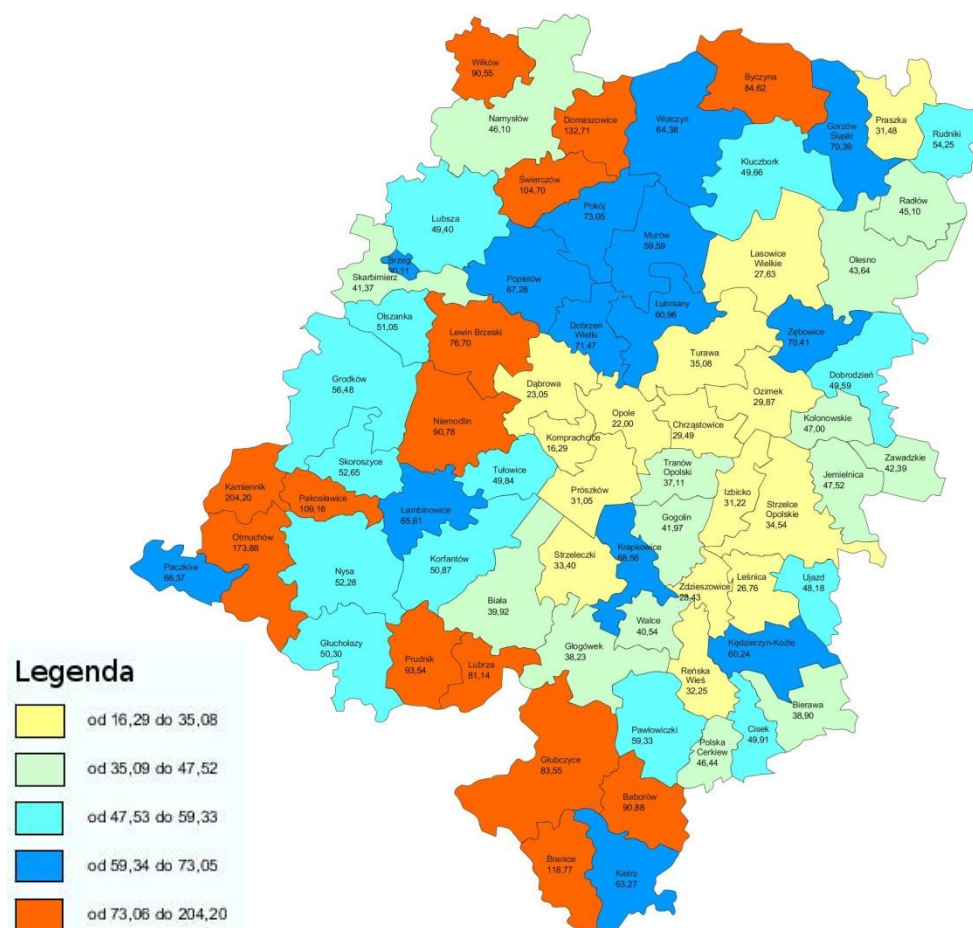

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie sprawozdań MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych w naturze i usługach za lata 2014-2015.

Wskaźnik deprywacji lokalnej

W rodzinach świadczeniobiorców pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r. było **52 765 osób**, a **wskaźnik deprywacji lokalnej** (liczby osób w rodzinach świadczeniobiorców na 1000 mieszkańców województwa) wyniósł **53,1⁷⁶** i **wahał się od najniższego (16,3) w Komprachcicach, do najwyższego (204,2) w Kamienniku.**

Mapa 21. Wskaźnik deprywacji lokalnej (liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1 000 mieszkańców) w woj. opolskim w 2016 r.*

*w odniesieniu do liczby mieszkańców wg stanu na koniec 2015r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. w układzie terytorialnym (powiaty województwa) - w porównaniu do 2014 roku, spadek liczby klientów pomocy społecznej zanotowano we wszystkich powiatach (najbardziej w powiecie strzeleckim o 19% oraz namysłowskim – o 16%), z wyjątkiem powiatu: głubczyckiego, gdzie liczba świadczeniobiorców pozostała bez zmiany.

Podobnie jak w latach poprzednich, najwyższy wskaźnik udziału korzystających z pomocy społecznej do liczby mieszkańców występuje w powiatach: głubczyckim – 6,1%, namysłowskim i prudnickim – 4,8% oraz nyskim - 4,4%. Najmniej osób otrzymujących wsparcie mają: Miasto Opole – 1,7% i powiat strzelecki – 2,5%.

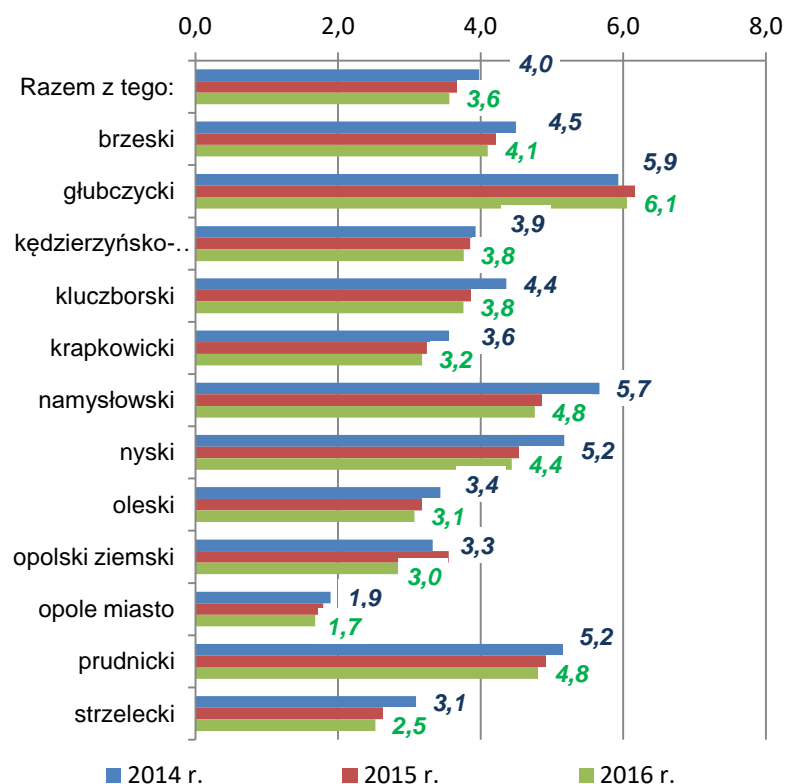
⁷⁶ Wskaźnik deprywacji lokalnej obliczony w odniesieniu do liczby mieszkańców wg stanu na koniec 2016 r., natomiast mapa uwzględnia liczbę mieszkańców wg stanu na koniec 2015 r.

Tabela 11. Klienci ośrodków pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2014-2016

Lp.	Powiaty	Klienci ośrodków pomocy społecznej w woj. opolskim w latach						
		2014 r.	Wskaźnik do liczby mieszkańców	2015 r.	Wskaźnik do liczby mieszkańców	2016 r.	Wskaźnik do liczby mieszkańców	Wzrost / spadek liczby klientów w latach 2014-2016 %
	Razem z tego:	39 834	4,0	37 866	3,8	35 379	3,6	-11
1	brzeski	4 116	4,5	3 563	3,9	3 723	4,1	-10
2	głubczycki	2 804	5,9	3 087	6,6	2 811	6,1	0
3	kędzierzyńsko-kozielski	3 802	3,9	3 717	3,9	3 605	3,8	-5
4	kluczborski	2 920	4,4	2 738	4,1	2 498	3,8	-14
5	krapkowicki	2 308	3,6	2 103	3,2	2 048	3,2	-11
6	namysłowski	2 425	5,7	2 242	5,2	2 032	4,8	-16
7	nyski	7 242	5,2	6 386	4,6	6 137	4,4	-15
8	oleski	2 252	3,4	2 226	3,4	2 000	3,1	-11
9	opolski ziemski	4 436	3,3	4 739	3,6	3 942	3,0	-11
10	Opole Miasto	2 266	1,9	2 143	1,8	1 995	1,7	-12
11	prudnicki	2 917	5,2	2 915	5,2	2 686	4,8	-8
12	strzelecki	2 346	3,1	2 007	2,7	1 902	2,5	-19

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Wykres 26. Wskaźnik liczby osób objętych środowiskową pomocą społeczną do liczby mieszkańców w powiatach woj. opolskiego w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

2.3 Struktura wieku świadczeniobiorców pomocy społecznej województwa opolskiego⁷⁷

Tabela 12. Struktura osób wg ekonomicznych grup wieku, którym decyzją przyznano świadczenie w woj. opolskim w latach 2015-2016

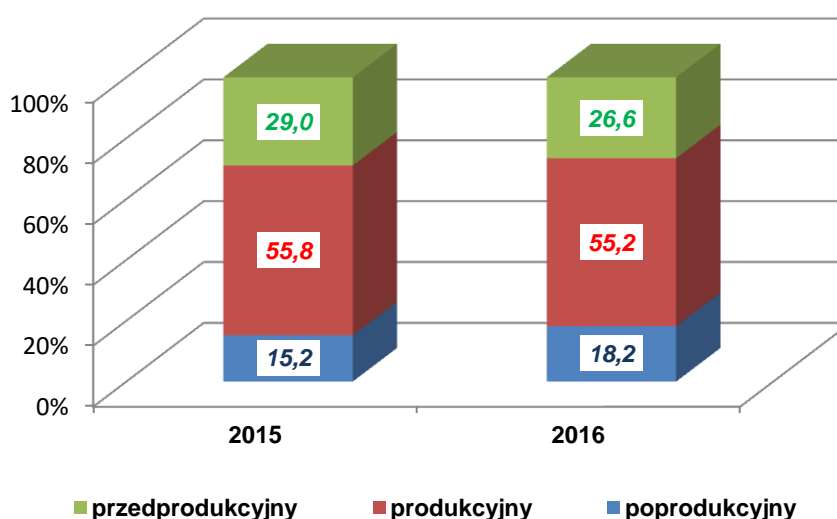
Wyszczególnienie	Liczba osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej		
	2015 r	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%
ogółem, w tym w wieku	37 866	35 379	-6,6%
%	100,0	100,0	x
przedprodukcyjnym	10 974	9 414	-14,2%
%	29,0	26,6	x
produkcyjnym	21 134	19 542	-7,5%
%	55,8	55,2	x
poprodukcyjnym	5 758	6 423	+11,5%
%	15,2	18,2	x

Źródło: oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r i 2016 r..

W 2016 r. spośród 35 379 świadczeniobiorców:

- 26,6% stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym (dzieci otrzymujące pomoc w formie dożywiania, objęte pracą asystenta rodziny, otrzymujące wsparcie w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych);
- 55,2% to osoby w wieku produkcyjnym;
- 18,2% stanowią osoby w podeszłym wieku (w wieku poprodukcyjnym).

Wykres 27. Struktura osób wg ekonomicznych grup wieku, którym decyzją przyznano świadczenie w woj. opolskim w latach 2015-2016 – w %

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

⁷⁷ Osoby i rodziny objęte wsparciem ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie woj. opolskiego w latach 2015-2016 r.

W 2016 r. – w porównaniu do 2015 r.:

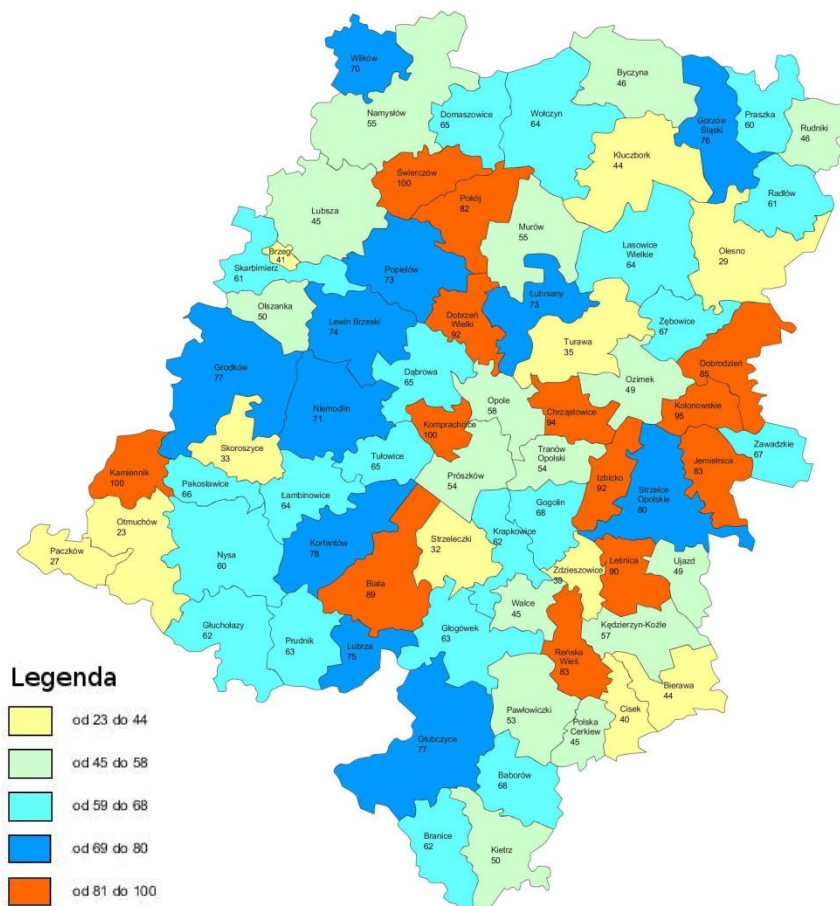
- zmalała liczba dzieci i młodzieży do 17 roku – o ponad 14% (udział wieku przedprodukcyjnego wśród świadczeniobiorców zmalał o 2,4 pkt proc.);
- zmalała liczba osób w wieku produkcyjnym – o 7,5% (udział procentowy spadł o 0,2 pkt proc.);
- natomiast o prawie 12% wzrosła grupa seniorów, których udział procentowy w ogólnej liczbie klientów wzrósł z 15,1% do 18,2%, tj. o 3 pkt proc.

2.4 Klienci długotrwale korzystający z pomocy społecznej w 2016 r.

W 2016 r. długotrwale korzystający ze świadczeń pomocy społecznej (w ciągu 36 miesięcy byli zarejestrowani w systemie pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy) **stanowili prawie 2/3 klientów pomocy społecznej (60,77%)**, nieco mniej niż w 2015 r. (64,07%), ale prawie tyle samo co w 2014 r. (59,63%).

Wskaźnik wahał się od najniższego w Otmuchowie (23%), do najwyższego w Komprachcicach, Świerczowie i Kamienniku (100%).

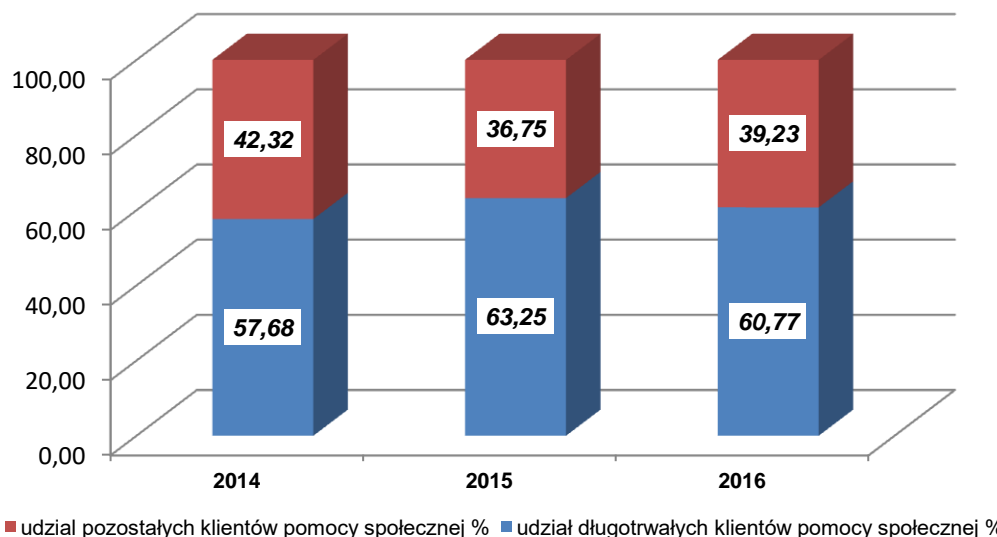
Mapa 22. Udział liczby osób długotrwale korzystających ze świadczeń do ogółu świadczeniobiorców pomocy społecznej w gminach woj. opolskiego w 2016 r. (w %)

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. – w porównaniu do 2015 r., udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń zmalał o 3,3 pkt proc., ale w relacji do 2014 r. - ich udział minimalnie wzrósł (do 60,77%).

Wykres 28. Udział klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej wśród wszystkich osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2014-2016

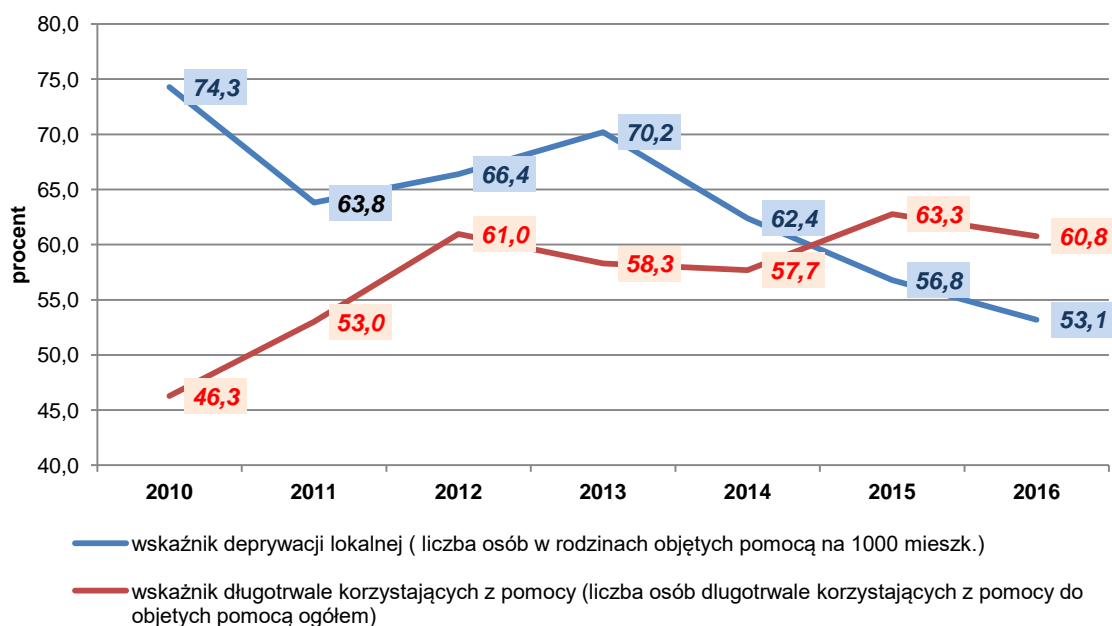

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W latach 2010-2016 udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej
 → do 2015 r. systematycznie wzrastał (z 46,3% do 63,3%, tj. o 17,8 pkt proc.);
 → w 2016 r. wartość tego wskaźnika spadła do 60,8%;
 → w tym samym okresie - ogólna liczba osób objętych wsparciem spadła z ponad 70 tys. do 52 tys. – wskaźnik liczby osób w rodzinach świadczeniobiorców w relacji do liczby mieszkańców województwa spadł z 74,3 w 2010 r. do 53,1 w 2016 r., a udział osób długotrwale korzystających z pomocy wzrósł z 46,3% w 2010 r. do 60,8% w 2016 r.

Jest to efekt niskiej skuteczności działań systemu, w którym nadal dominują świadczenia pieniężne, a działania profilaktyczne i aktywizujące beneficjentów, zwłaszcza osób korzystających z pomocy długotrwale, stosowane są zbyt rzadko. W ograniczonym zakresie stosowane są najbardziej skuteczne formy i narzędzia wpływające na usamodzielnienie klientów pomocy społecznej, takie jak: praca socjalna, kontrakt socjalny, specjalistyczne poradnictwo, prace społecznie użyteczne oraz specjalne programy usamodzielnienia.

Wykres 29. Wskaźnik deprivacji lokalnej oraz udział długotrwale korzystających z pomocy w woj. opolskim w latach 2010-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

2.5 Koszt pomocy środowiskowej w latach 2015-2016

Całkowity koszt świadczeń udzielonych przez ośrodki pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2016 uwzględnia:

1. świadczenia pieniężne (zasiłki stałe, zasiłki okresowe i zasiłki celowe);
2. świadczenia niepieniężne (posiłki, usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, udzielenie schronienia, ubrania, sprawienie pogrzebu oraz inne świadczenia rzeczowe, w tym pomoc na usamodzielnieni wychowanków ośrodków wsparcia wskazanych w art. 88 ustawy o pomocy społecznej oraz pomoc dla uchodźców).

W 2016 r. koszt świadczeń pomocy społecznej udzielonych przez gminy wyniósł prawie 96 451 tys. zł (o 3% więcej niż w 2015 r.). Przy czym:

- ✓ koszt zasiłków stałych wzrósł o prawie 16% (z uwagi na podwyższenie kryterium dochodowego od 1 października 2015 r. zwiększyła się przeciętna wartość zasiłku stałego z 452 zł do 511 w 2016 r.);
- ✓ koszt zasiłków okresowych spadł o 2,4% (w tym środki własne gmin przeznaczone na ten cel spadły o prawie 17%).

Koszt zasiłków celowych - w porównaniu do 2015 r., spadł o prawie 5%, natomiast koszt pozostałych świadczeń (głównie pomocy w formie usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych) wzrósł o niecały 1%.

Tabela 13. Koszt świadczeń udzielanych przez ośrodki pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2016

Lp.	Wyszczególnienie	Koszt środowiskowej pomocy społecznej w zł		
		2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%
1	Koszt pomocy środowiskowej – ogółem* , w tym:	95 273 372	97 005 255	101,8
2	zasiłki stałe	19 461 589	22 554 028	115,9
3	zasiłki okresowe, z tego:	29 685 142	28 960 915	97,6
4	dotacja budżetu państwa	29 534 629	28 835 522	97,6
5	środki własne gminy	150 513	125 393	83,3
6	zasiłki celowe	18 322 008	17 432 965	95,1
7	pozostałe świadczenia (posiłki, usługi opiekuńcze, inne)	27 804 633	28 057 347	100,9
8	Liczba świadczeniobiorców	37 866	35 379	93,4
9	Liczba mieszkańców**	996 011	993 036	99,7
10	Średnia - roczna wartość pomocy ogółem dla beneficjenta w zł (w.1 / w. 8)	2 516	2 742	109,0
11	Średnia - roczna wartość zasiłków pieniężnych w zł (w. 2+3+6 / w. 8)	1 782	1 949	109,4
12	Średnia roczna wartość pomocy w zł na 1 mieszkańca (w. 1 / w. 9)	96	98	102,1

* wartość pomocy uwzględnia zadania powiatu (pomoc na usamodzielnienie dla wychowanków instytucji wymienionych w art. 88 ustawy o pomocy społecznej oraz pomoc dla uchodźców)

**stan w grudniu 2015 r. oraz grudniu 2016 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie sprawozdań MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych, w naturze i usługach MPiPS-03 za lata 2015-2016.

Średnia, roczna wartość pomocy przypadająca w 2016 r. na jednego świadczeniobiorcę wyniosła 2 742 zł i była o 9% większa niż w 2015 r. Wzrost wartości świadczeń wynikał głównie z przyznawanych zasiłków stałych, których wysokość jest wynikiem różnicy między dochodem osoby/rodziny a ustalonym dla niej kryterium dochodowym⁷⁸. Istotnym czynnikiem wzrostu średniej wartości pomocy były również zwiększone wydatki poniesione przez gminy na realizację usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych

Przeciętna, miesięczna wartość:

- ✓ zasiłku stałego wzrosła z 452 zł do 511 zł (o 13%);
- ✓ zasiłku okresowego wzrosła z 346 zł do 368 zł (o 6,3%).

Natomiast w przypadku zasiłku celowego można ustalić jedynie wartość rocznej pomocy, która wzrosła z 919 zł do 946 zł, tj. o prawie 3%.

⁷⁸ W październiku 2015 r. podwyższono kryteria dochodowe stosowane w pomocy społecznej (do 634 dla osoby samotnej i do 514 dla osoby w rodzinie) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2015 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych w pomocy społecznej (Dz. U. 2015r., poz. 1058). Skutek tej podwyżki zaznaczył się w koszcie pomocy w 2016 r.

Tabela 14. Średnia, miesięczna lub roczna, wysokość świadczeń pieniężnych pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016

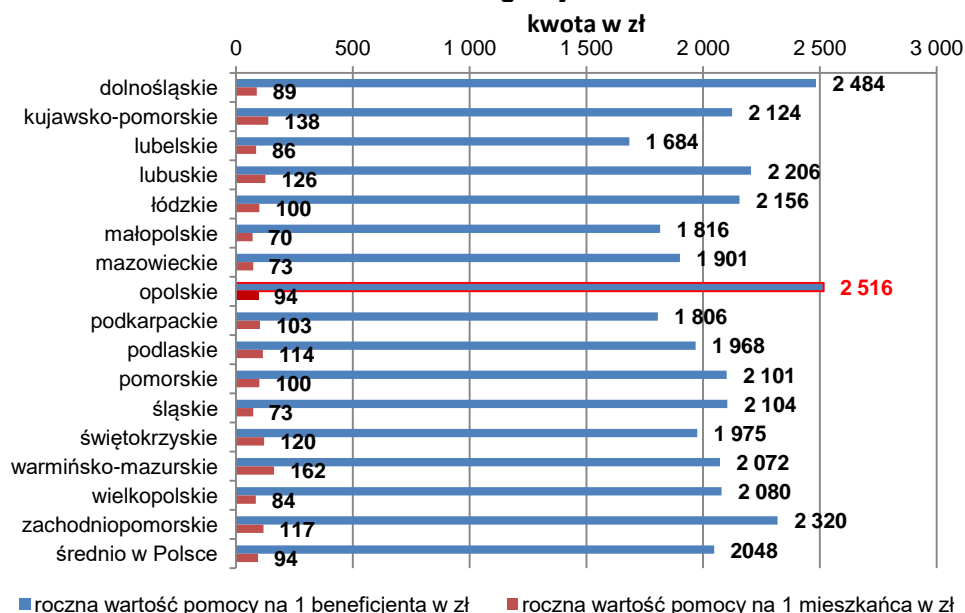
Formy pomocy pieniężnej	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%
liczba świadczeniobiorców	4 366	4 428	101,4
liczba świadczeń	43 059	44 165	102,6
koszt świadczeń w zł	19 461 589	22 554 028	115,9
średnia wartość 1 zasiłku	452	511	113,0
ZASIŁKI OKRESOWE			
liczba świadczeniobiorców	12 772	11 655	91,3
liczba świadczeń	85 834	78 746	91,7
koszt świadczeń w zł	29 685 142	28 960 915	97,6
średnia wartość 1 zasiłku	346	368	106,3
ZASIŁKI CELOWE			
liczba świadczeniobiorców	19 944	18 431	92,4
koszt świadczeń w zł	18 322 008	17 432 965	95,1
średnia-roczna wartość 1 zasiłku	919	946	102,9

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie sprawozdań MPIPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych, w naturze i usługach za lata 2015-2016.

Wg badań GUS w 2015 r.⁷⁹ (podobnie jak w latach poprzednich) woj. opolskie zajmowało pierwszą pozycję w kraju pod względem wartości pomocy społecznej na 1 beneficjenta (ze średnią wysokością 2 516 zł)⁸⁰.

Natomiast wartość pomocy przypadającej na 1 mieszkańca województwa wyniosła 94 zł, co stanowiło średnią wartość w Polsce.

Wykres 30. Roczna wartość pomocy na 1 beneficjenta pomocy społecznej i 1 mieszkańca w Polsce w 2015 r. wg województw⁸¹

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie danych GUS, *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2015 roku*, <http://zws.stat.gov.pl/karta-produktu/pomoc-spoeczna-i-opieka-nad-dzieckiem-i-rodzina-w-2015-r-,355.html> (6.03.2017 r.).

⁷⁹ Brak danych za 2016 r.

⁸⁰ Koszt pomocy uwzględnia również wydatki powiatów na usamodzielnienie wychowanków placówek opiekuńczych i wychowawczych wymienionych w art. 88 ustawy o pomocy społecznej, Zob. *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2015 roku*, GUS, <http://zws.stat.gov.pl/karta-produktu/pomoc-spoeczna-i-opieka-nad-dzieckiem-i-rodzina-w-2015-r-,355.html> (6.03.2017 r.).

⁸¹ Dane uwzględniają koszt świadczeń udzielanych przez ośrodki pomocy społecznej oraz świadczenia wypłacane przez instytucje opiekuńcze i wychowawcze na usamodzielnienie wychowanków.

W 2015 r. średnia wartość pomocy w kraju, przypadająca na:

- **jednego beneficjenta wynosiła 2 048 zł** (o 6% więcej niż w 2014 r.);
- **jednego mieszkańca 94 zł** (tyle samo co w 2014 r.).

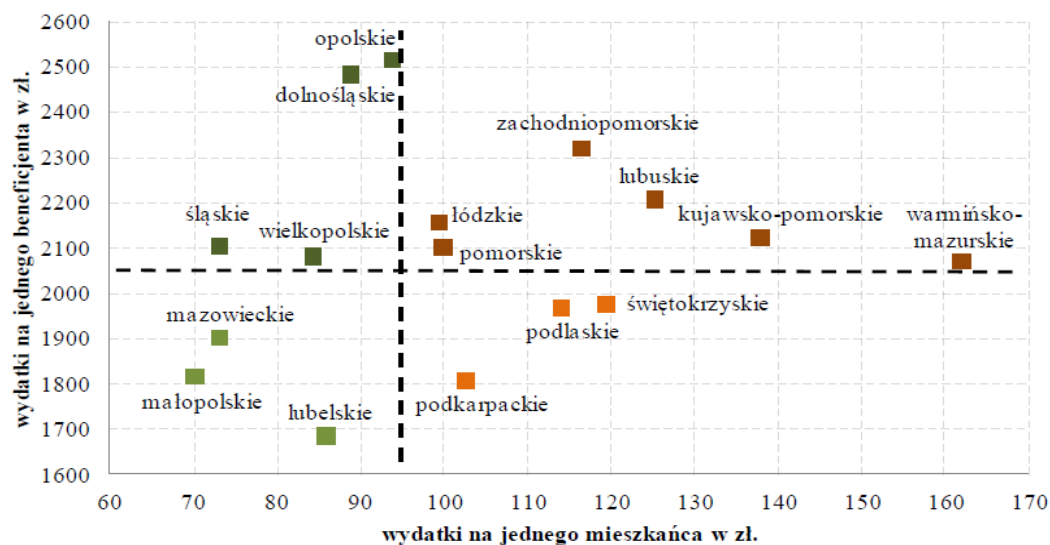
Tabela 15. Wartość pomocy społecznej udzielonej w latach 2014-2015 wg województw
(na 1 beneficjenta pomocy społecznej i 1 mieszkańca województwa)*

Lp.	Województwo	Wartość pomocy na 1 beneficjenta pomocy społecznej w zł		Wartość pomocy na 1 mieszkańca w zł	
		2014 r.	2015 r.	2014 r.	2015 r.
1	dolnośląskie	2 297	2 484	90	89
2	kujawsko-pomorskie	1 982	2 124	137	138
3	lubelskie	1 638	1 684	88	86
4	lubuskie	2 044	2 206	123	126
5	łódzkie	2 057	2 156	101	100
6	małopolskie	1 695	1 816	68	70
7	mazowieckie	1 778	1 901	71	73
8	opolskie	2 317	2 516	92	94
9	podkarpackie	1 735	1 806	104	103
10	podlaskie	1 849	1 968	112	114
11	pomorskie	1 957	2 101	98	100
12	śląskie	2 017	2 104	74	73
13	świętokrzyskie	1 910	1 975	121	120
14	warmińsko-mazurskie	1 961	2 072	164	162
15	wielkopolskie	1 941	2 080	84	84
16	zachodniopomorskie	2 174	2 320	118	117
17	ŚREDNIA W POLSCE	1 931	2 048	94	94

*Świadczenia udzielana przez ośrodki pomocy społecznej oraz instytucje opieki i wychowania na usamodzielnienie wychowanków.

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2015 roku*, GUS 2016.

Wykres 31. Wydatki roczne z systemu pomocy społecznej na jednego beneficjenta i na jednego mieszkańca według województw w 2015 r.

*dane nie uwzględniają odpłatności gmina za pobyt w domach pomocy społecznej

Źródło: opracowanie US w Krakowie na podstawie danych ze sprawozdania MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach [w:] *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2015 roku*, GUS 2016.

2.6 Powody udzielania pomocy (ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie)

Tabela 16. Powody udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w latach 2014-2016 i w 2017 r. (prognoza) *

Lp.	Powody udzielonych świadczeń	Liczba rodzin, którym udzielono pomocy z powodu -woj. opolskie w latach 2014-2017 (prognoza)					
		2014	2015	2016	Wzrost / spadek w 2016 r. %	2017 (prognoza)	Wzrost / spadek w 2016 r. %
1	ubóstwo	15 831	15 135	14 566	96,2	14 331	98,4
2	bezrobocie	15 947	14 579	13 048	89,5	12 847	98,5
3	niepełnosprawność	9 416	8 904	8 717	97,9	8 849	101,5
4	długotrwała choroba	9 336	9 554	9 567	100,1	9 976	104,3
5	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	5 021	4 632	4 048	87,4	4 061	100,3
6	alkoholizm	2 168	2 065	1 897	91,9	1 869	98,5
7	narkomani	90	80	81	101,3	83	102,5
8	potrzeba ochrony macierzyństwa	2 354	2 343	2 068	88,3	2 072	100,2
	<i>w tym wielodzietność</i>	1 481	1 459	1 269	87,0	1 262	99,4
9	bezdomność	1 138	1 161	1 162	100,1	1 154	99,3
10	trudności w przyst. do życia po opuszczeniu zakł. karnego	502	489	414	84,7	409	98,8
11	zdarzenie losowe	374	165	229	138,8	123	53,7
12	kłęska żywiołowa i ekologiczna	123	46	168	365,2	5	3,0
13	sieroctwo	150	128	21	16,4	18	85,7
14	przemoc w rodzinie	1 033	1 022	805	78,8	895	111,2
16	ofiary handlu ludźmi	1	0	0	x	0	x

* jedna rodzina mogła otrzymać wsparcie z więcej niż jednego powodu

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. - podobnie jak w latach poprzednich, najczęściej występującymi przyczynami udzielenia pomocy było bezrobocie i ubóstwo. Z tych powodów wsparcie otrzymało odpowiednio: 13 048 oraz 14 566 rodzin, choć w obu tych przypadkach, w porównaniu do 2015 r. - nastąpił spadek liczby świadczeniobiorców (o prawie 4% w grupach osób otrzymujących pomoc z powodu ubóstwa i ponad 10% z powodu bezrobocia).

Najbardziej wzrosła liczba rodzin świadczeniobiorców pomocy społecznej, którym pomocy udzielono z powodu:

- zdarzenia losowego – o 38,8%,
- kęski żywiołowej - ponad 3,6-krotnie;

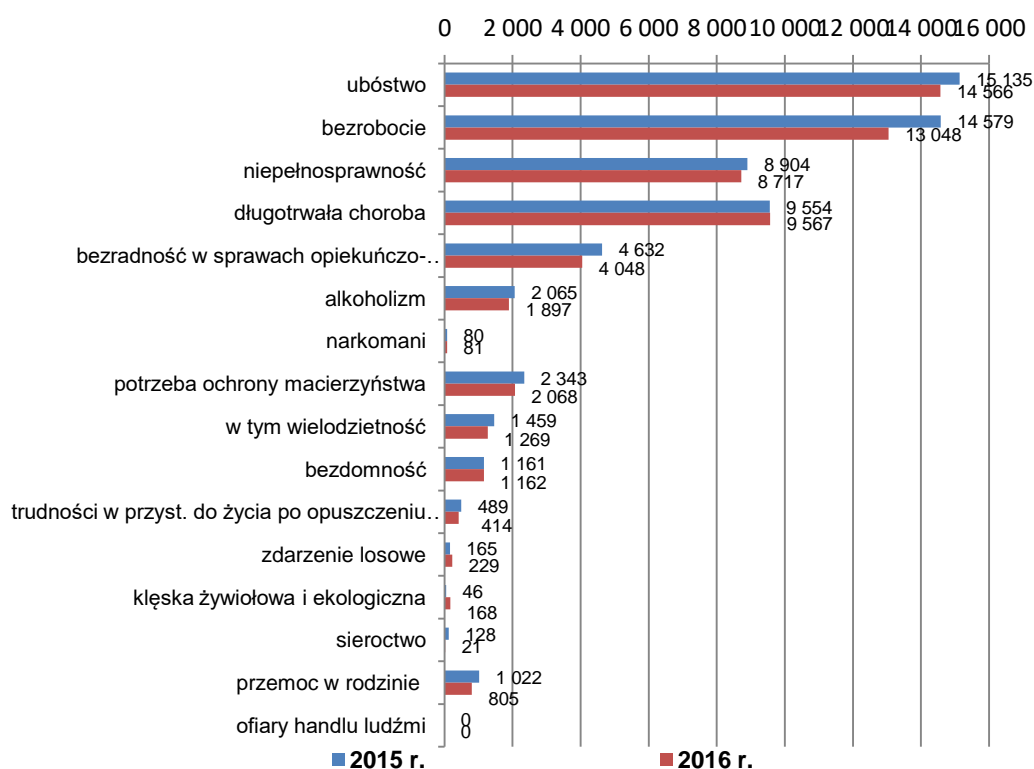
Minimalny wzrost odnotowano w przypadku:

- długotrwałej choroby - o 0,1%,
- narkomanii – o 1,3%
- bezdomności – o 0,1%.

Prognoza na 2017 r., wskazuje, że nadal zmniejszać się będą główne grupy beneficjentów pomocy społecznej: bezrobotni i dotknięci ubóstwem, a przewiduje się wzrost liczby osób, otrzymujących pomoc, zwłaszcza z powodu:

- długotrwałej choroby – o 1,3%,
- niepełnosprawności – o 1,5%,
- narkomanii – o 2,5%,
- przemocy w rodzinie – o 11,2%,
- alkoholizmu – o 0,1%.

Wykres 32. Powody udzielenia pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r. i 2016 r.

2.7 Realizacja ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

W systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej systematycznie zmienia się struktura form pomocy – od przewagi pomocy instytucjonalnej (opieki w rodzinach zastępczych i domach dziecka) - do wzrostu znaczenia działań profilaktycznych i aktywizujących rodziny, które obciążone są problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Choć nadal liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych i domach dziecka utrzymuje się na stałym poziomie, jednak stopniowo wzrasta liczba asystentów rodziny pracujących w środowisku zamieszkania, liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego oraz liczba rodzinnych domów dziecka. Coraz więcej uwagi poświęca się ocenie sytuacji dziecka w rodzinie oraz planom udzielania pomocy. Ważnym elementem systemu są programy usamodzielnienia, których zarówno liczba, jak też koszt o kilku lat utrzymują się na stałym poziomie. Istotnym elementem wsparcia samorządu terytorialnego w tym obszarze jest realizowany od 2016 r. przez ROPS w Opolu, projektu pn. *Blżej dziecka i rodziny*, którego celem jest poszerzanie środowiskowych i profilaktycznych form wsparcia⁸².

⁸² Więcej na temat projektu w części 8 - zadania samorządu województwa opolskiego w zakresie pomocy i integracji społecznej w 2016 r.

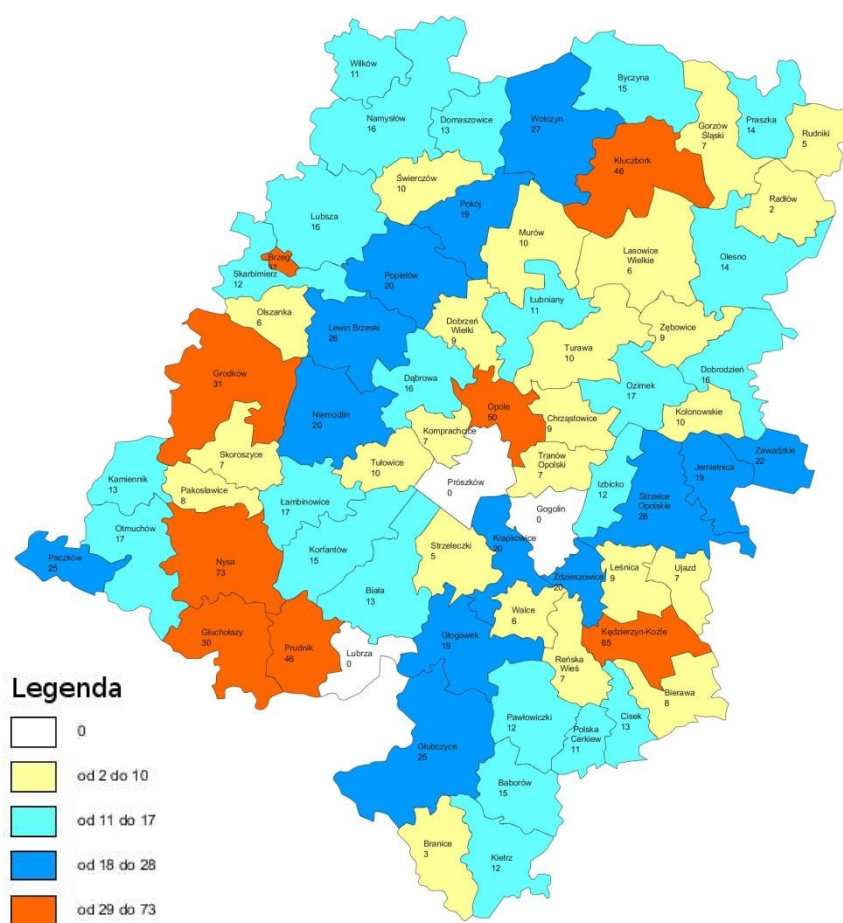
2.7.1 Asystenci rodziny

W 2016 r. liczba asystentów rodziny w woj. opolskim wzrosła do 97 zatrudnionych (16 asystentów zatrudniono w ramach RPO WO 2014-2020, projekt *Blżej rodziny i dziecka*), tj. o prawie 12% więcej w porównaniu do 2015 r. Asystenci rodziny mieli pod opieką 1 166 rodzin (o blisko 21% więcej niż w 2015 r.). Na 1 asystenta przypadało średnio 12 rodzin.

Od wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej liczba asystentów rodziny i rodzin objętych ich wsparciem systematycznie wzrasta.

W latach 2012 – 2016 liczba asystentów rodziny w ośrodkach pomocy społecznej wzrosła prawie 3-krotnie (z 33 do 97), a liczba rodzin będących pod ich opieką – prawie 4-krotnie (z 306 do 1 166).

Mapa 23. Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny w woj. opolskim w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Najwięcej rodzin objętych pracą asystenta rodziny występuje w gminach miejskich i miejsko-wiejskich, w tym w Nysie (73), Kędzierzynie-Koźlu (65), Opolu (50), Prudniku i Kluczborku (po 46) oraz Brzegu (37).

Brak rodzin objętych pracą asystentów rodzin wykazały 3 gminy, co oznacza, że liczba gmin bez asystentów rodziny zmniejszyła się w porównaniu do poprzedniego roku o 1 (z 4 w 2015 r., a w stosunku do 2014 r. o 18).

2.7.2 Placówki wsparcia dziennego

W 2015 r. liczba placówek wsparcia dziennego w woj. opolskim wyniosła **38**, z tego było:

- 16 placówek opiekuńczych;
- 9 specjalistycznych;
- 13 w formie pracy podwórkowej.

W 2016 r. w placówkach wsparcia dziennego było 841 miejsc, a przeciętnie korzystało z nich 699 dzieci.

Tabela 17. Placówki wsparcia dziennego w woj. opolskim w 2016 r.

Lp.	Powiat	Gmina	Liczba jednostek	Liczba miejsc w placówce wsparcia dziennego	Przeciętna liczba korzystających dzieci
1	brzeski	Brzeg	1	15	15
2		Lewin Brzeski	1	60	60
3		Branice	1	30	28
4	kędzierzyńsko-kozielski	Kędzierzyn-koźle	4	101	114
5	krapkowicki	Zdzieszowice	1	7	7
6	kluczborski	Kluczbork	2	45	33
7	namysłowski	Pokój	7	105	80
8	nyski	Głuchołazy	2	60	51
9		Nysa	1	30	53
10		Paczków	1	15	15
11	opolski-ziemski	Niemodlin	1	30	30
12		Komprachcice	1	53	17
13	Opole Miasto	Opole	14	275	185
14	prudnicki	Prudnik	1	15	11
Razem			38	841	699

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W porównaniu do 2015 r. poszerzył się zakres wsparcia rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi w formie placówek wsparcia dziennego:

- liczba placówek wzrosła o 12 podmiotów;
- liczba miejsc wzrosła o 25% (o 169 miejsc);
- w tym: 9 placówek na 127 miejsc utworzonych zostało w wyniku działania projektu realizowanego w ramach RPO WO 2014-2020 *Bliżej rodziny i dziecka - wsparcie rodzin przeżywających problemy opiekuńczo - wychowawcze oraz wsparcie pieczy zastępczej.*

Dodatkowo w woj. opolskim funkcjonują 52 świetlice socjoterapeutyczne dla 1 300 dzieci.

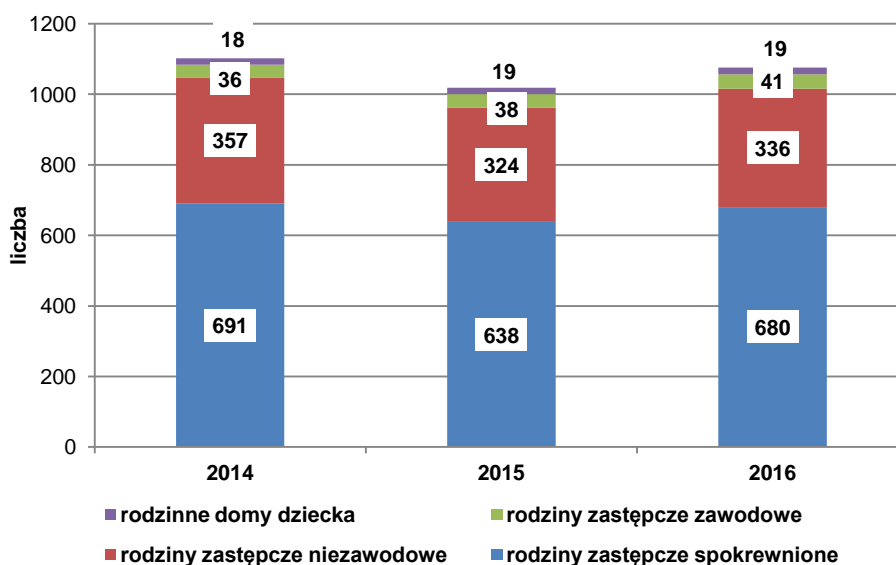
Razem z placówkami wsparcia dziennego, działającymi na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, łączna liczba podmiotów pełniących funkcję placówek wsparcia dziennego wyniosła 90, a liczba miejsc 2 141

2.7.3 Rodzinna piecza zastępcza

W 2016 r. **liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej wyniosła 1 076** (o 5,6% więcej niż w 2015 r., ale 2,4% mniej niż w 2014r.), z tego było:

- 680 rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem (638 w 2015 r.);
- 336 rodziny niezawodowe (324 w 2015 r.);
- 41 rodzin zastępczych zawodowych (o 3 więcej niż w 2015 r.), z tego:
 - ✓ 28 „zwykłych” zawodowych rodzin zastępczych;
 - ✓ 9 rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego;
 - ✓ 4 rodziny specjalistyczne (wychowujące niepełnosprawne dzieci);
- 19 rodzinnych domów dziecka (tyle samo co w 2015 r.).

Wykres 33. Struktura podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. – w porównywaniu do 2015 r., liczba rodzin zastępczych wzrosła o 57 podmiotów, w tym:

- najbardziej wzrosła liczba rodzin zawodowych (zwykłych) – o 12%,
- o 7% wzrosła liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem,
- bez zmian pozostała liczba rodzin zawodowych specjalistycznych, pełniących funkcję pogotowia rodzinnego oraz rodzinnych domów dziecka

Tabela 18. Podmioty pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2015

Lp.	Podmioty pieczy zastępczej	Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim w:						
		2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r. =100%	Wzrost / spadek w 2016 r. 2012 r. =100%
1	Razem	1 159	1 143	1102	1 019	1 076	+6	-7
2	Rodziny zastępcze spokrewnione	769	737	691	638	680	+7	-12
3	Rodziny zastępcze niezawodowe	352	357	357	324	336	+4	-5
4	Rodziny zastępcze zawodowe ogółem z tego:	31	32	36	38	41	+8	+32
5	rodziny zastępcze zawodowe „zwykłe”	19	19	24	25	28	+12	+47
6	rodziny zastępcze pełniące funkcję pogotowia rodzinnego	10	10	10	9	9	0	-10
7	rodziny zastępcze specjalistyczne	2	3	2	4	4	0	+100
8	rodzinne domy dziecka	7	17	18	19	19	0	+171

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2013-2016.

Natomiast analiza danych w latach 2012-2016 wskazuje na spadek ogólnej liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej – o 7%, w tym:

- o 12% zmalała liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem,
- o 10% liczba rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego,
- prawie 3-krotnie wzrosła liczba rodzinnych domów dziecka (z 7 do 19, tj. o 171%);
- o 32% wzrosła liczba zastępczych rodzin zawodowych (z 31 do 41), przy czym o 2 wzrosła liczba specjalistycznych rodzin zawodowych, a o 9 wzrosła liczba „zwykłych” rodzin zawodowych.

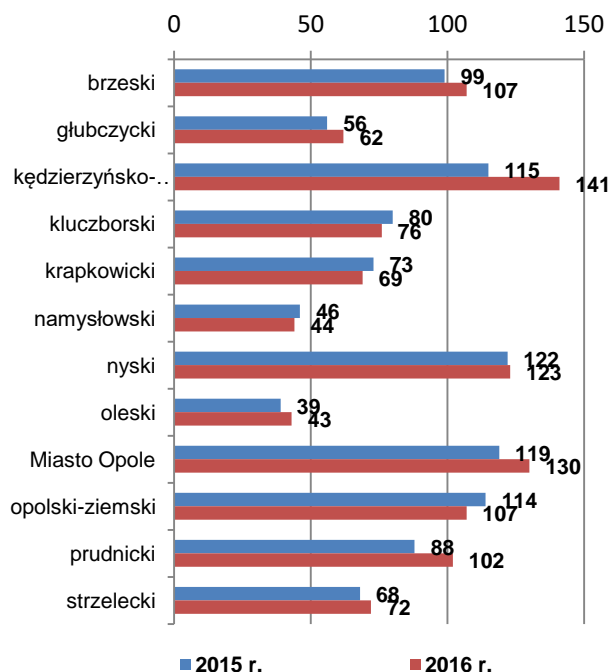
W 2016 r. – w porównaniu do 2012 roku, liczba rodzin zastępczych wzrosła jedynie w powiecie: głubczyckim (o 9%), namysłowskim (o 12%) i Opolu Mieście (o 2%). Natomiast ich największy spadek zanotowano w powiatach: oleskim (o 26%), kluczborskim (o 16%), kędzierzyńsko-kozielskim (o 15%), strzeleckim (o 13%).

Tabela 19. Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach woj. opolskiego w latach 2012- 2016

Lp.	Powiat	Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim						Wzrost / spadek w 2016 r. 2012 r.=100%
		2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.		
1	brzeski	107	101	98	99	107	0	
2	głubczycki	57	64	60	56	62	+9	
3	kędzierzyńsko-kozielski	166	167	158	115	141	-15	
4	kluczborski	90	85	82	80	76	-16	
5	krapkowicki	80	81	75	73	69	-14	
6	namysłowski	41	51	49	46	44	+7	
7	nyski	126	121	123	122	123	-2	
8	oleski	58	52	45	39	43	-26	
9	Opole Miasto	128	139	127	119	130	+2	
10	opolski ziemski	121	112	110	114	107	-12	
11	prudnicki	102	93	91	88	102	0	
12	strzelecki	83	77	84	68	72	-13	
RAZEM		1 159	1 143	1 102	1 019	1 076	-7	

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2012-2016.

Wykres 34. Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej wg powiatów woj. opolskiego w latach 2015-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

2.7.4 Instytucjonalna piecza zastępcza

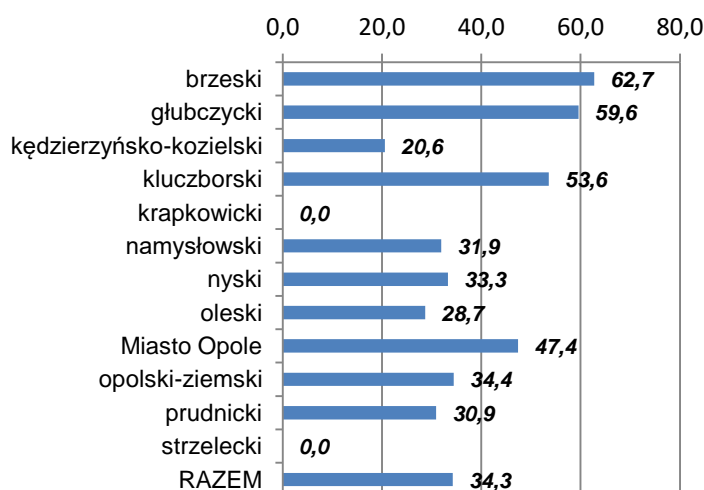
W 2016 r. w woj. opolskim były 23 placówki opiekuńczo-wychowawcze na 542 miejsca, w których przebywało ok. 600 dzieci.

W porównaniu do 2015 r. liczba miejsc wzrosła o 2,7% (z 528 do 542 w 2015 r.)

Średnio na 10 tys. ludności w wieku do 17 lat przypadało w województwie 34,3 miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, przy czym:

- najwięcej w powiatach: brzeskim (62,7), głubczyckim (59,6) i kluczborskim (53,6);
- najmniej w powiatach kędzierzyńsko-kozielskim (20,6) i oleskim (28,7);
- domy dziecka nie występują w dwóch powiatach: krapkowickim i strzeleckim (w powiecie krapkowickim występuje największa w województwie liczba rodzinnych domów dziecka).

Wykres 35. Wskaźnik liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na 10 tys. mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym wg powiatów woj. opolskiego w 2016 r.*

*liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wg stanu na koniec 2016r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

2.7.5 Dzieci w pieczy zastępczej

Tabela 20. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2016

Wyszczególnienie	Dzieci w pieczy zastępczej						spadek w 2016 r. 2015 r. =100%	Wzrost / spadek w 2016 r. 2012 r.=100%
	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.			
w rodzinach zastępczych spokrewnionych	996	984	886	801	849	+6	-15	
w rodzinach zastępczych niezawodowych	495	489	494	434	446	+3	-10	
w rodzinach zastępczych zawodowych	152	144	149	139	150	+8	-1	
w rodzinnych domach dziecka	39	114	123	127	131	+3	+236	
w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (miejsca)	546	526	514	528	542	+3	-1	
Razem	2 228	2 257	2 166	2 029	2 118	+4	-5	

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2013-2016, zamieszczonych w Statystycznej Aplikacji Centralnej – rządowej platformie do sporządzenia mi.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

W 2016 r. w systemie pieczy zastępczej umieszczonych było 2 118 dzieci (o 89 dzieci więcej niż w 2015 r., tj. o 4%).

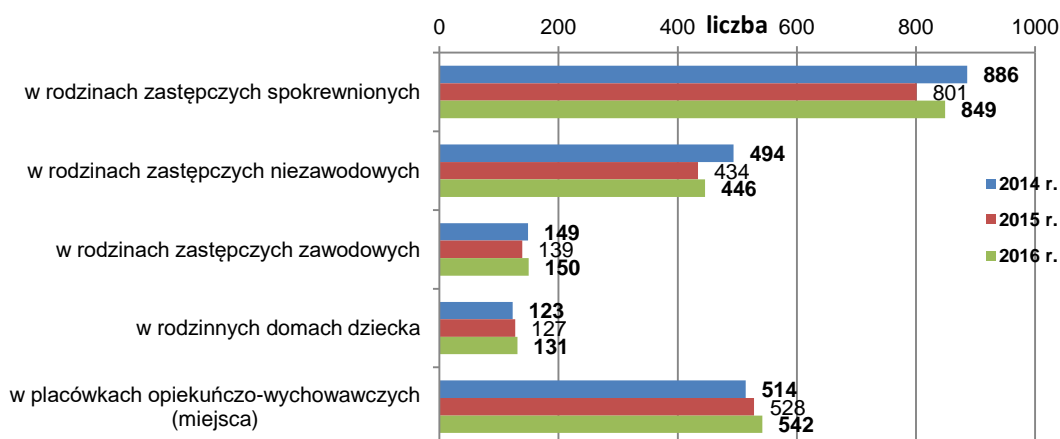
W okresie lat 2012-2016 po raz pierwszy odnotowano wzrost liczby dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej, ponieważ do 2015 r. liczba podmiotów oraz umieszczonych w nich dzieci systematycznie spadała.

W związku z tym – analiza danych w latach 2012-2016 wskazuje na ogólny spadek liczby dzieci umieszczonych w systemie – o 5%, przy czym: najbardziej spadła liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych spokrewnionych (o 15%) oraz liczba dzieci w rodzinach niezawodowych (o 10%), o 1% spadła liczba dzieci

w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, natomiast liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych domach dziecka wzrosła prawie 3,5-krotnie (o 236%).

Podobnie jak w latach ubiegłych, w 2016 r. dzieci umieszczane są częściej w rodzinach zawodowych lub rodzinnych domach dziecka, niż w spokrewnionych rodzinach zastępczych, mimo to liczba dzieci w rodzinach spokrewnionych jest 3-krotnie większa (849), niż liczba dzieci przebywających w rodzinach zawodowych i rodzinnych domach dziecka (281).

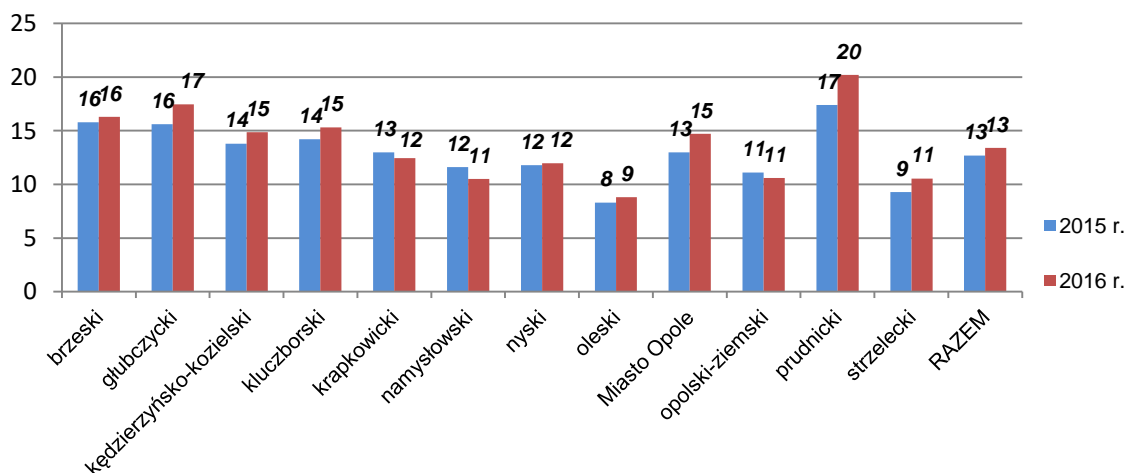
Wykres 36. Dzieci w podmiotach pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2014-2016.

W 2016 r. **średnio na 1000 mieszkańców** woj. opolskiego w wieku do 17 lat przypadało **13,4 dzieci i młodzieży umieszczonej w pieczy zastępczej**. Wartość tego wskaźnika wahała się od 20,2 w powiecie prudnickim do 8,8 w powiecie oleskim. Niskie wskaźniki odnotowano również w powiatach strzeleckim i namysłowskim (10,5) i opolskim ziemskim (10,6), natomiast wysokie w powiatach: głubczyckim (17,5), kędzierzyńsko-kozielskim i kluczborskim (15,3).

Wykres 37. Liczba dzieci w pieczy zastępczej na 1000 ludności w wieku przedprodukcyjnym w woj. opolskiego w 2016 r.* wg powiatów

liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wg stanu na 31.12. 2016 r. (BDL)

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2016 r.* oraz danych GUS.

W latach 2012-2016 w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej, systematycznie malała liczba dzieci umieszczonych w podmiotach pieczy zastępczej. Spadała również liczba rodzin zastępczych, (zwłaszcza spokrewnionych oraz liczba dzieci w nich umieszczanych), na rzecz wzrostu liczby rodzin zawodowych, zwłaszcza rodzinnych domów dziecka.

W 2016 r. – po raz pierwszy od wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej – wzrosła liczba podmiotów pieczy zastępczej oraz liczba przebywających w systemie dzieci. Mimo to – w porównaniu o 2012 r. tendencja zmian jest nadal korzystna:

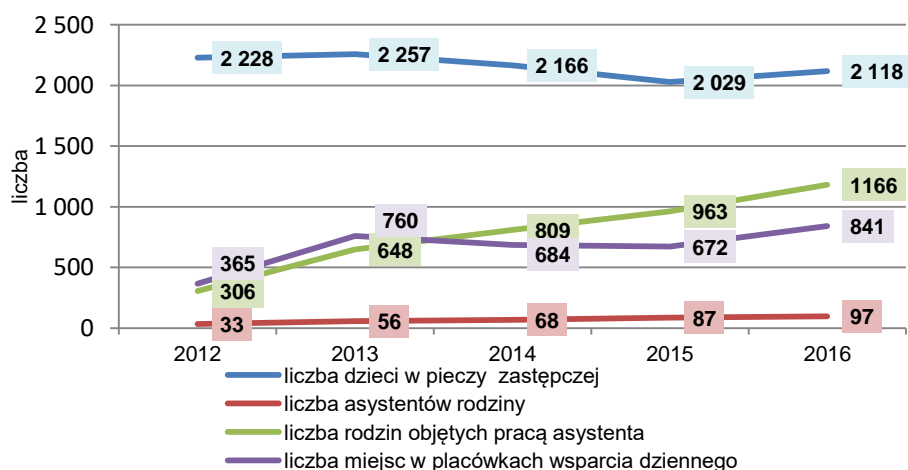
- liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej spadła o 7%, w tym najbardziej liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem (o 12%),
- wzrosła liczba rodzin zawodowych – o 32%, a **liczba rodzinnych domów dziecka zwiększyła się prawie 3-krotnie,**
- **prawie 3-krotnie wzrosła liczba asystentów rodziny i 4-krotnie liczba rodzin korzystających z ich pomocy,**
- wzrosła również liczba **placówek wsparcia dziennego, a liczba miejsc zwiększyła się o 130%.**

Tabela 21. System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2016

Lp.	Wyszczególnienie	Piecza zastępcza w latach 2012-2016						
		2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%	Wzrost / spadek w 2016 r. 2012 r.=100%
1	liczba podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej	1 159	1 143	1 102	1 019	1076	+6	-7
2	liczba rodzin zastępczych spokrewnionych	769	737	691	638	680	+7	-12
3	liczba rodzin zastępczych niezawodowych	352	357	357	324	336	+4	-5
4	liczba rodzin zastępczych zawodowych	31	32	36	38	41	+8	+32
5	liczba rodzinnych domów dziecka	7	17	18	19	19	0	+171
6	liczba miejsc w placówkach op.-wychowawczych	546	526	514	526	542	+3	-1
7	liczba dzieci w pieczy zastępczej	2 228	2 257	2 166	2 029	2118	+4	-5
8	liczba asystentów rodziny	33	56	68	86	97	+12	+194
9	liczba rodzin objętych pracą asystenta	306	648	809	963	1166	+21	+281
10	liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego	365	760	684	672	841	+25	+130

Źródło: oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2012- 2016 r.

Wykres 38. System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2012- 2016.

2.7.6 Organizatorzy i koordynatorzy pieczy zastępczej

W województwie opolskim organizatorem pieczy zastępczej w każdym powiecie zostały powiatowe centra pomocy rodzinie. Jednocześnie wszystkie powiaty wykazały zatrudnienie koordynatorów pieczy zastępczej - w 2016 r. było ich 34 (o 1 koordynatora mniej niż w 2015 r.).

Na jednego koordynatora przypadały średnio 30 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka, nieco więcej niż w 2015 r. (29) Najwięcej rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka przypadających na 1 koordynatora pieczy zastępczej było w powiatach brzeskim (93) i kędzierzyńsko-kozielskim (71), a najmniej w powiecie strzeleckim (18).

W 2016 r. w woj. opolskim koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej realizowali zadania polegające na:

- okresowej ocenie sytuacji dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej (dokonano oceny 1 068 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz 1 757 umieszczonych dzieci, tj. 87% dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej);
- opracowano plany pomocy dla 1 094 dzieci.

Tabela 22. Działania koordynatorów pieczy zastępczej w powiatach woj. opolskiego w 2016 r.

Lp.	Powiat	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w 2016 r.	Liczba rodzin zastępczych/rodzinnych domów dziecka, w których dokonano oceny sytuacji dziecka	Liczba rodzin zastępczych/rodzinnych domów dziecka z oceną sytuacji dziecka, przypadająca na 1 koordynatora	Liczba rodzin pomocowych
1	brzeski	1	93	93	1
2	głubczycki	2	62	31	0
3	kędzierzyńsko-kozielski	2	141	71	2
4	kluczborski	3	80	27	0
5	krakowicki	3	79	26	0
6	namysłowski	2	46	23	0
7	nyski	3	123	41	1
8	oleski	1	35	35	0
9	Opole Miasto	5	124	25	1
10	opolski	5	109	22	0
11	prudnicki	3	103	34	0
12	strzelecki	4	73	18	1
RAZEM		34	975	30	6

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Ponadto w woj. opolskim funkcjonowało 6 rodzin pomocowych, natomiast brak było placówek wsparcia dziennego o zasięgu powiatowym.

2.7.7 Usamodzielnieni wychowankowie pieczy zastępczej oraz innych ośrodków wychowawczych, o których mowa w art. 88 ustawy o pomocy społecznej⁸³

W 2016 r. w woj. opolskim w ramach systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej proces usamodzielnienia rozpoczęło 624 wychowanków, tj. o blisko 7% więcej niż w 2015r., z tego:

- 331 młodzieży opuszczającej rodzinne formy pieczy zastępczej (342 w 2015 r.);
- 236 osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze (180);
- 57 osób opuszczających inne ośrodki wychowawcze, o których mowa w art. 88 ust.1 ustawy o pomocy społecznej (60 w 2015 r.).

Koszt pomocy na usamodzielnienie wychowanków, finansowany przez powiaty województwa opolskiego, wyniósł **3 125 tys. zł** (o 3,5% mniejszy niż w 2015 r.), z tego koszt pomocy:

- pieniędzy na usamodzielnienie to 726 tys. zł,
- na kontynuowanie nauki – 2 226 tys. zł,
- na zagospodarowanie w formie rzeczowej – 173 tys. zł.

⁸³ Osoby pełnoletnie opuszczające dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

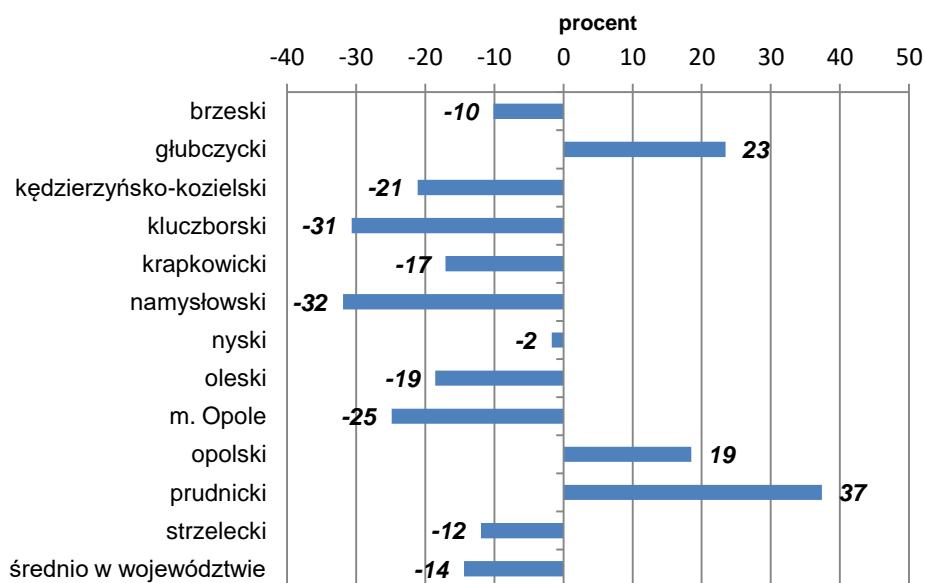
Tabela 23. Usamodzielniający się wychowankowie pieczy zastępczej i innych ośrodków wychowawczych, o których mowa w art. 88 ustawy o pomocy społecznej w woj. opolskim w 2016 r.

Powiat	Liczba osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej	kwota świadczeń w zł	Liczba osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze	Kwota świadczeń w zł	Liczba osób opuszczających instytucje o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej	Kwota świadczeń w zł	RAZEM		Średnia wartość pomocy na usamodzielnienie w zł
							Liczba osób	Kwota świadczeń w zł	
brzeski	12	185 846	33	184 564	6	23679	51	394 089	7 727
głubczycki	21	115 630	13	55 192	1	6199	35	177 021	5 058
kędzierzyńsko-kozielski	49	206 697	21	89 033	12	51516	82	347 246	4 235
kluczborski	21	124 878	19	98 719	3	20481	43	244 078	5 676
krapkowicki	31	163 172	13	56 188	4	16637	48	235 997	4 917
namysłowski	12	45 279	5	23 068	2	5683	19	74 030	3 896
nyski	43	218 980	36	168 726	12	60676	91	448 382	4 927
oleski	6	71 878	5	24 194	0	0	11	96 072	8 734
m. Opole	58	238 764	53	226 014	11	26175	122	490 953	4 024
opolski	44	222 329	23	111 882	0	0	67	334 211	4 988
prudnicki	18	117 105	4	23 627	1	5974	23	146 706	6 379
strzelecki	16	90 994	11	37 422	5	8265	32	136 681	4 271
Średnio w województwie	331	1 801 552	236	1 098 629	57	225 285	624	3 125 466	5 009

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Średnia wartość pomocy przypadająca na 1 osobę usamodzielniającą się wyniosła 5 009 zł i wahała się od najniższej (4 024 zł) w Opolu, do 8 734 zł w powiecie oleskim, przy czym w porównaniu do 2015 r. w większości powiatów wartość średniej pomocy zmalała (najbardziej w powiatach: kluczborskim i Mieście Opolu), a wzrosła w 3 jednostkach (w powiecie głubczyckim o 23%, prudnickim o 37% i opolskim ziemskim o 19%).

Wykres 39. Zmiana średniej wartości pomocy na usamodzielnienie wg powiatów województwa opolskiego w latach 2015-2016 (%)

Źródło: powiatowe oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

2.8 Formy pomocy – zadania gminy i powiatu

Tabela 24. Klienci pomocy społecznej wg form pomocy w latach 2015 – 2016 i w 2017 r. (prognoza)*

wyszczególnienie	Klienci pomocy społecznej wg form pomocy				
	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%	2017 r. (prognoza)	Wzrost / spadek w 2017 r. 2016 r.=100%
Ogółem (liczba klientów OPS)	37 866	35 379	-6,6	34 945	-1,2
zasiłki stałe	4 366	4 428	1,4	4 499	1,6
zasiłki okresowe	12 772	11 655	-8,7	11 567	-0,8
zasiłki celowe	19 944	18 431	-7,6	17 669	-4,1
posiłki	15 339	14 012	-8,7	13 592	-3,0
usługi opiekuńcze	2 622	2 770	5,6	2 881	4,0
w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi	329	382	16,1	407	6,5
odpłatność gmin za pobyt osób w DPS	1 739	1 780	2,4	1 826	2,6
praca socjalna	21 245	21 320	0,4	21 801	2,3
poradnictwo	4 244	3 602	-15,1	3 690	2,4
interwencja kryzysowa	3 281	3 283	0,1	3 332	1,5
kontrakt socjalny	1 769	1 775	0,3	2 072	16,7
program wychodzenia z bezdomności	72	72	0,0	75	4,2
indywidualny program zatrudnienia socjalnego	75	120	60,0	86	-28,3
praca asystenta rodziny	979	1166	19,1	1201	3,0

*pozycje nie sumują się, ponieważ każda osoba może otrzymywać kilka form pomocy jednocześnie

Źródło: ocena zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. najczęściej udzielaną formą wsparcia z pomocy społecznej – podobnie jak w latach poprzednich, był zasiłek celowy – otrzymało go 18 431 osób (wprawdzie o ponad 7% mniej niż w 2015 r. jednak o wyższej wartości – 946 zł na 1 świadczeniobiorcę w roku, tj. o prawie 3% więcej niż w 2015 r.). Podobnie często udzielano pomocy w formie posiłku, z którego skorzystało 14 012 osób, w tym 12 919 dzieci i młodzieży, jednak w tym przypadku również odnotowano duży spadek liczby świadczeniobiorców o prawie 9%).

W 2016 r. – w porównaniu do 2015 r., wzrosła liczba osób objętych:

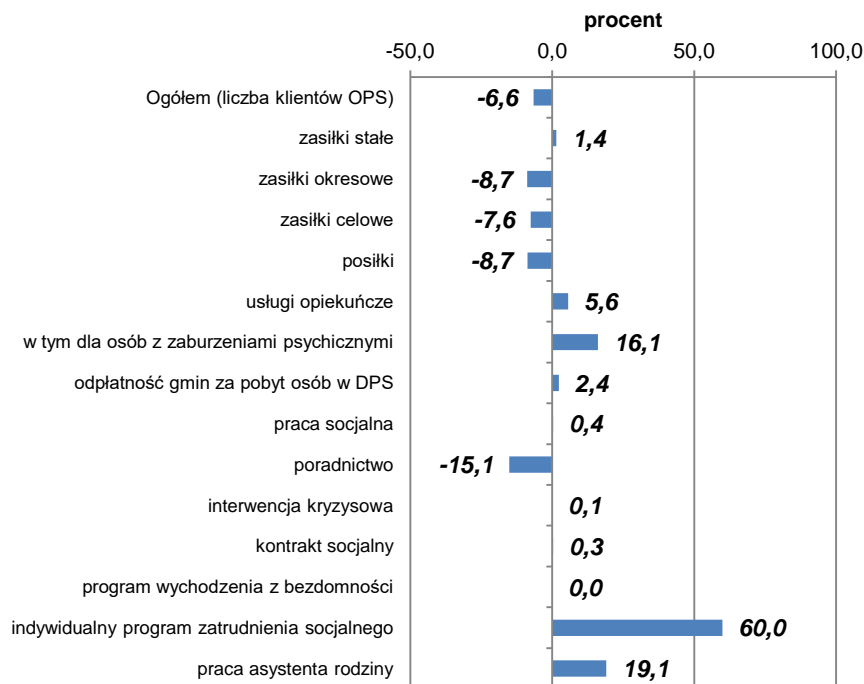
- pomocą pieniężną w formie zasiłków stałych (o 1,4%) oraz usług opiekuńczych – o 5,6% (zwłaszcza liczba osób wykazujących zaburzenia psychiczne korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych – wzrost liczby usługobiorców o ponad 16%);
- pracą asystenta rodziny – o 19%
- największy wzrost liczby świadczeniobiorców wystąpił w zakresie indywidualnych programów zatrudnienia socjalnego – w 2016 r programem objęto 120 osób, tj. o 60% więcej niż w 2015 r..

W 2016 r. **kontrakty socjalne zawarto z 1 775 osobami**, co stanowi 5% klientów pomocy społecznej, jednak w porównaniu do 2015 r. liczba zawartych kontraktów prawie nie zmieniła się.

Na 2017 r. zaplanowano wzrost liczby świadczeniobiorców we wszystkich formach pomocy, w tym najbardziej w zakresie:

- wsparcia realizowanego w oparciu o zawarte kontrakty socjalne – wzrost o 17%.
- pracy asystenta rodziny (o 3%);
- usług opiekuńczych (o 4%) oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi – o 6,5%.

Wykres 40. Formy pomocy udzielanej w gminach województwa opolskiego w latach 2015-2016 - zmiana w %

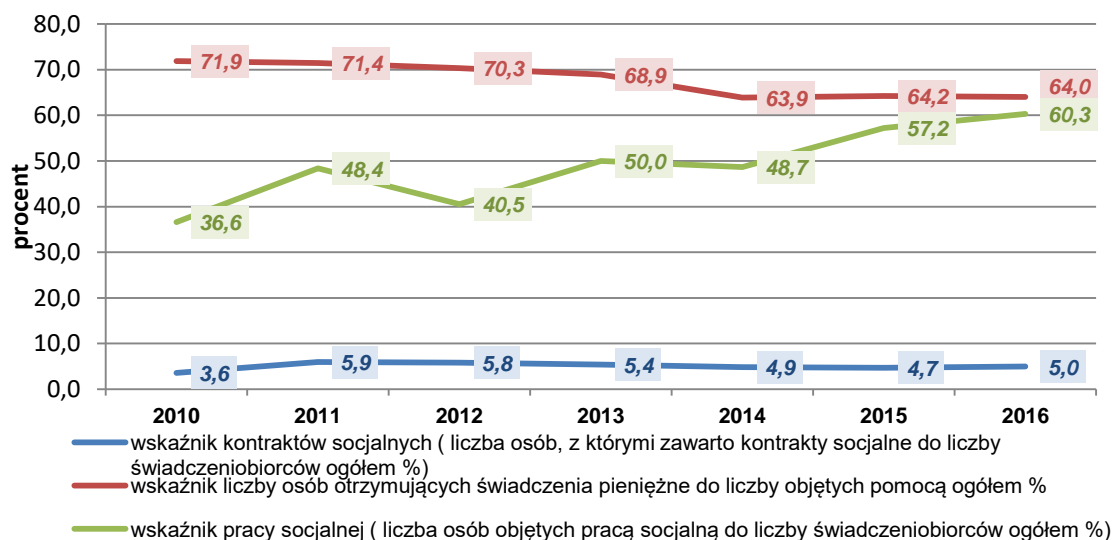
Źródło: oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W systemie pomocy społecznej nadal dominują świadczenia pieniężne, choć systematycznie wzrasta liczba osób, które korzystają z niepieniężnych – aktywizujących form wsparcia.

W latach 2010-2016 odnotowano:

- nieznaczny spadek udziału liczby osób otrzymujących świadczenia pieniężne – z prawie 72% do 64%;
- znaczący wzrost odsetka osób objętych pracą socjalną – z 36,6% do 60,3%;
- minimalny wzrost udziału klientów, z którymi zawarto kontrakty socjalne – z 3,6 do 5%.

Wykres 41. Udział procentowy klientów pomocy społecznej otrzymujących świadczenia pieniężne, objętych pracą socjalną i kontraktem socjalnym w woj. opolskim w latach 2010-2016

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

2.9 Formy pomocy i wsparcia dla osób starszych i niepełnosprawnych

W 2016 r. – podobnie jak w latach poprzednich, infrastruktura usług społecznych dla osób starszych i niesamodzielnych nie poprawiła się istotnie, choć województwo opolskie nadal jest liderem wśród regionów Polski pod względem wskaźnika miejsc opieki całodobowej.

Największe zmiany dotyczą placówek całodobowej opieki dla osób w podeszłym wieku i niepełnosprawnych, których liczba wzrosła z 11 do 13, a liczba miejsc zwiększyła się o 78 (18%).

Nadal największym problemem jest dalece niewystarczający zakres usług społecznych (opiekuńczych, rehabilitacyjnych, sąsiedzkich) świadczonych w miejscu zamieszkania osób niesamodzielnych lub realizowanych w instytucjach wsparcia środowiskowego (dziennych domach pomocy, klubach i innych ośrodkach wsparcia). Poprawę w tym zakresie umożliwi realizacja - wspólnego z samorządem terytorialnym, projektu (w ramach RPO-WO na lata 2014-2020), pn. *Nie-Sami-Dzielni*, a także wzrastająca aktywności gmin i powiatów w rozwoju usług społecznych na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych.

2.9.1 Domy pomocy społecznej

W 2016 r. w województwie opolskim funkcjonowało 28 placówek stacjonarnych pomocy społecznej, w których było 3 039 miejsc, z tego:

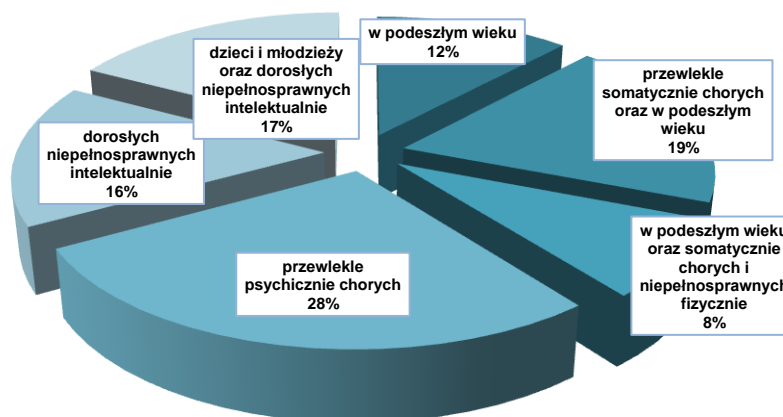
- 6 domów dla osób w podeszłym wieku na 364 miejsca;
- 7 domów dla osób w podeszłym wieku i somatycznie chorych na 574 miejsca;
- 3 domy dla osób w podeszłym wieku, przewlekłe somatycznie chorych i niepełnosprawnych fizycznie na 204 miejsca;
- 3 domy dla przewlekłe psychicznie chorych na 839 miejsc,

- 5 domów dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie na 479 miejsc,
- 5 domów dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie na 523 miejsca⁸⁴.

Ponadto – w rejestrze Wojewody Opolskiego znajduje się 1 Dom komercyjny na 49 miejsc dla osób w podeszłym wieku i przewlekle chorych somatycznie (w Jakubowicach).

Łącznie w woj. opolskim w 2016 r. było 3 088 miejsc w domach pomocy społecznej.

Wykres 42. Domy pomocy społecznej woj. opolskie w 2016 r. - wg typów

Źródło: Rejestr domów pomocy społecznej prowadzony przez Wojewodę Opolskiego oraz gminne i powiatowe oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Tabela 25. Liczba domów pomocy społecznej i miejsc w tych domach w woj. opolskim w 2016 r.

Lp.	Powiat	Domy pomocy społecznej w woj. opolskim - powiatowe i gminne w 2016 r.													
		Ogółem		w tym dla osób:											
		Liczba domów	Liczba miejsc	w podeszłym wieku		przewlekle somatycznie chorych oraz w podeszłym wieku		w podeszłym wieku oraz somatycznie chorych i niepełnosprawnych fizycznie		przewlekle psychicznie chorych		dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie		dzieci i młodzieży oraz dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie	
Liczba domów	Liczba miejsc			Liczba domów	Liczba miejsc	Liczba domów	Liczba miejsc	Liczba domów	Liczba miejsc	Liczba domów	Liczba miejsc	Liczba domów	Liczba miejsc		
1	brzeski	2	148	0	0	1	53	0	0	0	0	1	95	0	0
2	głubczycki	2	793	0	29	0	0	0	0	1	714	0	0	1	50
3	kędzierzyński-kozielski	2	123	0	0	0	0	0	0	0	0	1	70	1	53
4	kluczborski	2	210	0	95	0	0	1	45	0	0	1	70	0	0
5	krakowicki	1	24	1	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	namysłowski	1	49	1	49	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	nyski	4	304	0	0	1	105	1	56	1	63	0	0	1	80
8	oleski	2	112	1	42	0	0	0	0	0	0	1	70	0	0
9	Miasto OPOLE	2	190	0	0	2	190	0	0	0	0	0	0	0	0
10	opolski	3	391	0	0	1	55	0	42	0	0	1	174	1	120
11	prudnicki	3	190	1	78	1	50	0	0	1	62	0	0	0	0
12	strzelecki	3	458	0	0	0	121	1	117	0	0	0	0	2	220
13	GOGOLIN - DPS prowadzony przez gminę	1	47	1	47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM WOJ.		28	3 039	5	364	6	574	3	260	3	839	5*	479	6	523
Jakubowice **		1	49	0	0	1	49	0	0	0	0	0	0	0	0

* w tym: 1 Dom dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i przewlekle somatycznie chorych (Prószków)

** Dom Pomocy Społecznej w Jakubowicach wpisany do rejestru Wojewody Opolskiego jako spółka cywilna

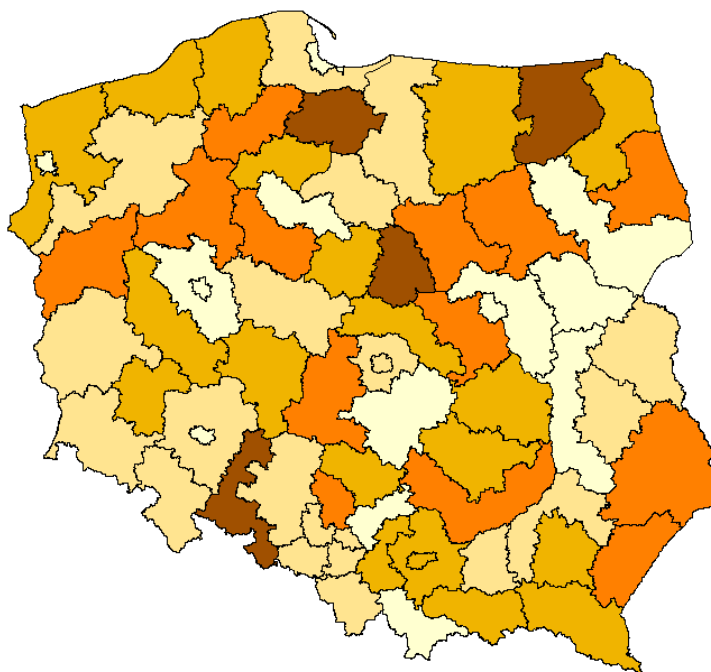
Źródło: dane Wydziału Zdrowia i Polityki Społecznej OUW w Opolu (stan na 31.12.2016 r.), Rejestr domów pomocy społecznej prowadzony przez Wojewodę Opolskiego oraz oceny zasobów pomocy społecznej woj. Opolskiego w 2016 r.

⁸⁴ Na 29 placówek stacjonarnych pomocy społecznej (domów pomocy społecznej) w 2016 r. 27 jest prowadzonych przez powiat lub na zlecenie powiatu przez inny podmiot (III sektor), 1 prowadzi gmina (Gogolin).

Województwo opolskie od wielu lat zajmuje pierwsze miejsce w Polsce pod względem liczby miejsc w domach pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców. Według danych GUS, w 2015 r. najwyższy wskaźnik liczby miejsc i mieszkańców – powyżej 30 na 10 tys. ludności wystąpił w woj. opolskim (31) oraz świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, zachodniopomorskim i łódzkim. Średnia wartość w kraju wynosiła niecałe 30.

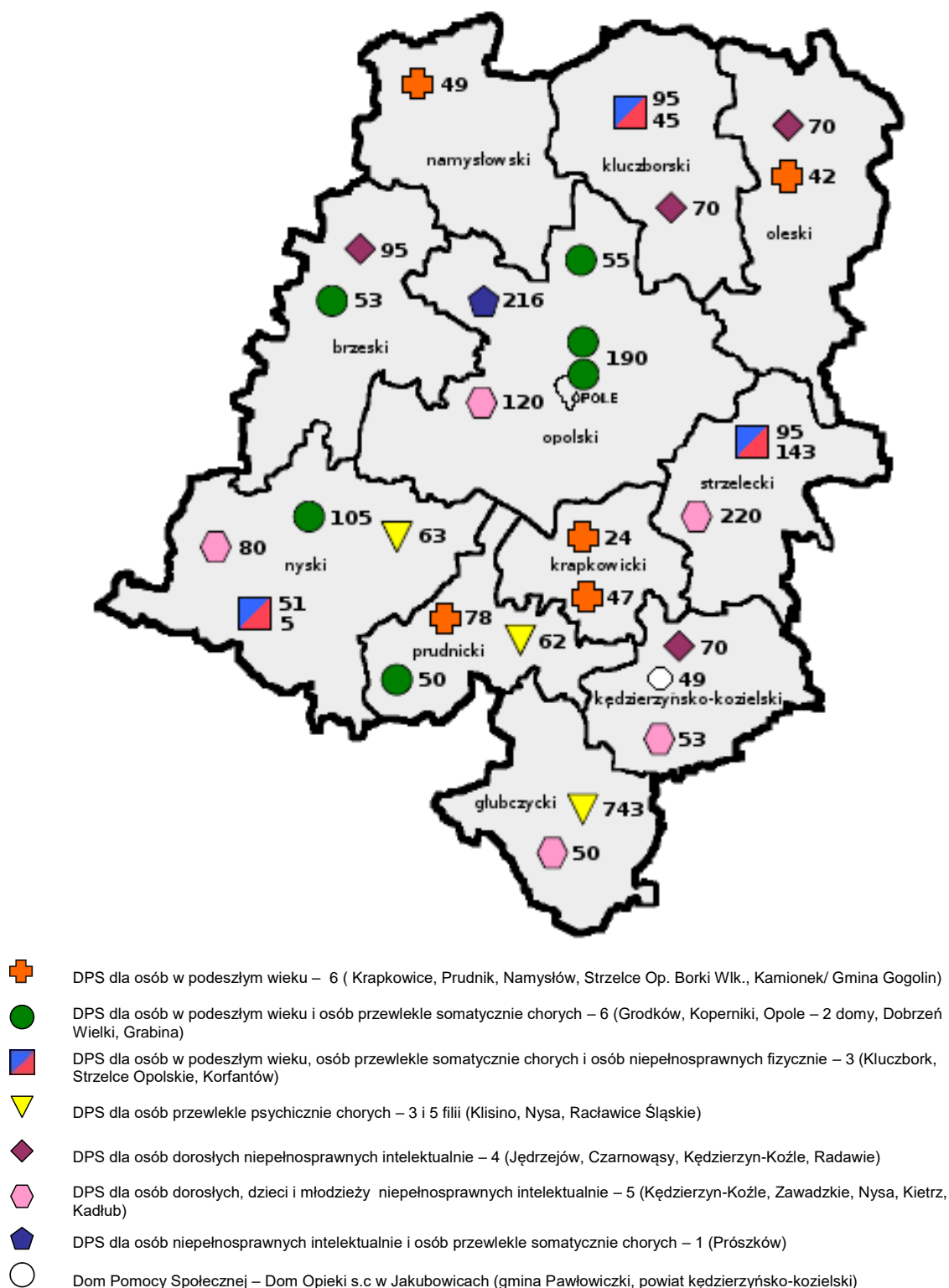
Województwo opolskie wyróżnia także najwyższy w kraju wskaźnik liczby miejsc w domach pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie oraz przewlekle chorych psychicznie, zwłaszcza występujący w powiatach: głubczyckim, nyskim, prudnickim, brzeskim i namysłowskim.

Mapa 24. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej – niepełnosprawni intelektualnie, fizycznie oraz przewlekle chorzy psychicznie na 10 tys. ludności wg regionów Polski

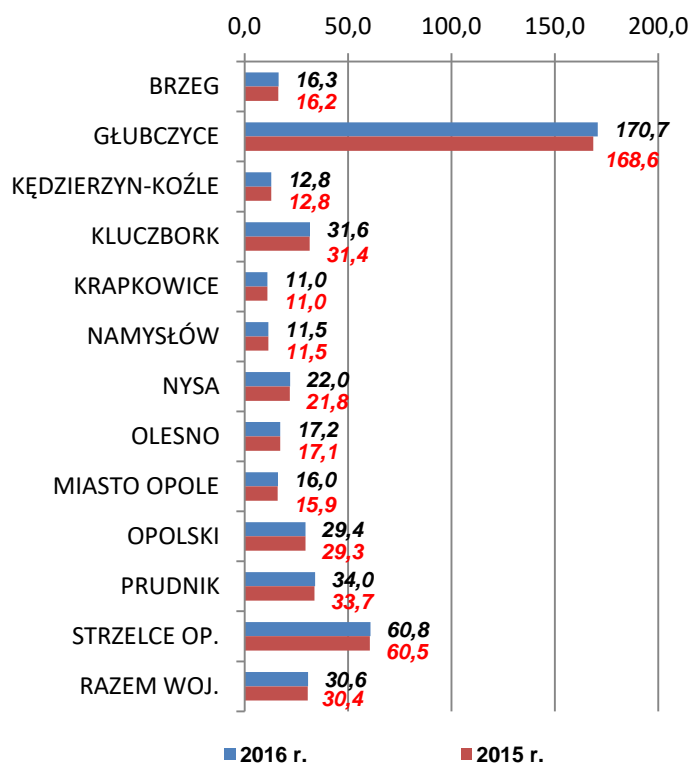
Źródło: *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2015 r.*, GUS, Warszawa 2016 r., s. 72

Mapa 25. Liczba miejsc w domach pomocy społecznej w woj. opolskim w 2016 r. – wg typów

W 2016 r. na każde 10 tys. mieszkańców **przypadało 30,6 miejsc w domach pomocy społecznej** i wskaźnik ten wahał się od najniższego w powiecie krapkowickim (11) do najwyższego w powiecie głubczyckim (170,7, tj. **prawie 171 miejsc na 10 tys. mieszkańców**). Wzrost wskaźnika zanotowano we wszystkich powiatach (w kilku pozostał bez zmian), ale jest to efekt spadku liczby mieszkańców województwa, a nie wzrostu liczby miejsc.

Wykres 43. Wskaźnik liczby miejsc w domach pomocy społecznej na 10 tys. ludności wg powiatów woj. opolskiego w latach 2015-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych i powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. bieżące utrzymanie 28 domów pomocy społecznej w woj. opolskim (bez DPS w Jakubowicach), wyniosło 106 957 tys. zł (o 7,7% więcej niż w 2015 r.), w tym dotacja budżetu wojewody 31 941 tys. zł (bieżące utrzymanie miejsc dla mieszkańców umieszczonych przed 1 stycznia 2004 r.)

Według najnowszych danych w 2017 r. miesięczny **koszt utrzymania 1 miejsca w domu pomocy społecznej** wynosi **2 951 zł** i waha się od 2 488 zł (w DPS dla osób w podeszłym wieku i przewlekle chorych somatycznie w Kluczborku) do 3 320 zł (w DPS dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie w Radawiu).

Średni koszt utrzymania jednego miejsca wzrósł w latach 2015-2016 o 3,6% (z 2 848 zł do 2 951 zł).

Tabela 26. Średni, miesięczny koszt utrzymania 1 miejsca w domach pomocy społecznej w woj. opolskim na 2017 r.

Lp.	Powiat / DPS	Liczba domów	Liczba miejsc	Średni miesięczny koszt utrzymania 1 miejsca w zł
1.	Powiat brzeski	2	148	
2.	DPS Grodków		53	3 054
3.	DPS Jędrzejów		95	3 152
4.	Powiat głubczycki	2	793	
5.	DPS Klisino		743	3 027
6.	DPS Kietrz		50	2 911
7.	Powiat kędzierzyńsko-kozielski	2	123	
8.	DPS K-Koźle (Sławięcice)		70	3 244
9.	DPS K-Koźle (ul. Łukasiewicz)		53	3 304
10.	Powiat kluczborski	2	210	
11.	DPS Kluczbork		140	2 488
12.	DPS Gieratcice		70	2 972
13.	Powiat krapkowicki	1	24	3 020
14.	Powiat namysłowski	1	49	3 000
15.	Powiat nyski	4	304	
16.	DPS Korfantów		56	2 830
17.	DPS Nysa, ul. Świętojańska		63	2 986
18.	DPS Nysa, Al. Wojska Pol.		80	3 024
19.	DPS Koperniki		105	2 773
20.	Powiat oleski	2	112	
21.	DPS Radawie		70	3 320
22.	DPS Borki Wielkie		42	2 735
23.	Miasto Opole	2	190	
24.	Opole – Szpitalna		52	2 850
25.	Opole – DPS Kombatant		138	3 188
26.	Powiat opolski	3	391	
27.	Prószków		216	3 000
28.	Dobrzeń Wielki		55	2 875
29.	Czarnowąsy		120	2 750
30.	Powiat prudnicki	3	190	
31.	DPS Grabina		50	2 810
32.	DPS Prudnik		78	2 713
33.	DPS Raclawice Śl.		62	2 712
34.	Powiat strzelecki	3	458	
35.	DPS Strzelce Op.		238	3 030
36.	DPS Zawadzkie		110	2 857
37.	DPS Kadłub		110	2 990
38.	Razem domy powiatowe (średnia wartość w zł)	27	2 992	2 850
39.	Kamionek (gm. Gogolin)	1	47	2 845
	DPS-Jakubowice (placówka komercyjna)	1	49	3 105
	Łączna średnia (razem z Domem w Kamionku bez Domu w Jakubowicach))	28	3 039	2 945

Źródło: na podstawie informacji ogłoszonych w Dziennikach Urzędowy Województwa Opolskiego przez starostów powiatów i Prezydenta Miasta Opola w kwietniu 2016 r. (za Wydziałem Zdrowia i Polityki Społecznej O UW w Opolu).

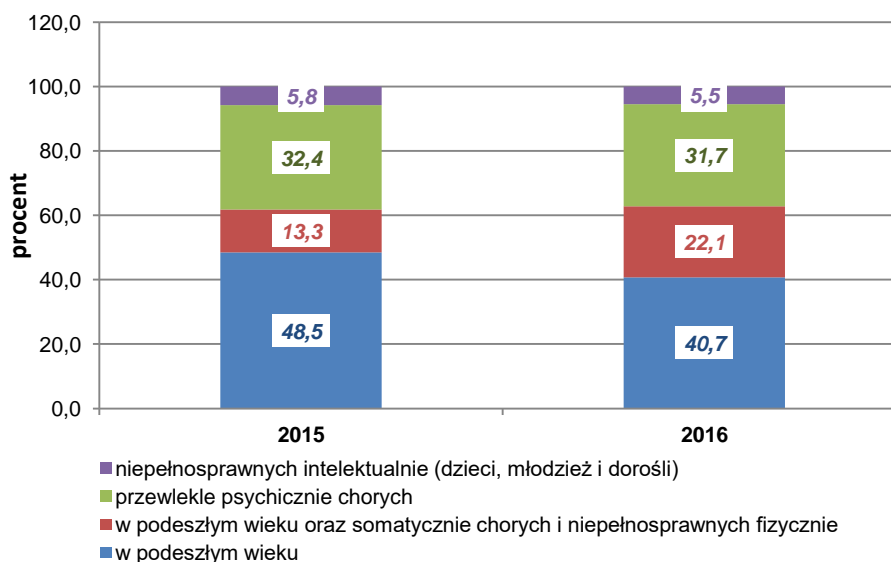
Liczba osób oczekujących na umieszczenie w domach pomocy społecznej województwa opolskiego od kilku lat utrzymuje się na podobnym poziomie – w latach 2014-2016 wzrosła o 22 osoby (o 12%), przy czym nadal obserwuje się liczną grupę osób chętnych do zamieszkania w DPS w powiecie nyskim (55 osób – głównie przewlekle chorych somatycznie i w podeszłym wieku), powiecie głubczyckim (57 osób – głównie przewlekle chorych psychicznie). Dużą liczbę zainteresowanych umieszczeniem w DPS i oczekujących na miejsce ma również Miasto Opole (na koniec 2016 r. na miejsce do dwóch DPS-ów czekało 29 osób). Nadal większość oczekujących na umieszczenie w DPS-ach stanowią osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chore somatycznie i/lub niepełnosprawne fizycznie (prawie 63% wszystkich oczekujących).

Tabela 27. Oczekujący na umieszczenie w domach pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016 (w tym: dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie)

Powiat	Domy pomocy społecznej w woj. opolskiej w latach 2015-2016			
	Miejsca statutowe na 31.12.2016 r.	Liczba osób oczekujących na przyjęcie do DPS		
		w maju 2014 r.	w grudniu 2015 r.	w grudniu 2016 r.
brzeski	148	1	0	0
głubczycki	793	68	46	57
kędzierzyński-kozielski	123	2	3	2
kluczborski	210	3	3	4
krapkowicki	71	1	4	5
namysłowski	49	0	0	0
nyski	304	47	54	55
oleski	112	2	31	8
opolski ziemski	391	7	6	3
Opole Miasto	190	17	24	29
prudnicki	190	9	3	12
strzelecki	458	20	3	24
DPS woj. opolskiego – ogółem (bez DPS Jakubowice)	3 039	177	177	199
W tym DPS-y dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie	1 198	92	107	125
Udział liczby oczekujących na miejsce w DPS dla osób w podeszłym wieku, chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie w % (ogółem oczekujących)	34,9	52,0	60,5	62,8

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie rządowego Sprawozdania MPiPS-05 za 2016 r., o gminnych i ponadgminnych domach pomocy społecznej, środowiskowych domach samopomocy, mieszkaniach chronionych oraz placówkach całodobowej opieki oraz dane Wydziału Zdrowia i Polityki Społecznej UMWO.

Wykres 44. Oczekujący na umieszczenie w domu pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2016 wg typów domów

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie informacji Opolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Opolu.

Na koniec 2016 r. na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało 199 osób, z tego dwie największe grupy oczekujących to: osoby przewlekle chore somatycznie, w podeszłym wieku lub/i niepełnosprawne fizycznie (125 osób – 22%) oraz przewlekle chore psychicznie (56 osób – 32%), 81 osób (prawie 32%) oczekujących stanowiły osoby w podeszłym wieku, a 11 osób (łącznie 5,5%) na miejsce w domach dla dzieci, młodzieży lub dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie.

W porównaniu do 2015 r. – zmalała liczba oczekujących na miejsce w DPS dla podeszłego wieku, a prawie podwoiła się liczba oczekujących z przewlekłą chorobą somatyczną i/lub niepełnosprawnych fizycznie. Nie zmieniło się zainteresowanie umieszczeniem w domach dla przewlekle chorych psychicznie.

2.9.2 Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku

Zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej zapewnienie całodobowej opieki osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku może odbywać się także na zasadach komercyjnych (działalność gospodarcza), po uzyskaniu zezwolenia właściwego wojewody⁸⁵.

W 2016 r. w rejestrze Wojewody Opolskiego było **13 podmiotów, prowadzących domy o łącznej liczbie 468 miejsc**⁸⁶. W porównaniu do 2015 r. liczba miejsc w placówkach całodobowych wzrosła o ponad 18%.

Tabela 28. Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w woj. opolskim w 2016 r.

Lp.	Nazwa domu	Gmina	Typ domu	Liczba miejsc
1	Dom św. Jana Bożego w Prudniku	Prudnik	dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i osób w podeszłym wieku	30
2	Dom Opieki im. Bł. Edmunda Bojanowskiego w Porębie	Leśnica	dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i osób w podeszłym wieku	50
3	Dom Opieki „Siedlisko” w Staniszczach Wielkich	Kolonowskie	dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i osób w podeszłym wieku	23
4	Dom Opieki Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP w Ozimku	Ozimek	dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i osób w podeszłym wieku	18
5	Dom Opieki Zgromadzenia Córek Św. Kamila w Sławicach	Dąbrowa	dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i osób w podeszłym wieku	15
6	Dom Spokojnej Starości Konfederak Marzena	Radłów	dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i osób w podeszłym wieku	24
7	"Spokojna Przystań" w Chomiąży	Głubczyce	dla osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych, przewlekle chorych	46
8	Całodobowy Dom Opieki „Alma Portus”	Brzeg	dla osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych, przewlekle chorych	42
9	Rezydencja Seniora EDESSA w Ładzach	Pokój	dla osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych, przewlekle chorych	52
10	Rezydencja dla Seniorów „Złote Borki”	Olesno	dla osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych, przewlekle chorych	94
11	Dom opieki dla osób starszych „Spokojna Przystań II” w Baborowie	Baborów	dla osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych, przewlekle chorych	46
12	Dom Seniora Alter Vita „Jarnołówki”	Głuchołazy	osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych, przewlekle chorych	20
13	Pensjonat „Pokoje seniora”	Niemodlin	osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych, przewlekle chorych	8
Razem				468

Źródło: Rejestr placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w województwie opolskim Wojewody Opolskiego wg stanu na 17.01.2017 r.

⁸⁵ Art. 67-69 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.).

⁸⁶ Rejestr placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, prowadzony przez Wojewodę Opolskiego,

Łącznie w 2016 r. województwo dysponowało 42 stacjonarnymi placówkami opiekuńczymi (29 DPS-ów i 13 placówek całodobowej opieki), w których było 3 556 miejsc (3088 miejsc w DPS-ach i 468 w placówkach całodobowych). Wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. mieszkańców wynosił prawie 36.

2.9.3 Dzielne domy pomocy

Na terenie woj. opolskiego funkcjonuje 17 dziennych domów pomocy, w których w 2016 r. było 1 476 miejsc (o 2% więcej niż w 2015 r.), ponieważ powstał nowy DOM – Senior–Wigor w Głogówku (na 15 miejsc) oraz zwiększono liczbę miejsc w Głubczycach o 15.

Tabela 29. Liczba dziennych domów pomocy i miejsc w tych domach w woj. opolskim w 2016 r.

Lp.	Powiat	Dzielne domy pomocy wg powiatów woj. opolskiego w 2016 r.	
		Liczba domów	Liczba miejsc
1	brzeski	1	35
2	głubczycki	1	196
3	kędzierzyński-kozielski	5	480
4	kluczborski	0	0
5	krapkowicki	3	140
6	namysłowski	0	0
7	nyski	1	80
8	oleski	0	0
9	Miasto Opole	4	470
10	opolski	0	0
11	prudnicki	2*	75**
12	RAZEM WOJ.	16	1 476

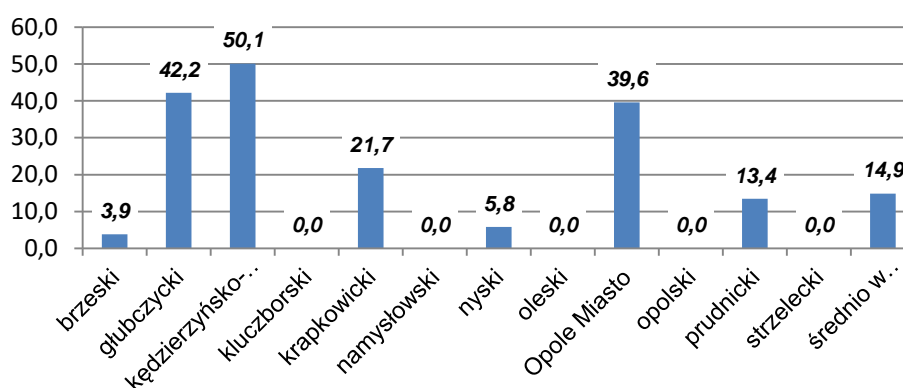
*w tym: 1 Dom Senior-Wigor w Głogówku

**w tym: 15 miejsc w Domu Senior Wigor w Głogówku

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. koszt utrzymania DDP-ów (całkowicie finansowany przez budżet gmin) wyniósł 8 155 tys. zł i w porównaniu do 2015 r. wzrósł o 5% (w 2016 r. miesięczny koszt utrzymania jednego miejsca wyniósł ok. 460 zł).

Wykres 45. Liczba miejsc w DDP woj. opolskiego na 10 tys. ludności w 2016 r. (wskaźnik wg powiatów)

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r., podobnie jak w latach poprzednich, największą liczbą miejsc w stosunku do liczby ludności dysponuje powiat kędzierzyńsko-kozielski (ponad 50), a najmniej ma powiat brzeski (3,9). Jednak nadal w 5 powiatach (kluczborskim, namysłowskim, oleskim, opolskim ziemskim i strzeleckim) brakuje dziennych domów pomocy.

2.9.4 Środowiskowe domy samopomocy

Tabela 30. Środowiskowe domy samopomocy w woj. opolskim w 2016 r.

Lp.	Powiat	Liczba jednostek	Liczba miejsc
1.	Głubczyce	1	60
2.	Kędzierzyn-Koźle	1	45
3.	Kluczbork	1	85
4.	Krapkowice	1	60
5.	Namysłów	1	38
6.	Nysa	1	55
7.	Opole	2	120
8.	Praszka	1	59
9.	Prudnik	1	60
10.	Strzelce Op.	1	60
11.	Olesno (Sowczyce)	1	35
	Razem	12	677

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych i powiatowych oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r. oraz informacji Wydziału Polityki Społecznej i Zdrowia OUW

W 2016 r. w woj. opolskim funkcjonowało 12 środowiskowych domów samopomocy na łączną liczbę 677 miejsc dla osób wykazujących zaburzenia psychiczne (liczba miejsc wzrosła łącznie o 30, w tym po 15 w ŚDS w Kluczborku i Krapkowicach).

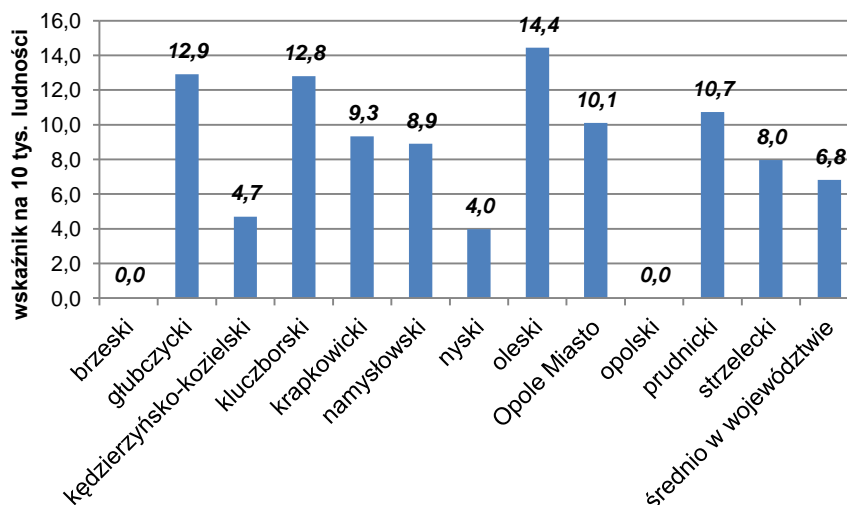
Spośród środowiskowych domów samopomocy w województwie:

- 9 prowadzonych jest przez gminę (Głubczyce – ŚDS w Nowych Gołuszowicach, Praszka – ŚDS w Ganie, Strzelce Opolskie, Prudnik, Krapkowice, Namysłów, Opole, Kluczbork, Kędzierzyn–Koźle);
- 1 przez powiat – oleski (Sowczyce);
- 2 przez podmioty niepubliczne na zlecenie gmin w Nysie i w Opolu.

W 2016 r. koszt utrzymania tych placówek wyniósł 10 581 tys. zł i w porównaniu do 2015 r. wzrósł o 15% (z uwagi na wzrost liczby miejsc)⁸⁷.

⁸⁷ Koszt utrzymania środowiskowych domów samopomocy jest nadal finansowany z budżetu państwa i w nieznacznym stopniu z własnych środków samorządu.

Wykres 46. Wskaźnik liczby miejsc w środowiskowych domach samopomocy – woj. opolskie w 2016 r.

Źródło: gminne i powiatowe oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

2.9.5 Mieszkania chronione

- W 2016 r. w woj. opolskim na ogół 99 miejsc w 116 mieszkaniach chronionych:
- 17 miejsc (14,7%) przypadają dla młodzieży opuszczającej placówki opieki i wychowania;
 - 75 miejsc przeznaczonych było dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
 - 24 miejsca zajmowały osoby starsze oraz inne mające trudności w samodzielnym funkcjonowaniu.

Tabela 31. Mieszkania chronione w województwie opolskim w 2016 r.

Powiat	Mieszkania chronione w woj. opolskim w 2016 r.					Wskaźnik liczby miejsc na 10 tys. ludności
	Wyszczególnienie (gmina lub powiat)	Liczba mieszkań/ miejsc	W tym:			
			dla osób usamodzielnianych, opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schronisk, zakłady poprawcze i inne	dla osób z zaburzeniami psychicznymi	dla osób w podeszłym wieku	
	Liczba mieszkań - razem	99	5	44	24	x
brzeski	Gmina Brzeg	10	0	10	0	1,7
	Starostwo brzeskie	5	5	0	0	
strzelecki	Gmina Strzelce Opolskie	24	0	0	24	3,2
kędzierzyńsko-kozielski	Gmina Kędzierzyn-Koźle	52	0	52	0	5,7
	Starostwo kędzierzyńsko-kozielskie	3	3	0	0	
krapkowicki	Gmina Krapkowice	9	1	8	0	1,7
	Starostwo krapkowickie	2	2	0	0	
Miasto Opole	Miasto Opole	6	6	0	0	0,5
nyski	Gmina Nysa	5	0	5	0	0,4
Woj. opolskie – razem	Liczba miejsc - razem	116	17	75	24	1,2

Źródło: materiały własne ROPS w Opolu oraz gminne oceny zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. utworzono 18 nowych miejsc, w tym 10 miejsc (3 mieszkania chronione) w ramach RPO WO 2014-2020 projekt *Blżej rodziny i dziecka*.

W układzie powiatów:

- najwięcej mieszkań chronionych ma powiat kędzierzyńsko-kozielski (52 dla osób z zaburzeniami psychicznymi i 3 dla usamodzielniającej się młodzieży), wskaźnik na 10 tys. mieszkańców wynosi 5,7;
- 24 miejsca w mieszkaniach chronionych ma powiat strzelecki ze wskaźnikiem 3,2 miejsc na 10 tys. ludności powiatu i są to jedyne w województwie miejsca przeznaczone dla osób w podeszłym wieku.

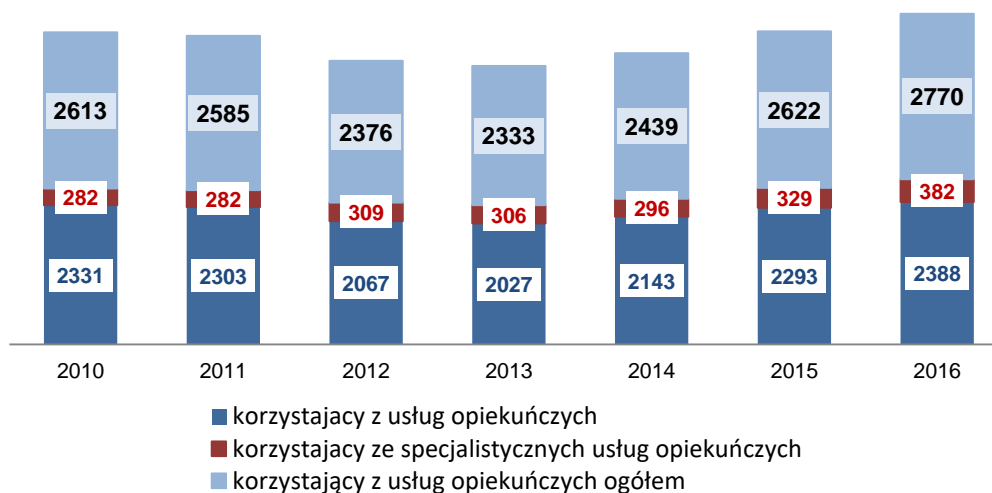
2.9.6 Usługi opiekuńcze realizowane przez samorząd gminny lub na jego zlecenie

W 2016 r. pomocą w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych objęto 2 770 osób, w tym 382 osoby z zaburzeniami psychicznymi, które korzystały ze specjalistycznych usług opiekuńczych.

W latach 2015-2016 ogólna liczba osób objętych usługami wzrosła o 5,6%, w tym:

- w formie „zwykłych usług opiekuńczych” objęto o 4% osób więcej;
- zakres specjalistycznych usług opiekuńczych zwiększył się o prawie 16,1%.

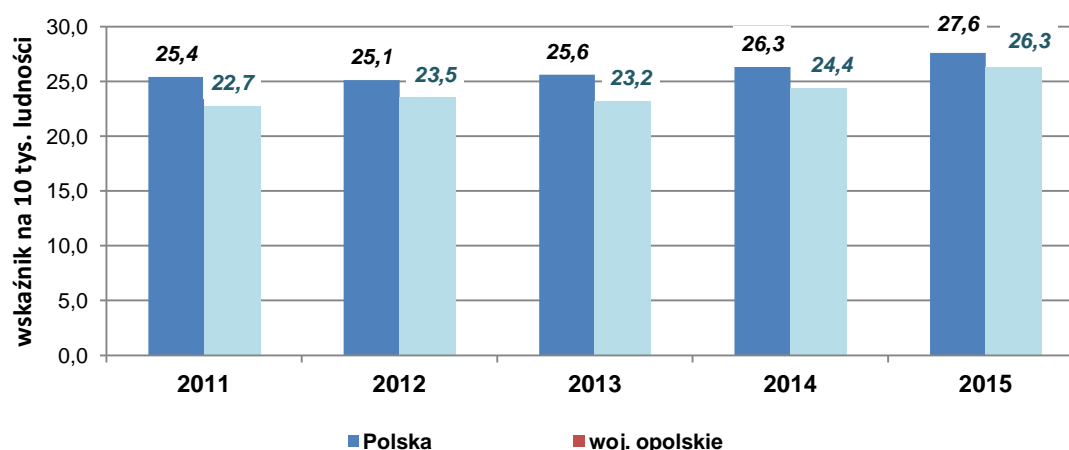
Wykres 47. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w woj. opolskim w latach 2010-2016

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Zakres pomocy udzielanej w formie usług opiekuńczych w woj. opolskim nadal jest niewystarczający (w 2015 r. na 10 tys. ludności przypadało 26 osób objętych tą formą wsparcia, w kraju prawie 28).

Wykres 48. Wskaźnik liczby osób korzystających z usług opiekuńczych w Polsce i woj. opolskim na 10 tys. ludności w latach 2011-2015

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie Sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2015 oraz gminnych ocen zasobów pomocy społecznej w 2016 r.

Tabela 32. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych i wskaźnik na 10 tys. ludności w woj. opolskim w 2016 r.

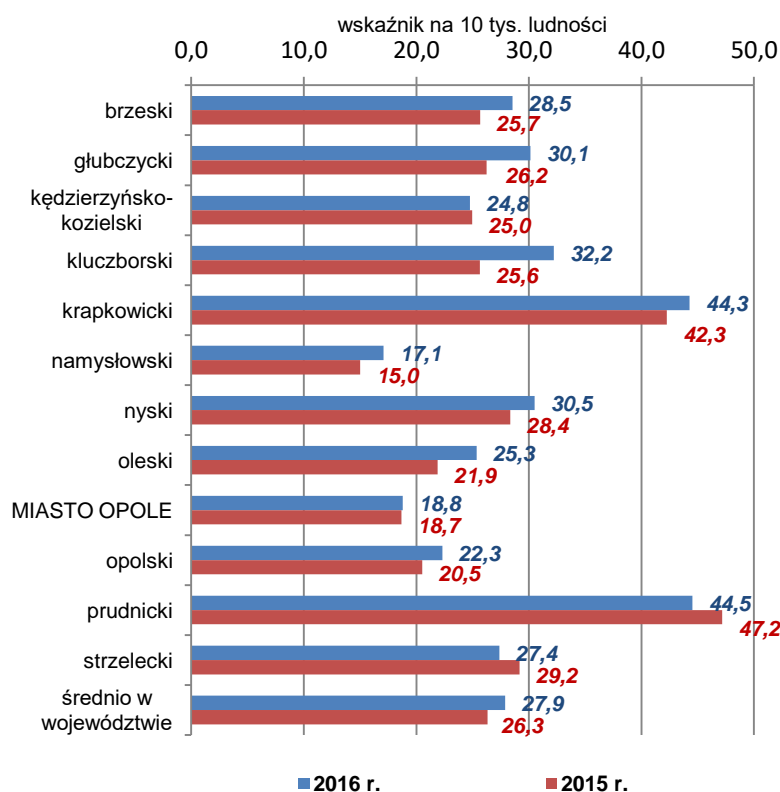
Powiat	Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w 2016 r.			wskaźnik liczby korzystających z usług opiekuńczych na 10 tys. ludności powiatu
	Razem	z tego:		
		zwykłe	specjalistyczne	
brzeski	259	205	54	28,5
głubczycki	140	132	8	30,1
kędzierzyńsko-kozielski	237	204	33	24,8
kluczborski	214	190	24	32,2
krapkowicki	285	265	20	44,3
namysłowski	73	59	14	17,1
nyski	422	336	86	30,5
oleski	165	133	32	25,3
MIASTO OPOLE	223	186	37	18,8
opolski	297	294	3	22,3
prudnicki	249	191	58	44,5
strzelecki	206	193	13	27,4
średnio w województwie	2 770	2 388	382	27,9

* liczba ludności wg stanu w dn. 31.12.2016 r.

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W 2016 r. liczba osób objętych usługami opiekuńczymi nieznacznie wzrosła (z 2 622 w 2015 r. do 2 770 w 2016 r.), wskaźnik objętych usługami na 10 tys. mieszkańców województwa wzrósł do prawie 28, ale był to głównie efekt spadku liczby ludności, a nie zwiększenia zakresu pomocy usługowej.

Wykres 49. Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi i specjalistycznymi usługami opiekuńczymi w powiatach woj. opolskiego w latach 2015-2016 (wskaźnik na 10 tys. ludności)

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej w 2016 r.

Najwięcej osób objętych wsparciem w odniesieniu do liczby ludności miały powiaty: prudnicki (47), krapkowicki (42) i nyski (28). Najmniej pomocy w formie usług opiekuńczych udzielał powiat namysłowski (17 osób na 10 tys. ludności powiatu).

Tabela 33. Koszt usług opiekuńczych w woj. opolskim w 2016 r.

Wyszczególnienie	Usługi opiekuńcze w woj. opolskim w 2016 r.					
	koszt usług w zł	liczba osób objętych usługami	liczba godzin usług	średnia liczba godzin usług	Średni koszt 1 godziny usług w zł	źródło finansowania
usługi opiekuńcze "zwykłe"	10 541 743	2 388	600 607	23 godziny mies. (ok. 1 godzina dziennie)	17,6	budżet gmin
specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	2 484 481	382	108 061	26 godziny mies. (ok. 1,2 godzina dziennie)	23,0	budżet państwa
Razem	13 026 224	2 770	708 668	1 godzina dziennie	18,4	x

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Średnio w województwie udziela się ok. 1 godziny usług dziennie, a koszt wykonania 1 godziny usług wynosi przeciętnie 18,4 zł, przy czym – koszt usług finansowanych przez gminy – 17,6 zł, a koszt specjalistycznych usług (finansowanych z budżetu państwa) 23,0 zł.⁸⁸ W porównaniu do 2015 r. średni koszt godziny usług

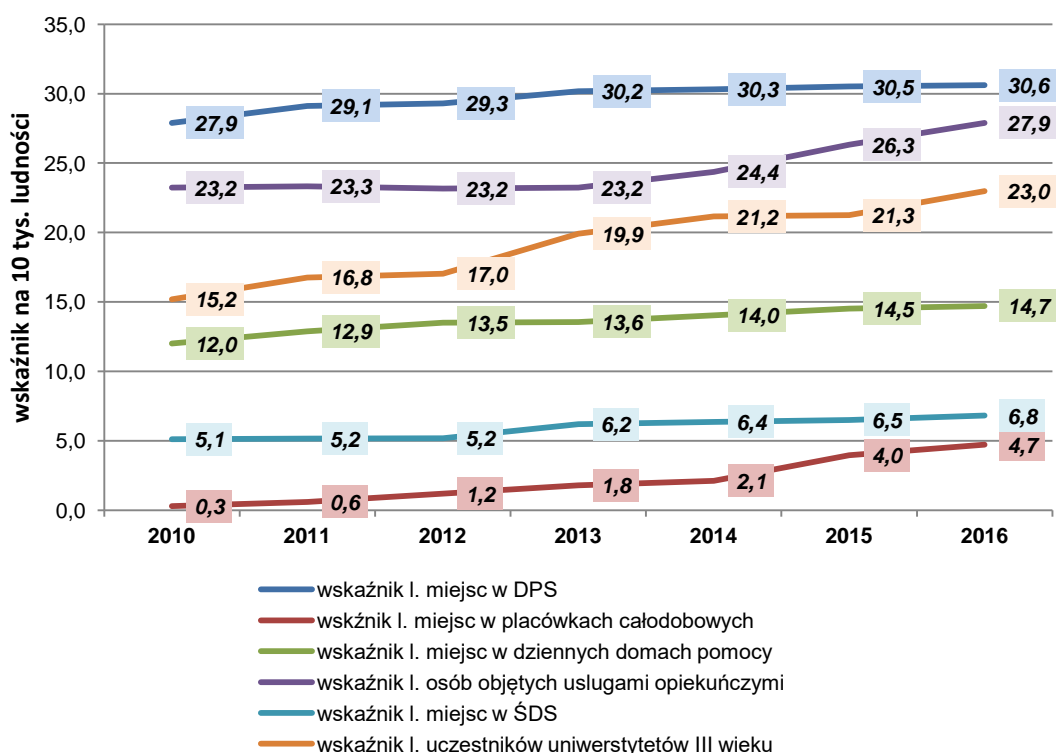
⁸⁸ Szczegółowe dane dotyczące innych instytucji świadczących w woj. opolskim usługi opiekuńcze, a także prowadzących działalność w zakresie opieki długoterminowej, zawiera Informacja przedstawiona w 2016 r. na Komisji Rodziny, Zdrowia i

opiekuńczych nieznacznie wzrósł (o prawie 1 zł), w tym szczególnie koszt specjalistycznych usług opiekuńczych).

Infrastruktura usług społecznych przeznaczonych dla osób starszych i niesamodzielnych systematycznie powiększa się, choć wzrost liczby miejsc opieki i wsparcia jest nieznaczny:

- w latach 2015-2016 najbardziej wzrosła liczba miejsc w placówkach zapewniających całodobową opiekę (o 18%), liczba korzystających z uniwersytetów III wieku (o 8%), o 6% wzrosła liczba objętych usługami opiekuńczymi i o 5% liczba miejsc w środowiskowych domach samopomocy;
- w relacji do liczby mieszkańców województwa największy wzrost świadczeniobiorców odnotowano w zakresie:
 - uczestników zajęć w klubach seniora i uniwersytetach III wieku – z 21,3 do 23,
 - liczby osób objętych usługami opiekuńczymi – z 26,3, do 27,9;
 - liczby miejsc w placówkach całodobowej opieki – z 4,0 do 4,7.

Wykres 50. Wskaźnik liczby miejsc w instytucjach opieki i wsparcia dla osób starszych i niepełnosprawnych. Województwo opolskie w latach 2010-2016

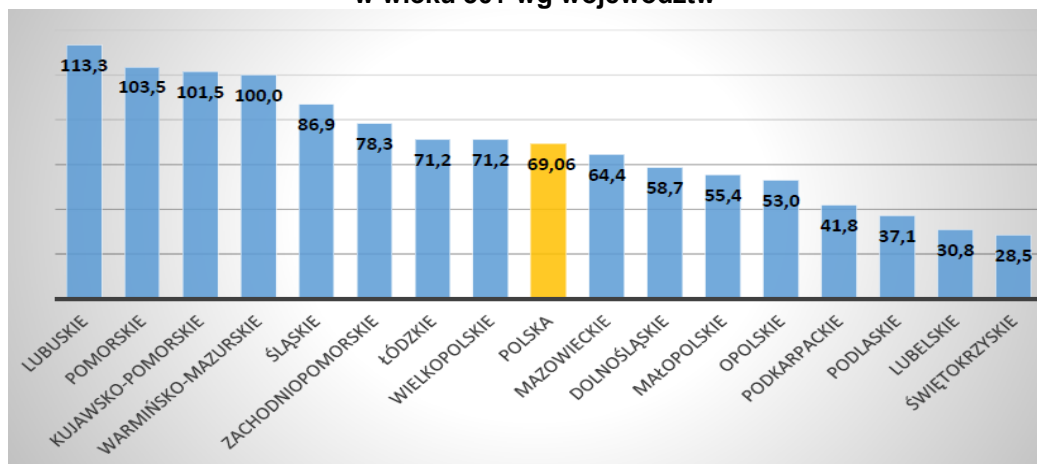
Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu.

2.9.7 Uniwersytety III wieku w Polsce i woj. opolskim⁸⁹

Wg informacji zawartych w gminnych ocenach zasobów pomocy społecznej, w 2016 r. liczba uniwersytetów III wieku wzrosła do 19 jednostek, a liczba korzystających wynosiła 2 281, tj. wzrosła o prawie 8%.

Na podstawie badania GUS zawierającego dane z 2014 r., wskaźnik liczby uczestników na 10 tys. ludności w wieku powyżej 50 lat wynosił 53,0, co sytuowało woj. opolskie na 13 pozycji wśród regionów kraju.

Wykres 51. Wskaźnik liczby uczestników zajęć Uniwersytetów III wieku na 10 tys. ludności w wieku 50+ wg województw

Źródło: Uniwersytety III wieku – wstępne wyniki badania za roku 2014/2015, GUS, s. 6.

Ponadto w woj. opolskim system wsparcia osób w podeszłym wieku i niesamodzielnych obejmuje wiele innych instytucji i podmiotów działających w samorządzie terytorialnym, wśród organizacji pozarządowych, a także w sektorze komercyjnym.

Województwo opolskie dysponuje dobrze rozwiniętą bazą placówek ochrony zdrowia (czołówka regionów kraju o najwyższych wskaźnikach liczby łóżek i pacjentów leczonych w stacjonarnych zakładach długoterminowej opieki zdrowotnej). W strukturze pomocy społecznej działa: 29 domów pomocy społecznej, 13 placówek całodobowej opieki (w tym z miejscami krótkookresowego pobytu), 16 dziennych domów pomocy oraz 1 Dom Senior-WIGOR (w Głogówku), 25 klubów seniora, 19 uniwersytetów III wieku, a ponad 2,7 tys. osób objętych jest usługami opiekuńczymi. Wielu starszych mieszkańców regionu korzysta także z różnych środowiskowych form wsparcia finansowanych przez gminy (Koperta życia, Karta Rodziny i Seniora, udział w imprezach integracyjnych, możliwość wypożyczania sprzętu rehabilitacyjnego, czy wsparcie w formie teleopieki). Powstają również (choć na razie liczba tych instytucji jest znikoma) punkty/centra informacji senioralnej, centra wolontariatu, mieszkania wspomagane/serwisowane, rady seniorów. W nielicznych samorządach (Opole, Nysa, Kluczbork, Kędzierzyn-Koźle, Gogolin, Strzelce Opolskie) polityka senioralna jest częścią przyjętych przez rady gminy strategii i programów;

⁸⁹ Uniwersytety III Wieku – wstępne wyniki badania za rok 2014/2015, GUS, Warszawa, marzec 2016 r., <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/uniwersytety-trzeciego-wieku-wstepne-wyniki-badania-za-rok-20142015,10,1.html> (30.05.2016 r.).

Spośród wielu organizacji non-profit działających na rzecz osób niesamodzielnych, wiodącą rolę odgrywa Caritas Diecezji Opolskiej, obejmując wsparciem ok. 15 tys. Starszych i niesamodzielnych mieszkańców województwa.

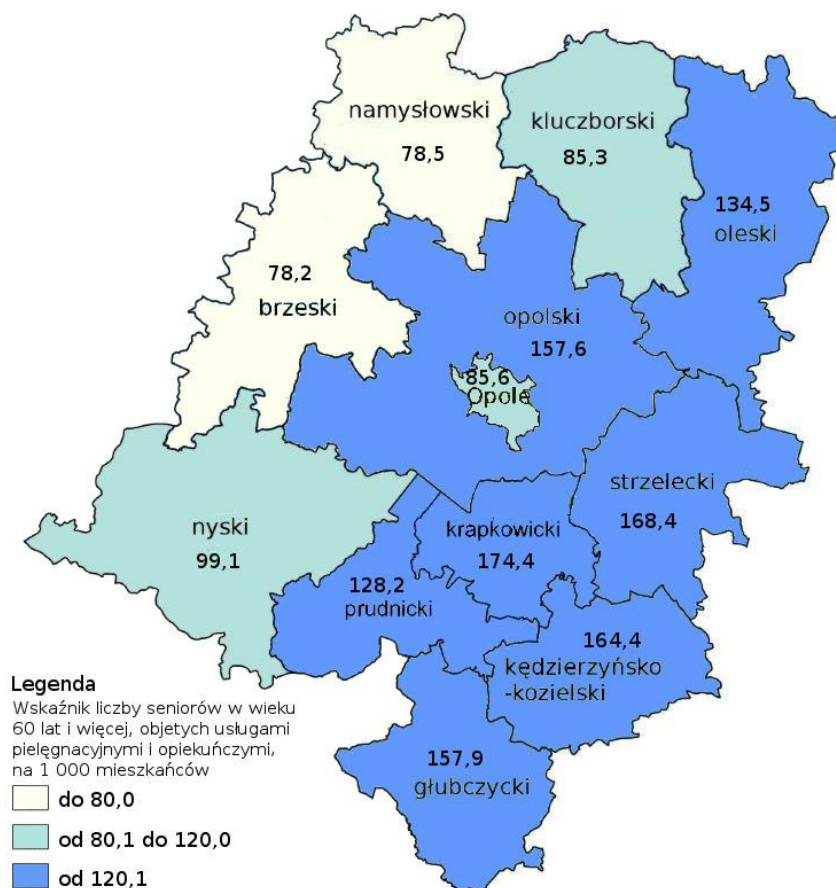
W analizie przygotowanej dla Komisji Rodziny, Zdrowia i Spraw Społecznych Sejmiku Województwa Opolskiego (w grudniu 2016 r.), zdiagnozowano około 30 tys. osób starszych i niesamodzielnych – mieszkańców województwa opolskiego, korzystających z różnego typu usług, miejsc opieki i wsparcia, realizowanych w systemie pomocy społecznej i ochronie zdrowia.

W latach 2014-2015 r. odnotowano wzrost pomocy udzielanej przez:

- ośrodki medycyny paliatywnej (liczba pacjentów wzrosła o 10,5%), choć liczba miejsc w hospicjach i innych tego typu ośrodkach nadal nie zaspokaja wzrastających potrzeb;
- zakłady opiekuńczo-lecznicze (liczba pacjentów wzrosła o 21%);
- gminy i ośrodki pomocy społecznej – w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych (o 7,5%), a także w formie uczestnictwa seniorów w dziennych domach pomocy, klubach i uniwersytetach III wieku;
- powiaty i powiatowe centra pomocy rodzinie - w formie zapewnienia miejsc w domach pomocy społecznej oraz wsparcia ze środków PFRON (turnusy rehabilitacyjne, dofinansowanie sprzętu rehabilitacyjnego itp.);
- sektor komercyjny – w formie systematycznie zwiększającej się liczby miejsc w placówkach całodobowej opieki (w latach 2014-2016 ich liczba wzrosła ponad dwukrotnie).

W 2015 r. na każde 1 000 osób w wieku 60 i więcej lat przypadało prawie 126 seniorów objętych wsparciem i opieką organizowaną i finansowaną w woj. opolskim przez NFZ lub samorząd terytorialny, w tym najwięcej objętych wsparciem odnotowano w powiatach krapkowickim (174,4) i strzeleckim (168,4), a najmniej w powiatach brzeskim (78,2) i namysłowskim (78,5).

Mapa 26. Wskaźnik liczby seniorów objętych usługami pielęgnacyjnymi i opiekuńczymi w powiatach woj. opolskiego w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

2.10 Inne rodzaje pomocy i świadczeń (świadczenia rodzinne oraz inne formy wsparcia rodzin)

W 2016 r. ze świadczeń rodzinnych skorzystało w woj. opolskim ok. 25 tys. rodzin (o 12% więcej niż w 2015 r.). Świadczenia z funduszu alimentacyjnego otrzymało 4 638 rodzin (prawie tyle samo co w 2015 r.).

Świadczenia pielęgnacyjne otrzymało ok. 2,7 tys. osób, a zasiłki pielęgnacyjne – około 22 tys. osób, w tym:

- prawie 5 tys. dzieci do 16 roku życia;
- ok. 17 tys. osób po 16 r. życia o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności oraz osób starszych.

W 2016 r. łączny koszt świadczeń rodzinnych i funduszu alimentacyjnego wyniósł 240 395 tys. zł (o prawie 25% więcej niż w 2015 r.).

W wyniku zmian w kryteriach dochodowych uprawniających do świadczeń rodzinnych oraz podniesienia wysokości zasiłków (w listopadzie 2015 r.), w 2016 r. wzrosła przeciętna kwota udzielanych świadczeń i łączny koszt tej pomocy:

- kryterium dochodowe na 1 osobę w gospodarstwie domowym wzrosło z 574 zł do 674 zł (w przypadku dziecka niepełnosprawnego – z 664 zł do 764 zł),

- wartość zasiłku rodzinnego wzrosła o 6 zł:
- z 89 zł do 95 zł dla dziecka do 5 lat,
 - z 118 zł do 124 zł dla dziecka do 18 lat,
 - ze 130 zł do 135 zł dla dziecka do 24 roku życia;
- średnia wartość zasiłków rodzinnych wyniosła ok. 312 zł, a świadczeń wypłacanych z Funduszu Alimentacyjnego ok. 600 zł.

Ponadto w 2016 r.:

- pomoc w postaci dodatków mieszkaniowych otrzymało 10,2 tys. osób, a ich koszt wyniósł 15 380 tys. zł (spadek w porównaniu o 2015 r. o prawie 8%);
- dodatki energetyczne otrzymało 3 936 osób, a koszt pomocy wyniósł 447 tys. zł (o ok. 20% mniej niż w 2015 r.);
- stypendia socjalne i zasiłki szkolne otrzymało 8 763 dzieci i młodzieży (wartość tych świadczeń wyniosła 7 650 tys. zł);
- 952 osoby otrzymały świadczenia pieniężne z prac społecznie użytecznych (koszt pomocy - 1 124 tys. zł – spadek o 5%).

Tabela 34. Świadczenia rodzinne oraz zasiłki z funduszu alimentacyjnego w woj. opolskim w latach 2015-2016

Lp.	wyszczególnienie	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r 2015 r. = 100%.
Zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych				
1.	Liczba rodzin	22 194	24 817	111,8
2.	Koszt świadczeń w tys. zł	68 917	85 005	123,3
Jednorazowy dodatek z tytułu urodzenia się dziecka				
	Liczba świadczeń	2 389	3 023	126,5
	Koszt świadczeń w tys. zł	2 378	2 674	112,4
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka				
3.	Szacunkowa liczba świadczeń	6 296	6 934	110,1
4.	Koszt świadczeń w zł	6 296	6 934	110,1
Świadczenia pielęgnacyjne				
5.	Liczba świadczeń	28 699	29 655	103,3
6.	Koszt świadczeń w tys. zł	34 194	38 261	111,9
Dodatek do świadczenia pielęgnacyjnego				
	liczba świadczeń	63	14	22,2
	kwota świadczeń w zł	12	3	25,0
Zasiłek pielęgnacyjny ogółem				
	liczba świadczeń	245 870	243 496	99,0
	kwota świadczeń w zł	37 617	37 255	99,0
Zasiłki pielęgnacyjne dla niepełnosprawnych dzieci				
7.	Szacunkowa liczba osób	4 500	4 850	107,8
8.	Koszt świadczeń w zł	8 064	8 161	101,2
Zasiłki pielęgnacyjne dla niepełnosprawnych po. 16 r. ż. o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności				
	Szacunkowa liczba osób	17 800	16 407	92,2
9.	Koszt zasiłków pielęgnacyjnych w tys. zł	28 124	27 613	98,2
Zasiłki pielęgnacyjne dla osób pow. 75 r. życia *				
10.	Szacunkowa liczba osób	900	921	102,3
11.	Koszt świadczeń w tys. zł	1 429	1 480	103,6
Specjalny zasiłek opiekuńczy				
12.	Szacunkowa liczba świadczeń	4 468	6 800	152,2
13.	Koszt świadczeń w zł	2 468	3 494	141,6
Zasiłek dla opiekuna				
14.	Szacunkowa liczba świadczeń	9 137	6 966	76,2

Lp.	wyszczególnienie	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r 2015 r. = 100%.
15.	Koszt świadczeń w zł	5 456	3 938	72,2
Świadczenia z funduszu alimentacyjnego				
16.	Liczba rodzin	4 739	4 638	97,9
17.	Koszt świadczeń w tys. zł	35 103	33 739	96,1
RAZEM świadczenia rodzinne				
19.	Koszt w tys. zł	192 441	240 396	124,9
Składki na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne – razem				
18.	Koszt w zł	11 270	13 192	117,1
Dodatki mieszkaniowe				
20.	Liczba gospodarstw dom.	11 020	10 236	92,9
21.	Koszt w zł	16 673	15 380	92,2
Dodatki energetyczne				
22.	Liczba gospodarstw dom.	4 748	3 936	82,9
23.	Koszt w zł	588	447	76,0
Świadczenia pieniężne z prac społecznie-użytecznych				
24.	Liczba osób	1 092	952	87,2
25.	Koszt w zł	1 174	1 124	95,7
Stypendia socjalne dla uczniów szkół				
26.	Liczba osób	9 824	8 763	89,2
27.	Koszt w zł	7 939	7 650	96,4

*Osoby otrzymujące zasiłki pielęgnacyjne w gminie (bez osób otrzymujących te zasiłki z ZUS)

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych i powiatowych oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r

Realizacja rządowego programu „Rodzina 500 plus”

Od 1 kwietnia 2016 r. weszła w życie nowa ustawa o pomocy państwa w wychowaniu dzieci, wprowadzająca nową formę wsparcia rodzin wychowujących dzieci – świadczenie wychowawcze.

Świadczenie wychowawcze w wysokości 500 zł miesięcznie otrzymują rodzice wychowujący dzieci niezależnie od dochodu - na drugie i kolejne dziecko do ukończenia 18 roku życia oraz na pierwsze dziecko w przypadku, kiedy dochód na osobę w rodzinie nie przekracza 800 zł netto i na każde dziecko niepełnosprawne, przy dochodzie netto miesięcznie nieprzekraczającym 1 200 zł.

Ponadto - świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do 18 roku życia umieszczone w pieczy zastępczej (w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka). W przypadku placówek opiekuńczo-wychowawczych – dodatek w wysokości świadczenia wychowawczego przysługuje wyłącznie w placówkach typu rodzinnego (stanowi dodatek do zryczałtowanej kwoty środków finansowych na utrzymanie dziecka w tej placówce).

W Polsce - od kwietnia do grudnia 2016 r. program objął wsparciem 3,8 mln dzieci oraz 2,78 mln rodzin. Łącznie wydatkowano 17 mld zł.

W programie uczestniczy 55% ogółu dzieci w wieku do 18 lat, a największy udział dzieci objętych programem w relacji do ogółu dzieci w tym wieku odnotowano w woj. lubelskim, podlaskim, podkarpackim i świętokrzyskim. Na wsi odsetek otrzymujących wsparcie wynosi 63%, w miastach – 48%⁹⁰.

⁹⁰ Raport Rodzina 500 plus, MRPiPS, Warszawa 2016r., [http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/dokumenty-i-opracowania/raport-rodzina-500-plus-stan-na-31-grudnia/\(08.05.2017 r.\)](http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/dokumenty-i-opracowania/raport-rodzina-500-plus-stan-na-31-grudnia/(08.05.2017 r.)).

Mapa 27. Liczba dzieci objętych programem „Rodzina 500 plus” w 2016 r. wg województw

Źródło: Raport Rodzina 500 plus stan na 31.12.2016 r., <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/dokumenty-i-opracowania/raport-rodzina-500-plus-stan-na-31-grudnia/> (18.05.2017 r.).

W województwie opolskim w 2016 r. programem „Rodzina 500 plus” objęto 57,3 tys. rodzin, w których świadczenie wychowawcze otrzymało 75,9 tys. dzieci, tj. 48% wszystkich dzieci w tym wieku.

W grupie dzieci (świadczeniobiorców) ogółem było:

- 33,5 tys. dzieci w rodzinach, spełniających kryterium dochodowe (mniej niż 800 zł netto lub 1 200 zł netto), tj. 44%
- 42,4 tys. drugich i kolejnych dzieci w rodzinach bez kryterium dochodowego, tj. 56%⁹¹.

Ponadto – w ramach znowelizowanego systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej – w całym kraju świadczenie wychowawcze otrzymało 48,4 tys. dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego. W województwie opolskim świadczenie to otrzymało 1 285 dzieci przebywających w pieczy zastępczej.

⁹¹ Tamże, s. 18

Mapa 28. Liczba dzieci otrzymujących świadczenie wychowawcze – umieszczonych w systemie pieczy zastępczej w 2016 r. wg województw.

Źródło: Raport Rodzina 500 plus stan na 31.12.2016 r., <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/dokumenty-i-opracowania/raport-rodzina-500-plus-stan-na-31-grudnia/> (18.05.2017 r.).

Łącznie na realizację zadania w województwie opolskim przeznaczono 346 831 tys. zł (świadczenie udzielane w gminach) oraz 5 900 tys. zł (koszt dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego dla dzieci w pieczy zastępczej).

Jak wynika z wielu opinii i ekspertyz, program w istotny sposób poprawił sytuację życiową rodzin wychowujących dzieci, zwłaszcza rodzin o najniższych dochodach lub korzystających z pomocy społecznej oraz innych systemów wsparcia. Jednak z uwagi na to, że nowe świadczenie wychowawcze nie jest wliczane do dochodu rodzin, trudno jest precyzyjnie określić zakres wsparcia oraz stopień poprawy sytuacji życiowej.

Świadczenie nie zostało również ujęte w żadnej statystyce (brak informacji o liczbie dzieci, rodzin i koszcie wypłaty świadczeń w ocenach zasobów pomocy społecznej, sprawozdaniach z zakresu świadczeń rodzinnych, a nawet statystykach GUS – w badaniu budżetów gospodarstw domowych). W związku z tym - można jedynie powoływać się na bieżące informacje MRPiPS wskazujące, że program może istotnie poprawić sytuację rodzin, w tym „może obniżyć liczbę dzieci zagrożonych ubóstwem relatywnym nawet o połowę”⁹².

Potwierdzeniem poprawy sytuacji dochodowej rodzin są m. in. najnowsze dane GUS, które wskazują, że w 2016 r. dochody ludności Polski wzrosły realnie o 7% (w 2015 r. o 4,3%), co spowodowało m.in. spadek różnicy między przeciętnymi dochodami rodzin znajdujących się w najtrudniejszym położeniu (rodziny wielodzietne) i średnimi dochodami rodzin w Polsce (o 11 pkt proc.)⁹³.

⁹² MRPiPS, *Wpływ programu Rodzina 500 plus na zagrożenie ubóstwem*, s. 2 <http://www.mpips.gov.pl/wsparcie-dla-rodzin-z-dziecmi/rodzina-500-plus/dokumenty-i-opracowania/wplyw-programu-rodzina-500-plus-na-zagrozenie-ubostwem/> (28.03.2017).

⁹³ *Sytuacja gospodarstw domowych w 2016 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, Warszawa 02.06.2017 r., s. 1.

3. Kadra pomocy społecznej woj. opolskiego

Wg stanu na 31 grudnia 2016 r. kadra pomocy społecznej woj. opolskiego liczyła 4 202 osoby, z tego:

- + 1 846 w jednostkach samorządu terytorialnego (177 w powiatowych centrach pomocy rodzinie i 1 669 w ośrodkach pomocy społecznej),
- + 1 935 w domach pomocy społecznej;
- + 174 w środowiskowych domach samopomocy
- + 140 w dziennych domach pomocy (w gminie);
- + 54 osoby w innych ośrodkach wsparcia (noclegownie, schroniska i domy dla bezdomnych, kluby samopomocy);
- + 5 w klubach integracji społecznej (w gminie);
- + 24 w ośrodkach interwencji kryzysowej (głównie w powiecie);
- + 10 w Wydziale Polityki Społecznej i Zdrowia Opolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Opolu,
- + 14 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej w Opolu.

Tabela 35. Zatrudnienie w jednostkach i instytucjach pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016

Lp.	Wyszczególnienie	Liczba zatrudnionych osób		
		2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%
1.	OGÓŁEM (suma wierszy 2+3+4+5+6+7+8) <i>z tego:</i>	4 046	4 202	103,9
2.	Służby Wojewody Opolskiego realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej	10	10	100,0
3.	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu	11	14	127,3
4.	Jednostki samorządu terytorialnego (OPS i PCPR) <i>z tego:</i>	1 741	1 846	106,0
4.1	Powiatowe centra pomocy rodzinie <i>z tego:</i>	176	177	100,6
4.1.1	<i>kadra kierownicza</i>	14	14	100,0
4.1.2	<i>pracownicy socjalni</i>	29	31	106,9
4.1.3	<i>pozostali pracownicy (administracja i obsługa, inni pracownicy merytoryczni)</i>	131	132	100,8
4.2	Ośrodki pomocy społecznej <i>z tego:</i>	1 565	1 669	106,6
4.2.1	<i>kadra kierownicza</i>	87	90	103,4
4.2.2	<i>pracownicy socjalni</i>	459	456	99,3
4.2.3	<i>pozostali pracownicy (administracja i obsługa, inni pracownicy merytoryczni)</i>	1 019	1 123	110,2
5.	Domy pomocy społecznej	1 897	1 935	102,0
6.	Środowiskowe domy samopomocy	164	174	106,1
7.	Ośrodki interwencji kryzysowej	23	24	104,3
8.	Inne instytucje i ośrodki wsparcia samorządu terytorialnego	200	199	99,5
8.1	<i>Dzienne domy pomocy</i>	128	140	109,4
8.2	<i>Kluby integracji społecznej</i>	11	5	45,5
8.3	<i>inne ośrodki wsparcia, w tym noclegownie</i>	61	54	88,5

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2015 r. i 2016 r.

W 2016 r. - w porównaniu do 2015 r., liczba pracowników pomocy społecznej w woj. opolskim wzrosła o 3,9%, przy czym:

- ✚ o 6,0% zwiększyło się zatrudnienie w gminnych i powiatowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej (przede wszystkim w ośrodkach pomocy społecznej – o 6,6%, a w powiatowych centrach pomocy rodzinie o 1 osobę), na co wpłynęła m. in. realizacja w części OPS-ów ustawy o pomocy państwa w wychowaniu dzieci, czyli programu 500+ (część pracowników w ośrodku pomocy społecznej realizuje zadania także z innych ustaw niż pomoc społeczna lub łączy dotychczasowe obowiązki z nowymi zadaniami, realizowanymi w gminie)⁹⁴;
- ✚ o 6,1% wzrosło zatrudnienie w środowiskowych domach samopomocy (zwiększenie liczby miejsc), a w domach pomocy społecznej wzrost zatrudnienia wyniósł 2% (łącznie 38 osób);
- ✚ bez zmian pozostało zatrudnienie w Wydziale Polityki Społecznej i Zdrowia OUW, a w ROPS w Opolu wzrosło o 3 osoby.

W 2016 r. 4 pracowników socjalnych w gminach zatrudnionych było w ramach projektów finansowanych ze środków unijnych (Europejskiego Funduszu Społecznego). W 2015 r. żaden z pracowników socjalnych w gminach i powiatach nie był zatrudniony ze środków EFS, podczas gdy w 2014 r. zatrudnione były w tym zakresie 22 osoby. Oznacza to, że po rocznej przerwie i zakończeniu realizacji projektów w ramach PO KL 2007-2013, ośrodki pomocy społecznej zaczynają realizować projekty w ramach nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020.

3.1 Kadra ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie

3.1.1 Pracownicy socjalni

W 2016 r. w ośrodkach pomocy społecznej woj. opolskiego zatrudnionych było 456 pracowników socjalnych (o 3 mniej niż 2015 r.)⁹⁵.

Zgodnie z art. 110 ust. 11 i 12 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r., poz. 163) ośrodek pomocy społecznej winien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do:

- liczby mieszkańców w stosunku 1 pracownik socjalny na 2 tys. mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników;
- lub
- liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w gminie, w stosunku 1 pracownik socjalny na 50 rodzin (nowy wskaźnik wprowadzony w 2015 r.)⁹⁶

W 2016 r. wymóg zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników do liczby ludności spełniało 21 gminy województwa opolskiego (w 2015 r. 22 gminy).⁹⁷

⁹⁴ Wskazanie liczby pracowników OPS-ów, realizujących także inne zadania niż wynikające z ustawy o pomocy społecznej wymaga szczegółowych badań.

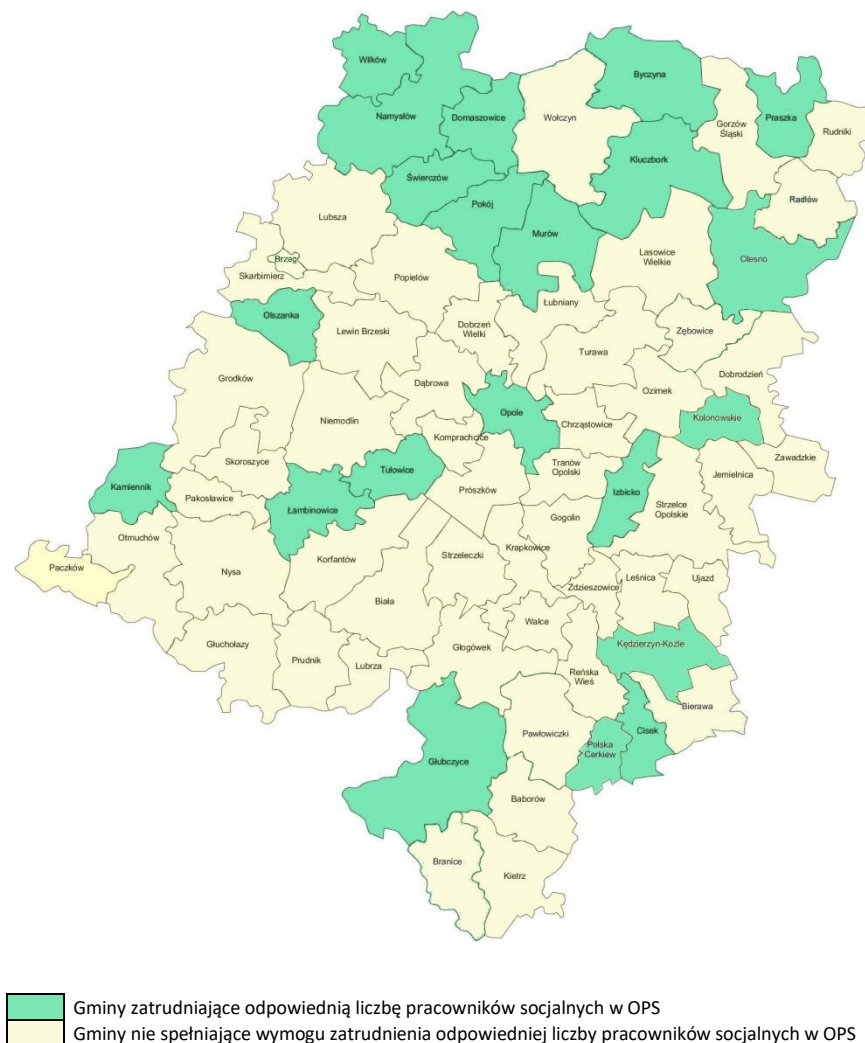
⁹⁵ Liczba pracowników socjalnych we wszystkich ośrodkach pomocy społecznej w woj. opolskim wzrosła od 2010 r. o 31 (w 2010 r. w OPS-ach było zatrudnionych 425 pracowników socjalnych).

⁹⁶ Ustawa z 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych (Dz. U., Nr 81, poz. 440).

⁹⁷ Wymóg zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników socjalnych w gminie obliczono wg liczby ludności GUS na 31 grudnia 2015 r. (szczegółowe dane o liczbie ludności w woj. opolskim w podziale na gminy publikowane są przez Urząd Statystyczny w Opolu po kilku miesiącach po zakończeniu roku, tj. w drugiej połowie roku).

Od wprowadzenia ustawowego wymogu, liczba gmin spełniająca standard zatrudnienia pracowników socjalnych do liczby mieszkańców w woj. opolskim systematycznie wzrastała (do 2012 r. średnio o 4 rocznie). Od 2013 r. liczba gmin spełniających ten wymóg waha się między 20-23 (w 2013 r. było to 20 gmin, w 2014 r. 23, a w 2015 r. 22 gminy).

Mapa 29. Gminy spełniające ustawowy wskaźnik zatrudnienia pracowników socjalnych (do liczby ludności) w ośrodku pomocy społecznej w 2016 r.*

*wskaźnik obliczony wg liczby ludności na dzień 31.12. 2015 r.

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Liczba ludności przypadająca na pracownika socjalnego w woj. opolskim wynosi średnio 2 178 (w 2015 r. - 2 195, w 2014 r. - 2 193, a w 2013 r. - 2 212), co wskazuje, że wraz z obserwowanym od wielu lat spadkiem liczby ludności województwa, wskaźnik zatrudnienia zbliża się do ustawowej granicy - 2000 mieszkańców, i to bez działań zmierzających do zwiększenia zatrudnienia tej grupy pracowników.

Najmniej mieszkańców na 1 pracownika socjalnego w OPS jest w gminie Polska Cerekiew (pow. kędzierzyńsko-kozielski) – 1 039, a najwięcej w Dobrzeńcu Wlk. (pow. opolski ziemski) – 4 851.

Spośród 71 gmin województwa 50 (70%) nie spełnia wymogu zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników socjalnych do liczby mieszkańców, w tym 9 zatrudnia mniej niż 3 pracowników socjalnych w OPS (są to ośrodki pomocy społecznej zlokalizowane w gminach wiejskich).

W latach 2017-2018 część gmin prognozuje zatrudnienie dodatkowych pracowników socjalnych (łącznie do 462 osób, tj. o 6 więcej), co przy prognozowanym dalszym spadku ludności woj. opolskiego może spowodować zwiększenie się liczby gmin spełniających wymóg zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników socjalnych do liczby mieszkańców⁹⁸.

W 2011 r. nowelizacja ustawy o pomocy społecznej wprowadziła od 2015 r. zapis umożliwiający spełnienie wymogu zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników socjalnych w gminie także w odniesieniu do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących (drugi wariant określenia standardu).

Zgodnie z nowym zapisem ośrodek pomocy społecznej może zatrudniać pracowników socjalnych (nie mniej niż 3) proporcjonalnie do określonej w ustawie liczby mieszkańców *lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących*. Jednocześnie – podobnie jak w przypadku wymogu odnoszącego się do liczby ludności – ośrodek pomocy społecznej ma obowiązek zatrudnienia nie mniej niż trzech pracowników socjalnych i to *w pełnym wymiarze czasu pracy*.

Intencją wprowadzenia tego zapisu było wyznaczenie maksymalnej liczby osób lub rodzin, którą może zajmować się jeden pracownik socjalny, co ma przyczynić się *do odciążenia pracowników socjalnych oraz podniesienia jakości usług świadczonych przez ośrodki pomocy społecznej*.⁹⁹

W 2016 r. wymóg zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników socjalnych do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących spełniało 38 gmin woj. opolskiego (54%). Najwięcej rodzin i osób samotnie gospodarujących na pracownika socjalnego przypadało w Branicach (pow. głubczycki) - 127, a średnia ich liczba w woj. opolskim wyniosła 46, tj. poniżej maksymalnej wartości (50 rodzin).

Spośród gmin spełniających standard w stosunku do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących 13 gmin spełnia jednocześnie standard zatrudnienia pracowników socjalnych w odniesieniu do liczby mieszkańców (Namysłów, Świerczów, Domaszowice, Murów, Byczyna, Kluczbork, Praszka, Olesno, Kolonowskie, Izbicko, Tułowice, Cisek i Polska Cerekiew).

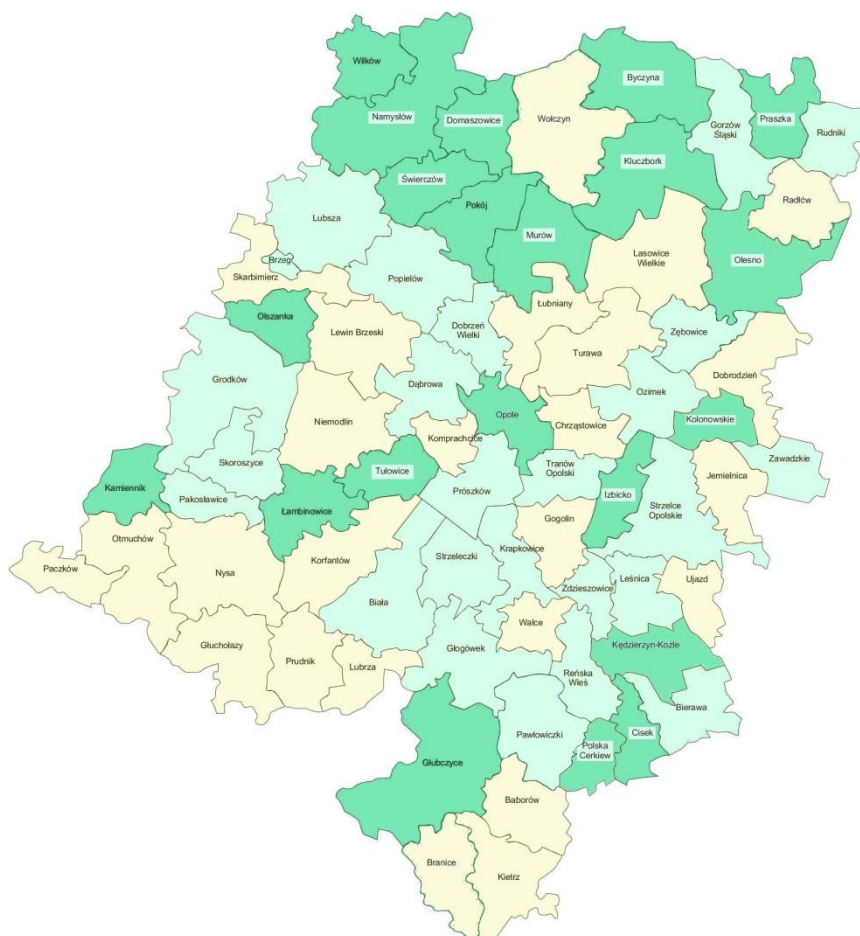
W 2016 r. łączna liczba gmin spełniająca ustawowy wymóg zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników socjalnych (nie mniej niż 3), z uwzględnieniem dwóch wariantów ich określenia, **wyniosła 46 (65%)**, z tego w odniesieniu do:

- tylko liczby mieszkańców standard spełniało 21 gmin;
- tylko liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną (25 gmin);
- jednocześnie liczby mieszkańców oraz liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących (13 gmin).

⁹⁸ Z prognoz zatrudnienia nowych pracowników socjalnych podawanych przez gminy w latach 2013-2015 wynika, że ich liczba w kolejnych latach pozostaje zazwyczaj na podobnym poziomie co w roku oceny lub jest nawet mniejsza.

⁹⁹ Zob. odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej Elżbiety Seredyn z dnia 31 maja 2013 r. na interpelację nr 17405, w sprawie zatrudniania odpowiedniej liczby pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej, www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=4F25ABD5 (11.05.2017).

Mapa 30. Gminy spełniające ustawowy wskaźnik zatrudnienia pracowników socjalnych w ośrodku pomocy społecznej w 2016 r. – razem dwa sposoby obliczania: do liczby ludności oraz liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną*

	Gminy zatrudniające odpowiednią liczbę pracowników socjalnych w OPS (do liczby ludności)
	Gminy zatrudniające odpowiednią liczbę pracowników socjalnych w OPS (do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących)
	NAZWA Gminy zatrudniające odpowiednią liczbę pracowników socjalnych w OPS (jednocześnie do liczby ludności oraz do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących)
	Gminy nie spełniające wymogu zatrudnienia odpowiedniej liczby pracowników socjalnych w OPS

* wskaźniki obliczone wg: liczby ludności na dzień 31.12. 2015 r. oraz liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną w 2016 r.

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej woj. *opolskiego* w 2016 r. oraz *Sprawozdania rządowego MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w usługach i naturze w woj. opolskim* za I-XI 2016 r.

Z prognoz gmin na lata 2017-2018 wynika, że grupa spełniających standard zatrudnienia pracowników socjalnych w stosunku do rodzin i osób samotnie gospodarujących będzie na podobnym poziomie (ok. 38 gmin), w tym część będzie jednocześnie spełniać warunek w stosunku do liczby mieszkańców. Jednak z uwagi na trudność w przewidywaniu przez ośrodki pomocy społecznej liczby rodzin i osób, które będą objęte wsparciem z pomocy społecznej w kolejnych latach, bardziej wymiernym i podlegającym mniejszym wahaniom jest wskaźnik określania standardu poprzez porównanie liczby zatrudnionych pracowników socjalnych do liczby mieszkańców gminy. Tym bardziej, że wzrost lub spadek liczby rodzin i osób objętych pracą socjalną w gminie

uzależniony jest od czynników wewnętrznych (rozumienie i prowadzenie lokalnej polityki społecznej przez władze gminne, zasoby instytucjonalne i finansowe, kapitał społeczny, aktywność służb społecznych) i zewnętrznych (zmiany legislacyjne wpływające na realizację zadań pomocy i integracji społecznej w gminie, klęski żywiołowe i ekologiczne, zdarzenia losowe).

W 2016 r. wśród 456 pracowników socjalnych woj. opolskiego:

- 74% (33 osób) posiada wykształcenie wyższe (o 8 osób więcej niż w 2015 r.);
- 26% (118 osób) ma wykształcenie średnie (o 10 osób mniej niż w poprzednim roku).

Liczba pracowników socjalnych z wykształceniem wyższym corocznie powiększa się, a z wykształceniem średnim spada. Jest to tendencja wynikająca przede wszystkim z systematycznego podnoszenia kwalifikacji i wykształcenia pracowników socjalnych, do których kierowane jest również znaczne wsparcie systemowe i finansowe, w tym ze środków unijnych (ROPS w Opolu, MRPiPS), oraz zatrudniania nowych pracowników ze specjalistycznym wykształceniem.

Ponadto 33% pracowników socjalnych (152 osoby) posiada 1-szy stopień specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny (o 4 osób mniej niż w 2015 r.)¹⁰⁰.

Jednocześnie 10 pracowników socjalnych w województwie (bez zmian w porównaniu do 2015 r.) posiada dyplom specjalizacji 2-go stopnia w zawodzie pracownik socjalny (specjalistyczne przygotowanie zawodowe w zakresie pracy socjalnej z osobami i rodzinami wymagającymi wsparcia i pomocy)¹⁰¹.

Natomiast podyplomowe studia z zakresu organizacji pomocy społecznej, specjalizację przeznaczoną dla osób kierujących lub przygotowujących się do kierowania jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, miało 61 pracowników socjalnych (w 2015 r. – 62)¹⁰².

W 2016 r. w 11 powiatowych centrach pomocy rodzinie woj. opolskiego było 31 pracowników socjalnych (o 2 więcej niż w 2015 r., lecz o 7 mniej niż w 2014 r.).

Zdecydowana większość pracowników socjalnych w PCPR-ach (87% - 27 osób) posiada wykształcenie wyższe. Pozostali mają wykształcenie średnie (13% - 4 osoby).

Specjalizację 1-go stopnia w zawodzie pracownik socjalny ma 12 pracowników socjalnych, a 2-go stopnia – dwóch (bez zmian w stosunku do lat 2015-2014). Natomiast specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej (dyplom studiów podyplomowych) posiada 7 (23%) pracowników socjalnych.

Wprawdzie w 2016 r. liczba pracowników socjalnych zwiększyła się (o 2 osoby w PCPR Kędzierzyn-Koźle), jednak w ujęciu lat 2013-2015 potwierdziły się prognozy PCPR-ów wskazujące na spadek liczby pracowników socjalnych, co było wynikiem zakończenia realizacji projektów z EFS (w 2014 r.) oraz przede wszystkim zmiany struktury zadań realizowanych w powiatowych centrach pomocy rodzinie (coraz mniej zadań z ustawy

¹⁰⁰ Zob. rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny (Dz. U. poz. 486).

¹⁰¹ Jest 10 specjalizacji 2-go stopnia w zawodzie pracownik socjalny – praca socjalna: 1) z rodziną z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, 2) z osobą i rodziną z problemem przemocy, 3) z osobami niepełnosprawnymi i ich rodzinami, 4) z osobami z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzinami, 5) z osobami starszymi, 6) z osobami bezrobotnymi, 7) z osobami uzależnionymi, 8) z osobami bezrobotnymi, 9) z cudzoziemcami, mniejszościami narodowymi i etnicznymi, 10) ze społecznością lokalną

¹⁰² Więcej: Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2004 r. w sprawie specjalizacji z zakresu organizacji pomocy społecznej (Dz. U. nr 219, poz. 2224).

o pomocy społecznej, na rzecz wzrostu liczby zadań związanych z wykonywaniem ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej). Z tego też względu także w kolejnych latach 2017-2018 PCPR-y szacują dalszy spadek liczby pracowników socjalnych w swoich instytucjach (łącznie do 29 osób).

3.1.2 Kadra kierownicza

W 2016 r. kadra kierownicza ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie woj. opolskiego liczyła 104 osoby (dyrektorzy i kierownicy oraz ich zastępcy), z tego w OPS 90 osób, a w PCPR 14 osób.

W porównaniu do 2015 r. liczba kadry kierowniczej wrosła o 3 osoby w OPS-ach, a w PCPR-ach pozostała bez zmian (14 osób)¹⁰³.

Wszystkie osoby zajmujące kierownicze stanowiska w PCPR-ach posiadają wykształcenie wyższe, a w OPS-ach jest ich 92% (z 90 osób wykształcenie wyższe mają 83 osoby). Jednocześnie prawie 89% kadry kierowniczej OPS i cała w PCPR posiada dyplom ukończenia studiów podyplomowych z zakresu organizacji pomocy społecznej, który konieczny jest m.in. do sprawowania funkcji dyrektora/kierownika OPS.

Od 2014 r. dyplom ukończenia specjalizacji z zakresu organizacji pomocy społecznej ma cała kadra kierownicza w PCPR-ach oraz podobna większość w OPS-ach (ok. 90%), a minimalne zmiany w tym względzie wynikają głównie z obejmowaniem stanowisk kierowniczych przez nowe osoby.

3.1.3 Pozostali pracownicy

W 2016 r. w ośrodkach pomocy społecznej zatrudnione były 1 123 inne osoby, w tym pracownicy administracyjno-księgowi i obsługi (działy księgowości i finansów, zaopatrzenia, transportu, ekipy konserwatorskie) oraz inni pracownicy merytoryczni wykonujący m. in. usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w gminie oraz zadania wspomagające w OPS (asystenci rodziny, prawnicy, psychologowie, pedagodzy, aspiranci pracy socjalnej). Pracownikami OPS-ów są też osoby realizujące zadania z innych systemów wsparcia niż pomoc społeczna lub łączące wykonywanie zadań ustawy o pomocy społecznej z innymi ustawami (o świadczeniach rodzinnych, o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, o pomocy państwa w wychowaniu dzieci, czyli programem Rodzina 500 plus, o dodatkach mieszkaniowych), co jest widoczne szczególnie w gminach wiejskich.

Ponad 53% osób zajmujących stanowiska administracyjno-księgowe, obsługi i inne merytoryczne w OPS, w tym wykonujących zadania z innych ustaw niż pomoc społeczna, posiada wykształcenie wyższe, pozostali mają wykształcenie średnie (31%) lub inne (16%).

Liczba innych pracowników zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2016 r. wyniosła 132, w tym większość (110 osób - 83%) ma wykształcenie wyższe (głównie są to specjaliści pracy z rodziną, aspiranci pracy socjalnej i konsultanci). Pozostali pracownicy (22 osoby), zajmujący się przede wszystkim zadaniami administracyjno-obługowymi w PCPR, mają wykształcenie średnie lub niższe.

¹⁰³ W 2012 r. 87% stanowisk kierowniczych w OPS-ach i PCPR-ach zajmowały kobiety (brak późniejszych danych) .

3.2 Wolontariat w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie

W 2016 r. zadania realizowane w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej wspierało w ośrodkach pomocy społecznej 230 wolontariuszy (w powiatowych centrach pomocy rodzinie brak było wolontariuszy).

W porównaniu do 2015 r. liczba wolontariuszy wzrosła o 74 osoby (z 156 do 230 osób). Wzrost liczby wolontariuszy dotyczył głównie Ośrodka Pomocy Społecznej w Głuchołazach (o 41 osób, z 19 do 60), przy którym funkcjonuje Głuchołaskie Centrum Wolontariatu, realizujące wiele inicjatyw skierowanych do osób potrzebujących, w tym klientów OPS-u oraz osób starszych i chorych, mieszkających w placówkach na terenie gminy Głuchołazy.

W 2016 r., oprócz OPS-u w Głuchołazach (łącznie 60 wolontariuszy), wolontariat prowadzili: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Opolu, gdzie zatrudnienie wolontariuszy zwiększyło się z 95 w 2015 r. do 112 w 2016 r., Ośrodek Pomocy Społecznej w Nysie (wzrost z 30 do 44), oraz OPS-y w Głogówku (5 wolontariuszy), Gorzowie Śląskim (4), Paczkowie (3), Dobrodzieniu i Zawadzkiem (po 1).

W latach 2017-2018 gminy nadal planują korzystać ze wsparcia wolontariuszy w realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej. Jednak z prognoz wynika, że będą to – podobnie jak w ubiegłych latach, te gminy, które dotychczas korzystały z pracy wolontariuszy (oprócz nich tylko 1 gmina dodatkowo zakłada wsparcie swoich zadań w formie wolontariatu). Gminy szacują także podobną liczbę wolontariuszy (ok. 230), z którymi zakładają współpracę. Natomiast wśród powiatów ze świadczeń wolontariuszy nie planuje korzystać żaden z PCPR-ów.

4. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia w woj. opolskim

W 2016 r. na terenie woj. opolskiego funkcjonowały następujące jednostki organizacyjne pomocy społecznej, instytucje realizujące zadania z zakresu pieczy zastępczej i zatrudnienia socjalnego¹⁰⁴ oraz inne ośrodki wsparcia i placówki całodobowej opieki:

- 71 ośrodków pomocy społecznej;
- 11 powiatowych centrów pomocy rodzinie;
- 29 domów pomocy społecznej, z tego 27 ponadgminnych i 1 gminny (razem 38 domów wraz z filiami, prowadzone przez samorząd lub na jego zlecenie) oraz 1 DPS, wpisany do Rejestru Wojewody Opolskiego, prowadzony przez spółkę cywilną¹⁰⁵, na łącznie 3 088 miejsc;
- 13 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku na 468 miejsc¹⁰⁶;
- 23 placówek opiekuńczo-wychowawczych na 542 miejsca, z tego:
 - 18 placówek socjalizacyjnych;
 - 4 placówki socjalizacyjno-interwencyjne;
 - 1 placówka interwencyjna;

¹⁰⁴ Wymieniono jednostki organizacyjne pomocy społecznej (ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, jednostki organizacyjne pieczy zastępczej (ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej) i jednostki zatrudnienia socjalnego (ustawa z 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym).

¹⁰⁵ Dom Pomocy Społecznej w Jakubowicach (gmina Pawłowiczki, powiat kędzierzyńsko-kozielski).

¹⁰⁶ Są to placówki prowadzące działalność gospodarczą lub działalność statutową (zgromadzenia zakonne), wpisane do Rejestru Wojewody Opolskiego na podstawie wydanego zezwolenia (decyzji administracyjnej). Ich liczba w woj. opolskim sukcesywnie wzrasta (w 2011 r. w Rejestrze znajdowały się 4 placówki, a w 2016 r. 13, tj. o 2 więcej niż w 2015 r.).

- 12 środowiskowych domów samopomocy dla 677 osób z zaburzeniami psychicznymi;
- 17 dziennych domów pomocy dla 1 476 osób starszych (w 2016 r. korzystało z nich 2 246 osób);
- 16 noclegowni, schronisk i domów (wraz z 2. hostelami) z 747 miejscami dla osób bezdomnych oraz samotnych matek;
- 116 miejsc w mieszkaniach chronionych (przeznaczonych głównie dla młodzieży opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze lub rodziny zastępcze oraz osób z zaburzeniami psychicznymi);
- 6 ośrodków interwencji kryzysowej (w 2016 r. pomocy udzielono w nich 2 884 osobom);
- 2 ośrodki adopcyjne (w tym 1 prowadzony przez Samorząd Województw Opolskiego w ROPS w Opolu oraz 1 na zlecenie samorządu województwa) dla ok. 300 rodzin adopcyjnych,

a także:

- 9 klubów integracji społecznej;
- 5 centrów integracji społecznej;
- 2 specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, które udzieliły pomocy 665 osobom;
- 38 placówek wsparcia dziennego, na 841 miejsc (liczba korzystających dzieci – 699);
- 15 warsztatów terapii zajęciowej, w których uczestniczyło 445 osób niepełnosprawnych;
- 2 zakłady aktywności zawodowej dla 112 uczestników;
- 37 spółdzielni socjalnych;
- 19 Uniwersytetów III wieku, z których korzystało 2 281 osób starszych.

W zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia w woj. opolskim w 2016 r. odnotowano następujące zmiany:

- o 30 wzrosła liczba miejsc w dziennych domach pomocy (na co wpływ miało m. in. utworzenie w ramach rządowego programu Senior-WIGOR nowego Domu w Głogówku);
- o 30 wzrosła liczba miejsc w środowiskowych domach samopomocy (Sowczyce, Krapkowice i Kluczbork);
- o 18 wzrosła liczba miejsc w mieszkaniach chronionych (nowe miejsca powstały w Brzegu, Nysie i powiatowe w Kędzierzynie-Koźlu);
- o 14 wzrosła liczba miejsc w domach dziecka (utworzono nową placówkę w Opolu);
- o 12 zwiększyła się liczba placówek wsparcia dziennego w gminach (do 38);
- wzrosła liczba klubów integracji społecznej o 3 (z 6 do 9) oraz uczestników ich zajęć (o 67), a także liczba osób (o 73) uczestnicząca w zajęciach centrów integracji społecznej (mimo spadku ich liczby z 6 do 5);
- o 7 wzrosła liczba spółdzielni socjalnych (z 30 w 2015 r. do 37 w 2016 r.);
- o 2 placówki (obydwie w Opolu - przy Państwowej Medycznej Wyższej Szkole Zawodowej oraz Politechnice Opolskiej) zwiększyła się liczba uniwersytetów trzeciego wieku (do 19);

Ponadto – zwiększyła się liczba osób korzystających z dwóch specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie (w Opolu i Kędzierzynie-Koźlu), choć ogólna liczba osób, którym udzielono pomocy w powiatowych ośrodkach interwencji kryzysowej spadła (na co wpływ miało m. in. zmniejszenie liczby miejsc całodobowej opieki i podpisywanie umów na realizację zadania z innymi ośrodkami wsparcia, w tym w spoza województwa). Jednocześnie z prognoz powiatów wynika, że liczba osób wymagających wsparcia w sytuacjach kryzysowych będzie wzrastać, co oznacza, że liczba placówek do tego powołanych jest nadal niewystarczająca (ośrodki interwencji kryzysowej znajdują się jedynie w 5 powiatach woj. opolskiego i Mieście Opolu).

Znaczny wpływ na powstanie nowej instytucji lub placówki wsparcia mają środki zewnętrzne lub pozarządowe, a gminy i powiaty jedynie w części finansują takie przedsięwzięcia lub ponoszą koszty ich funkcjonowania. Stąd coraz częściej nowe instytucje powstają ze znacznym udziałem środków rządowych (np. program tworzenia Dziennych Domów Senior-WIGOR, przeznaczonych dla osób starszych, nieaktywnych zawodowo, pow. 60 lat), środków unijnych, w tym będących w dyspozycji Samorządu Województwa Opolskiego (umożliwiających tworzenie np. mieszkań chronionych), oraz organizacji pozarządowych (np. świetlice wychowawcze). Ważnym elementem wsparcia instytucji publicznych i organizacji pozarządowych w realizacji działań społecznych mają także inne środki krajowe (np. Funduszu Inicjatyw Obywatelskich) lub zagraniczne (np. Norweski Mechanizm Finansowy), a w przypadku projektów w ramach ekonomii społecznej krajowe fundusze unijne (Europejski Fundusz Społeczny), wspierające lokalne inicjatywy w zakresie tworzenia np. spółdzielni socjalnych.

Zatem gminy i powiaty rozwijają infrastrukturę społeczną wykorzystując różnorodne sposoby pozyskiwania środków, będąc beneficjentem kierowanych do nich środków zewnętrznych (szczególnie rządowych i unijnych), a także inicjując i wspierając działania lokalnej społeczności i organizacji pozarządowych (np. w zakresie aktywizacji seniorów).

Tabela 36. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia woj. opolskiego w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza)*

Lp.	Wyszczególnienie	Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia w woj. opolskim				
		2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%	2017 r. (prognoza)	Wzrost / spadek w 2017 r. 2016 r.=100%
1.	Domy pomocy społecznej¹					
2.	liczba placówek	29	29	100,0	29	100,0
3.	liczba miejsc	3 088	3 088	100,0	3 088	100,0
4.	Środowiskowe domy samopomocy					
5.	liczba placówek	12	12	100,0	12	100,0
6.	liczba miejsc	647	677	104,6	677	100,0
7.	Dzienne domy pomocy					
8.	liczba placówek	16	17 ²	106,5	18	105,9
9.	Liczba miejsc	1 446	1 476	102,1	1 486	100,7
10.	liczba korzystających	2 152	2 246	104,4	2 281	101,6
11.	Noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych					
12.	liczba placówek	16	16	100,0	16	100,0
13.	liczba miejsc	747	747	100,0	747	100,0
14.	Mieszkania chronione					
15.	liczba placówek	78	80	103,9	86	107,5
16.	liczba miejsc	98	116	118,4	126	108,6
17.	Ośrodki interwencji kryzysowej					
18.	liczba placówek	6	6	100,0	6	100,0
19.	liczba miejsc całodobowych	21	15	71,4	15	100,0
20.	liczba korzystających	3 265	2 884	88,3	3 053	105,6
21.	Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie³					
22.	liczba placówek	2	2	100,0	2	100,0
23.	liczba korzystających	634	665	104,9	665	100,0
24.	Placówki wsparcia dziennego					
25.	liczba placówek	26	38	146,2	38	100,0
26.	liczba miejsc	672	841	125,1	841	100,0
27.	liczba korzystających	466	699	150,1	716	102,4
28.	Placówki opiekuńczo-wychowawcze					
29.	liczba placówek	22	23	105,0	23	100,0
30.	liczba miejsc	528	542	102,7	542	100,0
31.	Centra integracji społecznej					
32.	liczba placówek	6	5	83,3	5	100,0
33.	liczba uczestników zajęć	87	160	183,9	138	86,2
34.	Kluby integracji społecznej					
35.	liczba placówek	6	9	150,0	10	111,1
36.	liczba uczestników zajęć	287	354	123,3	354	100,0
37.	Warsztaty terapii zajęciowej					
38.	liczba placówek	15	15	100,0	15	100,0
39.	liczba uczestników zajęć	445	445	100,0	450	100,0
40.	Zakłady aktywności zawodowej					
44.	liczba placówek	2	2	100,0	2	100,0
45.	liczba uczestników zajęć	112	112	100,0	112	100,0
46.	Uniwersytety III wieku					
47.	liczba placówek	17	19	111,8	19	100,0
48.	liczba uczestników	2 117 ⁴	2 281	107,7	2 281	100,0

* z uwagi na brak szczegółowych danych tabela nie uwzględnia klubów seniora, jadłodajni, spółdzielni socjalnych i innych placówek wsparcia środowiskowego w gminie (klubów samopomocy, punktów konsultacyjnych, ognisk) prowadzonych przez organizacje pozarządowe lub współfinansowanych ze środków samorządu gminnego.

¹ wraz z Domem Pomocy Społecznej w Jakubowicach, prowadzonym przez spółkę cywilną, wpisany jako jedyna placówka komercyjna do Rejestru DPS-ów Wojewody Opolskiego.

² wraz z Domem Dziennego Pobytu Senior-WIGOR, powstałym w Głogówku w 2016 r. w ramach środków konkursowych MRPiPS przeznaczonych na realizację Programu Wieloletniego „Senior-WIGOR” na lata 2015-2020 – Edycja 2016.

³ Wg Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za okres I-XII 2016 r., MOPR w Opolu, zamieszczonego w Statystycznej Aplikacji Centralnej - rządowej platformie do sporządzenia m.in. sprawozdań z realizacji zadań z zakresu pomocy i integracji społecznej przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej – aplikacja Sprawozdania resortowe, oraz Oceny zasobów pomocy społecznej Miasta Opola za 2016 r., zamieszczonej w SAC – aplikacja Ocena zasobów pomocy społecznej.

⁴ Za: Polityka senioralna w województwie opolskim, problemy osób starszych – funkcjonowanie placówek opiekuńczo-lecniczych, oddziałów geriatrycznych, eurosieroctwo, formy opieki i pomocy, ROPS w Opolu, listopad 2016, s. 71 <http://ois.rops-opole.pl/download/Polityka%20senioralna.pdf> (16.05.2017).

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej w 2015 r. i 2016 r. oraz rejestrów Wojewody Opolskiego (Wydziału Polityki Społecznej i Zdrowia Opolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Opolu), a także materiałów własnych.

5. Koszt pomocy społecznej oraz innych zadań z zakresu polityki społecznej w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza)

5.1 Zadania gminy

Koszt zadań realizowanych w 2016 r. przez gminy w zakresie pomocy społecznej i innych zadań z obszaru polityki społecznej wyniósł prawie 560 mln zł, z tego:

- budżet państwa sfinansował 60% (336 mln zł);
- budżet gmin sfinansował 40% kosztu zadań (ponad 224 mln zł).

Tabela 37. Środki finansowe przeznaczone przez gminy na zadania pomocy społecznej i inne zadania z zakresu polityki społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza) w tys. zł

Wyszczególnienie	Środki finansowe – zadania gminy				
	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%	2017 r. (prognoza)	Wzrost / spadek w 2017 r. 2016 r.=100%
ZADANIA Z ZAKRESU POLITYKI SPOŁECZNEJ - OGÓŁEM zadania gminy	507 324	559 889	110	568 693	102
<i>z tego:</i>					
dotacje budżetu państwa	294 704	336 285	114	348 466	104
środki własne gminy (w tym środki z innych źródeł)	212 620	223 604	105	220 227	98
POMOC SPOŁECZNA	230 579	245 806	107	254 272	103
<i>w tym:</i>					
świadczenia pieniężne	67 469	68 948	102	68 209	99
usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze	13 388	14 129	106	15 529	110
posiłki	11 870	11 932	101	11 247	94
odpłatność gmin za pobyt osób w DPS	32 710	36 184	111	38 431	106
utrzymanie OPS	58 307	61 024	105	63 330	104
utrzymanie ŚDS	8 485	10 027	118	10 528	105
utrzymanie DDP	7 764	8 155	105	8 683	106
utrzymanie placówek wsparcia dziennego	2 060	2 962	144	3 257	110
utrzymanie innych instytucji	10 001	10 563	106	11 581	110
przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	534	653	122	704	108
składki na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne	11 270	13 192	117	13 791	105
odpłatność gminy za pobyt dzieci w pieczy zastępczej	4 434	5 638	127	6 577	117
usuwanie skutków powodzi	217	408	188	x	x
pozostała działalność	2 070	1 991	96	2 405	121
INNE ZADANIA					
świadczenia rodzinne	201 973	240 369	119	236 082	98
przeciwdziałanie alkoholizmowi	14 713	12 828	87	13 975	109
przeciwdziałanie narkomanii	701	565	81	689	122
ryczałty i dodatki mieszkaniowe	16 600	15 350	92	16 283	106
prace społecznie-użyteczne	1 173	1 124	96	1 179	105
stypendia socjalne dla uczniów i zasiłki szkolne	7 917	7 650	97	8 154	107
utrzymanie żłobków i klubów dziecięcych	25 500	27 501	108	30 278	110
INNE ZADANIA (pomoc dla uczniów)	8 168	8 696	106	7 781	89

*prognoza dotacji budżetu wojewody na 2017r. wg danych gmin

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych i powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r., a także informacji Wydziału Polityki Społecznej i Zdrowia OUW w Opolu.

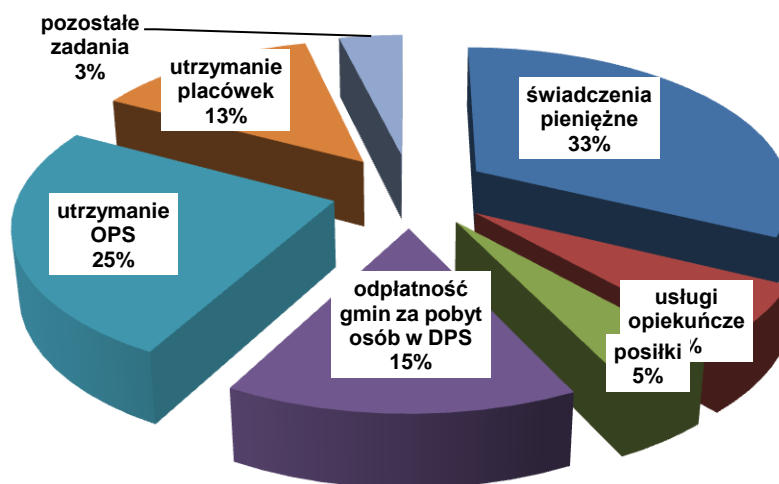
Koszt zadań pomocy społecznej w 2016 r. wyniósł prawie 246 mln (o 7% więcej niż w 2015 r.), przy czym wzrosły koszty realizacji większości zadań, tj.:

- + koszt utrzymania placówek wsparcia dziennego (o 44% z uwagi na wzrost liczby placówek i miejsc);
- + o 27% wzrósł koszt odpłatności ponoszonej przez gminy za pobyt dzieci w pieczy zastępczej (wynikający z włączenia do kosztów utrzymania dodatku wychowawczego 500+);
- + o 22% wzrosły wydatki związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- + koszt odpłatności ponoszonej przez gminy za pobyt osób w domach pomocy społecznej wzrósł o 11%;
- + koszt usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych o 6%;
- + koszt utrzymania środowiskowych domów samopomocy wzrósł o 18% (z uwagi na zwiększenie liczby miejsc).

Wśród pozostałych zadań samorządu gminnego w 2016 r. najbardziej wzrósł:

- + koszt świadczeń rodzinnych – o 19% (z 202 mln zł do 240 mln zł, co wynika ze zmian kryteriów dochodowych uprawniających do świadczeń oraz wartości zasiłków rodzinnych);
- + koszt utrzymania żłobków i klubów dziecięcych o 8% (w stosunku do 2015 r. wzrosła o 5 liczba placówek).

Wykres 52. Struktura kosztów pomocy społecznej oraz innych zadań realizowanych przez gminy woj. opolskiego w 2016 r.

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej w 2016 r.

W strukturze wydatków gmin przeznaczonych na realizację zadań pomocy społecznej – podobnie jak w latach ubiegłych, dominują świadczenia pieniężne (33%) oraz odpłatność za pobyt osób w domach pomocy społecznej (15%). Coraz więcej środków finansowych gminy przeznaczają na realizację usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych (dotacja budżetu wojewody) – łącznie w 2016 r. 6%. Dużą część wydatków stanowią świadczenia rzeczowe (dożywianie – 5%) oraz realizacja projektów (w tym rządowych) oraz utrzymanie ośrodków wsparcia (klubów, noclegowni, placówek wsparcia dziennego – łącznie 13%).

Istotną częścią budżetu samorządu gminnego w zakresie zadań pomocy społecznej jest utrzymanie ośrodków pomocy społecznej stanowiące ¼ wszystkich wydatków.

Większość ośrodków pomocy społecznej – oprócz zadań pomocy społecznej, realizuje szereg obowiązków wynikających z innych ustaw - głównie ustawy o świadczeniach rodzinnych, wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zadań związanych z rynkiem pracy i przeciwdziałaniem bezrobociu. Dodatkowym obowiązkiem wielu jednostek jest również wypłata stypendiów socjalnych, dodatków mieszkaniowych i energetycznych. Stąd w strukturze zatrudnienia pracowników OPS-ów dominuje kategoria „pozostali pracownicy” stanowiąca 67% ogółu zatrudnionych i związany z tym faktem wysoki koszt utrzymania tych jednostek.

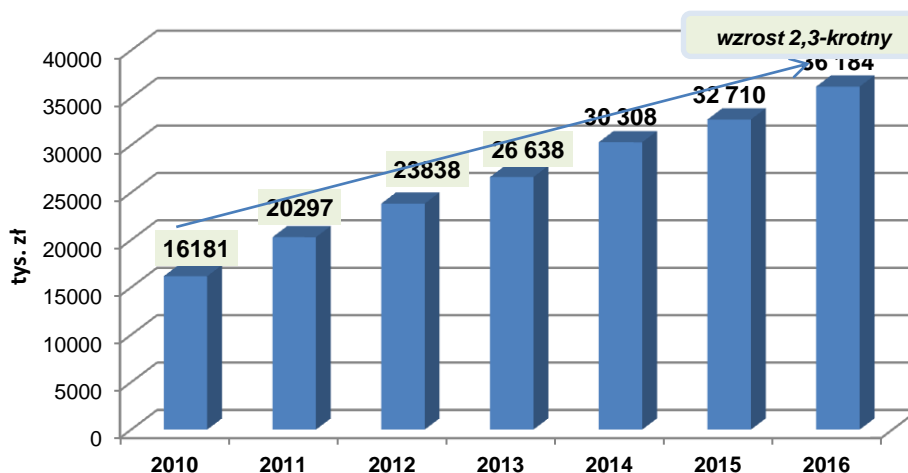
Według prognozy w 2017 r. koszt zadań pomocy społecznej wzrośnie o 4% do 248 mln zł, w tym najbardziej:

- + koszt utrzymania placówek wsparcia dziennego – o 10%,
- + koszt utrzymania innych instytucji wsparcia (noclegowni, klubów samopomocy, mieszkań chronionych, ośrodków interwencji kryzysowej, CIS, KIS) – o 10%. przy czym nie wzrośnie liczba instytucji lub miejsc, a jedynie bieżący koszt ich utrzymania;
- + koszt usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych (o 10%),
- + odpłatność gmin za pobyt osób w domach pomocy społecznej (o 6%);
- + o 17% gminy przewidują zwiększyć koszt związany z odpłatnością za pobyt dzieci w pieczy zastępczej.

Natomiast wśród innych zadań gminy najbardziej wzrosną wydatki związane z przeciwdziałaniem alkoholizmowi i narkomanii (odpowiednio o 9% i 22%).

W latach 2010-2016 systematycznie powiększa się koszt ponoszony przez gminy w zakresie odpłatności za pobyt mieszkańców w domach pomocy społecznej – z 16 181 tys. zł w 2010 r. do 36 184 tys. zł w 2016 r., tj. ponad 2,3-krotnie. Koszt ten stanowi $\frac{1}{3}$ wszystkich wydatków gmin województwa opolskiego związanych z wypłatą świadczeń oraz udzielaniem innych – rzeczowych form pomocy społecznej (bez kosztu utrzymania placówek i OPS).

Wykres 53. Koszt odpłatności ponoszony przez gminy za pobyt mieszkańców w domach pomocy społecznej. Województwo opolskie w latach 2010-2016

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie gminnych ocen zasobów pomocy społecznej w 2016 r. oraz danych sprawozdania MPiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej, pieniężnych, w usługach i naturze za lata 2010-2016.

5.2 Zadania powiatu, w tym koszt świadczeń udzielonych przez powiatowe centra pomocy rodzinie

W 2016 r. na zadania powiatów z zakresu polityki społecznej wydatkowano prawie 190 mln zł, w tym:

- na zadania pomocy społecznej prawie 173 mln zł;
- na zadania związane z rehabilitacją osób niepełnosprawnych 17 mln zł.

W porównaniu do 2015 r. wydatki z zakresu polityki społecznej wzrosły o 7,5%, przy czym na realizację zadań pomocy społecznej – wzrosły o 8,6%, a innych zadań z zakresu polityki społecznej spadły o 2,1%.

W zakresie zadań pomocy społecznej najwyższy koszt odnotowano w zakresie:

- ✓ utrzymania środowiskowych domów samopomocy – wzrost o 12% (w ramach zadań powiatu funkcjonuje 1 Środowiskowy Dom Samopomocy w Oleśnie, w którym liczba miejsc wzrosła o 3),
- ✓ przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (wzrost o 30%),
- ✓ wydatki związane z utrzymaniem dzieci w rodzinach zastępczych (o 21% - z uwagi na włączenie do kosztu utrzymania dziecka dodatku wychowawczego 500+),
- ✓ o 8% wzrósł koszt utrzymania domów pomocy społecznej.

Tabela 38. Środki finansowe przeznaczone przez powiaty na realizację zadań pomocy społecznej i innych zadań z zakresu polityki społecznej w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza) w tys. zł – zadania szczegółowe

Wyszczególnienie	Środki finansowe - zadania powiatu				
	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015=100%	2017 r. (prognoza)	Wzrost / spadek w 2017 r. 2016=100%
ZADANIA Z ZAKRESU POLITYKI SPOŁECZNEJ – OGÓŁEM zadania powiatu, z tego:	176 273	189 571	107,5	193 290	102,0
dotacja budżetu państwa	41 977	48 551	115,7	47 862	98,6
środki własne powiatu	116 855	123 948	106,1	127 792	103,1
środki PFRON	17 441	17 072	97,9	17 636	103,3
ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ	158 832	172 499	108,6	175 654	101,8
domy pomocy społecznej	99 355	106 957	107,7	106 957	100,0
w tym dotacja budżetu państwa	31 806	31 911	100,3	31 777	99,6
ośrodki wsparcia (Środowiskowy Dom Samopomocy w Oleśnie)	492	553	112,4	692	125,1
prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych	24 478	24 780	101,2	25 501	102,9
koszt utrzymania dzieci w rodzinach zastępczych oraz usamodzielnienia wychowanków	25 305	30 664	121,2	32 711	106,7
przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	653	852	130,5	717	84,2
ośrodki interwencji kryzysowej	1 280	1 146	89,5	1 101	96,1
utrzymanie powiatowego centrum pomocy rodzinie	7 269	7 547	103,8	7 975	105,7
INNE ZADANIA - RAZEM	17 441	17 072	97,9	17 636	103,3
pomoc osobom niepełnosprawnym (w tym PFRON)	14 286	14 422	101,0	15 013	104,1
w tym: utrzymanie warsztatów terapii zajęciowej	7 777	8 154	104,8	8 304	101,8
w tym: dofinansowanie turnusów rehabilitacyjnych	1 128	1 098	97,3	1 377	125,4
w tym: likwidacja barier i zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny	5 381	5 170	96,1	5 332	103,1
zespoły ds. orzekania o niepełnosprawności	2 034	1 882	92,5	1 884	100,1
inne zadania	1 121	768	68,5	739	96,2

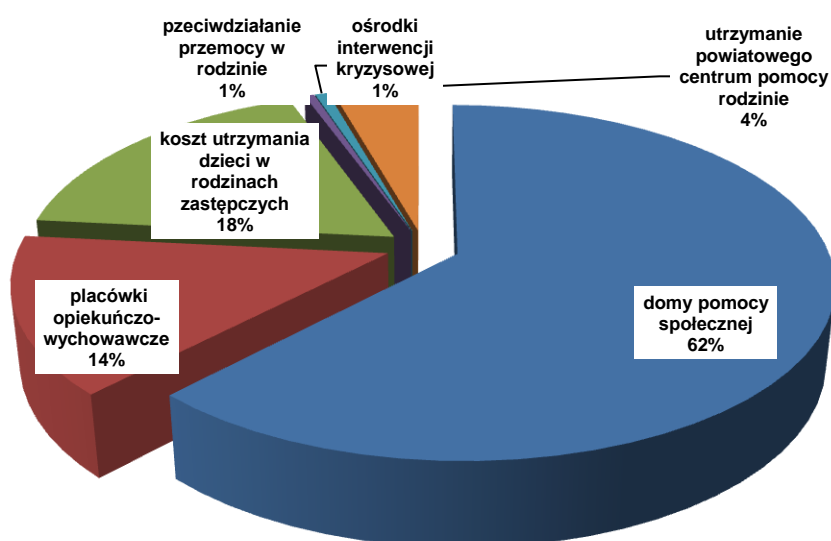
Źródło: powiatowe ocena zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W zakresie zadań związanych z pomocą osobom niepełnosprawnym wzrosły jedynie koszty utrzymania warsztatów terapii zajęciowej (o 5%), pozostałe wydatki związane z rehabilitacją społeczną i zawodową niepełnosprawnych zmniejszyły się.

W strukturze kosztów zadań pomocy społecznej realizowanych przez powiat dominują wydatki związane z bieżącym utrzymaniem domów pomocy społecznej (62%) oraz prowadzeniem placówek opiekuńczo-wychowawczych (14%). Na kolejnej pozycji znajdują się wydatki związane z utrzymaniem dzieci w rodzinach zastępczych (18%).

Koszt obsługi zadań (utrzymanie powiatowych centrów pomocy rodzinie) stanowi 4% ogółu wydatków ponoszonych przez samorząd powiatowy na realizację zadań pomocy społecznej.

Wykres 54. Struktura kosztów realizacji przez powiaty woj. opolskiego zadań pomocy społecznej oraz zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2016 r.

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie ocen zasobów pomocy społecznej w 2016 r.

Według prognozy - w 2017 r. powiaty przewidują wzrost wydatków na:

- utrzymanie środkowego domu samopomocy – o 25%
- utrzymanie dzieci w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka oraz usamodzielnienia wychowanków o 7%,
- prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych o 3%.

Spośród innych zadań z zakresu polityki społecznej o 4,1% wzrosnąć mają zadania związane z pomocą osobom niepełnosprawnym, w tym o 25% koszt dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych.

5.3 Zadania gmin i powiatów – razem

W 2016 r. na realizację zadań pomocy społecznej oraz innych zadań polityki społecznej w woj. opolskim gminy i powiaty przeznaczyły prawie 750 mln zł, z czego budżet państwa sfinansował 385 mln zł (51,3%), a budżet samorządu 348 mln zł (46,4%). Pozostałe środki (ponad 17 mln zł) pochodzące głównie z PFRON stanowiły 2,3% wydatków.

Z 348 mln zł wydatkowanych z budżetów samorządów:

- ✚ 224 mln zł pochodziło z budżetów gmin;
- ✚ 124 mln zł budżetów powiatów.

Tabela 39. Koszt pomocy społecznej oraz innych zadań polityki społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016 i 2017 r. (prognoza) – razem zadania gmin i powiatów w tys. zł

Lp.	Wyszczególnienie	Koszt zadań realizowanych przez gminy i powiaty woj. opolskiego (w tys. zł)				
		2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100%	2017 r. (prognoza)	Wzrost / spadek w 2017 r. 2016 r.=100%
1	Ogółem (suma wierszy 2+3+6) <i>w tym:</i>	683 597	749 460	109,6	761 983	101,7
2	Koszt finansowany z budżetu państwa	336 681	384 836	114,3	396 328	103,0
3	Koszt finansowany z budżetu samorządu <i>z tego:</i>	329 475	347 552	105,5	348 019	100,1
4	<i>budżet gmin</i>	212 620	223 604	105,2	220 227	98,5
5	<i>budżet powiatów</i>	116 855	123 948	106,1	127 792	103,1
6	Pozostałe środki (głównie PFRON)	17 441	17 072	97,9	17 636	103,3
7	Udział budżetu państwa w %	49,2	51,3	x	52,0	x
8	Udział budżetu gmin i powiatów w %	48,2	46,4	x	45,7	x
9	Udział pozostałych środków w %	2,6	2,3	x	2,3	x

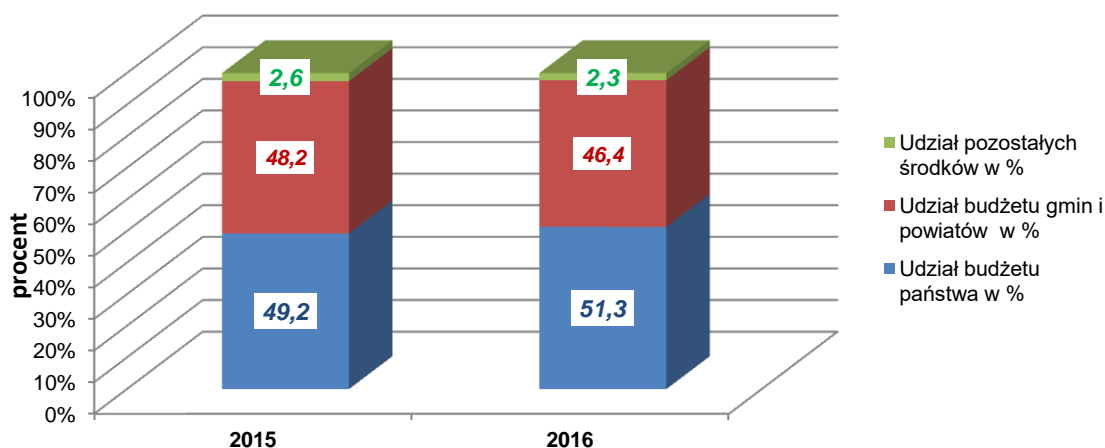
Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie oceny zasobów pomocy społecznej w 2015 r. i 2016 r. oraz informacji OUW w Opolu.

W 2016 r. – w porównaniu do 2015 r., koszt realizowanych zadań w woj. opolskim wzrósł o prawie 10% przy czym:

- ✓ koszt budżetu państwa wzrósł o 14,3%, w tym przede wszystkim wydatki na wypłatę świadczeń rodzinnych, wydatki związane z utrzymaniem środowiskowych domów samopomocy, realizacją specjalistycznych usług opiekuńczych, przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz dofinansowaniem tworzenia i bieżącego utrzymania żłobków oraz klubów dziecięcych;
- ✓ o prawie 6% zwiększył się koszt budżetu samorządu (o 5% wzrosły wydatki gmin, a o 6% wydatki powiatów);
- ✓ procentowy udział budżetów samorządów w finansowaniu zadań pomocy społecznej i innych zadań z zakresu polityki społecznej zmalał w latach 2015-2016 o prawie 2 pkt. proc. (z 48,2% do 46,4%), wzrósł natomiast udział finansowy budżetu państwa (z 49,2 w 2015 r. do 51,3% w 2016 r.).

Z uwagi na zmianę kryteriów dochodowych stosowanych zarówno w pomocy społecznej, jak również w systemie świadczeń rodzinnych – w latach 2015-2016 wzrósł koszt świadczeń pieniężnych finansowanych z budżetu państwa oraz koszt świadczeń rodzinnych i Funduszu Alimentacyjnego.

Wykres 55. Środki finansowe przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej oraz innych zadań z zakresu polityki społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016 (wartość i udział procentowy)

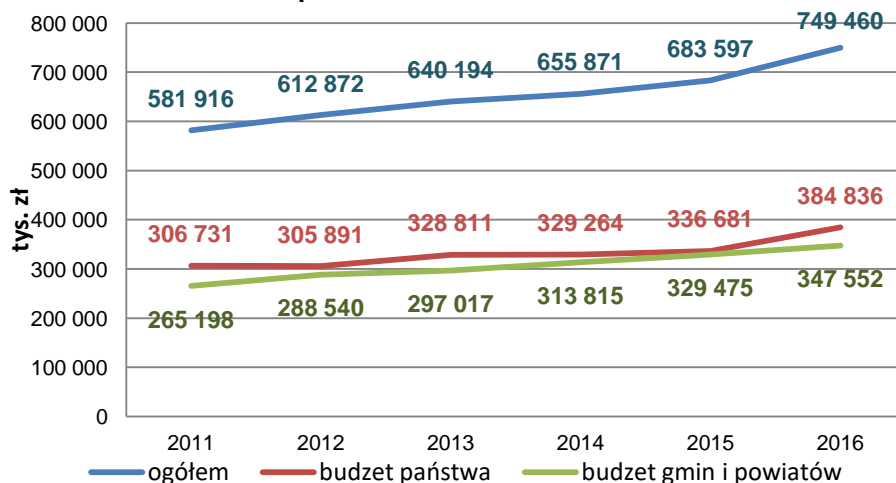

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

W 2016 r. zaplanowano dalszy wzrost kosztu realizowanych zadań (razem o niecałe 2%), w tym o 3% budżet powiatów, a wydatki gmin pozostaną na zbliżonym poziomie. Natomiast dotacja budżetu państwa wzrośnie o 3% (głównie wydatki na utrzymanie środowiskowych domów samopomocy oraz realizację specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi). Udział środków z budżetu państwa wzrośnie o ponad 2 pkt proc. (z 51,3% do 52%).

W latach 2011-2016 wydatki związane z realizacją zadań pomocy społecznej oraz innych zadań z zakresu polityki społecznej systematycznie rosną – z 582 mln w 2011 r. do prawie 750 mln zł w 2016 r., tj. o 29%. W tym czasie najbardziej wzrosły wydatki samorządu gmin i powiatów – o 31% i był to efekt stopniowego przekazywania kompetencji państwa na rzecz samorządu terytorialnego. Wydatki ponoszone przez budżet państwa w latach 2011-2016 wzrosły o 25% (w latach 2011-2015 były to wzrastające wydatki na świadczenia rodzinne, w 2016r. powiększono dotacje na specjalistyczne usługi opiekuńcze, utrzymanie środowiskowych domów samopomocy oraz koszt wypłaty świadczeń pieniężnych – zasiłków stałych i świadczeń rodzinnych).

Wykres 56. Koszt pomocy społecznej i innych zadań z zakresu polityki społecznej w woj. opolskim w latach 2011-2016

Źródło: obliczenia własne ROPS w Opolu na podstawie oceny zasobów pomocy społecznej w latach 2011-2016.

Ponadto – w związku z wejściem w życie nowej ustawy – o pomocy państwa w wychowaniu dzieci, w 2016 r. 76 tys. dzieci w miejscu zamieszkania oraz 1 285 dzieci przebywających w pieczy zastępczej udzielono świadczeń wychowawczych. Koszt tej pomocy wyniósł w woj. opolskim prawie 353 mln zł.

6. Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim

W 2016 r. jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiaty) podjęły współpracę w formie zlecenia zadań (w trybie działalności pożytku publicznego i trybie zamówień publicznych) z 175 organizacjami pozarządowymi prowadzącymi działalność w obszarze pomocy społecznej, reintegracji społecznej i zawodowej oraz niektórych usług rynku pracy.

W zakresie pomocy i integracji społecznej część zleceń dotyczyła:

- wykonywania usług opiekuńczych (21 zleceń);
- wykonywania specjalistycznych usług opiekuńczych (9);
- prowadzenia placówek pomocy społecznej (13).

Wartość tych zleceń wyniosła ogółem 16 442 798 zł, w tym:

- zleceń w trybie działalności pożytku publicznego 15 470 032 zł;
- zleceń w trybie zamówień publicznych 972 766 zł.

Tabela 40. Współpraca gmin i powiatów z organizacjami pozarządowymi w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza)

Lp.	Wyszczególnienie	Rok		Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r. = 100%	2017 r. (prognoza)
		2015*	2016		
1	Liczba organizacji pozarządowych, który zlecono zadania ogółem (w. 3 + w. 6)	180	175	97,2	172
2	Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych (w. 5 + w. 7)	16 122 165	16 442 798	102,0	19 842 999
ZLECENIA W TRYBIE DZIAŁALNOŚCI POŻYTKU PUBLICZNEGO					
3	Liczba organizacji pozarządowych, który zlecono zadania	180	168	93,3	164
4	Liczba zleceń/umów	246	257	104,5	243
5	Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	15 053 054	15 470 032	102,8	18 066 417
ZLECENIA W TRYBIE ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH					
6	Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	5	7	140,0	8
7	Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	1 069 111	972 766	91,0	1 776 583
WYBRANE USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ PROWADZONE PRZEZ ORGANIZACJE POZARZĄDOWE					
Usługi opiekuńcze					
8	Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	19	21	110,5	19
9	Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	2 240 228	2 285 531	102,0	2 786 954
Specjalistyczne usługi opiekuńcze					
10	Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	9	9	100,0	10
11	Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	821 170	948 277	115,5	891 451
Prowadzenie placówki pomocy społecznej					
12	Liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	14	13	92,9	13
13	Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych w złotych	13 746 215	14 346 679	104,4	15 122 775

*dane za 2015 r. zweryfikowano na podstawie informacji przekazanych w gminnych i powiatowych ocenach zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Źródło: gminne i powiatowe oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

W porównaniu do 2015 r. spadła (o 15, do 175.) liczba organizacji pozarządowych, którym gminy i powiaty zleciły zadania z obszaru pomocy i wsparcia, choć wartość

przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych wzrosła o 2%, tj. 320 633 zł (do 16 443 tys. zł)

W przypadku zleceń w trybie zamówień publicznych zanotowano spadek dotacji o 8% (z 1 069 tys. do 973 tys. zł), przy wzroście liczby organizacji pozarządowych, którym zlecono zadanie z 5 do 7 podmiotów. Natomiast zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego otrzymało mniej podmiotów niż rok wcześniej (168 w 2016 r. do 180 w 2015 r.), choć kwota dotacji wzrosła o 2,8% (do 15 470 tys. zł).

Wśród wybranych usług pomocy społecznej, prowadzonych przez organizacje pozarządowe, zauważalne jest zwiększenie dotacji na realizację w gminach usług opiekuńczych (dla osób starszych) oraz specjalistycznych usług opiekuńczych (dla osób z zaburzeniami psychicznymi), przy odpowiednio większej (21) i takiej samej (9) jak w 2015 r. liczbie podmiotów, którym zlecono zadania. Natomiast w przypadku prowadzenia placówek pomocy społecznej (np. specjalistycznego poradnictwa), przy wzroście dotacji w 2016 r. o 4,4%, liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadanie spadła o 1 podmiot (z 14 do 13).

W 2017 r. samorządy przewidują wzrost dotacji dla organizacji pozarządowych na realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego oraz trybie zamówień publicznych (łącznie do 19 843 tys. zł). Jednak ogólna liczba organizacji pozarządowych, którym zamierzają udzielić dotacji ma być minimalnie mniejsza (172 podmioty). Szczególnie nadal rozwijana ma być współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji różnego rodzaju usług pomocy społecznej kierowanych do osób starszych, zwłaszcza obejmujących usługi opiekuńcze.

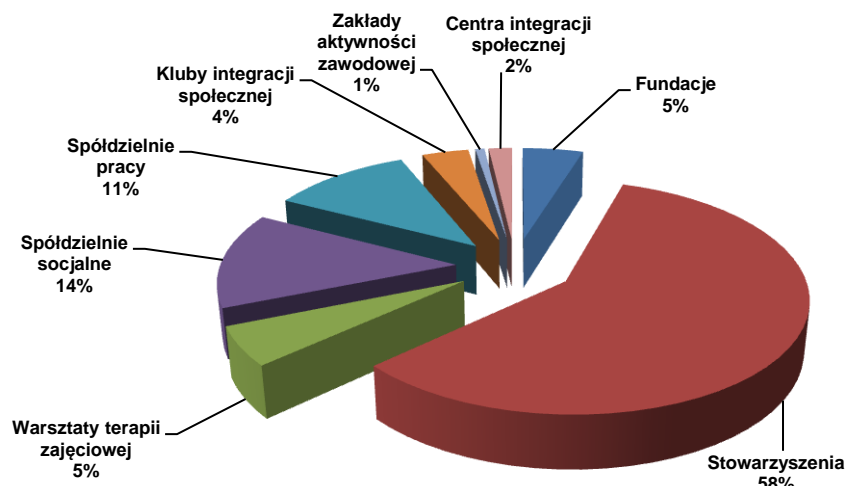
6.1 Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim w 2016 r.

Według stanu na 31.12. 2016 r. w województwie opolskim funkcjonowało 270 podmiotów ekonomii społecznej, z tego:

- 37 spółdzielni socjalnych;
- 30 spółdzielni pracy;
- 10 klubów integracji społecznej (w tym 1 klub rozpoczął działalność w styczniu 2017 r.);
- 5 centrów integracji społecznej;
- 2 zakłady aktywności zawodowej;
- 15 warsztatów terapii zajęciowej;
- 171 organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego (13 fundacji i 158 stowarzyszeń)¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Podmioty ekonomii (gospodarki) społecznej zalicza się do tzw. trzeciego sektora (obok innych struktur nowoczesnego państwa, tj. sektorów prywatnego i publicznego), w której działają organizacje pozarządowe *non profit* (nie dla zysku), choć ściśle ich zdefiniowanie jest również trudne jak wyznaczenie jednolitej granicy między trzecim sektorem i pozostałymi dwoma sektorami. W odróżnieniu bowiem od organizacji pozarządowych podmioty ES funkcjonują zwykle w oparciu o zasadę nie tylko dla zysku (*not only for profit*) lub nie dla prywatnego zysku (*not for private profit*). Oznacza to, że zysk lub jakakolwiek nadwyżka finansowa winna być przekazywana na działalność statutową i wspierać realizowaną przez nie misję społeczną. Za: Defourny, P. Develtere, *Ekonomia społeczna: ogólnościowy trzeci sektor*, [w:] *Trzeci sektor dla zaawansowanych. Współczesne teorie trzeciego sektora – wybór tekstów*, Stowarzyszenie Klon/Jawor: Warszawa, 2006, s. 15.

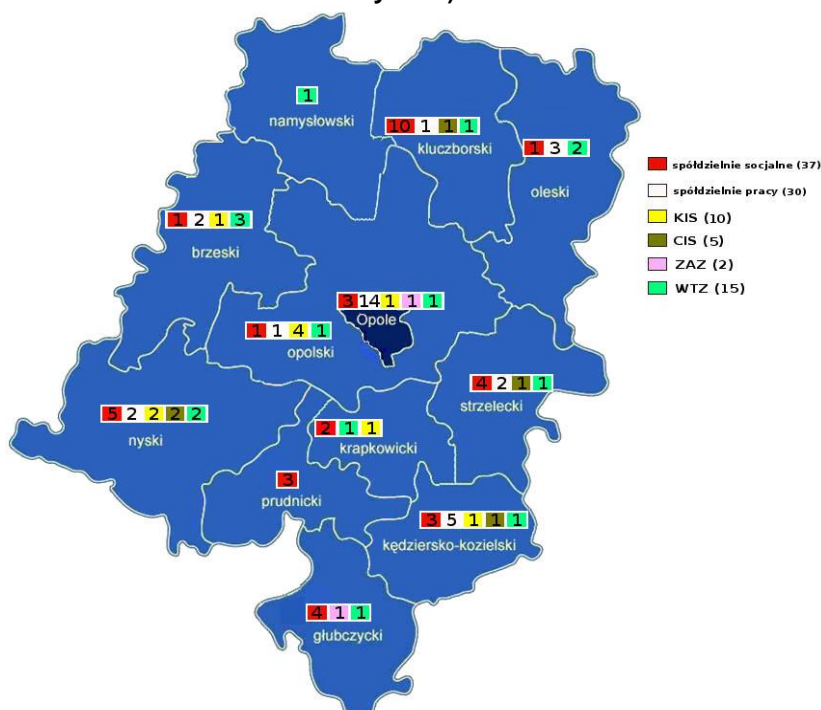
Wykres 57. Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim w 2016 r. wg typów

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

W porównaniu do 2012 r., najbardziej wzrosła liczba spółdzielni socjalnych (z 10 do 37 podmiotów), centrów integracji społecznej (z 2 do 5)¹⁰⁸. Natomiast spadła liczba klubów integracji społecznej (z 12 do 10). Mniej też zdiagnozowano fundacji i stowarzyszeń, prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego (o 36). Bez zmian pozostała liczba zakładów aktywności zawodowej (2) i warsztatów terapii zajęciowej (15).

Mapa 31. Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim (bez fundacji i stowarzyszeń) w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu

¹⁰⁸ Porównanie do 2012 r. wynika ze szczegółowych danych, które przygotowano w ROPS w Opolu dla tego roku celem analizy ekonomii społecznej w woj. opolskim w ostatnich 4 latach.

Najwięcej podmiotów ekonomii społecznej występuje w Mieście Opolu (120), przy czym w przypadku spółdzielni socjalnych, największa ich liczba jest w powiecie kluczborskim (10). Najmniej podmiotów sektora ekonomii społecznej znajduje się na terenie powiatu namysłowskiego (2), tj. po jednym stowarzyszeniu i warsztacie terapii zajęciowej.

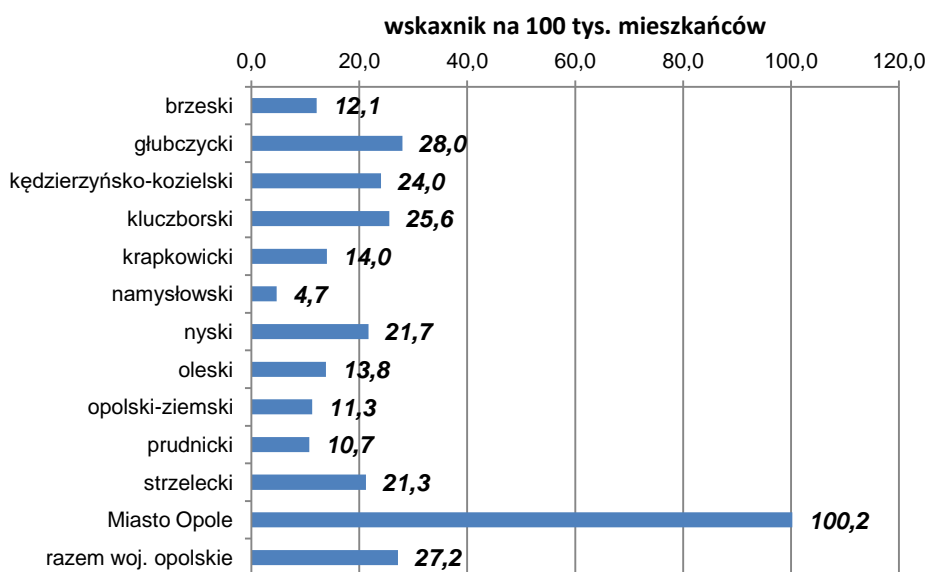
Tabela 41. Podmioty ekonomii społecznej w 2016 r. wg typów w powiatach województwa opolskiego

Lp.	Powiat	Podmioty ekonomii społecznej woj. opolskiego w 2016 r.								Razem
		Org. pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego		Warsztaty terapii zajęciowej	Spółdzielnie socjalne	Spółdzielnie pracy	Kluby integracji społecznej	Zakłady aktywności zawodowej	Centra integracji społecznej	
		fundacje	stowarzyszenia							
1	brzeski	0	4	3	1	2	1	0	0	11
2	głubczycki	0	7	1	4	0	0	1	0	13
3	kędzierzyńsko-kozielski	1	11	1	3	5	1	0	1	23
4	kluczborski	0	4	1	10	1	0	0	1	17
5	krapkowicki	0	5	1	2	0	1	0	0	9
6	namysłowski	0	1	1	0	0	0	0	0	2
7	nyski	3	14	2	5	2	2	0	2	30
8	oleski	0	3	2	1	3	0	0	0	9
9	opolski ziemski	3	5	1	1	1	4	0	0	15
10	prudnicki	0	3	0	3	0	0	0	0	6
11	strzelecki	0	8	1	4	2	0	0	1	16
12	Opole Miasto	6	93	1	3	14	1	1	0	119
	Razem woj.	13	158	15	37	30	10	2	5	270

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

W 2016 r., średnio na 100 tys. mieszkańców województwa, przypadało 27 podmiotów ekonomii społecznej, a wskaźnik ten wahał się od niecałych 5 w powiecie namysłowskim do 100 w Opolu Mieście.

Wykres 58. Wskaźnik liczby podmiotów ekonomii społecznej przypadający na 100 tys. mieszkańców powiatów woj. opolskiego w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

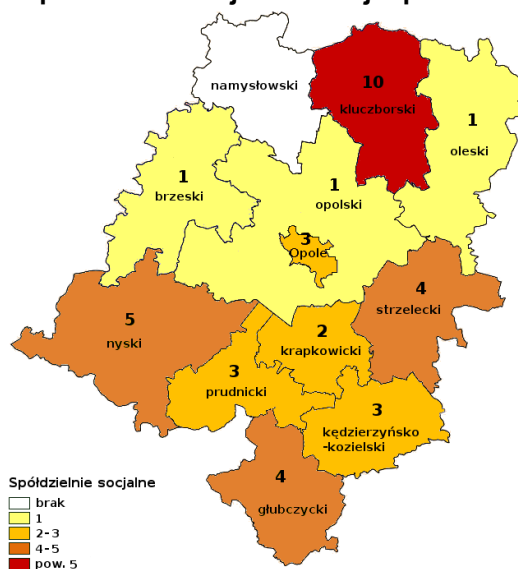
Wśród podmiotów ekonomii społecznej istotne znaczenie, szczególnie dla osób długotrwale bezrobotnych, w tym korzystających z pomocy społecznej, mają przede wszystkim:

- centra integracji społecznej świadczące usługi z zakresu integracji zawodowej i społecznej. W 2016 r. w woj. opolskim było zarejestrowanych 5 CIS-ów, z których korzystało ok. 160 uczestników (w 2015 r. w regionie było 6 CIS-ów i 87 uczestników);
- zakłady aktywności zawodowej - w woj. opolskim są dwa ZAZ-y w Branicach i Opolu, w których w 2016 r. zatrudnionych było 112 osób (bez zmian w porównaniu do 2015 r.);
- warsztaty terapii zajęciowej - 15 placówek (14 prowadzonych przez organizacje pozarządowe, a 1 przez gminę), w których w 2016 r. uczestniczyło 445 niepełnosprawnych (bez zmian w stosunku do w 2015 r.).

Jednocześnie ważną rolę w usamodzielnieniu ekonomicznym na rynku pracy klientów pomocy społecznej mogą pełnić spółdzielnie socjalne. W 2016 r. działało na terenie województwa opolskiego **37 spółdzielni socjalnych**, z których połowa powstała w 2014 r.¹⁰⁹ Spółdzielnie socjalne znajdują się we wszystkich powiatach woj. opolskiego, z wyjątkiem powiatu namysłowskiego.

Krajowy Program Ekonomii Społecznej wskazuje, że ekonomia społeczna może być jednym z istotnych elementów polskiej polityki społecznej, z zastrzeżeniem jej ograniczeń i traktowania jako *panaceum* na wszystkie problemy społeczne i gospodarcze kraju. Ekonomia społeczna może stanowić ważny element integracji społecznej, w ramach którego osoby, środowiska oraz społeczności zagrożone ubóstwem i wykluczeniem zyskują możliwości i zasoby niezbędne do pełnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym i kulturowym oraz zachowania standardu życia na poziomie, który jest uznawany za normalny w społeczeństwie¹¹⁰.

Mapa 32. Spółdzielnie socjalne w woj. opolskim w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

¹⁰⁹ W 2015 r. w woj. opolskim było 30 spółdzielni socjalnych.

¹¹⁰ *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej*, przyjęty przez Radę Ministrów 12 sierpnia 2014 r., s. 14, <http://www.pozYTEK.gov.pl/Krajowy,Program,Rozwoju,Ekonomii,Społecznej,3495.html> (13.05.2016 r.)

Tabela 42. Spółdzielnie socjalne w województwie opolskim w 2016 r.

Lp.	Nazwa	Spółdzielnie socjalne w 2016 r.	
		Powiat	Gmina
1	Brzeska Spółdzielnia Socjalna Jedynka w Brzegu	brzeski	Brzeg
2	Spółdzielnia Socjalna „Niezapominajka” w Głubczycach	głubczycki	Głubczyce
3	Spółdzielnia Socjalna „Niezapominajka 2” w Głubczycach	głubczycki	Głubczyce
4	Spółdzielnia Socjalna „Powrót” w Lewicach	głubczycki	Branice
5	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „STUDIO DOBREGO SMAKU”	głubczycki	Głubczyce
6	Spółdzielnia Socjalna „Pszczółka” w Kędzierzynie-Koźlu	kędzierzyńsko-kozielski	Kędzierzyn-Koźle
7	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Ogniwo” w Kędzierzynie-Koźlu	kędzierzyńsko-kozielski	Kędzierzyn-Koźle
8	Spółdzielnia Socjalna „DAR”	Kędzierzyńsko-kozielski	Kędzierzyn-Koźle
9	Spółdzielnia Socjalna „Picasso” w Prońcach	kluczborski	Byczyna
10	Spółdzielnia Socjalna „Las Vegas” w Polanowicach	kluczborski	Byczyna
11	Spółdzielnia Socjalna Usługowo-Handlowo-Produkcyjna „PROFes” w Byczynie	kluczborski	Byczyna
12	Spółdzielnia Socjalna „Kornik” w Polanowicach	kluczborski	Byczyna
13	Spółdzielnia Socjalna „Perunica” w Byczynie	kluczborski	Byczyna
14	Spółdzielnia Socjalna „Gród” w Biskupicach	kluczborski	Byczyna
15	Spółdzielnia Socjalna „STREFA”	kluczborski	Byczyna
16	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „POLGRAF”	kluczborski	Byczyna
17	Spółdzielnia Socjalna „Natura 2014” w Kluczborku	kluczborski	Kluczbork
18	Spółdzielnia Socjalna „Cafe Babeczka” w Kluczborku	kluczborski	Kluczbork
19	Spółdzielnia Socjalna 'Pomocna Dłoń' w Dąbrówce	krakowicki	Krapkowice
20	Spółdzielnia Socjalna „Razem” w Stradunii	krakowicki	Krapkowice
21	Spółdzielnia Socjalna „Parasol” w Jędrzychowie	nyski	Nysa
22	Spółdzielnia Socjalna „Młyn Niwica” w Niwicy	nyski	Nysa
23	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „PROFEKTUS”	nyski	Nysa
24	Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „NISSA”	nyski	Nysa
25	Spółdzielnia Socjalna „MAKOWICE”	nyski	Skoroszyce
26	Spółdzielnia Socjalna „INTEGRACJA”	oleski	Gorzów Śląski
27	Spółdzielnia Socjalna „Twoja Opiekunka” w Tarnowie Opolskim	opolski ziemski	Tarnów Op.
28	Spółdzielnia Socjalna „Domowe Smaki” w Prudniku	prudnicki	Prudnik
29	Spółdzielnia Socjalna „Fenix w Głogówku” w Głogówku	prudnicki	Głogówek
30	Prudnicka Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „DOBROMIR”	prudnicki	Prudnik
31	Spółdzielnia Socjalna Usługowo-Handlowa EL-OPO w Strzelcach Opolskich	strzelecki	Strzelce Op.
32	Strzelecka Spółdzielnia Socjalna w Strzelcach Opolskich	strzelecki	Strzelce Op.
33	Spółdzielnia Socjalna „Premio Group” w Strzelcach Opolskich	strzelecki	Strzelce Op.
34	Strzelecka Spółdzielnia Socjalna „Premio Group 2” w Strzelcach Opolskich	strzelecki	Strzelce Op.
35	Opolska Spółdzielnia Socjalna „Diament” w Opolu	Opole Miasto	Opole
36	Spółdzielnia Socjalna 'Solidnie i Czysto' w Opolu	Opole Miasto	Opole
37	Spółdzielnia Socjalna Usługowo-Handlowo-Produkcyjna Opole” w Opolu	Opole Miasto	Opole

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

Wśród najważniejszych problemów spółdzielni socjalnych wymienia się przede wszystkim: brak wystarczającej wiedzy otoczenia społeczno-gospodarczego o zasadach funkcjonowania spółdzielni socjalnej oraz brak narzędzi finansowania zewnętrznego w postaci pożyczek, poręczeń i kredytów bankowych.

Z badań przeprowadzonych w woj. opolskim wynika, że:

- sektor ekonomii społecznej w regionie jest słabo rozwinięty (istnieje niewielka liczba podmiotów ekonomii społecznej, a ich działalność jest mało promowana);
- barierą rozwoju sektora ekonomii społecznej jest przede wszystkim brak mechanizmów współpracy z władzami samorządowymi, niewiedza, brak kompetencji, negatywne nastawienie i niechęć do współpracy z podmiotami ekonomii społecznej;
- zła organizacja oraz brak rzetelnych informacji i niska jakość wsparcia udzielanego podmiotom ES (w tym wsparcia finansowego)¹¹¹.

Od 2015 r. ROPS w Opolu realizuje projekt w ramach RPO WO na lat 2014-2020, pn. *Wsparcie dla opolskiego modelu promocji, upowszechniania oraz rozwoju sektora ekonomii społecznej*.

Głównym zadaniem realizowanego projektu jest rozwój sektora ekonomii społecznej, poprzez koordynację działań wszystkich zainteresowanych instytucji, w tym ośrodków wsparcia ekonomii społecznej.

Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej określane są jako wyodrębnione jednostki podmiotu lub partnerstwo/konsorcjum podmiotów, które realizują usługi wsparcia ekonomii społecznej w zakresie:

- animacji i promocji ekonomii społecznej,
- wsparcia powstawania nowych podmiotów ekonomii społecznej,
- wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych,
- nie działające dla osiągnięcia zysku lub przeznaczające zysk na działania OWES.

W województwie opolskim od 2013 roku funkcjonuje podział na trzy subregiony, w których terytorialnie funkcjonują ośrodki wsparcia ekonomii społecznej¹¹², tj.:

- w subregionie północnym, obejmującym powiaty: brzeski, kluczborski, namysłowski i oleski, funkcjonuje OWES dla subregionu północnego, prowadzony przez Lidera - PROFES Spółdzielnię Socjalną w Byczynie, w partnerstwie z Gminą Byczyna, Powiatem Kluczborskim i Stowarzyszeniem Animacji Lokalnej ARKONA w Byczynie,
- w subregionie środkowym, obejmującym powiaty: opolski, opolski grodzki, nyski i prudnicki, funkcjonuje OWES dla subregionu środkowego, prowadzony obecnie, od 2015 roku przez Lidera Opolskie Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych w partnerstwie z Wyższą Szkołą Zarządzania i Administracji w Opolu¹¹³. W 2017 r. – z uwagi na fakt, iż Opolskie Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych nie korzysta ze środków EFS w ramach działania 8.3 RPO WO pn. *Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej*, planuje się wybór operatora wsparcia, tj. takiego OWES, który świadczy usługi wsparcia ES z wykorzystaniem środków RPO w rozumieniu KPRES. W tym celu subregion środkowy został podzielony na dwa wewnętrzne obszary: obszar obejmujący Miasto Opole i powiat opolski-ziemski, oraz obszar obejmujący powiaty: nyski i prudnicki. Podział ten wprowadzono na potrzeby konkursu, który wyłonić ma nowego operatora;

¹¹¹ *Opolski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2016-2022* – zał. nr 1 do Uchwały Nr 1398/2015 Zarządu Województwa Opolskiego z dnia 23 listopada 2015 r. s. 18.

¹¹² OWES –y powstały w 2013 r. w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytet VII *Promocja Integracji Społecznej*, Działanie 7.2. *Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej*, Poddziałanie 7.2.2 *Wsparcie ekonomii społecznej*.

¹¹³ W latach 2013-2014 OWES dla subregionu środkowego był prowadzony przez Wyższą Szkołą Zarządzania i Administracji w Opolu w partnerstwie z Gminą Tarnów Opolski.

- w subregionie południowym, obejmującym powiaty: głubczycki, kędzierzyńsko-kozielski, krapkowicki, strzelecki, funkcjonuje OWES dla subregionu południowego, prowadzony przez Lidera Miejski Klub Sportowy SUPLES w Krapkowicach w partnerstwie z Powiatem Krapkowice.

Na podstawie rekomendacji Komitetu Akredytacyjnego do spraw systemu akredytacji oraz standardów usług i działania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przyznał status Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Wysokiej Jakości wymienionym wyżej OWES-om w woj. opolskim¹¹⁴. Oznacza to, że po zastosowaniu zestawu standardów jakościowych i efektywnościowych zweryfikowano pozytywnie jakość usług wsparcia świadczonych przez Ośrodki.

Zadaniem OWES jest:

- wsparcie finansowe dla powstających podmiotów ekonomii społecznej, w tym m.in. finansowanie założenia/przystąpienia/zatrudnienia w spółdzielni socjalnej,
- świadczenie usług dla wsparcia ekonomii społecznej, w tym usług animacyjnych, inkubacyjnych i dla istniejących podmiotów ekonomii społecznej, zgodnie z podziałem przyjętym w ramach *KPRES*,
- wsparcie dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej,
- podnoszenie kwalifikacji i doświadczenia zawodowego pracowników podmiotów ekonomii społecznej.

7. Aktywność projektowo-konkursowa OPS i PCPR

7.1 Realizacja projektów współfinansowanych z EFS

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) jest jednym z głównych funduszy UE wspierających rozwój społeczno-gospodarczy wszystkich krajów członkowskich. Ma na celu wzmocnić spójność społeczną, ograniczyć ubóstwo, wspierać równość szans w przestrzeni publicznej, a przede wszystkim zwiększyć zatrudnienie i poprawę dostępności do rynku pracy, w tym podnosić mobilności pracowników i jakość kształcenia.

W nowej perspektywie finansowej UE na lata 2014-2020, przeznaczone dla Polski środki Europejskiego Funduszu Społecznego, są wydatkowane w ramach komponentów: krajowego (Program Operacyjny - Wiedza Edukacja Rozwój) i regionalnego (16 regionalnych programów operacyjnych).

W 2016 r. gminy (w tym ośrodki pomocy społecznej) i powiaty (w tym powiatowe centra pomocy rodzinie) rozpoczęły realizację lub zrealizowały 30 projektów współfinansowanych z EFS.

Gminy realizowały 23 projektów (w 19. gminach), a powiaty 7 (w 3 powiatach), a łączna liczba objętych projektami z UE w woj. opolskim wyniosła 1 051 osób.

¹¹⁴ Posiadanie akredytacji stanowi warunek konieczny do działalności OWES i zgodnie z przyjętym przez Radę Ministrów *Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej* jest warunkiem dostępu do ubiegania się o środki pochodzące z Regionalnych Programów Operacyjnych na realizację usług wsparcia ekonomii społecznej w latach 2014-2020.

- ds. usług (organizowanie, koordynowanie i nadzór na realizacją usług – profilaktycznych, aktywizujących i interwencyjnych, gdy sytuacja klienta tego wymaga, przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego);
- ds. świadczeń przyznawanych decyzją (udzielanie pomocy w formie świadczenia przyznawanego decyzją administracyjną – świadczeń pieniężnych, świadczeń niepieniężnych, informowanie o pomocy udzielanej przez inne instytucje samorządowe, rządowe, państwowe i organizacje pozarządowe, prowadzenie postępowań przygotowawczych w sprawach należących do gminy lub innych jednostek samorządu gminnego, współpraca z sądami i odpowiednimi specjalistami, obsługa rządowego systemu informatycznego ds. sprawozdawczości w OPS-ie).

Realizację projektów gminy rozpoczęły w II poł. 2016 r.

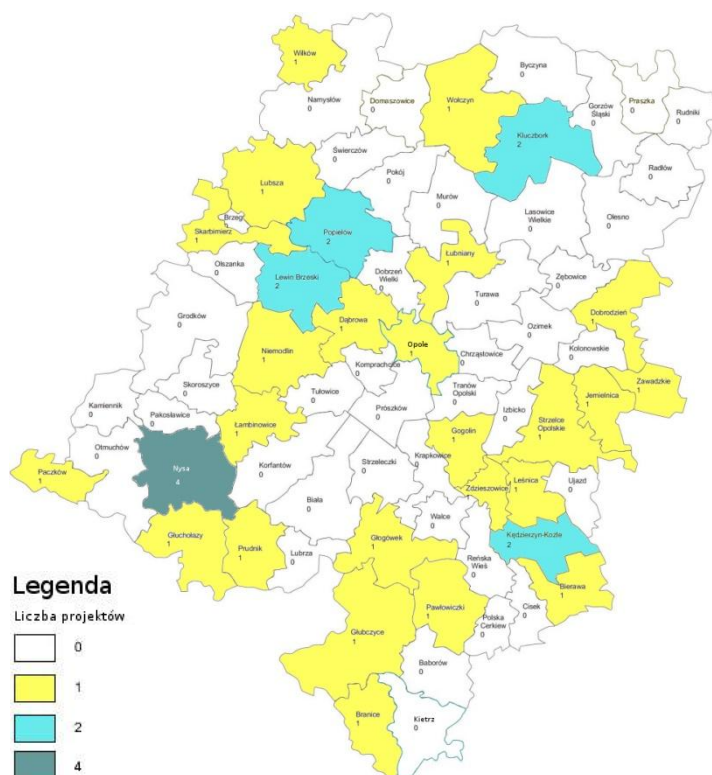
7.2 Udział w konkursach ogłaszanych przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

W 2016 r. ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie woj. opolskiego wzięły udział w realizacji 45 projektów w ramach konkursów ogłaszanych przez MRPiPS .

Liczba osób objętych wsparciem w ramach tych projektów wyniosła 1 100.

Projekty realizowało 37 gmin (52% wszystkich gmin województwa) i 8 powiatów (73%).

Mapa 34. Gminy woj. opolskiego uczestniczące w realizacji projektów w ramach konkursów ogłaszanych przez MRPiPS w 2016 r.

Źródło: gminne oceny zasobów pomocy społecznej woj. opolskiego w 2016 r.

Projekty realizowane przez OPS-y i PCPR-y obejmowały programy konkursowe MRiPS polegające przede wszystkim na:

- pomocy osobom z zaburzeniami psychicznymi, zwłaszcza przewlekłe psychicznie chorym i niepełnosprawnym umysłowo, a także ich rodzinom (*Oparcie społeczne dla osób z zaburzeniami psychicznymi – edycja 2016*);
- wsparciu w tworzeniu lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (*Program Osłonowy Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie*);
- wsparciu samorządu gminnego, w zakresie pomocy rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze celem zatrzymania w rodzinie dzieci zagrożonych umieszczeniem w pieczy zastępczej lub powrót do rodziny dzieci wcześniej w niej umieszczonych (dofinansowanie zatrudnienia asystentów rodziny), oraz samorządu powiatowego, w zakresie podniesienia kompetencji rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (dofinansowanie zatrudnienia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej) - *Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2016*;
- rozwoju w gminie instytucji opieki nad dziećmi do lat 3 (*Resortowy program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 "MALUCH – edycja 2016*).

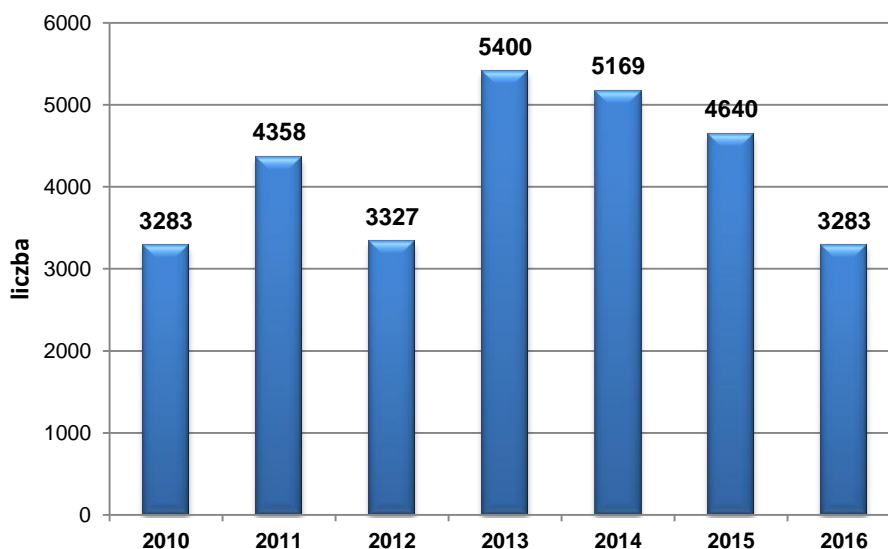
Dodatkowo wszystkie OPS-y uczestniczyły w realizacji wieloletniego, rządowego programu osłonowego, mającego na celu wsparcie samorządu gminnego w zapewnieniu posiłku osobom potrzebującym – *Pomoc państwa w zakresie dożywiania*. Natomiast część ośrodków pomocy społecznej realizowała własne programy osłonowe, finansowane z budżetu gminnego (np. OPS w Nysie realizował m.in. projekty „Stretworkerzy w stronę nastolatków”, „Kreatywność na co dzień”, „Łowimy talenty”).

8. Zadania Samorządu Województwa Opolskiego w zakresie pomocy i integracji społecznej w 2016 r.

W 2016 r. zadania Samorządu Woj. Opolskiego w zakresie pomocy i integracji społecznej oraz innych obszarów polityki społecznej objęły m.in.:

- 1) **wsparcie organizacji pozarządowych** w ramach Programu Współpracy Samorządu Województwa Opolskiego z Organizacjami Pozarządowymi oraz Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego. Udzielono dotacje czterem organizacjom pozarządowym, na ogółem 50 tys. zł. Środki otrzymały:
 - Opolskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Teraz Wieś” w Łosiowie,
 - Bank Żywności w Opolu z siedzibą w Luboszytach,
 - Stowarzyszenie „Wigilia dla Samotnych i Bezdomnych” w Opolu;
 - Fundacja na rzecz Dzieci i Młodzieży „Piastun” w Opolu.
- 2) **zadania z zakresu koordynacji systemu zabezpieczenia społecznego** (w ROPS w Opolu), tj.:
 - rozpatrzono 5 098 spraw dotyczących ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych w Polsce;
 - rozpatrzono 3 094 spraw dotyczących ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych wypłacanych za granicą,
 - **wydano 3 283 decyzje w sprawie świadczeń rodzinnych** (o 29% mniej niż w 2015 r.),
 - **koszt realizacji zadania wyniósł w 2016 r. 1 496 tys. zł.**

Wykres 59. Liczba decyzji wydanych w sprawie świadczeń rodzinnych przez Referat ds. Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego ROPS w Opolu woj. opolskie w latach 2010-2016

Źródło: dane Referatu ds. Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego ROPS w Opolu.

- 3) ponadto – oprócz świadczeń rodzinnych realizowano nowe zadanie, wynikające z ustawy o wsparciu rodziny w wychowaniu dzieci. **W zakresie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w obszarze świadczeń wychowawczych** w 2016 r. zrealizowano:

- 5 298 spraw i dokumentów dotyczących ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych w Polsce,
- wydano 1 735 decyzji ustalających świadczenia wychowawcze,
- łączny koszt realizacji zadania wyniósł 350 tys. zł.

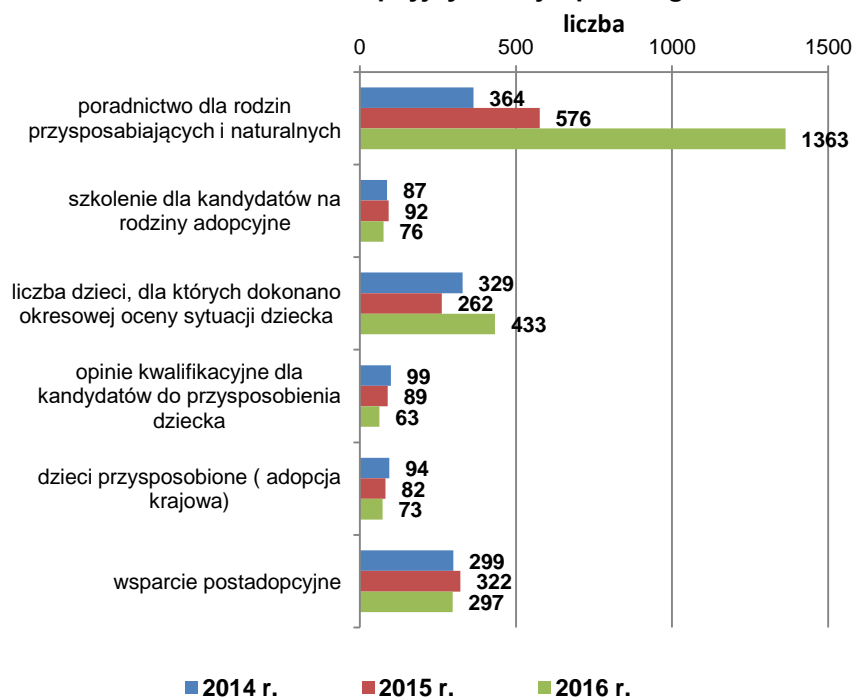
4) **zadania z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej** - bieżące utrzymanie 2 ośrodków adopcyjnych (jeden prowadzony przez Samorząd Województwa Opolskiego, drugi na zlecenie SWO) oraz Wojewódzkiego Banku Danych. W 2016 r. łączny koszt zadania wyniósł 885 tys. zł, tj. o 10% mniej niż w 2015 r.

W 2016 r. w dwóch ośrodkach adopcyjnych działających w woj. opolskim **prowadzono procedury adopcyjne, w wyniku których do adopcji skierowano łącznie 73 dzieci** (o 11% mniej niż w 2015 r.)

Działalność Ośrodków obejmowała również:

- szkolenie kandydatów na rodziców adopcyjnych - przeszkolono łącznie 76 osób,
- odbyły się posiedzenia, w trakcie których dokonano okresowej oceny sytuacji 433 dzieci,
- wydano 63 opinie kwalifikacyjne dla kandydatów na rodziny adopcyjne,
- przeprowadzono 304 badania psychologicznych i 312 badań pedagogicznych kandydatów do przysposobienia dziecka,
- w ramach zadań **Wojewódzkiego Banku Danych** dokonano analizy **1 193 kart** dzieci do przysposobienia **z kraju**. Dla **33 dzieci z woj. opolskiego** wszczęto poszukiwania rodziny w innych Wojewódzkich Bankach Danych w kraju, a także 21 dzieci, po upływie ustawowego terminu poszukiwania rodzin na terenie kraju – zgłoszono do Ośrodka Adopcyjnego w Warszawie prowadzącego Centralny Bank Danych z prośbą o zakwalifikowanie do adopcji zagranicznej,
- 297 rodzin objęto wsparcie postadopcyjnym.
- w zakresie promowania idei adopcji, w tym poszukiwania kandydatów do przysposobienia dziecka, podjęto współpracę z instytucjami i podmiotami realizującymi zadania ustawowe (Ośrodek Adopcyjny w Opolu podjął współpracę z sądami rodzinnymi w zakresie usprawnienia postępowania sądowego), zorganizowano szereg spotkań z przedstawicielami instytucji (OPS, PCPR, placówki opiekuńczo-wychowawcze, szpital ginekologiczno-położniczy, placówki handlowe, szkoły, rodzinne domy dziecka i rodziny zastępcze) oraz radnymi powiatowymi, zorganizowano 1 piknik rodzinny, upowszechniano dane i informacje o działalności Ośrodka oraz problemach adopcji w trakcie konferencji, seminariów, spotkań ze studentami, upowszechniano materiały promocyjne (ulotki, plakaty, broszury), promowano działania Ośrodka w mediach (TVP OPOLE, Radio Złote Przeboje, NTO, Gazeta Prawna). Ośrodek Adopcyjny brał czynny udział w realizacji projektu (w ramach RPO-WO na lata 2014-2020), pn. Bliżej dziecka i rodziny;

Wykres 60. Działalność ośrodków adopcyjnych woj. opolskiego w latach 2014 – 2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

W 2016 r. spośród 73 przysposobionych dzieci:

- 44 przysposobiono w Ośrodku Adopcyjnym ROPS w Opolu,
- 29 dzieci skierował do adopcji Katolicki Ośrodek Adopcyjny Diecezjalnej Fundacji Ochrony Życia w Opolu.

W porównaniu do 2015 r. liczba adoptowanych dzieci spadła o 9 osób, w tym:

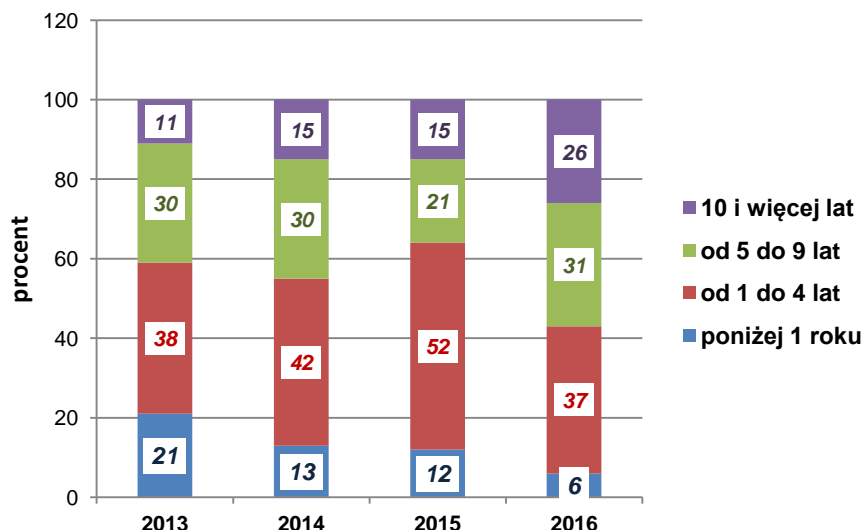
- o 8 dziewcząt;
- o 1 chłopca.

Tabela 43. Dzieci przysposobione w woj. opolskim w latach 2013-2016

Wyszczególnienie	Działalność ośrodków adopcyjnych w woj. opolskim w latach 2013-2016				
	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015 r.=100 %
Dzieci przysposobione ogółem	101	94	82	73	-11,0
w tym w wieku:					
poniżej 1 roku	21	12	10	4	-60,0
%	20,792	12,77	12,195	5,5	x
od 1 do 4 lat	38	40	43	27	-37,2
%	37,624	42,55	52,439	37,0	x
od 5 do 9 lat	31	28	17	23	35,3
%	30,7	29,8	20,7	31,5	x
10 i więcej lat	11	14	12	19	58,3
%	10,9	14,9	14,6	26,0	x
dziewczęta	52	51	43	35	-18,6
chłopcy	49	43	39	38	-2,6
dzieci przysposobione z orzeczeniem o niepełnosprawności	1	1	5	3	-40,0
Dzieci wg miejsca pobytu przed przysposobieniem, w tym:	101	94	82	73	-11,0
w pieczy instytucjonalnej	10	6	4	3	-25,0
%	10	6	5	4,1	x
w rodzinnej pieczy zastępczej	65	65	51	41	-19,6
%	64	69	62	56,2	x
w rodzinie biologicznej	26	23	27	29	7,4
%	26	24	33	39,7	x

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za I i II półrocze 2013 r., 2014 r., 2015 r. i 2016 r.

Wykres 61. Struktura wieku dzieci przysposobionych w woj. opolskim w latach 2013-2016

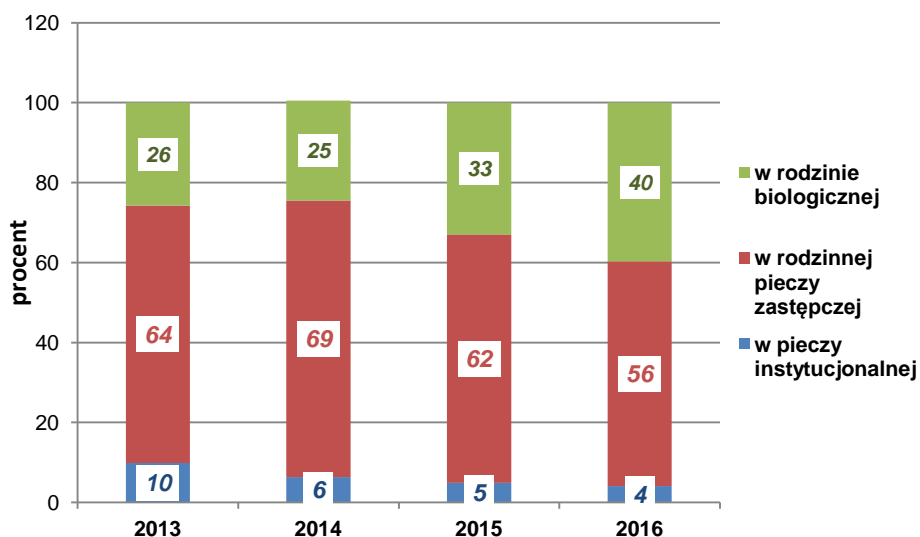

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za I i II półrocze z lat 2014- 2016.

W 2016 r. w strukturze wieku dzieci przysposobionych w woj. opolskim:

- spadł odsetek dzieci poniżej 1 roku życia (z 12% do 6%);
- zmalał odsetek liczby dzieci w wieku 1-4 lata (z 52% do 37%);
- wzrosła grupa dzieci starszych: w wieku od 5 do 9 lat (z 21% do 31%) oraz dzieci najstarszych powyżej 10 lat – 15% do 26%.

Wykres 62. Struktura dzieci przysposobionych wg miejsca pobytu przed adopcją woj. opolskie w latach 2013-2016

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu na podstawie *Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za I i II półrocze z lat 2013- 2016.*

Ze względu na miejsce pobytu dzieci adoptowanych przed adopcją, w porównaniu do 2015 r.:

- o 6 pkt proc. spadł odsetek dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej (z 62% do 56%),
- z 33% do 40% wzrósł udział dzieci przebywających przed adopcją w rodzinie biologicznej,
- z 5% do 4% spadł odsetek dzieci przebywających przed adopcją w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Koszt utrzymania 2 ośrodków adopcyjnych oraz prowadzenia Wojewódzkiego Banku Danych w 2016 r. wyniósł 885 tys. zł i był niższy od kosztu z roku poprzedniego o 10%.

5) projekty konkursowe - zrealizowano:

- Projekt pn. **Inwestycja w poprawę wykształcenia kadr zatrudnionych w instytucjach pomocy i integracji społecznej** w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój. Opracowano i przekazano do MRPiPS wnioski, celem uzyskania pozytywnej oceny;
- Projekt pn. **Blżej Rodziny i Dziecka** – Wsparcie Rodzin Przeżywających Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze oraz Wsparcie Pieczy Zastępczej - Głównym celem projektu jest zwiększenie dostępu do usług społecznych świadczonych w województwie opolskim na rzecz rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze oraz pieczy zastępczej, które pozwolą wyeliminować deficyty lub dysfunkcje określonych grup oraz profilaktycznie przeciwdziałać ich marginalizacji. Projekt realizowany jest od kwietnia 2016 r. do 31 marca 2018r. W partnerstwie z 17 realizatorami w 2016 r. prowadzono działania obejmujące:
 - przeszkolenie 70 asystentów rodziny;
 - przeprowadzenie kampanii na rzecz promocji rodzin wspierających;

- powstało 9 nowych placówek wsparcia dziennego, z których korzysta 123 dzieci;
 - 475 dzieci objęto usługami wsparcia rodziny w ramach działań prewencyjnych,
 - zorganizowano piknik integrujący środowisko lokalne oraz promujący aktywny i twórczy wypoczynek - dla 450 osób;
 - łącznie w 2016 r. objęto wsparciem 1 093 osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
 - zorganizowano 11 spotkań tematycznych dla dzieci wraz z opiekunami (165 osób);
 - zorganizowano szkolenia w powiatach województwa dla 99 osób,
 - przeszkolono 28 osób (kandydatów na rodziców zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych);
 - łącznie w 2016 r. wydatkowano 2 054 tys. zł, w tym ze środków EFS – 1 936 tys. zł, z budżetu państwa 115 tys. zł i środków własnych SWO – 2,9 tys. zł.
- 6) w ramach programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój, działania: *Efektywne Polityki Publiczne dla Rynku Pracy, Gospodarki i Edukacji*, realizowano projekt pn. **Specjalizacja kadr zatrudnionych w instytucjach pomocy i integracji społecznej - I stopień specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny**. Projekt działa od 1 sierpnia 2016 r. do 31 lipca 2018 r. i obejmuje szkoleniem 200 osób (40 z woj. opolskiego, 100 z dolnośląskiego, 60 osób z woj. śląskiego);
- 7) w ramach działania RPO WO w latach 2014-2020, działania **Integracja społeczna, realizowany jest projekt pozakonkursowy pn. Wsparcie dla opolskiego modelu promocji, upowszechniania oraz rozwoju sektora ekonomii społecznej**. W 2016 r.:
- powołano członków Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej,
 - przeprowadzono konkurs na logo ekonomii społecznej woj. opolskiego,
 - opracowano regulamin Regionalnego Portalu Sprzedażowego produktów i Usług Opolskich PES;
 - zorganizowano Opolskie Targi Ekonomii Społecznej w Byczynie;
 - opracowano procedurę certyfikacji produktów i usług;
 - zorganizowano 3 spotkania sieciujące OWES w subregionie południowym (w Kędzierzynie-Koźlu, Strzelcach Opolskich i Głubczycach);
 - przygotowano koncepcję merytoryczną seminarium dotyczącego kluczowych sfer rozwoju oraz wizyty studyjnej;
 - **łączy koszt realizacji projektu w 2016 r. wyniósł 230 tys. zł, w tym środki EFS 195 tys. zł, a środki własne SWO – niecałe 35 tys. zł;**
- 8) W ramach działania RPO WO 2014-2020 – **Dostęp do wysokiej jakości usług zdrowotnych realizowano projekt pn. Nie-Sami-Dzielni – rozwój usług społecznych oraz wspierających osoby niesamodzielne**. Wsparciem objęte zostaną: osoby i rodziny zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym w pierwszej kolejności osoby niesamodzielne (i rodziny tych osób), których dochód nie przekracza 150% właściwego kryterium dochodowego na osobę samotnie gospodarującą lub na osobę w rodzinie, o którym mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz osoby niesamodzielne, starsze i niepełnosprawne, opiekunowie faktyczni osób niesamodzielnych, osoby niepełnosprawnej powyżej 3 roku życia, otoczenie ww. osób i rodzin, personel służb świadczących usługi

społeczne, osoby fizyczne w zakresie szkolenia na opiekunów środowiskowych i asystentów osobistych osób niepełnosprawnych.

W ramach realizacji projektu zostanie zapewnione wysokiej jakości wsparcie świadczone w ramach usług asystenckich wyłącznie dla osób niesamodzielnych z niepełnosprawnością, rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością, utrzymanie miejsc świadczenia usług społecznych przez okres nie dłuższy niż 3 lata, świadczenie usług opiekuńczych dla osób niesamodzielnych, w tym wsparcie deinstytucjonalizacji, wzrost liczby miejsc świadczenia usług opiekuńczych i asystenckich oraz zwiększenie liczby asystentów, a także zachowanie trwałości nowoutworzonych miejsc świadczenia usług opiekuńczych.

W 2016 roku podpisano umowę partnerską i przeprowadzono procedury zgodnie z ustawą PZP na wyłonienie wykonawców szkoleń, w tym trenerów, usług hotelarskich restauracyjnych i wynajmu sal wykładowych. Projekt rozpoczął się 1 grudnia 2016 r. i będzie trwał do 31 stycznia 2020 r. Łącznie na realizację całego projektu zaplanowano 4 937 tys. zł.

- 9) **Obserwatorium Polityki Społecznej** opracowano łącznie 7 badań i analiz:
- *Polityka senioralna w województwie opolskim, problemy osób starszych – funkcjonowanie placówek opiekuńczo-leczniczych, oddziałów geriatrycznych, eurosieroctwo, formy opieki i pomocy (analiza dla Komisji Rodziny, Zdrowia i Spraw Społecznych Sejmiku Województwa Opolskiego);*
 - Analiza sytuacji regionalnej w zakresie rozwoju usług publicznych (opiekuńczych i aktywizacyjno-wspierających) skierowanych do osób starszych i niepełnosprawnych;
 - *Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim. Wielowymiarowa analiza porównawcza opracowana na podstawie metody wzorca rozwoju. Stan na 31.12.2015 r. – coroczna analiza, która na podstawie tzw. metody wzorca rozwoju (ekonometryczno-statystycznego narzędzia badawczego) pozwala na uporządkowanie wszystkich gmin woj. opolskiego wg stopnia zagrożenia tym zjawiskiem, tj. od najbardziej do najmniej zagrożonych ubóstwem;*
 - *Ocena zasobów pomocy społecznej w województwa opolskiego w 2015 r. - Ocena została przyjęta przez Komisję Rodziny, Zdrowia i Spraw Społecznych i radnych Sejmiku Województwa Opolskiego;*
 - *Ekonomia społeczna w województwie opolskim – diagnoza. Analiza przygotowana na potrzeby Opolskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w ramach planowanych działań województwa;*
 - *Analiza społeczno-ekonomiczna województwa opolskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego (przeznaczona dla Komisji Europejskiej);*
 - *Analizy wewnątrzregionalne w zakresie przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020 oraz w obszarze infrastruktury usług społecznych;*
- 10) w zakresie realizacji zadań polegających na przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w 2016 r. zorganizowano dwa 3-dniowe szkolenia pn. „Superwizja w zakresie przeciwdziałania przemocy” dla 29 osób (pracowników socjalnych, kuratorów sądowych, członków gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych i policjantów). Koszt szkoleń wyniósł 15 tys. zł;

11) z zakresu rehabilitacji społecznej lub zawodowej ze środków PFRON udzielono dotacji w wysokości 3.550 tys. zł na:

- ✓ dofinansowanie kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej w wys. 2 072 tys. zł, dla: Zakładu Aktywności Zawodowej w Opolu prowadzonego przez *Fundację „Dom Rodzinnej Rehabilitacji Dzieci z Porażeniem Mózgowym” w Opolu* oraz dla Zakładu Aktywności Zawodowej w Branicach, prowadzonego przez *Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w Głubczycach*,
- ✓ zlecenie zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych 37 fundacjom i organizacjom pozarządowym w wysokości 1.441 tys. zł udzielono łącznie 54 dotacji:
 - 34 dotacje w trybie konkursowym,
 - 20 dotacji w trybie pozakonkursowym (zgodnie z art. 19 a ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie),
 - dotacje przeznaczono na:
 - ✓ organizowanie szkoleń, kursów, warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywność społecznej dla samych osób niepełnosprawnych, a także ich opiekunów, kadry i wolontariuszy,
 - ✓ prowadzenie poradnictwa psychologicznego, społeczno-prawnego oraz udzielania informacji na temat przysługujących uprawnień,
 - ✓ prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć,
 - ✓ organizowanie regionalnych i lokalnych imprez kulturalnych, sportowych, turystycznych i rekreacyjnych,
 - ✓ promocję aktywności osób niepełnosprawnych;
- ✓ dofinansowanie robót budowlanych w obiektach służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych w wys. 37 tys. zł.

Łączny koszt realizacji zadań pomocy społecznej oraz niektórych zadań z zakresu polityki społecznej Samorządu Województwa Opolskiego (zleconych i własnych) wyniósł ponad 10 mln zł.

Tabela 44. Zadania Samorządu Województwa Opolskiego w zakresie pomocy społecznej oraz niektórych zadań z zakresu polityki społecznej w latach 2014-2016

Rodzaj zadania	Zadania samorządu województwa w zakresie pomocy społecznej oraz niektórych zadań z zakresu polityki społecznej			
	2014 r.	2015 r.	2016 r.	Wzrost / spadek w 2016 r. 2015m r.=100%
	w tys. zł			
rehabilitacja społeczna i zawodowa ze środków PFRON (dofinansowanie kosztów tworzenia i działania ZAZ, zlecenie zadań organizacjom pozarządowym, dofinansowanie robót budowlanych	3 966	3 775	3 550	94
przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	17	15	15	100
współpraca z organizacjami pozarządowymi	73	50	50	100
koordynacja systemu zabezpieczenia społecznego (świadczenia rodzinne)	1 638	1 655	1 496	90
koordynacja systemu zabezpieczenia społecznego (świadczenia wychowawcze 500+)	x	x	350	x
ośrodki adopcyjne i WBD	826	985	885	90
projekty konkursowe (środki EFS, budżetu państwa i własne)	20	0	2 438	x
podnoszenie kwalifikacji kadry pomocy i integracji społecznej	1 146	571	0	0
Obserwatorium Polityki Społecznej	366	21	0	0
utrzymanie ROPS	1 041	1 135	1 230	108
razem	9 093	8 207	10 014	122

Źródło: opracowanie własne ROPS w Opolu.

W latach 2015-2016 koszt zadań Samorządu Województwa Opolskiego w zakresie pomocy społecznej oraz innych zadań w obszarze polityki społecznej wzrósł o 22%, w tym:

- + znacząco (ponad 12-krotnie) zwiększyły się środki przeznaczone na realizację projektów finansowanych ze środków europejskich z przeznaczone na realizację projektów konkursowych i pozakonkursowych w ramach RPO WO 2014-2020;
- + spadły środki przewidziane na rehabilitację społeczną i zawodową finansowaną przez PFRON o 6% - głównie zmniejszono dotacje dla organizacji pozarządowych realizujących zadania z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych;
- + o 10% spadły środki przeznaczone na utrzymanie ośrodków adopcyjnych oraz prowadzenie Wojewódzkiego Banku Danych o sytuacji dzieci oczekujących na przysposobienie,
- + również o 10% spadły wydatki związane z koordynacją systemu zabezpieczenia społecznego;
- + w 2016 r. wzrosły wydatki związane z bieżącym utrzymaniem Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej (o 8% w wyniku zmian w strukturze zatrudnienia).

Wnioski

W sytuacji społecznej i ekonomicznej województwa opolskiego, w okresie ostatnich kilkunastu lat, występują szczególne na tle kraju zmiany i tendencje.

W 2016 r. - podobnie jak w latach wcześniejszych, poprawiła się sytuacja w zakresie zjawisk ekonomicznych. Nadal spada stopa bezrobocia (zarówno rejestrowanego jak i wg BAEL), wzrastają: zatrudnienie oraz przeciętne dochody rozporządzalne w gospodarstwach domowych, poprawia się także sytuacja w zakresie warunków życia, w tym zwłaszcza subiektywna ocena sytuacji życiowej mieszkańców.

Jednocześnie w 2016 r. nastąpił spadek liczby ludności województwa, a z prognoz demograficznych wynika, że postępuje proces starzenia się społeczeństwa.

W 2016 r. w woj. opolskim – w porównaniu do 2015 r.:

- liczba ludności zmniejszyła się o 0,3%;
- zmieniła się struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku: spadła liczba dzieci i młodzieży oraz osób w wieku produkcyjnym, na rzecz wzrostu liczby seniorów (o prawie 3%);
- stopa bezrobocia rejestrowanego spadła do 9%, a bezrobocia wg BAEL – do 4% (najniższy wskaźnik w kraju);
- spadła liczba gmin zagrożonych ubóstwem w wysokim i umiarkowanym stopniu, a wzrosła liczba gmin, w których ubóstwo było niskie lub bardzo niskie;
- ponownie – jak w latach poprzednich, poprawiły się warunki życia ludności – wzrosły realne dochody (o 4,3% w latach 2014-2015 i o ok. 7% w 2016 r.), a wydatki stanowiły 105,6% średnich wydatków w kraju¹¹⁵;
- po raz kolejny wzrosło wyposażenie gospodarstw domowych w dobra trwałego użytkowania (woj. opolskie wyróżnia szczególnie wyposażenie w samochody oraz dostęp do Internetu, w tym szerokopasmowego).

Jednocześnie silne na tle kraju jest społeczeństwo obywatelskie – woj. opolskie zajmuje 2. miejsce w kraju (po woj. podlaskim), pod względem odsetka osób uczestniczących w organizacjach pozarządowych, a zadowolenie z życia „ogólnie rzecz biorąc” jest jednym z najwyższych w Polsce (najczęściej zadowolenie z życia wyrażali mieszkańcy woj. śląskiego – 83% oraz województw: podlaskiego, opolskiego, pomorskiego i wielkopolskiego, gdzie wskaźnik zadowolenia osiągnął wartość 80%)¹¹⁶.

W obszarze działań systemu pomocy społecznej:

- po raz kolejny, począwszy od 2012 r. - zmniejszyła się liczba klientów pomocy społecznej, przy czym istotnie spadła liczba dzieci i młodzieży – objętych wsparciem, a wzrosła liczba seniorów (o prawie 12%);
- na stałym poziomie utrzymuje się liczba osób i rodzin, które korzystają z pomocy długotrwale (61%), co świadczy o niskim stopniu skuteczności prowadzonych działań;
- bez zmian utrzymuje się struktura świadczeniobiorców wg powodów udzielania pomocy (bezrobocie i ubóstwo), choć systematycznie zmniejszają się grupy

¹¹⁵ Dane szacunkowe na podstawie *Sytuacji gospodarstw domowych w 2016 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, Warszawa 02.06.2017 r.

¹¹⁶ *Regionalne zróżnicowanie jakości życia w Polsce*, GUS, Warszawa 2017, s. 7.

beneficjentów otrzymujących pomoc z tych powodów (zwłaszcza dzieci, które w 2016 r. objął Program Rodzina 500+ w ramach wypłacanych świadczeń wychowawczych);

- nadal jednym z najważniejszych wyzwań pomocy społecznej jest wsparcie, udzielane klientom pomocy społecznej, w ramach działań aktywizujących i profilaktycznych (zwiększenie zakresu pracy socjalnej, prac społecznie użytecznych, mała liczba uczestników klubów i centrów integracji społecznej);
- wzrosła ogólna liczba pracowników zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej (o 104 osoby, do 1669), jednak nadal liczba pracowników socjalnych jest w wielu OPS-ach (zwłaszcza w gminach wiejskich) niewystarczająca. W strukturze zatrudnienia przeważa kategoria „pozostali pracownicy”, ponieważ ośrodek pomocy społecznej - poza zadaniami ustawy o pomocy społecznej, wykonuje także zadania wynikające z innych ustaw, w tym: o świadczeniach rodzinnych, o dodatkach mieszkaniowych, o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (a od 1 kwietnia 2016 r. zajmuje się także wypłatą świadczeń wychowawczych w ramach programu Rodzina 500+);
- sukcesywne zlecanie gminom nowych zadań z obszaru polityki społecznej nakłada na jednostki pomocy społecznej dodatkowe obowiązki (merytoryczno-administracyjne), co powoduje wzrost kosztu utrzymania OPS-u, utrudniając jego funkcjonowanie oraz realizację głównych zadań pomocy społecznej, zwłaszcza pracy socjalnej, poradnictwa, działań aktywizujących i profilaktycznych;
- podobnie jak w ubiegłych latach, woj. opolskie ma najwyższą wartość średniej - rocznej pomocy przypadającej na jednego klienta (2 742 zł). Natomiast wskaźnik średniego, rocznego kosztu pomocy przypadającej na jednego mieszkańca jest nieco wyższy niż średni w Polsce (98 zł), z uwagi na jedną z najniższych, na tle innych województw, liczbę osób objętych wsparciem;
- w 2016 r. koszt świadczeń pomocy społecznej wyniósł 419 mln zł (o 7% więcej niż w 2015 r.), a łączny koszt zadań z zakresu polityki społecznej, realizowanych przez gminy i powiaty, wyniósł prawie 750 mln zł (o prawie 10% więcej niż w ub. roku).

W obszarze systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej:

- w 2016 r. - na tle tendencji lat 2012-2015, minimalnie zmieniła się struktura i stan rodzinnej pieczy zastępczej: o prawie 6% wzrosła liczba rodzin zastępczych, w tym przede wszystkim rodzin spokrewnionych z dzieckiem i rodzin niezawodowych, a o 4% wzrosła liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej;
- jednak od początku działania systemu - od 2012 r. do 2016 r., w systemie pieczy zastępczej zachodzą korzystne zmiany: spada liczba rodzin spokrewnionych i niezawodowych na rzecz rodzin zawodowych i rodzinnych domów dziecka (prawie 3-krotny wzrost). Wzrasta liczba asystentów rodziny (wzrost także 3-krotny), a liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny zwiększyła się prawie 4-krotnie. O 25% zwiększyła się również liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego, pełniących szczególną rolę w systemie pomocy rodzinom z problemami opiekuńczo-wychowawczymi (ograniczenie przypadków, w których konieczne jest umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej). W 2016 r. - na 13

nowych placówek wsparcia dziennego - 9 uruchomiono w wyniku realizacji projektu w ramach RPO WO 2014-2020 *Bliżej rodziny i dziecka*;

- na podobnym poziomie utrzymuje się liczba usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej (w 2016 r. w procesie usamodzielnienia były 624 osoby, a średni koszt pomocy wzrósł o prawie 4%). Szczególną rolę w usamodzielnianiu się wychowanków pieczy zastępczej pełnią mieszkania chronione – w 2017 r. w ramach projektu *Bliżej rodziny i dziecka* uruchomiono 3 dodatkowe mieszkania chronione na 8 miejsc.

W zakresie działań instytucjonalnych:

- województwo opolskie – podobnie jak w ubiegłych latach, ma najwyższe w kraju wskaźniki liczby miejsc w domach pomocy społecznej oraz dziennych domach pomocy (na 10 tys. mieszkańców). W 2016 r. w woj. opolskim powstał nowy DOM Senior-Wigor w Głogówku);
- o 18% wzrosła liczba miejsc w placówkach całodobowej opieki dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych lub w podeszłym wieku (komercyjnych);
- powiększył się zakres wsparcia środowiskowych domów samopomocy (liczba miejsc zwiększyła się o 5%) oraz usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, zwłaszcza specjalistycznych, dla osób z zaburzeniami psychicznymi (o 16%);
- zwiększyła się liczba uniwersytetów III wieku oraz liczba korzystających z nich osób starszych;
- gminy i powiaty rozwinęły system wsparcia osób niesamodzielnych poprzez innowacyjne formy, takie jak: *Karta Seniora*, *Koperta życia*, wypożyczalnie sprzętu rehabilitacyjnego, nowe punkty/centra informacyjne, wolontariat, czy systematycznie powstające w samorządach rady seniorów.

W zakresie innych systemów wsparcia:

- o 12% wzrosła liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych (pod koniec 2015 r. wzrosły kryteria dochodowe oraz wartości świadczeń);
- spadł zakres wsparcia polegającego na wypłacie dodatków mieszkaniowych i energetycznych, stypendiów szkolnych oraz świadczeń pieniężnych z prac społecznie użytecznych;
- istotnie poprawiła się infrastruktura w zakresie miejsc opieki nad dziećmi – woj. opolskie zajmuje pierwszą pozycję w kraju pod względem liczby miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do 3 lat, a także pierwsze miejsce pod względem wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej (83,6% dzieci w wieku 3-4 lat uczęszcza do przedszkoli);
- w 2016 r. w woj. opolskim było 3 339 lokali socjalnych (o 80 więcej niż w 2015 r.). Mimo systematycznego wzrostu ich liczby od kilku lat, nadal na miejsce w lokalu socjalnym oczekiwało 1 656 osób (o 17% mniej niż w 2015 r.);
- nowym i ważnym elementem polityki społecznej jest wypłata świadczeń wychowawczych na dzieci, realizowana od 1 kwietnia 2016 r. w związku z *ustawą o pomocy państwa w wychowaniu dzieci*. Tzw. program Rodzina 500 plus objął w woj. opolskim prawie 76 tys. dzieci, wychowujących się w 57 tys. rodzin, a koszt wypłaty świadczeń wychowawczych wyniósł 353 mln zł.

W ramach realizacji zadań Samorządu Województwa Opolskiego w obszarze pomocy i integracji społecznej:

- organizacje pozarządowe otrzymały dotacje w wys. 50 tys. zł;

- w ramach koordynacji systemu zabezpieczenia społecznego wydano 3 283 decyzje w sprawie świadczeń rodzinnych (o 30% mniej niż w 2015 r.), a także 1 735 decyzji w sprawie świadczeń wychowawczych;
- przekazano środki na utrzymanie 2 ośrodków adopcyjnych (w tym dla jednego prowadzonego na zlecenie Samorządu Województwa). W 2016 r. koszt utrzymania ośrodków wyniósł 885 tys. zł, a w wyniku procedur adopcyjnych, do adopcji skierowano 73 dzieci (o 11% mniej niż w 2015 r.);
- rozpoczęto realizację następujących projektów współfinansowanych z EFS, w ramach RPO WO 2014-2020 oraz PO WER 2014-2020:
 - *Inwestycja w poprawę wykształcenia kadr zatrudnionych w instytucjach pomocy i integracji społecznej* – w szkoleniach uczestniczyły 93 osoby;
 - *Bliżej rodziny i dziecka – wsparcie rodzin przeżywających problemy opiekuńczo-wychowawcze oraz wsparcie pieczy zastępczej* (szkolenie asystentów rodziny, pomoc w utworzeniu placówek wsparcia dziennego, realizacja usług społecznych dla dzieci w pieczy zastępczej oraz usamodzielniających się). Wsparciem objęto ogółem 1 093 osoby;
 - *Specjalizacja kadr zatrudnionych w instytucjach pomocy i integracji społecznej – I stopień specjalizacji w zawodzie pracownik specjalny* (projekt w partnerstwie z województwami: dolnośląskim i śląskim, dla 200 osób);
 - *Wsparcie dla opolskiego modelu promocji, upowszechniania oraz rozwoju sektora ekonomii społecznej,*
 - *Nie-Sami-Dzielni – rozwój usług społecznych oraz wspierających osoby niesamodzielne* (wzrost liczby miejsc świadczenia usług opiekuńczych, w tym dla osób niepełnosprawnych, zatrudnienie asystentów osób starszych). Wsparciem objętych będzie 289 osób. Projekt rozpoczął się w grudniu 2016 r. - podpisano umowę partnerską i przeprowadzono procedury zgodnie z PZP;
 - w ramach krajowego *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja, Rozwój* - gminy Paczków i Dąbrowa podjęły realizację projektu, w ramach Działania 2.5 *Skuteczna pomoc społeczna*, którego celem jest usprawnienie funkcjonowania OPS i lepsza skuteczność udzielanej pomocy. Zmiany polegać mają m. in. na utworzeniu czterech odrębnych zespołów/stanowisk pracy (do spraw: pierwszego kontaktu, pracy socjalnej, usług, świadczeń przyznawanych decyzją), by sprawniej realizować powierzone zadania, głównie poprzez rozdzielenie działań merytoryczne od administracyjnych.

Ponadto:

- w Obserwatorium Polityki Społecznej ROPS w Opolu przeprowadzono 7 badań i analiz, w tym:
 - analizę sytuacji regionalnej w zakresie rozwoju usług publicznych skierowanych do osób starszych i niepełnosprawnych oraz infrastruktury tych usług,
 - *Analizę społeczno-ekonomiczną województwa opolskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego (przeznaczoną dla Komisji Europejskiej)*
 - *Analizy wewnątrzregionalne w zakresie przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR na lata 2014-2020;*
 - analizę w zakresie polityki senioralnej prowadzonej w woj. opolskim;

- w zakresie rehabilitacji społecznej lub zawodowej ze środków PFRON:
 - udzielono dotacji 37 fundacjom i organizacjom pozarządowym w łącznej wysokości 1 441 tys. zł;
 - dofinansowano koszt działalności dwóch zakładów aktywności zawodowej dla 112 osób niepełnosprawnych (koszt w 2016 r. wyniósł 2 072 tys. zł);
 - dofinansowano roboty budowlane w obiektach służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych w wysokości 37 tys. zł.

Najważniejsze wnioski i rekomendacje zawarte w gminnych i powiatowych ocenach zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2016 r., wskazują na konieczność zwiększenia środków finansowych na realizację wzrastającej liczby zadań z obszaru polityki społecznej, a także powiększenia kadry jednostek organizacyjnych, zwłaszcza ośrodków pomocy społecznej, realizujących zadania wynikające z kilkunastu ustaw (w 2017 r. na gminy nałożono realizację kolejnej ustawy - *o wspieraniu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”*).

Jednocześnie większość analizowanych gminnych i powiatowych ocen zasobów pomocy społecznej podkreśla konieczność:

1. zwiększenia zakresu wsparcia osób niesamodzielnych (starszych i niepełnosprawnych), poprzez wzrost liczby miejsc opieki i wsparcia w domach pomocy społecznej, dziennych domach pomocy, mieszkaniach chronionych/wspomaganych, a także zwiększenia zakresu usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania;
2. propagowania idei rodzinnych domów pomocy społecznej, wolontariatu oraz innych dziennych ośrodków wsparcia, szczególnie mieszkań o charakterze wspomagającym;
3. tworzenia dodatkowych zakładów aktywności zawodowej (w woj. opolskim są nadal tylko 2 ZAZ-y – najmniej w kraju);
4. tworzenia punktów informacyjnych i doradczych dla osób niepełnosprawnych;
5. wzmocnienia działań aktywizujących i profilaktycznych wobec różnych grup klientów, zwłaszcza długotrwale korzystających z pomocy społecznej (zwiększenie pracy socjalnej, liczby zawieranych kontraktów socjalnych, organizowanie prac społecznie użytecznych, tworzenie nowych klubów i centrów integracji społecznej);
6. zwiększenia zatrudnienia asystentów rodziny i asystentów osób niepełnosprawnych, specjalistycznego poradnictwa, usprawnienia działań i efektywności zespołów interdyscyplinarnych poprzez włączenie do ich składu terapeutów rodziny, mediatorów itp. - w związku ze wzrastającą liczbą rodzin niewydolnych wychowawczo i wieloproblemowych;
7. rozszerzenia form wsparcia na rzecz ograniczenia przemocy w rodzinie poprzez: zwiększenie kadry ośrodków pomocy społecznej o odpowiednich specjalistów, rozwój oferty usług społecznych w zakresie m. in. tworzenia punktów informacyjno-doradczych, zwiększenie zakresu programów oddziaływania korekcyjno-edukacyjnego;
8. zwiększenia liczby i zakresu szkoleń dla pracowników pomocy społecznej, w tym pracowników socjalnych (w związku z systematycznie wzrastającą liczbą zadań wynikających ze zmian prawnych);
9. dalszego i aktywnego uczestnictwa w realizacji projektów współfinansowanych ze środków EFS, wynikających z coraz bardziej ograniczanych możliwości finansowych i organizacyjnych jednostek samorządu terytorialnego.

Rekomendacje

Uwzględniając zmiany, jakie wystąpiły w 2016 r. w systemie pomocy społecznej oraz innych systemach wsparcia w woj. opolskim, należy:

1. kontynuować realizację projektów w ramach RPO-WO na lata 2014-2020, tj.:
 - rozwijać oferty usług społecznych dla osób niesamodzielnych – starszych i niepełnosprawnych, poprzez poszerzenie zakresu stosowania usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, wzrost liczby ośrodków wsparcia z miejscami całodobowymi oraz krótkookresowymi, zwiększenie liczby mieszkań wspomaganych, wsparcie samorządu terytorialnego w zakresie zatrudnienia specjalistów - asystentów osób niesamodzielnych (m. in. poprzez realizację projektu *Nie-Sami-Dzielni*);
 - wspierać zatrudnienie kadry instytucji i jednostek organizacyjnych pomocy społecznej – szczególnie pracowników socjalnych, asystentów rodziny, asystentów osób niesamodzielnych, a także specjalistów: psychologów, pedagogów, terapeutów;
 - wspierać wzrost kwalifikacji i umiejętności zawodowych pracowników pomocy i integracji społecznej, poprzez poszerzenie zakresu i oferty tematycznej szkoleń, w tym uwzględniających problematykę przemocy domowej, trudności opiekuńczo-wychowawcze, braku umiejętności usamodzielnienia się, wsparcia osób niesamodzielnych (w tym z zaburzeniami psychicznymi), a także zmian w przepisach prawa;
 - wspierać funkcjonowanie i rozwój systemu ekonomii społecznej w woj. opolskim poprzez wsparcie samorządu terytorialnego w zakresie wzrostu liczby podmiotów ekonomii społecznej, pomoc ośrodkom wsparcia ekonomii społecznej, doradztwo i działania promocyjne (m.in. poprzez realizację projektu *Wsparcie dla opolskiego modelu promocji, upowszechniania oraz rozwoju sektora ekonomii społecznej*);
2. promować i upowszechniać informacje o działaniach aktywizujących i profilaktycznych kierowanych do osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, w celu zwiększenia zakresu stosowania pracy socjalnej, kontraktów socjalnych, prac społecznie użytecznych oraz zwiększenia liczby miejsc wsparcia w klubach i centrach integracji społecznej;
3. wspierać samorząd terytorialny w obszarze działań wynikających z realizacji ustawy o *wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej*, w tym poprzez realizację projektu współfinansowanego z EFS *Bliżej rodziny i dziecka* (celem zwiększania liczby asystentów rodziny, dostępności usług społecznych dla dzieci w pieczy zastępczej oraz usamodzielniającej się młodzieży, rozwój rodzinnych domów dziecka i placówek wsparcia dziennego);
4. kontynuować współpracę z III sektorem poprzez promocję jego działalności, a także kierowanie wsparcia finansowego i merytorycznego, zwłaszcza do organizacji działających w obszarze: usług społecznych, opiekuńczych, poradnictwa i ekonomii społecznej;
5. wspierać i współpracować z samorządem terytorialnym w zakresie rozwoju usług społecznych dla osób niepełnosprawnych (realizacja i rozwój działań z wykorzystaniem środków PFRON);

6. promować i upowszechniać informacje o realizowanych projektach i działaniach podejmowanych przez samorząd terytorialny w zakresie zadań pomocy społecznej i innych systemów wsparcia.;
7. prowadzić monitoring potrzeb oraz realizowanych działań, zwłaszcza w zakresie projektów współfinansowanych ze środków europejskich.

Spis tabel

- Tabela 1. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w Polsce i woj. opolskim w latach 2014 - 2016
- Tabela 2. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w woj. opolskim w 2016 r. – wg powiatów
- Tabela 3. Najważniejsze wskaźniki demograficzne woj. opolskiego w 2010 r. i latach 2014-2016 oraz wg prognozy GUS w 2050 r.
- Tabela 4. Rodziny z dziećmi w Polsce i woj. opolskim wg Narodowych Spisów Powszechnych 2002 i 2011
- Tabela 5. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w Polsce w latach 2012-2015 (% osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej wyszczególnionych granic ubóstwa)
- Tabela 6. Bezrobocie w woj. opolskim w latach 2013-2016
- Tabela 7. Liczba żłobków i klubów dziecięcych, miejsc i dzieci do lat 3 w tych placówkach w Polsce i woj. opolskim w latach 2013-2014
- Tabela 8. Województwo opolskie na tle innych województw Polski w latach 2014-2015 w wybranych kategoriach społecznych i ekonomicznych
- Tabela 9. Osoby i rodziny, którym udzielono wsparcia w woj. opolskim w latach 2014-2016 i 2017 r. (prognoza)*
- Tabela 10. Struktura form pomocy – woj. opolskie w latach 2015-2016
- Tabela 11. Klienci ośrodków pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2014-2016
- Tabela 12. Struktura osób wg ekonomicznych grup wieku, którym decyzją przyznano świadczenie w woj. opolskim w latach 2015-2016
- Tabela 13. Koszt świadczeń udzielanych przez ośrodki pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2016
- Tabela 14. Średnia, miesięczna lub roczna, wysokość świadczeń pieniężnych pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016
- Tabela 15. Wartość pomocy społecznej udzielonej w latach 2014-2015 wg województw (na 1 beneficjenta pomocy społecznej i 1 mieszkańca województwa)
- Tabela 16. Powody udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w latach 2014-2016 i w 2017 r. (prognoza)
- Tabela 17. Placówki wsparcia dziennego w woj. opolskim w 2016
- Tabela 18. Podmioty pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2015
- Tabela 19. Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej w powiatach woj. opolskiego w latach 2012- 2016
- Tabela 20. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2016
- Tabela 21. System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2016
- Tabela 22. Działania koordynatorów pieczy zastępczej w powiatach woj. opolskiego w 2016 r.
- Tabela 23. Usamodzielniający się wychowankowie pieczy zastępczej i innych ośrodków wychowawczych, o których mowa w art. 88 ustawy o pomocy społecznej w woj. opolskim w 2016 r.
- Tabela 24. Klienci pomocy społecznej wg form pomocy w latach 2015 – 2016 i w 2017 r. (prognoza)
- Tabela 25. Liczba domów pomocy społecznej i miejsc w tych domach w woj. opolskim w 2016 r.

- Tabela 26. Średni, miesięczny koszt utrzymania 1 miejsca w domach pomocy społecznej w woj. opolskim na 2017 r.
- Tabela 27. Oczekujący na umieszczenie w domach pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016 (w tym: dla osób w podeszłym wieku, przewlekle chorych somatycznie i niepełnosprawnych fizycznie)
- Tabela 28. Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w woj. opolskim w 2016 r.
- Tabela 29. Liczba dziennych domów pomocy i miejsc w tych domach w woj. opolskim w 2016 r.
- Tabela 30. Środowiskowe domy samopomocy w woj. opolskim w 2016 r.
- Tabela 31. Mieszkania chronione w województwie opolskim w 2016 r.
- Tabela 32. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych i wskaźnik na 10 tys. ludności w woj. opolskim w 2016 r.
- Tabela 33. Koszt usług opiekuńczych w woj. opolskim w 2015 r.
- Tabela 34. Świadczenia rodzinne oraz zasiłki z funduszu alimentacyjnego w woj. opolskim w latach 2015-2016
- Tabela 35. Zatrudnienie w jednostkach i instytucjach pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016
- Tabela 36. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia woj. opolskiego w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza)
- Tabela 37. Środki finansowe przeznaczone przez gminy na zadania pomocy społecznej i inne zadania z zakresu polityki społecznej w woj. opolskim w latach 2014-2015 i w 2016 r. (prognoza) w tys. zł
- Tabela 38. Środki finansowe przeznaczone przez powiaty na realizację zadań pomocy społecznej i innych zadań z zakresu polityki społecznej w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza) w tys. zł – zadania szczegółowe
- Tabela 39. Koszt pomocy społecznej oraz innych zadań polityki społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016 i 2017 r. (prognoza) – razem zadania gmin i powiatów w tys. zł.
- Tabela 40. Współpraca gmin i powiatów z organizacjami pozarządowymi w latach 2015-2016 i w 2017 r. (prognoza)
- Tabela 41. Podmioty ekonomii społecznej w 2016 r. wg typów w powiatach województwa opolskiego
- Tabela 42. Spółdzielnie socjalne w województwie opolskim w 2016 r.
- Tabela 43. Dzieci przysposobione w woj. opolskim w latach 2013-2016
- Tabela 44. Zadania Samorządu Województwa Opolskiego w zakresie pomocy społecznej oraz niektórych zadań z zakresu polityki społecznej w latach 2014-2016

Spis wykresów

- Wykres 1. Zmiany liczby ludności wg ekonomicznych grup wieku w Polsce i woj. opolskim w latach 2014 - 2016 (w %)
- Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności w Polsce i woj. opolskim w latach 2010–2016 oraz wg prognozy do 2050 r.
- Wykres 3. Wskaźnik ogólnego salda migracji stałej w latach 2015 – 2016 wg województw (‰)
- Wykres 4. Wskaźnik urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na 1000 ludności wg województw w 2016 r.
- Wykres 5. Wskaźnik starości demograficznej ludności w Polsce i woj. opolskim w roku 1990, 2015 i 2040 (udział procentowy liczby ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem)
- Wykres 6. Wybrane wskaźniki starzenia się ludności – Polska i woj. opolskie w latach: 1990, 2015 i 2040
- Wykres 7. Udział procentowy liczby osób w wieku poprodukcyjnym w populacji ogółem w woj. opolskim w latach 2015-2016 - wg powiatów
- Wykres 8. Zmiany liczby ludności wg ekonomicznych grup wieku – woj. opolskie w 2016 r. i wg prognozy GUS w 2050 r.
- Wykres 9. Zmiany liczby urodzeń żywych, zgonów i przyrostu naturalnego w woj. opolskim w 2010 r. i w latach 2014-2016 oraz wg prognozy GUS w 2050 r.
- Wykres 10. Struktura rodzin z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu wg liczby dzieci i województw w 2011 r. (uporządkowano wg malejącego udziału rodzi z trójką dzieci i więcej)
- Wykres 11. Zadowolenie z życia i jego różnych aspektów w Polsce i woj. opolskim w 2015 r.
- Wykres 12. Zasięg ubóstwa w Polsce w latach 2007-2015 wg przyjętych w danych roku granic ubóstwa (% osób w gospodarstwach domowych)
- Wykres 13. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2015 r. wg typów gospodarstw domowych (% osób w gospodarstwach domowych)
- Wykres 14. Zasięg ubóstwa skrajnego w 2015 r. wg klasy miejscowości zamieszkania (% osób w gospodarstwach domowych)
- Wykres 15. Grupy bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w Polsce i woj. opolskim w 2016 r.
- Wykres 16. Wskaźniki BAEL w woj. opolskim w IV kwartale roku w latach 2013-2016
- Wykres 17. Stopa bezrobocia według BAEL w Polsce i woj. opolskim w latach 2013-2016 (IV kwartał)
- Wykres 18. Lekarze i pielęgniarki pracujący z pacjentem na 10 tys. ludności według województw w 2015 r.
- Wykres 19. Lekarze specjaliści (ze specjalizacją II stopnia i tytułem specjalisty) w 2010 r. i 2015 r. (w tys. osób)
- Wykres 20. Liczba organizacji pozarządowych w 2014 r.
- Wykres 21. Liczba lokali socjalnych w woj. opolskim w latach 2013-2016 i 2017 (prognoza)
- Wykres 22. Odsetek dzieci w wieku do 3 lat w żłobkach i klubach dziecięcych w Polsce w latach 2013-2015 r. – wg województw

- Wykres 23. Beneficjenci pomocy społecznej oraz zarejestrowani bezrobotni w woj. opolskim w latach 2010-2016
- Wykres 24. Zmiana liczby zarejestrowanych bezrobotnych oraz klientów ośrodków pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2014-2016 (w%)
- Wykres 25. Struktura świadczeniobiorców pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2016
- Wykres 26. Wskaźnik liczby osób objętych środowiskową pomocą społeczną do liczby mieszkańców w powiatach woj. opolskiego w latach 2014-2016
- Wykres 27. Struktura osób wg ekonomicznych grup wieku, którym decyzją przyznano świadczenie w woj. opolskim w latach 2015-2016 – w %
- Wykres 28. Udział klientów długotrwale korzystających z pomocy społecznej wśród wszystkich osób objętych świadczeniami pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2014-2016
- Wykres 29. Wskaźnik deprywacji lokalnej oraz udział długotrwale korzystających z pomocy w woj. opolskim w latach 2010-2016
- Wykres 30. Roczna wartość pomocy na 1 beneficjenta pomocy społecznej i 1 mieszkańca w Polsce w 2015 r. wg województw.
- Wykres 31. Wydatki roczne z systemu pomocy społecznej na jednego beneficjenta i na jednego mieszkańca według województw w 2015 r.
- Wykres 32. Powody udzielenia pomocy społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016
- Wykres 33. Struktura podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2014-2016
- Wykres 34. Podmioty rodzinnej pieczy zastępczej wg powiatów woj. opolskiego w latach 2015-2016
- Wykres 35. Wskaźnik liczby miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych na 10 tys. mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym wg powiatów woj. opolskiego w 2016 r.*
- Wykres 36. Dzieci w podmiotach pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2014-2016
- Wykres 37. Liczba dzieci w pieczy zastępczej na 1000 ludności w wieku przedprodukcyjnym w woj. opolskiego w 2016 r.* wg powiatów
- Wykres 38. System wspierania rodziny i pieczy zastępczej w woj. opolskim w latach 2012-2016
- Wykres 39. Zmiana średniej wartości pomocy na usamodzielnienie wg powiatów województwa opolskiego w latach 2015-2016 (%)
- Wykres 40. Formy pomocy udzielanej w gminach województwa opolskiego w latach 2015-2016
- Wykres 41. Udział procentowy klientów pomocy społecznej otrzymujących świadczenia pieniężne, objętych pracą socjalną i kontraktem socjalnym w woj. opolskim w latach 2010-2016
- Wykres 42. Domy pomocy społecznej woj. opolskie w 2016 r. - wg typów
- Wykres 43. Wskaźnik liczby miejsc w domach pomocy społecznej na 10 tys. ludności wg powiatów woj. opolskiego w latach 2015-2016
- Wykres 44. Oczekujący na umieszczenie w domu pomocy społecznej woj. opolskiego w latach 2015-2016 wg typów domów
- Wykres 45. Liczba miejsc w DDP woj. opolskiego na 10 tys. ludności w 2016 r. (wskaźnik wg powiatów)
- Wykres 46. Wskaźnik liczby miejsc w środowiskowych domach samopomocy w woj. opolskie w 2016 r.

- Wykres 47. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w woj. opolskim w latach 2010-2016
- Wykres 48. Wskaźnik liczby osób korzystających z usług opiekuńczych w Polsce i woj. opolskim na 10 tys. ludności w latach 2011-2015
- Wykres 49. Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi i specjalistycznymi usługami opiekuńczymi w powiatach woj. opolskiego w latach 2015-2016 (wskaźnik na 10 tys. ludności)
- Wykres 50. Wskaźnik liczby miejsc w instytucjach opieki i wsparcia dla osób starszych i niepełnosprawnych. Województwo opolskie w latach 2010-2016
- Wykres 51. Wskaźnik liczby uczestników zajęć Uniwersytetów III wieku na 10 tys. ludności w wieku 50+ wg województw
- Wykres 52. Struktura kosztów pomocy społecznej oraz innych zadań realizowanych przez gminy woj. opolskiego w 2016 r.
- Wykres 53. Koszt odpłatności ponoszonej przez gminy za pobyt mieszkańców w domach pomocy społecznej. Województwo opolskie w latach 2010-2016
- Wykres 54. Struktura kosztów realizacji przez powiaty woj. opolskiego zadań pomocy społecznej oraz zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2016 r.
- Wykres 55. Środki finansowe przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej oraz innych zadań z zakresu polityki społecznej w woj. opolskim w latach 2015-2016 (wartość i udział procentowy)
- Wykres 56. Koszt pomocy społecznej i innych zadań z zakresu polityki społecznej w woj. opolskim w latach 2011-2016
- Wykres 57. Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim w 2016 r. wg typów
- Wykres 58. Wskaźnik liczby podmiotów ekonomii społecznej przypadający na 100 tys. mieszkańców powiatów woj. opolskiego w 2016 r.
- Wykres 59. Liczba decyzji wydanych w sprawie świadczeń rodzinnych przez Referat ds. Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego ROPS w Opolu woj. opolskie w latach 2010-2016
- Wykres 60. Działalność ośrodków adopcyjnych woj. opolskiego w latach 2014 – 2016
- Wykres 61. Struktura wieku dzieci przysposobionych w woj. opolskim w latach 2013-2016
- Wykres 62. Struktura dzieci przysposobionych wg miejsca pobytu przed adopcją woj. opolskie w latach 2013-2016

Spis map

- Mapa 1. Mediana wieku wg województw Polski w 2015 r. (mediana dla Polski – 39,8 lat)
- Mapa 2. Mediana wieku wg województw Polski w 2040 r. (mediana dla Polski – 50,3 lat)
- Mapa 3. Wskaźnik starości demograficznej wg województw kraju w 2015 r. (średni 16%)
- Mapa 4. Wskaźnik starości demograficznej wg województw kraju - prognoza do 2040 r. (średni 26%)
- Mapa 5. Indeks starości demograficznej wg województw Polski w 2015 r.
- Mapa 6. Indeks starości demograficznej wg województw Polski – prognoza do 2040 r.
- Mapa 7. Wskaźnik obciążenia demograficznego wg województw Polski w 2015 r.
- Mapa 8. Wskaźnik obciążenia demograficznego wg województw Polski - prognoza do 2040 r.
- Mapa 9. Wskaźnik przeciętnego, miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę w gospodarstwach domowych w stosunku do średniej krajowej w 2015 r.
- Mapa 10. Wskaźnik przeciętnych, miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych w stosunku do średniej krajowej w 2015 r.
- Mapa 11. Wskaźniki jakości życia w 2015 r.
- Mapa 12. Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim *obliczony wg metody wzorca rozwoju* – stan na 31.12.2016 r.
- Mapa 13. Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim *obliczony wg metody wzorca rozwoju* – stan na 31.12.2015 r.
- Mapa 14. Beneficjenci pomocy społecznej wg województw w 2015 r. (wskaźnik liczby mieszkańców %).
- Wykres 15. Liczba szpitali ogólnych na 100 tys. ludności i łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności wg województw (stan w dniu 31.12.2015 r.)
- Mapa 16. Pacjenci w zakładach opieki długoterminowej na 10 tys. ludności w 2015 r.
- Mapa 17. Aktywne organizacje sektora non-profit* według województwa siedziby w 2014 r.
- Mapa 18. Aktywne organizacje pożytku publicznego wg województwa siedziby w 2014 r.
- Mapa 19. Liczba lokali socjalnych w gminach woj. opolskiego w 2016 r.
- Mapa 20. Upowszechnianie wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3-4 lat w roku szkolnym 2015/2016 w Polsce - wg województw
- Mapa 21. Wskaźnik deprivacji lokalnej (liczba osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie na każde 1 000 mieszkańców) w woj. opolskim w 2016 r.
- Mapa 22. Udział liczby osób długotrwale korzystających ze świadczeń do ogółu świadczeniobiorców pomocy społecznej w gminach woj. opolskiego w 2016 r. (w %)
- Mapa 23. Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny w woj. opolskim w 2016 r.
- Mapa 24. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej – niepełnosprawni intelektualnie, fizycznie oraz przewlekle chorzy psychicznie na 10 tys. ludności wg regionów Polski
- Mapa 25. Liczba miejsc w domach pomocy społecznej w woj. opolskim w 2016 r. – wg typów
- Mapa 26. Wskaźnik liczby seniorów objętych usługami pielęgnacyjnymi i opiekuńczymi w powiatach woj. opolskiego w 2015 r.
- Mapa 27. Liczba dzieci objętych programem „Rodzina 500 plus” w 2016 r. wg województw
- Mapa 28. Liczba dzieci objętych programem „Rodzina 500 plus” w 2016 r. wg województw

- Mapa 29. Gminy spełniające ustawowy wskaźnik zatrudnienia pracowników socjalnych (do liczby ludności) w ośrodku pomocy społecznej w 2016 r.
- Mapa 30. Gminy spełniające ustawowy wskaźnik zatrudnienia pracowników socjalnych w ośrodku pomocy społecznej w 2016 r. – razem dwa sposoby obliczania: do liczby ludności oraz liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną
- Mapa 31. Podmioty ekonomii społecznej w województwie opolskim (bez fundacji i stowarzyszeń) w 2016 r.
- Mapa 32. Spółdzielnie socjalne w woj. opolskim w 2016 r.
- Mapa 33. Gminy woj. opolskiego realizujące projekty współfinansowane z EFS w 2016 r.
- Mapa 34. Gminy woj. opolskiego uczestniczące w realizacji projektów w ramach konkursów ogłaszanych przez MRPiPS w 2016 r.